

AMBJ

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์
Academic MCU Buriram Journal

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม-มิถุนายน 2561

Vol. 3 No. 1 (January-June 2018)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยของคณาจารย์ นิสิตและบุคลากรทั่วไปในสาขาวิชา ดังต่อไปนี้

1. สาขาวิชาด้านครุศาสตร์ ศีกษาศาสตร์ และจิตวิทยา
2. สาขาวิชาด้าน รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์
3. สาขาวิชาด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บทความแต่ละบทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวารสารอย่างน้อย 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้นิพนธ์อื่น ที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อนพร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

เจ้าของ: สำนักวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 281 หมู่

13 ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ 31000

โทรศัพท์ 06 4946 1595, 06 5108 4746

E-mail: ambj.mcu@gmail.com

<http://www.ambj.mcu.ac.th>

คณะกรรมการที่ปรึกษา (Advisors)

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.

พระราชวรเมธี, รศ.ดร.

พระสุวรณ์เมธาภรณ์, ผศ.ดร.

พระสุนทรธรรมเมธี, ดร.

พระศรีปริยัติธาดา

พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.

รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม

ที่ปรึกษาอธิการบดี

อธิการบดี

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

บรรณาธิการ (Chief Editor)

รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉันท จารุเมธีชน

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editor)

ดร.บรรพต แคไธสง

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาพจน์ สุวโจ, ผศ.ดร.

พระปลัดกิตติ ยุติธโร, ดร.

พระวิวัฒนา ญาณวโร, ดร.

ดร.ภาณุวัชร สุขเสน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หน่วยงานภายนอก

ศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ

รศ.ดร.อุดมพร ชื่นไพบูลย์

ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร

ผศ.ดร.อภิญวัฒน์ โพธิ์सान

ผศ.ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง

ผศ.ดร.บุญรอด บุญเกิด

ผศ.ดร.พรสวรรค์ ศิริกัญจนารักษ์

ผศ.ดร.สาคร พรหมโคตร

ดร.มนูญ สอนโพนงาม

ดร.พิสุทธิ์พงศ์ เอ็นดู

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

วิทยาเขตสุรินทร์

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความวิชาการ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.
พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผศ.ดร.
พระมหาพจน์ สุวโจ, ผศ.ดร.
พระมหาสมบุญ วุฒิกโร, ดร.
พระปลัดกิตติ ยุติธโร, ดร.
พระครูวินัยธรอำนาจ พลปัญญา, ดร.
พระวัฒนา ญาณวโร, ดร.
ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรหมทา
รองศาสตราจารย์ วิเชียร ชาบุดรบุญทริก
รองศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ คุร์ตันธรรมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์ ชื่นแก้ว
ดร.ภูษัฒ์ สุขแสน
ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ
ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ
รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน
รองศาสตราจารย์ นพดล จันท์เพ็ญ
รองศาสตราจารย์ ดร.ภมร ชันธหัตถ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา ปาโนรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิภูวัฒน์ โพธิ์สาน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วิวาทสุข
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระชัย ยศโสธร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาคร พรหมโคตร
ดร.อุดม ชัยสุวรรณ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

บันทึกข้อมูลและพิสูจน์อักษร: มงคล สอนไธสง

ออกแบบปก: อรุณรัตน์ แก้วอรสาน

พิมพ์ที่: บริษัท ไอพริ้นท์ แอนด์ เทคโนโลยี (ไทยแลนด์) จำกัด
433/8-9 ถ.จิระ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ 31000

ถ้อยแถลงบรรณาธิการ

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 องค์พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยที่มีพระราชประสงค์ให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ โดยมีแนวทางในการจัดการศึกษาคือ การศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม

การศึกษาหลักธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เข้าใจและเข้าถึงพร้อมทั้งเรียนรู้ศาสตร์สมัยใหม่ แล้วเผยแผ่ต่อสังคมในรูปแบบการจัดการความรู้สู่สาธารณะ เป็นภารกิจที่ต้องรับผิดชอบและสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัย เพื่อสนองนโยบายและดำเนินการตามพันธกิจดังกล่าว วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์จึงจัดทำวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ขึ้น

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ (Academic MCU Buriram Journal) มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัย คือ การผลิตบัณฑิตและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนา ระดับชาติ การส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยในระดับชาติและนานาชาติ ตามตัวบ่งชี้คณะกรรมการอุดมศึกษาขององค์ประกอบที่ 2 ว่าด้วยการวิจัย นอกจากนี้การจัดทำวารสารนี้มีความสอดคล้องกับการประกันคุณภาพการศึกษาในด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการจัดการความรู้

ในนามคณะผู้จัดทำวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ขอกราบขอบพระคุณพระราชาปริัติกวี, ศ.ดร. อธิการบดี พระราชวรเมธี, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ที่เมตตาติดตามการจัดทำวารสาร และให้คำชี้แนะวิธีการดำเนินงานที่ทรงคุณค่า รวมทั้งคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งในส่วนวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์และส่วนกลาง ตลอดจนทั้งนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ที่เมตตาส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำวารสารวิชาการนี้ อันเป็นพลังให้การขับเคลื่อนงานวิชาการเดินหน้าต่อไปด้วยความมั่นคงและยั่งยืน

รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉันท จารุเมธีชน

บรรณาธิการ

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารฉบับนี้

ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของบรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง

บทความวิจัย: Research Article

- การศึกษาประเพณีแซนโตนตาของบ้านทวารไพร์ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ 1
The Study of Sandonta Tradition of Ban Tavanpri
Chomphra District in Surin Province
สุภาพร ลาธูลี, อิทธิวัตร ศรีสมบัติ, ชาตรี เกษโพหนอง
Subhaporn Lathuli, Itthiwat Srisombat, Chatri Kespongong
- การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องอหิงสาในปรัชญาเซน กับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท 14
A Comparative Study of Ahimsa in Jain Philosophy and Metta
in Theravada Buddhist Philosophy
พระมหาสิทธิพร ชวนบุญ (จองวงศ์)
Phramaha Sitthiporn Chawanapanyo (Jongwong)
- ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าแนวคำสอนเรื่องธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุ 25
An Analytical Study of the Value of Buddhadasa Bhikkhu's Dhammic Socialism
พระชาวลิต อดุลโม (สุวรรณจันทร์)
Phra Chawalit Uttamo (Suwanjun)
- รูปแบบการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี 42
Model of Corporate Social Responsibility of Business Enterprises Phantong District,
Chonburi Province
ภักดิ์สร ขวัญแสนอุบล, ยุภา ประยงค์ทรัพย์, กชนิภา อดุมทวี
Bhabhassorn Khunseanubon, Yubha Prayongtrap, Kacanibha Udomtawi
- รูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมของชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน
อำเภอนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ 53
Appropriate Community Welfare Management at Ban Bohk Community in Non
Sub-district, Non Narai District, Surin Province
บุญทนนท์ โต๊ะสิงห์, กชนิภา อดุมทวี, ปิยศักดิ์ สีดา
Buntanan Toesing, Kajanibha Udomtawi, Piyasak Sida
- อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา: กรณีโรงเรียนตาเนนราษฎร์วิทยาการ 71
อำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ
Aesthetic Identities of Musical in Educational Institution: Scholarly Article for the
Study of Tanoenratwittayakan School in Noensanga District, Chaiyaphum Province

ประกายเพชร กุลhintung, วิลลิลป์ ปรงชัยภูมิ, สุนทร ปัญญาพงษ์, อรอนนุตร ธรรมจักร
Prakaiphej Kulhintung, Wimolsil Prungchaibhum, Suntorn Panyapong, Aonanut
Thamjak

บทความวิชาการ: Academic Article

- ศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์พุทธจริตกับคัมภีร์ปฐมสมโพธิ 82
A Comparative Study Between Bhuddhacarita and Pathamasombodhi
อภิวัฒน์ชัย พุทธจร
Abhiwatchai Buddhacorn
- วัฒนธรรมความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา 94
Culture of Humanity in Buddhism
พระศรีปริยัติธาดา (พรหมหาทองสา ชาติดำดี)
Phrasripariyattithada (Phramaha Thongsa Chartdumdi)
- พระพุทธศาสนากับค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ 111
Buddhism and National 12 Core Values
มนูญ สอนโพนงาม
Manun Sonphonngam
- กันตองดาร์: สัญลักษณ์แห่งจิตวิญญาณของบรรพชนชาวพุทธเขมรสุรินทร์ 123
Kantongdar: A Spiritual Sign of the Buddhist Khemerean Ancestors in Surin
พระมหาธนรัฐ ราษฎร์เมธ
Phramaha Thanarat Ratthametho

ภาคผนวก

- กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ 140
- คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ 141
- หนังสือขอเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ 147

การศึกษาประเพณีแซนโฎนตาของบ้านทวารไพ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์
The Study of Sandonta Tradition of Ban Tavanpri
Chomphra District in Surin Province

สุภาพร ลาธูลี, อธิวัตร ศรีสมบัติ, ชาทรี เกษโพหนอง
Subhaporn Lathuli, Itthiwat Srisombat, Chatri Kespongtong
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
Surin Rajabhat University
E-mail: lathuli@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้กำหนดวัตถุประสงค์การศึกษาไว้ 1) เพื่อศึกษาแบบแผนประเพณีแซนโฎนตา ของบ้านทวารไพ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางในการถ่ายทอดการเรียนรู้ประเพณีแซนโฎนตาแก่นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ โดยใช้กระบวนการการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยกำหนดผู้ที่จะให้ข้อมูลในการศึกษาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงเฉพาะผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย 1) ผู้รู้เกี่ยวกับประเพณีแซนโฎนตา จำนวน 5 คน โดยเป็นมรรคทายก ครู พระสงฆ์ หรือบุคคลอื่น ๆ ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีแซนโฎนตา 2) ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมจำนวน 5 คน และ 3) ผู้เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรม จำนวน 20 คน โดยเป็นสมาชิกของครอบครัวประชาชนในหมู่บ้านและผู้มีเกียรติอื่น ๆ ที่เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมประเพณีแซนโฎนตา ที่นับถือผีเดียวกันเครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจข้อมูลภาคสนามได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบบันทึกการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) และหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง ใจแซนโฎนตา (สารทชาวไทยเชื้อสายเขมร)

คำสำคัญ: แซนโฎนตา, ประเพณี, คนไทยเชื้อสายเขมร

Abstract

This study aims to study 1) to study the traditions of Sandonta of Bantawarnprai, Compr district, Surin province. 2) to study the ways of transferring the knowledge of Sandonta ritual to the students in 4-6 primary school. A survey study is using the qualitative education process, defining who will provide the information in the study by means of a specific selection, only those who provide

key information (Key Informants): 1) the knowledge of the five Sandonta traditions as a teacher, clergyman, or other person who has knowledge of the Sandonta tradition. 2) Leaders in the ritual of 5 and 3 persons 3) Participants in the ritual were 20 members of the family. People in the village and other dignitaries who participate in the ritual traditions of Sandonta which respect the same relative ghost. The tools used in fieldwork include interviews, notes, focus group discussions, and reading books on Ngai Sandonta (Khmer Thais).

Keywords: Sandonta, Tradition, Thai Khmer

1. บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม สืบเนื่องจากความแตกต่างของกลุ่มชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย จึงเป็นบ่อเกิดด้านวัฒนธรรมของตัวเองเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ซึ่งแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้นมีโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน แต่อาจมีส่วนที่ทำให้แตกต่างกันบ้าง อันเนื่องมาจากภาษา ประเพณี และภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นที่นำไปยึดและปฏิบัติตามในด้านความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง สังคมไทยมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาแห่งการดำรงชีวิต ซึ่งบรรพบุรุษได้สั่งสมความรู้และประสบการณ์ เพื่อการดำรงชีวิตมาโดยตลอด และยังได้ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อเรื่องผี รวมทั้งความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอด หรือใช้พิธีกรรม ซึ่งเป็นรูปธรรมมาเป็นสัญลักษณ์แทนแนวคิดที่เป็นนามธรรม เพื่อให้เกิดการรับรู้และเข้าใจได้ง่ายขึ้น พิธีกรรมเป็นองค์ประกอบทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่คนในสังคมสร้างขึ้น เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ พิธีกรรมเป็นกรรมวิธีหรือกลวิธีที่มนุษย์คิดขึ้นตามความเชื่อ เช่น ความเชื่อเรื่องภูมิผีวิญญาณ เทวดา และความเชื่อทางศาสนา กล่าวคือ มนุษย์เชื่อว่าถ้าประกอบพิธีกรรมเช่นสรวงบูชาสิ่งที่มีอำนาจ สิ่งนั้นย่อมจะบันดาลหรือช่วยให้มนุษย์บรรลุผล หรือวัตถุประสงค์ตามความเชื่อและความต้องการที่ตั้งเอาไว้ พิธีกรรมเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมของประเพณีที่คนในสังคมได้สร้างขึ้น เพื่อเป็นหลักความมั่นคงทางจิตใจ เมื่อประกอบพิธีกรรมใดพิธีกรรมหนึ่งไปแล้วผู้ทำพิธีกรรมนั้นย่อมมีความสุขใจ และมีความหวังในชีวิต เพื่อเชื่อว่าพิธีกรรมต้องนำไปสู่ผลที่คาดหวังไว้ (ประพัฒน์พงษ์ แก้วไธสง, มนสิลา รัตนบุรี และสำออง นิลพัทธ์, 2550: 1)

กิจกรรมหรือพิธีกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น สืบเนื่องมาจากธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนยังมีความเชื่อ ซึ่งเป็นรากเหง้าของความรู้สึกรักใคร่ และมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เมื่อความเชื่อของมนุษย์แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์รวมกันได้ จึงทำให้เกิดวัฒนธรรม

ตามความเชื่อเหล่านั้น สมปราษฎ์ อัมมะพันธุ์ (2536: 18) กล่าวว่าความเชื่อเกิดจากพลังอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ เมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้น ก็มีการอ้อนวอน ขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่เร้นลับที่คิดว่าจะช่วยได้ เมื่อสิ่งที่อ้อนวอนขอสมฤทธิ์ผลก็เกิดความกลัวในพลังอำนาจเหล่านั้นจึงเป็นบ่อเกิดแห่งพิธีกรรม เพื่อเป็นการสร้างพลังแห่งศรัทธา และขจัดความกลัวให้พ้นไปและคนไทยดั้งเดิมส่วนใหญ่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีว่า ผีแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ผีดีหรือผีให้คุณ เช่น ผีบรรพบุรุษ เทวดา อารักษ์ ฯลฯ กับผีร้ายหรือผีให้โทษ เช่น ผีปอบ ผีเปรต ผีกระสือ ฯลฯ ดังนั้นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผีจึงปรากฏอยู่ในท้องถิ่นทุกกลุ่มชาติพันธุ์ของสังคมไทย เช่น พระราชพิธีเช่นสรงพระหลักเมือง การขนบนาศาลกล่าว การไล่ผี การปัดรังควานสิ่งชั่วร้าย เป็นต้น

การบูชาหรือการเช่นสรงวิญญาณของผีบรรพบุรุษถือเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่คนไทยทุกคนได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตลอด จึงทำให้เกิดพิธีกรรมเช่นไหว้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษในเดือนต่าง ๆ ของไทย โดยเฉพาะในช่วงเดือนสิบ มีการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปของชาวไทยทุกกลุ่มชาติพันธุ์เป็นประจำทุกปี พระอริยานุวัตร (เขมจารี) (2528: 16) ได้กล่าวไว้ว่า ในเดือนสิบของทุกปีจะมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลเพื่อเช่นไหว้วิญญาณผีบรรพบุรุษ แต่จะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไปตามภูมิภาคหรือตามกลุ่มชาติพันธุ์ ดังมีการเรียกชื่อที่แตกต่างกันไปตามภูมิภาคต่าง ๆ ดังนี้ ภาคเหนือ เรียกผีนี้ว่า ผีกินกล้วยสลาก ภาคใต้เรียกว่าผีส่งตายายหรือผีชิงเปรต ภาคกลางเรียกว่าวันสารทไทย ภาคอีสานกลุ่มไทย-ลาวเรียกว่าบุญข้าวสาก และอีสานกลุ่มไทย-เขมร เรียกว่าแซนโฌนตา ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และวิญญาณของผู้ตายที่ไม่ใช่ญาติ สุเมธ เมธาวิทยากุล (2532: 50) กล่าวว่า ความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับวันสารทนี้เป็นคติและความเชื่อต่อกันมา ญาติที่ล่วงลับแล้วจะมีโอกาสได้มารับส่วนบุญกุศลจากญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ ดังนั้นจึงมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติในวันนี้

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ตั้งอยู่ระหว่างเส้นแวงที่ 103 องศา และ 105 องศาตะวันออก และระหว่างเส้นรุ้งที่ 15 องศา และ องศาเหนือ ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 450 กิโลเมตร มีอาณาเขตด้านทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดมหาสารคาม ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดศรีสะเกษ ทิศใต้ติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา และทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดบุรีรัมย์ มีเนื้อที่ประมาณ 8,124 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,077,535 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.8 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปมีลักษณะดังนี้คือบริเวณซึ่งติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา มีป่าทึบและภูเขาสลับซับซ้อน ถัดจากบริเวณภูเขา จะเป็นที่ราบสูงลุ่ม ๆ ดอน ๆ ลักษณะลูกคลื่นลอนลาด บริเวณตอนกลางของจังหวัด จะเป็นที่ราบลุ่มเป็นส่วนใหญ่ มีที่ราบสูงอยู่บางตอน ด้านเหนือของจังหวัดเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำไหลผ่าน (สำนักงานท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์, 2559) และเป็นจังหวัดสุรินทร์หนึ่งที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องจากประชากรของจังหวัดมาจาก

4 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทยเขมร ไทยกวย ไทยลาว และไทยจีน (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2559) แต่มีภาษาพูดพื้นเมืองที่ใช้สื่อสารกันที่แตกต่างกัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่พูดภาษาเขมร ส่วนใหญ่อาศัยอยู่แถบอำเภอเมือง ปราสาท กาบเชิง สังขะ บัวเขต จอมพระ ศีขรภูมิ ท่าตูม ชุมพลบุรี ลำดวน กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่พูดภาษาส่วย อาศัยอยู่ในแถบอำเภอสำโรงทาบ ท่าตูม สนม จอมพระ ศีขรภูมิ รัตนบุรี และกระจายอยู่ตามอำเภออื่น ๆ อีกเล็กน้อย กลุ่มที่สามเป็นกลุ่มที่พูดภาษาพื้นเมืองอีสาน (ลาว) อาศัยอยู่แถบอำเภอสนม รัตนบุรี ท่าตูม ชุมพลบุรี และศีขรภูมิ เนื่องจากประชาชนมีภาษาพูดที่แตกต่างกัน จึงทำให้แต่ละกลุ่มมีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมที่แตกต่างกันบ้าง แต่อย่างไรก็ตาม ประชากร ทั้ง 3 กลุ่มมีความเป็นมาที่กลมกลืนกัน มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีความสามัคคีต่อกันเป็นอย่างดี (สำนักงานท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์, 2559) ทั้งนี้ ชาวไทยเขมรซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์หลักของประชากรในจังหวัดสุรินทร์ ส่วนใหญ่มีความเชื่อในเรื่องของผลบุญ บาป นรก สวรรค์ ผีสาง เทวดา เชื่อว่ามีโลกนี้ โลกหน้า และเชื่อในเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด อยู่ในวัฏสงสารตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ดังนั้นชาวไทยเชื้อสายเขมรจึงนิยมทำบุญทำทานอยู่เป็นเนืองนิตย์ เพราะเชื่อว่าจะยังผลประโยชน์ให้ตนในชาติภาพต่อ ๆ ไป จึงส่งผลให้เกิดงานเทศกาลและงานบุญประเพณีต่าง ๆ ตลอดทั้งปีในสังคมชาวไทยเชื้อสายเขมร (สุรัชย์ รัตนพานวงษ์, 2549: 1)

ประเพณี “แซนโฌนตา” เป็นประเพณีสำคัญประเพณีที่บ่งบอกถึงความเชื่อดังกล่าว ทั้งนี้ประเพณีแซนโฌนตา หรือวันสารทเขมร เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมายาวนานนับเป็นพัน ๆ ปีของชาวเขมร ที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สะท้อนให้เห็นความรัก ความผูกพัน ความกตัญญูรู้คุณ ของสมาชิกในครอบครัวเครือญาติ และชุมชน โดยจะประกอบพิธีกรรม ตรงกับวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ซึ่งเมื่อถึงวันนั้นลูก หลาน ญาติ พี่น้องที่ไปประกอบอาชีพ หรือตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อื่น ไม่ว่าจะใกล้หรือไกลต้องเดินทางกลับมารวมญาติ เพื่อทำพิธี แซนโฌนตาเป็นประจำทุกปีคำว่า “แซน” หมายถึง การเซ่น การเซ่นไหว้ การบวงสรวง คำว่า “โฌนตา” หมายถึง การทำบุญให้ปู่ย่า ตายาย หรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นประเพณีแซนโฌนตา จึงหมายถึง ประเพณีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ที่นับได้ว่าเป็นประเพณีสำคัญที่คนไทยเชื้อสายเขมร มีการสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลานาน (วัน พุ โฮเทิล, 2559) แซนโฌนตา เป็นโอกาสที่ญาติ ๆ ที่อาศัยอยู่ที่อื่นได้กลับบ้านมาเยี่ยมพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ได้รับพรจากผู้ใหญ่ เป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ทำให้เกิดความรักสามัคคีระหว่างเครือญาติ เกิดความเสียสละ เพราะเครื่องเซ่นไหว้ทุกคนมีส่วนร่วมในการหามา และมีโอกาสช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์, 2559)

หมู่บ้านทวารโพร ตำบลเมืองลิง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เป็นหมู่บ้านชาวไทยเขมร ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมแซนโฌนตาไว้เป็นอย่างดี ถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร ในวันนี้เป็นวันที่ชาวไทยเขมรที่เดินทางไปประกอบอาชีพต่างถิ่น จะต้องเดินทางกลับภูมิลำเนา เพื่อกลับมาเซ่นไหว้วิญญาณ

บรรพบุรุษ แต่ละครอบครัวต้องจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างพร้อมเพรียง เพื่อใช้เช่นสรวงดวงวิญญาณบรรพบุรุษของตน สำหรับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ เป็นพลังที่ก่อให้เกิดความแน่นแฟ้น ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในครอบครัวและหมู่เครือญาติ รวมทั้งในระดับชุมชน ดังปรากฏว่าชาวบ้านในหมู่บ้านทวารโพร ตำบลเมืองสิงห์ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ยังมีความเชื่ออาทรต่อกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างเห็นได้ชัด เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว การช่วยเหลือแรงงานในงานบุญต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของหมู่บ้าน จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้ศึกษาสนใจศึกษา เรื่อง การศึกษาประเพณีแซนโฎนตาของบ้านทวารโพร อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ โดยมุ่งศึกษาว่าประเพณีแซนโฎนตามีองค์ประกอบใดบ้าง มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตอย่างไร รวมทั้งชาวบ้านมีคติความเชื่ออย่างไรต่อประเพณีแซนโฎนตา ตลอดจนวิเคราะห์ให้เห็นว่าประเพณีแซนโฎนตามีความสำคัญอย่างไร และนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปใช้เป็นแนวทางในการถ่ายทอดการเรียนรู้ประเพณีแซนโฎนตา ให้แก่นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ทั้งนี้ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าประเพณีแซนโฎนตาอันล้ำค่าเช่นนี้ จะคงอยู่กับท้องถิ่นสุรินทร์ และประเทศชาติสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้ศึกษาได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาแบบแผนประเพณีแซนโฎนตาของบ้านทวารโพร อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการถ่ายทอดการเรียนรู้ประเพณีแซนโฎนตาแก่นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการทำศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้กำหนดผู้ที่จะให้ข้อมูลในการศึกษาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงเฉพาะผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย

1. ผู้รู้เกี่ยวกับประเพณีแซนโฎนตา จำนวน 5 คน โดยเป็นมรรคทายก ครู พระสงฆ์ หรือบุคคลอื่น ๆ ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีแซนโฎนตา
2. ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมจำนวน 5 คน โดยเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมประเพณีแซนโฎนตาในระดับต่าง ๆ
3. ผู้เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรม จำนวน 20 คน โดยเป็นสมาชิกของครอบครัวประชาชนในหมู่บ้าน และผู้มีเกียรติอื่น ๆ ที่เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมประเพณีแซนโฎนตา ที่นับถือผีเดียวกัน

ระยะเวลาในการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษาเข้าไปศึกษาภาคสนามในพื้นที่เป้าหมายเป็นระยะเวลา 1 เดือน (ไม่รวมขั้นตอนการศึกษาจากเอกสารและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง) เริ่มตั้งแต่วันที่ 1-30 เดือน

กันยายน พ.ศ. 2559 เพื่อสังเกตและสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบประเพณี
แซนโหม่งตามวิถีชีวิตของชาวบ้าน บ้านทวารโพร ตำบลเมืองสิงห์ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์
ใน 4 ประเด็น ดังนี้

1. องค์ประกอบของพิธีกรรม ครอบคลุมเนื้อหาต่าง ๆ ดังนี้
 - 1.1 บุคคลที่เข้าร่วมพิธีกรรม
 - 1.2 อุปกรณ์ต่าง ๆ พร้อมความหมาย ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม
 - 1.3 สถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม
 - 1.4 วันและเวลาในการประกอบพิธีกรรม
 2. จุดมุ่งหมายในการประกอบพิธีกรรมประเพณีแซนโหม่ง
 3. ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีแซนโหม่งตามวิถีชีวิตของชาวบ้าน บ้านทวาร
โพร ตำบลเมืองสิงห์ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์
 4. คติความเชื่อของชาวบ้านทวารโพร ตำบลเมืองสิงห์ อำเภोजอมพระ จังหวัด
สุรินทร์ ที่มีต่อประเพณีแซนโหม่ง
- จากนั้นผู้ศึกษาดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม เพื่อสรุปแนวทางในการถ่ายทอดการ
เรียนรู้ประเพณีแซนโหม่งที่เหมาะสมต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจโดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ดังนั้น
เครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการศึกษา คือ ตัวของผู้ศึกษาเอง ผู้ศึกษาได้เตรียมตัวโดยการศึกษา
เอกสารและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง และลงไปสำรวจข้อมูลภาคสนามโดยวิธีการศึกษาใช้การ
สัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการจัด
สนทนากลุ่ม (Focus Group) ในขณะที่เก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ศึกษา โดยใช้อุปกรณ์ในการ
เก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษา 2 วิธี คือ การ
เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อสารนิพนธ์ทั้งจากเอกสาร
สิ่งพิมพ์ ตำรา และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยเข้าไปศึกษา
ภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีประเด็นศึกษา ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานศึกษาที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้แก่
 - 1.1 ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมของชาวอีสานใต้
 - 1.2 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดสุรินทร์
 - 1.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวิถีชีวิต
 - 1.4 ชาวไทยเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.5 บริบทหมู่บ้านไพร อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์

1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารข้างต้นเพื่อใช้เป็นข้อมูลและความรู้พื้นฐานในการศึกษาศึกษาของงานศึกษา และเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าก่อนที่จะออกศึกษาคณะสนาม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ในการศึกษาภาคสนามผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต และการการจัดสนทนากลุ่ม พร้อมกับถ่ายภาพประกอบ

2.1 ผู้ศึกษาขอหนังสือจากโปรแกรมวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ถึงกลุ่มเป้าหมายเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ การสังเกต และการจัดสนทนากลุ่ม

2.2 ชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งนัดวัน เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังมีรายละเอียดในการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละวิธีการดังนี้

2.2.1 การสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาใช้การสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้างด้วยวิธีการจดบันทึกตามกรอบการสัมภาษณ์และบันทึกเสียงลงในเครื่องบันทึกเสียง

2.2.2 การสังเกต ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกตทั้งแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้ศึกษาจะสังเกตเกี่ยวกับสภาพทั่ว ๆ ไป เช่น สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน และสังเกตข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบประเพณีแซนโชนดากับวิถีชีวิตของชาวบ้าน บ้านทวารไพร ตำบลเมืองสิงห์ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ โดยใช้วิธีการบันทึกลงในแบบบันทึกการสังเกตเพื่อนำไปวิเคราะห์

2.2.3 การจัดสนทนากลุ่ม

การหาคุณภาพของข้อมูล

ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ในการศึกษาภาคสนามนั้นจะมีการตรวจสอบหาคุณภาพของข้อมูลตามแนวคิดแบบสามเส้า เพื่อที่จะพิสูจน์หาความเชื่อถือและความถูกต้องโดยการตรวจสอบจากแหล่งของเวลา สถานที่ และบุคคล เพื่อเป็นการยืนยันความที่น่าเชื่อถือ ดังนี้

1. แหล่งบุคคล นำเอาข้อมูลที่ได้รับมาจากการสัมภาษณ์มาศึกษาเปรียบเทียบกันว่าข้อมูลแต่ละส่วน แต่ละประเด็นที่ได้มาจากคนหนึ่งจะเหมือนกันหรือแตกต่างกันจากคนอื่นหรือไม่และหาจุดร่วมจุดต่างที่พบ

2. แหล่งเวลานำเอาข้อมูลที่ได้รับมาจากการสัมภาษณ์ในเวลาต่างกันมาตรวจสอบและเปรียบเทียบกันว่าข้อมูลที่ได้มานั้นจะมีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไรและหาจุดร่วมจุดต่างที่พบ

3. แหล่งสถานที่ นำข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ในสถานที่ที่ต่างกันมาตรวจสอบและเปรียบเทียบกันว่าข้อมูลในแต่ละสถานที่นั้นจะมีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไรและหาจุดร่วมจุดต่างที่พบ

ทั้งนี้ผลจากการตรวจสอบข้อมูล จะทำให้ผู้ศึกษาสามารถรวบรวม วิเคราะห์ และสรุปผลของการศึกษาได้ชัดเจน และสอดคล้องตามวัตถุประสงค์

การจัดกระทำข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูล ผู้ศึกษาศึกษามีการจัดกระทำกับข้อมูลที่ได้ตามขั้นตอนดังนี้

1. ตรวจสอบข้อมูลที่ได้ว่ามีความถูกต้อง ตรงตามตัวแปรที่ศึกษาหรือไม่ เมื่อข้อมูลถูกต้อง จึงแยกแยะเป็นหมวดหมู่ตามตัวแปรที่ศึกษา เก็บไว้ให้เป็นระบบในเครื่องคอมพิวเตอร์
2. ข้อมูลที่ได้มาแต่ละหมวดหมู่ หากคุณภาพของข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบแบบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้มาในแต่ละครั้ง และเป็นข้อมูลที่ได้มาด้วยวิธีการที่ต่างกันว่ามีความสอดคล้องตรงกันหรือไม่ หากมีความสอดคล้องแสดงว่าข้อมูลที่ได้มานั้น มีความเที่ยงตรงถูกต้องเชื่อถือได้
3. เมื่อได้ข้อมูลสมบูรณ์ ถูกต้อง ครบถ้วนตามตัวแปรที่ศึกษาและเชื่อถือได้ผ่านการแยกแยะเป็นหมวดหมู่เก็บไว้อย่างเป็นระบบแล้ว ผู้ศึกษาศึกษานำมาเรียงลำดับก่อนหลังของเนื้อหาเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ให้มีความเหมาะสมกับการเขียนรายงานนำเสนอผลการศึกษาศึกษาต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่ได้รวบรวมได้โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกต ในลักษณะการพรรณนา (Descriptive Analysis) และใช้เหตุผลของผู้ที่ให้ข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายประกอบการวิเคราะห์

รายงานผลการศึกษา

การรายงานผลการศึกษาคือเป็นลักษณะการรายงานเชิงพรรณนาวิเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

1) องค์ประกอบของพิธีกรรม ประกอบด้วย (1) บุคคลที่เข้าร่วมพิธีกรรม หากเป็นระดับเครือญาติบุคคลที่เข้าร่วมพิธีกรรมจะประกอบด้วย ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พ่อ แม่ และลูก หลาน หากเป็นในระดับครอบครัวก็จะมีเพียงพ่อแม่ และลูก หรือถ้าเป็นครอบครัวใหญ่ก็จะมีปู่ย่าตายายเพิ่มขึ้นมา หากปู่ย่าตายายเสียชีวิตไปแล้ว สามารถมอบหมายให้บุคคลอื่นเป็นผู้ดำเนินการแทนได้ โดยต้องเป็นบุคคลที่อาวุโสสูงสุตนอกจากนี้บุคคลที่จะเข้าร่วมพิธีกรรมแผนดินไม่จำเป็นต้องมาเข้าร่วมครบทุกคน หากใครมาก่อนก็สามารถแทนให้บรรพบุรุษได้ก่อน แต่ต้องภายหลังจากที่ผู้นำ (ปู่ย่าตายาย หรือผู้ที่มีอาวุโสสูงสุต ณ เวลานั้น) เสนอไหว้เรียบร้อยแล้ว สามารถไหว้ได้ตั้งแต่เช้ากระทั่งเย็น (2) อุปกรณ์ต่าง ๆ พร้อมความหมาย ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม สามารถจำแนกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) สิ่งของที่จะเซ่นไหว้บรรพบุรุษ และ 2) สิ่งของที่จะนำไปทำบุญ ตักบาตรอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ (3) สถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมชาวบ้านบ้านทวารโพร อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ระบุว่า การไหว้บรรพ

บุรุษต้องไหว้ภายในอาณาบริเวณบ้าน ซึ่งจะเป็นบริเวณไหนก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม หากมีสมาชิกครอบครัวเสียชีวิตในลักษณะตายโหง จะมีการเซ่นไหว้หน้าบ้าน เนื่องจากเชื่อว่าการตายในลักษณะนี้ดวงวิญญาณจะไม่สามารถเข้ามาในบริเวณบ้านได้ ทั้งนี้การเซ่นไหว้บริเวณหน้าบ้านยังถึงการอุทิศเนื้อหมู ข้าวปลาอาหารต่าง ๆ ให้กับผีไร้ญาติอีกด้วย (4) วันและเวลาในการประกอบพิธีกรรมแบ่งเป็น 2 วัน ได้แก่ วันเป็นตุง และวันเป็นทม คือ สารทเล็กและสารทใหญ่ โดยเป็นตุงจัดกันในวันขึ้น 14-15 ค่ำ เดือน 10 และเป็นทม จัดกันในวันแรม 14-15 ค่ำ เดือน 10 (5) ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมประเพณีแซนโหม่งในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 เริ่มพิธีเซ่นไหว้ด้วยการจุดธูปเทียน กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย สวดชุมนุมเทวดา และพุดเชื้อเชิญดวงวิญญาณของเหล่าบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ แล้วจุดธูปเทียนบูชาเอ่ยชื่อปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไป เชิญให้มากินเครื่องเซ่นไหว้ ทั้งที่ตายไปนานแล้ว ละไม่รู้จักชื่อ ก็นึกเชิญในใจ ทางผู้นำในการประกอบพิธี (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอาวุโสสูงสุดในครอบครัว) จะนำเอาสุรา มารินใส่แก้ว หรือจอกพรมไปตามสำรับอาหาร ปากก็กล่าวอันเชิญผีปู่ย่าตายายมารับประทานอาหาร ผู้ร่วมพิธีต่างช่วยกันตะโกนร้องเรียกให้ผีปู่ย่าตายายมารับประทานอาหารกัน หรืออาจมีถ้อยคำอื่นแต่มีนัยเช่นเดียวกัน และเมื่อได้เวลา ก็จุดยาสูบวางไว้สักครูใหญ่ สมมติว่ากินเสร็จแล้ว จะแบ่งข้าวปลาอาหารหมากพลู บุหรี่อย่างละเล็กละน้อย ใส่ห่อกระดาษหรือใบตองแล้วเหวี่ยงไปไกล ๆ เรียกว่า “ปะจිර” (ออกไปเสีย) เชื่อว่าลูกหลานได้พาห่อข้าวปลาอาหารนี้ฝากไปให้กินระหว่างทาง หรือไปฝากผู้ที่ไม่ได้มารับเครื่องสังเวยในครั้งนี้

2) จุดมุ่งหมายของการแซนโหม่ง โดยสรุปได้ว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อการประกอบพิธีกรรมประเพณีแซนโหม่งนอกจากจะเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผีบรรพบุรุษแล้ว ยังเป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่เวที และขอขมาต่อผู้มีพระคุณ รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์ ความรักความอบอุ่นของสมาชิกในครอบครัวเครือญาติ ตลอดถึงการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน

3) ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีแซนโหม่งกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน บ้านทวารโพร ตำบลเมืองสิงห์ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ความสัมพันธ์ของพิธีกรรมแซนโหม่งกับวิถีชีวิตของชาวไทยเขมร จะมีความผูกพันเกี่ยวเนื่องกับทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ไม่ว่าจะเป็นประกอบกิจกรรมใด ๆ ก็ตามชาวไทยเขมรจะต้องมีการเซ่นไหว้บอกกล่าวผีบรรพบุรุษเสมอด้านคติความเชื่อชาวไทยเขมร มีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ (โหม่ง) ชาวบ้านเชื่อว่าผีโหม่ง เป็นผู้มีอำนาจให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมแซนโหม่งก็จะถูกส่งลงโทษ กล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญูและเชื่อว่าคนที่อกตัญญูจะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิตหาความสุข ความเจริญไม่มี ความเชื่อดังกล่าวซึ่งมีการเซ่นสรวงบูชา เพื่อให้บรรพบุรุษพอใจ ทานก็จะคอยคุ้มครองอวยชัย ให้พรให้ลูกหลานประสบผลสำเร็จในชีวิต มีความสุขความเจริญ และนอกจากนี้ยังเชื่อว่าโหม่งตานนั้น จะดลบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางเกษตรกรรมด้วย ชาวไทยเขมรได้อาศัยความเชื่อในการ

นับถือผีบรรพบุรุษเดียวกัน เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน ทำให้เป็นคนมีระเบียบวินัย มีศีลธรรม ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันสืบไป

4) คติความเชื่อของชาวบ้านทวารโพร ตำบลเมืองสิงห์ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ที่มีต่อประเพณีแห่เทียนโพนตา มีอยู่ 3 ลักษณะ ดังนี้ (1) การบูชา “พระสงฆ์” เพราะว่าพระสงฆ์เป็นสาวกของพระพุทธองค์สงฆ์นั้น มีอยู่ 2 อย่าง คือ สมมติสงฆ์ ได้แก่ พระภิกษุหมู่หนึ่งมีจำนวนตั้งแต่ 4-20 รูปขึ้นไป สามารถประกอบสังฆกรรมตามพระวินัยกำหนด อริยสงฆ์ ได้แก่ ผู้เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน จนได้บรรลุมรรคผลนิพพานไปแล้ว เช่น พระโสดาบัน จนถึงพระอรหันต์ “การบูชาพระสงฆ์ในประเพณีแห่เทียนโพนตาของจังหวัดสุรินทร์นั้น สืบเกิดได้จากพุทธศาสนิกชนเข้าไปหาพระสงฆ์ ต้องกราบไหว้ด้วยความเคารพมีกิริยาอาการเรียบร้อย พูดจาปราศรัยด้วยความเคารพและอ่อนน้อม อนึ่ง พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ทำหน้าที่ทางพระพุทธศาสนา ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือการถวายไทยธรรมให้กับพระภิกษุสงฆ์ ในพิธีสารททุกครั้งไป เมื่อมีการทำบุญทั่ววัด เพราะเชื่อว่าพระสงฆ์เป็นนอานาบุญของโลก เชื่อว่าพระสงฆ์เป็นผู้ศีลบริสุทธิ์สมควรได้รับการบูชา ยกย่อง เลี้ยงดู ประนินดี ซึ่งส่วนใหญ่แล้ววัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มีการทำบุญอุทิศไปให้ญาติ ก็มีการถวายพระสงฆ์แทบจะทุกชิ้น จะมีก็แต่พืชผัก ผลไม้ เนื้อ ขนมห้าตัว เป็นต้น ที่เอาไปเทใกล้กับลานโบสถ์ ตามคติความเชื่อโบราณ (2) การบูชา บิดา มารดา ปู่ ย่า ตายาย ตามคติทางพระพุทธศาสนานั้น มีความสอดคล้องกับพิธีสารทที่ชาวจังหวัดสุรินทร์ได้ประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังนี้ 1) การเข้าไปหา บิดา มารดา ปู่ ย่า ตายาย เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ เพื่อทำความเคารพและกราบไหว้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ พร้อมด้วยการเปล่งวาจาขอให้บิดา มารดา อโหสิกรรมกับเรื่องที่ถูกหลานเคยทำไม่ดีไว้ในอดีต 2) มอบสิ่งของต่าง ๆ เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค ที่ท่านชอบเป็นของขวัญและกำลังใจ พร้อมกับคำอวยพรให้มีความสุข ความเจริญ อายุมั่นขวัญเย็น 3) พาท่านไปวัดเพื่อถวายทาน รับศีล รับพร ฟังธรรมจากพระสงฆ์พร้อมกับอุทิศส่วนบุญให้พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และเจ้ากรรมนายเวรที่ล่วงไปแล้ว ให้ได้รับผลบุญนี้ด้วยอนึ่ง ความมุ่งหมายที่สำคัญของประเพณีสารท โดยเฉพาะเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น เป็นเพราะวิถีชีวิตของชาวจังหวัดสุรินทร์ เป็นวิถีชีวิตแห่งพระพุทธศาสนา ตามลักษณะของสังคมเกษตรกรรมจึงมีจุดมุ่งหมาย เพื่อเอาผลผลิตทางการเกษตร แปรรูปเป็นอาหารถวายพระสงฆ์รวมถึงการทำอาหารและสิ่งของอื่น ๆ ถวายพระด้วย นอกจากนี้ยังถวายพระในรูปแบบของผลผลิตที่ยังไม่แปรรูป เช่น ข้าวสาร อาหารแห้งและของใช้ส่วนตัวต่าง ๆ ด้วย เพื่อเป็นเสบียงแก่พระสงฆ์ในช่วงเข้าพรรษาในฤดูฝน ทั้งนี้เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองครอบครัว และเพื่อผลในการประกอบอาชีพต่อไป (3) การบูชาในลักษณะอื่น ๆ นั่นคือ การบูชาผู้สูงอายุที่ชาวบ้านเคารพนับถือเป็นคติ ความเชื่อที่ปฏิบัติร่วมกันในระดับเครือญาติ เพราะวงศ์ตระกูลหนึ่ง ก็มีผู้อาวุโสในตระกูลรวมอยู่ด้วย เมื่อถึงวันสารท ก็เป็นหน้าที่ของลูกหลาน ที่จะคอยดูแลเอาใจใส่ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับ บิดา มารดาของตน คือ 1) การเข้าไปหา ปู่ย่า ตายาย เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ เพื่อทำความเคารพและกราบไหว้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ พร้อม

ด้วยการเปล่งวาจาขอให้ ปู่ยา ตายาย อโหสิกรรม กับเรื่องที่ลูกหลานเคยทำไม่ดีไว้ในอดีต 2) มอบสิ่งของต่าง ๆ เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค ที่ท่านชอบเป็นของขวัญและกำลังใจ พร้อมกับคำอวยพรให้มีความสุข ความเจริญ อายุมั่นขวัญเย็น 3) พาท่านไปวัดเพื่อถวายทาน รับศีล รับพร ฟังธรรมจากพระสงฆ์พร้อมกับอุทิศส่วนบุญให้ พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย และเจ้ากรรมนายเวรที่ล่วงไปแล้ว ให้ได้รับผลบุญนี้ด้วย “การบูชาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วนั้น เป็นความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณของผู้ที่รักและเคารพ ซึ่งล่วงลับไปแล้ว เช่น พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หรือผู้นำเผ่า เพราะในขณะที่บุคคลเหล่านี้ยังมีชีวิต ได้ทำประโยชน์ให้มากมาย เมื่อท่านเหล่านี้ตายจากไป จึงเป็นหน้าที่ของคนที่อยู่เบื้องหลังในฐานะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในสายเครือญาติจะต้องมีการบูชา เช่นไหว้กันอยู่เสมอ และทำการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของส่งไปให้เพราะการระลึกถึงบุญคุณที่ท่านเหล่านั้นเคยทำกับตนมาก่อน ถ้าใครไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามความเชื่อก็อาจจะได้รับโทษต่าง ๆ นานา จึงเป็นเหตุให้มีการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ ว่ามีอิทธิฤทธิ์ที่จะบันดาลสุขสวัสดิมาให้ และหากทำให้ผีโกรธก็จะนำความทุกข์ยากความลำบากมาให้ด้วย เมื่อมีการพูดถึงและทำการกราบไหว้ เช่นสักการะ บูชา บ่อยเข้า ๆ ก็ปลูกความเชื่อลึกกลงไปในสำนึกของแต่ละคน จนไม่สามารถถอดถอนได้เมื่อมีความเชื่อเต็มที่แล้ว จะทำสิ่งที่ตนต้องการมากขึ้นกว่าเดิม ความเชื่อที่ว่าเป็นพื้นฐานแห่งการนับถือ บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

5) แนวทางการถ่ายทอดการเรียนรู้ประเพณีชนโนนตาแก่นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

พิธีชนโนนตา เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงคุณธรรมสำคัญหลายประการ เช่น ความกตัญญู ความเมตตากรุณา ความสามัคคี ศิลปกรรม หัตถกรรม เอกลักษณ์ของชาติ และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องอนุรักษ์ส่งเสริมปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อให้ดำรงคงอยู่และดียิ่ง ๆ ขึ้น ซึ่งมีแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีดังกล่าว 6 ประเด็น ดังนี้

(1) ควรมีการจัดเป็นพิธีสารทการทำบุญ “ชนโนนตา” ในระดับหมู่บ้านเป็นประจำทุกปีเพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นได้เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของประเพณีสารทเดือนสิบตลอดถึงให้มีถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลัง ในพิธีกรรมนี้เป็นประจำทุกปี และควรมีการรวบรวมข้อมูลขั้นตอนของประเพณีชนโนนตา ให้เป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้เพื่อพิมพ์แจกจ่ายให้แก่คนในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ เพื่อนำไปศึกษาและทำพิธีกรรมได้ด้วยตนเอง

(2) ควรมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน เช่น พิธีกรรมชนโนนตาก็คือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่ออนุรักษ์แล้วก็เผยแพร่องค์ความรู้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างถูกต้อง โดยผู้นำชุมชนและพระสงฆ์เป็นผู้คอยให้คำปรึกษาและถ่ายทอดให้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเพื่อเป็นการเชิญชวน ให้คนต่างถิ่นได้มารับรู้เข้าใจประเพณีดังกล่าวด้วย

(3) ควรบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีสารทไว้ในหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น มีหัวข้อศึกษาสำคัญ ๆ เช่น สังกัปของพิธี ความเป็นมา วิธีปฏิบัติ ประโยชน์การ

ทำนุบำรุงอนุรักษ์ส่งเสริม และการปรับปรุงแก้ไข และควรจัดพิธีสารทสาคิต ที่ถูกต้องโดยหน่วยงานของรัฐและองค์กรต่าง ๆ พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชนอย่างกว้างขวาง จัดการประกวดแข่งขัน เกี่ยวกับเรื่องนี้ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ถึงระดับชาติขณะเดียวกัน ก็จัดวิทยากรคอยชี้แจง สังกกับและหลักธรรมที่แฝงอยู่ในพิธีนี้

(4) เนื่องจากประเพณีสารท มีความสัมพันธ์กับการเกษตรอันเป็นอาชีพหลักของประเทศ จึงควรฟื้นฟูความสำคัญของเทศกาลสารทด้วยวิธีการต่าง เช่น เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประเพณีนี้โดยขอความร่วมมือกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง และสื่อมวลชนและทางราชการ ควรส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับประเพณีทำบุญวันสารท เช่น จัดนิทรรศการเกี่ยวกับอาหารในเทศกาลสารท และเชิญชวนเยาวชนไปร่วมกันทำบุญตามประเพณี

(5) ควรเชิญชวนให้ทำบุญในเทศกาลสารท เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ไม่มุ่งเฉพาะญาติพี่น้องหรือผู้เกี่ยวข้องกับเราเท่านั้น

(6) ควรจัดการประกวดการทำอาหาร และพืชพันธุ์ธัญญาหารที่มีในฤดูนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการเกษตรและวัฒนธรรมไทย และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในหลักสามัคคีธรรม มีการแจกจ่ายให้ปันสิ่งของต่าง ๆ ในเทศกาลสารทและในโอกาสอันควร ตลอดถึงส่งเสริมวัฒนธรรมไทยเกี่ยวกับความร่วมมือร่วมใจระหว่างญาติพี่น้องในการทำบุญวันสารทและร่วมกันทำกิจกรรมอื่นใดในโอกาสสำคัญ ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นคงในวงศ์สกุล

การอนุรักษ์ประเพณีแซนโฎนตาที่ถือปฏิบัติมาแต่โบราณ เป็นการรักษาไว้ซึ่งประเพณีที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ยังคงปฏิบัติกันมาจนถึงทุกวันนี้ เป็นการส่งเสริมความผูกพันระหว่างครอบครัวและญาติพี่น้อง และยังเป็นการรำลึกถึงบุญคุณของบุพการีแม่จะล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่เวที พิธีกรรมที่ปรากฏขึ้นเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถเห็นได้ทุก ๆ ปีในช่วงเดือนสิบ เมื่อคนต่างถิ่นได้มาพบเห็นพิธีแซนโฎนตาก็เกิดความประทับใจในงานบุญดังกล่าวกล่าวคือสภาพที่เห็นคนทั้งหลาย มีความยิ้มแย้มแจ่มใสรื่นเริง เป็นกันเองและคึกคัก ซึ่งเป็นการแสดงออกต่อคนต่างถิ่นอย่างจริงจัง เพราะชาวเขมรในจังหวัดสุรินทร์ถือว่าจะยากดีมีจนอย่างไรก็ต้องทำบุญนี้ให้ได้ ซึ่งประเพณีดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น ความสามัคคี ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นต้น และเมื่อมีการยึดถือสืบต่อกันมาก็ย่อมเกิดการพัฒนา และยิ่งมีการส่งเสริมมากก็ยิ่งส่งผลดีให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองขึ้น ทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ ตลอดถึงเกิดผลในระดับสังคมเมืองและสังคมระดับชาติได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. ความเชื่อและกระบวนการรักษาโรคพื้นบ้าน. ใน **ชุมชนพัฒนา**. (หน้า 54-56). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2530.
- _____. **ระบบการแพทย์พื้นบ้านในชนบท**. ศูนย์ประสานงานการพัฒนา การแพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย กองแผนงานสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2535.
- _____. **คนมองคนบนความหลากหลายของวัฒนธรรมสุขภาพบนสำรวจแนวคิดทางมานุษยวิทยาการแพทย์**. เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา เรื่อง คนมองคน นานาชีวิตในกระแสความเปลี่ยนแปลง วันที่ 27-29 มีนาคม 2545 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ขวัญ. ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่มที่ 9**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542. หน้า 2030-2032.
- งามพิศ สัตย์สงวน. **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2545.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. **ผีเจ้านาย**. เชียงใหม่: มิ่งเมือง, 2545.
- ชาย โพธิ์สีดา. “ไสยศาสตร์กับการรักษาพยาบาล,” ใน **ทฤษฎีและการศึกษาทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยาการแพทย์**. หน้า 23-34. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2529.
- น้อย ผิวผัน. **หนังสือปฐมกัปป์**. กรุงเทพฯ: คลังนานาวิทยา, 2545.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. **ทุนมนุษย์ ทุนสังคม และชุมชน: วิธีวิทยาใหม่ของการพัฒนา**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2545.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ 12, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่มที่ 8**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542. หน้า 2697-2698.
- สุริยา สมุทคุปต์. **ทรงเจ้าเข้าผี: วาทกรรมของลัทธิและวิกฤตการณ์ของความทันสมัยในสังคมไทย**. นครราชสีมา: สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2539.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. **โครงการวิจัยภาษาและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย**. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- อัจฉรา ภาณุรัตน์. **พิธีโง่ละมะมั่ว: การรักษาโรคด้วยจิตวิญญาณของชาวไทยเขมร**, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, **ความเชื่อไทย – เขมร**, ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 กันยายน - ธันวาคม 2545, หน้า 45-49.

การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องอหิงสาในปรัชญาเซน กับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท

A Comparative Study of Ahimsa in Jain Philosophy and Metta in Theravada Buddhist Philosophy

พระมหาสิทธิพร ชวนปญโญ (จงวงศ์)

Phramaha Sitthiporn Chawanapanyo (Jongwong)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakornrajasima Campus

E-mail: phramahasitiporn@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องอหิงสาในปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาอหิงสาในปรัชญาเซน 2) เพื่อศึกษาเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท 3) เพื่อเปรียบเทียบอหิงสาในปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท

ผลการศึกษาพบว่า หลักอหิงสาในปรัชญาเซน หมายถึง การงดเว้นจากการประทุษร้ายสิ่งมีชีวิตแม้ในรูปที่เล็กที่สุด ทั้งที่สามารถมองเห็นได้หรือมองไม่เห็นโดยการกระทำ การพูด และการคิด แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ การไม่เบียดเบียนทางกายกรรม การไม่เบียดเบียนทางวจีกรรม การไม่เบียดเบียนทางมนกรรม หลักการอหิงสาเป็นบรมธรรมและมีอนุพรต 5 เป็นเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ผู้นับถือศาสนาเซนจะมีแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างไปตามสถานะของบุคคล การไม่เบียดเบียนกันเป็นสิ่งสำคัญให้ทุกคนอยู่ในสังคมร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน การได้บรรลุไควล์ หรือการถึงโมกษะ อันเป็นจุดหมายอันประเสริฐและสูงสุดของชีวิต มีความสุขอันหาที่สุดมิได้ อย่างสัพพัญญูเป็นนิรันดร์ และไม่มีการเสื่อมสลาย เป็นอิสระจากพันธนาการของการเกิด แก่ เจ็บ และตาย เป็นวิญญูณที่สมบูรณ์ มีความสุขที่สงบยิ่ง

เมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า เมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง ความรักใคร่ความปรารถนาจะให้บุคคลอื่น และสัตว์ทั้งหลายเป็นสุขถ้วนหน้า ไม่ทำลายล้าง ไม่จองวรวงซึ่งกันและกัน เป็นลักษณะที่เต็มไปด้วยไมตรี มุ่งความสุขความเจริญ อย่างที่ท่านเรียกว่า เมตตา กายกรรม เมตตาวจีกรรม และเมตตามโนกรรม มุ่งความเป็นไปแห่งประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นลักษณะซึ่งความเป็นไปดังกล่าวนี้ครอบคลุมพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจ เมตตาเริ่มที่จิตภายในก่อนโดยอาศัยการฝึก อบรม หรือฝึกฝนให้เกิดเป็นคุณธรรมประจำจิตใจ

ก่อนแล้วจึงแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรมภายนอกอันได้แก่ทางกายและวาจา เป็นหลักธรรมพื้นฐานของธรรมอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้น เป็นคุณธรรมที่เป็นพื้นฐานภายในจิตใจ ผู้เจริญเมตตาในระดับสูงสามารถเข้าสู่ความเป็นพระอริยระดับสูงทำให้รู้ชัดสิ่งทั้งหลายว่าเป็นทุกข์ ไม่เที่ยง มีความดับเป็นธรรมดา แล้วบำเพ็ญสมณะวิปัสสนา ทำอาสวะให้สิ้นไป ย่อมบรรลุถึงนิพพานในที่สุด

การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องอหิงสาในปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของแนวความคิดเรื่องอหิงสาในปรัชญาเซนและเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท ส่วนประเด็นอื่น ๆ เช่น ประเภทของอหิงสาในปรัชญาเซนและเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท หลักการอหิงสาของเซนและเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท วิธีการปฏิบัติของอหิงสาในปรัชญาเซนและเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท ตลอดจนเป้าหมายของอหิงสาในปรัชญาเซนและเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท ก็แสดงหลักการไว้อย่างคล้าย ๆ กัน แต่จากการที่เซนมีทรรศนะเรื่องชีวิตแตกต่างจากพระพุทธศาสนา ก็ทำให้รายละเอียดเกี่ยวข้องกับข้อวัตรปฏิบัติมีความเหมือนและความแตกต่างกันบ้าง เมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทแม้จะมีหลักการไม่เบียดเบียนเหมือนกัน แต่ก็ต้องประกอบไปด้วยปัญญาและดำเนินการด้วยทางสายกลาง แต่ปรัชญาเซนยกย่องการปฏิบัติแบบอัตตกลิมถานุโยค หลักการใหญ่ ๆ แล้วยังมีความสอดคล้องกันอยู่

คำสำคัญ: อหิงสา, ปรัชญาเซน, เมตตา, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

This research consisted of three objective. They were to 1) study principles of A-himsâ in Jain, 2) study principles of the compassion in Theravada Buddhism (Metta), 3) comparative study of A-himsâ in Jain and Metta in Theravada Buddhism.

The results were follows:

The principles of A-himsâ in Jain philosophy were found (1) A-himsâ meaning abstaining from hurting even the tiniest live things, no matter it was visible or invisible because these things consisted of souls and it was the way of treating every living thing in earth, water, wind, fire. Non-Violence was unchanged rule. (2) A-himsâ were classified into three categories includes body, speech and mind. (3) A-himsâ was considered as the heart or core of all most important teaching in Jain. (4) The way to practice was superb because abstinence from hurting even the tiniest live things, no matter it was visible or invisible. (5) The Jain ultimate goal was Kai-Valaya that means the thing was before all things and behind all things.

The concept of Metta in Theravada Buddhist philosophy were found Metta meaning (1) Sharing kindness feelings with parity for all living things, (2) Metta were classified into three category include body, speech and mind and three level classified, basic, medium and high level, (3) Metta was kindness to all human animal that will help the world in peace, (4) Metta were practice by grow the kindness feeling in mind and sharing to another, (5) Metta goal in Theravada Buddhist philosophy were maintain peace in the community. Keep the people stay together in peace with having responsibility and respect to other no limitation in sex, age, occupation, religion

The comparative of A-himsâ in Jain philosophy and Metta in Theravada Buddhist philosophy were found. There were same thing and difference thing in Jain's A-himsâ the practice way were to superb and tortured mind. Metta in Theravada Buddhist has the difference. The way to practice were "the middle way" no tension no laziness progresses with mindfulness (Sati). But the principles were Similar too many.

Keywords: A-himsâ, Jain philosophy, Metta, Theravada Buddhist Philosophy

1. บทนำ

เมื่อสองพันห้าร้อยพรรษาที่ล่วงมา บรรดาอารยประเทศเก่าแก่โบราณซึ่งมีอยู่เพียงไม่กี่ประเทศในโลก ล้วนได้แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัฒนธรรมของสมัยโบราณด้วยกันทั้งสิ้น เหล่านักศึกษาและนักคิดที่สำคัญ ๆ ทั้งหลายก็คือตัวแทนแห่งวัฒนธรรมดังกล่าวในประเทศกรีกมีนักปรัชญาเมธีชื่อ ธาเลส เฮราคลิตัส ส่วนประเทศอินเดียมีพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา และศาสนาพุทธในศาสนาอื่น หากดูจากเงื่อนไขของกาลเวลาอาจถือได้ว่าบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลร่วมสมัยคือถือกำเนิดมาในยุคเดียวกัน ธาเลส เกิดประมาณ 81 ก่อนพุทธศักราช (พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต), 2533: 35) พระพุทธเจ้าประสูติเมื่อ 80 ปี ก่อนพุทธศักราช ส่วนมหาวิระเกิดก่อนพระพุทธเจ้า 10 ปีพิจารณาจากคำสอนก็นับว่ามีแนวคำสอนที่คล้ายคลึงกัน หรือเข้ากันได้หลายอย่าง โดยเฉพาะในประเด็นอันเป็นที่มาของงานวิจัยครั้งนี้ นั่นคือแนวคำสอนเรื่องอหิงสากับเมตตา ถือเป็นแกนคำสอนหลักของเซน ที่โยงไปสู่หลักคำสอนอื่น ๆ ด้วย

ที่น่าสนใจยิ่งไปกว่านั้น คือคำสอนของศาสนาพุทธมีความคล้ายคลึงกันหลายเรื่องกับคำสอนทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในเรื่อง กรรม สังสารวัฏ โมกษะ

นิรวาณ เชื่อว่าไม่มีพระเจ้าผู้สร้าง การคัดค้านพิธีกรรมและความเชื่อในคัมภีร์พระเวทของ พราหมณ์ รวมไปถึงหลักคำสอนเรื่องอหิงสา คือการไม่เบียดเบียนผู้อื่น หลักอหิงสาถือเป็นหัวใจ หรือเป็นแก่นแท้ของคำสอนของเซน (Shri Jayatilal S. Sanghvi, 20/03/2558) บนพื้นฐานของ หลักการนี้มุ่งสอนให้มีความรักต่อชีวิตทั้งปวง สอนไม่ให้เบียดเบียนหรือทำความเดือดร้อนให้แก่ ชีวิตใด ๆ ไม่ว่าจะโดยความคิดคำพูดหรือการกระทำทั้งด้วยตนเองหรือใช้ให้คนอื่นทำ รวมไปถึง การยินยอมให้ผู้อื่นกระทำการเช่นนั้น (Pravin K. Shah. 15/11/2557) หลักคำสอนเรื่องอหิงสานี้ ได้ถูกนำไปประมวลอยู่ในพรต ๕ ประการ ได้แก่ อหิงสา, สติยะ, อสเทยยะ, พรหมจรรย์ และ อปริคคหะ เป็นข้อวัตรปฏิบัติทางศาสนาที่สำคัญทั้งฝ่ายนักบวช และฝ่ายคฤหัสถ์ สำหรับนักบวช จะเรียกข้อวัตรนี้ว่ามหาพรต ส่วนคฤหัสถ์จะเรียกว่าอนุพรต ซึ่งจะถือปฏิบัติเหมือนกัน ต่างก็แต่ เพียงในส่วนของนักบวชจะถือเคร่งกว่าคฤหัสถ์ หลักการเรื่องความไม่เบียดเบียนนี้ได้รับการเน้นย้ำทั้งในส่วนของวิถีชีวิตของพระสงฆ์ สาวก และคฤหัสถ์ ผ่านหลักการที่ว่าความไม่เบียดเบียนกัน นั้นเป็นความสุขในโลก (วิ.ม. 4/5/9)

ในพุทธปรัชญาเถรวาทเมื่อกล่าวถึงคุณธรรมที่มีลักษณะเดียวกับที่กล่าวข้างต้น เราก็นึกถึงคำว่า “เมตตา” ซึ่งแปลกันโดยทั่วไปว่าความรักความปรารถนาดีต่อกันเมตตาเป็นคุณธรรม ที่อยู่ภายในจิต ซึ่งจะแสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมต่าง ๆ พฤติกรรมที่แสดงออกอันนี้ได้ชื่อว่า “ผู้มีเมตตา” จึงมีมากมายไม่สามารถระบุเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งได้ เป็นการเฉพาะ และ บางครั้งอาจจะขัดแย้งกับภาพที่ปรากฏ เช่น แม่ตีสูก อาจารย์ตำหนิลูกศิษย์ของตน เป็นต้น เมตตาเป็นรากฐานทางจริยธรรมที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ดีงามอื่น ๆ ขึ้นในสังคม เช่น พระพุทธเจ้าทรงมีเมตตาต้องการให้เวไนยสัตว์ทั้งหลายพ้นจากทุกข์ จึงตัดสินพระทัยแสดงธรรม และทรงใช้เวลาตลอดระยะเวลา 45 พรรษา นับแต่ตรัสรู้กระทั่งปรินิพพาน ในการจาริกเที่ยวโปรดเวไนยสัตว์ทั้งหลาย พ่อแม่มีเมตตาต่อบุตรธิดาของตน จึงมุ่งทำงานสร้างเนื้อสร้างตัวอย่าง ไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยแม้จะลำบากเพียงใดก็ตาม ครูอาจารย์มีเมตตาต่อเหล่าสานุศิษย์จึงมุ่งถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ แม้บางครั้งจะต้องเหน็ดเหนื่อยยุ่งยากใจ ก็ยอมอดยอมทนมุ่งทำงาน เพื่อให้ศิษย์ของตนได้รับความรู้สามารถพึ่งพาอาศัยตนเองในภายภาคหน้าต่อไปได้ เหล่านี้ล้วนเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยมีเมตตาเป็นพื้นฐานทั้งสิ้น (พระมหาบุญเรือน ปภังกร, 2542: 46)

ในปรัชญาเซน อหิงสา คือ การงดเว้นจากการประทุษร้ายชีวิตสิ่งมีชีวิต แม้อยู่ในรูปที่ เล็กที่สุด ทั้งที่สามารถมองเห็นได้หรือมองไม่เห็นเพราะว่าสิ่งเหล่านั้นล้วนมีชีวิต (Shri Jayatilal, 29/8/2558) หลักอหิงสาในปรัชญาเซน และเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท ให้ความหมายคล้าย ๆ กัน คือความไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะผ่านทางกาย วาจา หรือทางใจ เมื่อพิจารณาจาก หลักการใหญ่ ๆ ดังกล่าวจากข้างต้นทำให้ดูเหมือนว่าจะเป็นอย่างเดียวกัน อย่างไรก็ตามผู้วิจัย คิดว่ามีความจำเป็นต้องศึกษา และพิจารณารายละเอียดทั้งในแง่ความหมาย สาระ และความสัมพันธ์ระหว่างหลักคำสอนอื่น ๆ แนวทางการปฏิบัติตลอดจนผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ

ตามหลักอหิงสากับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท ตลอดถึงผลที่เกิดขึ้นมีความกว้างแ่แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และเพื่อความเข้าใจถูกต้องของหลักอหิงสา และหลักเมตตา

ดังนั้นจากความเป็นมา และความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเปรียบเทียบเรื่องอหิงสาในปรัชญาเซน กับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการนำมาวิเคราะห์แยกแยะให้มองเห็นความแตกต่างกันได้อย่างชัดเจน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อวิชาการสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องอหิงสาในปรัชญาเซน
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องอหิงสาในปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท

เถรวาท

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยคือ ใช้การวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research)

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยศึกษาแนวความคิดเรื่องอหิงสาในปรัชญาเซน และ แนวความคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องอหิงสาในปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท

2. ขอบเขตด้านข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย และภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ ตำราบ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย ของ จำนงค์ ทองประเสริฐ, อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา, ปกรณ์วิเศษ, ข้อมูลเว็บไซต์ ตำราวิชาการ พุทธปรัชญาและปรัชญาเซน, วิทยานิพนธ์เอกสารหรือตำราทางวิชาการอื่น ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

3. วิเคราะห์ ข้อมูลทั้งหมดตามกรอบวัตถุประสงค์

4. เรียบเรียง และสรุปผลการวิจัยพร้อมเสนอแนะ

5. เสนอผลการวิจัยโดยวิธีวิพากษ์และพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องอหิงสาในปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปได้ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องอหิงสาในปรัชญาเซน ผลการศึกษาพบว่าหลักอหิงสาในปรัชญาเซน หมายถึง การงดเว้นจากการประทุษร้ายสิ่งมีชีวิตแม้ในรูปที่เล็กที่สุด ทั้งที่สามารถมองเห็นได้ หรือมองไม่เห็น เพราะเห็นว่าสิ่งทั้งหลายเหล่านี้มีวิญญาณทั้งสิ้น ไม่ว่าจะโดยการกระทำ การพูด และการคิด ต่อชีวิตที่อยู่ในพืช ดิน น้ำ ลม ไฟ ฯลฯ เป็นต้น แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ การไม่เบียดเบียนทางกายกรรม การไม่เบียดเบียนทางวจีกรรม การไม่เบียดเบียนทางมนกรรม ความไม่เบียดเบียนเป็นกฏนิรันดร์ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง อหิงสาถือเป็นหัวใจ หรือเป็นแก่นแท้เป็นคำสอนที่สำคัญที่สุดในบรรดาคำสอนทั้งหมด หลักการอหิงสาเป็นบรมธรรมและมีอนุพุด 5 เป็นเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมขั้นพื้นฐาน และหลักการพื้นฐานทางจริยธรรมทั้ง 5 ข้อ ผู้ที่นับถือศาสนาเซนจะมีแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกันไปตามสถานะของบุคคลการไม่เบียดเบียนกันเป็นสิ่งสำคัญให้ทุกคนอยู่ในสังคมร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรักความปรารถนาดีต่อกัน การได้บรรลุไกวัลย์ หรือการถึงโมกษะอันเป็นจุดหมายอันประเสริฐและสูงสุดของชีวิต มีความสุขอันหาที่สุดมิได้อย่างสัพพัญญูเป็นนิรันดร์ และไม่มีการเสื่อมสลายเป็นอิสระจากพันธนาการของการเกิด แก่ เจ็บ และตาย เป็นวิญญาณที่สมบูรณ์ มีความสุขที่สงบ

2. แนวคิดเรื่องเมตตาในปรัชญาเถรวาท เมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง ความรักใคร่ความปรารถนาจะให้บุคคลอื่นและสัตว์ทั้งหลายเป็นสุขถ้วนหน้า ปราศจากเวรภัย ปราศจากทุกข์โศก ไม่มีอคติ ไม่ทำลายล้าง ไม่จองเวรซึ่งกันและกัน เป็นลักษณะที่เต็มไปด้วยไมตรี มุ่งความสุขความเจริญ อย่างที่ท่านเรียกว่า เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม และเมตตามโนกรรม มุ่งความเป็นไปแห่งประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลายเป็นลักษณะซึ่งความเป็นไปดังกล่าวนี้ครอบคลุมพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจ เมตตาเริ่มที่จิตภายในก่อนโดยอาศัยการฝึก อบรม หรือฝึกฝนให้เกิดเป็นคุณธรรมประจำจิตใจก่อนแล้วจึงแสดงออกมากในรูปของพฤติกรรมภายนอกอันได้แก่ทางกาย และวาจา ย่อมนำมาซึ่งความสงบสุข ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความไม่พยายามเบียดเบียนซึ่งกันและกันการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน รู้จักเห็นอกเห็นใจกัน ให้ผู้อื่น สัตว์อื่น ให้สรรพสัตว์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขทั่วหน้ากัน เป็นหลักธรรมพื้นฐานของธรรมอื่นๆที่จะเกิดขึ้น เป็นคุณธรรมที่เป็นพื้นฐานภายในจิตใจ ผู้ที่เจริญเมตตาระดับสูงสามารถเข้าสู่ความเป็นพระอริยะระดับสูงทำให้รู้ชัดสิ่งทั้งหลายว่าเป็นทุกข์ ไม่เที่ยง มีความดับเป็นธรรมดา แล้วบำเพ็ญสมณะวิปัสสนา ทำอัสวะให้สิ้นไป ย่อมบรรลุถึงนิพพานในที่สุด

3. เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องอหิงสาในปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท
ผลการศึกษาการเปรียบเทียบประเภทอหิงสาในปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทในครั้งนี้เป็นการศึกษาความเหมือนและความแตกต่างกันของปรัชญาทั้ง 2 สำนักภายใต้กรอบของการศึกษา 5 ประการ คือ (1) ความหมายของอหิงสากับเมตตา (2) ประเภทของอหิงสากับเมตตา

(3) หลักการของอหิงสากับเมตตา (4) วิธีการของอหิงสากับเมตตา (5) เป้าหมายของอหิงสากับเมตตา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) การเปรียบเทียบความหมายของอหิงสาในปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยความหมายแล้ว อหิงสาในปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทมีความหมายเหมือนกัน คือ ความไม่เบียดเบียนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายตลอดทั้งสรรพสิ่งทั้ง อหิงสาทางกาย อหิงสาทางวาจา และอหิงสาทางใจแตกต่างกันที่การใช้ภาษา ศัพท์ที่ใช้เรียกกัน เช่นเรียก กิริยาความไม่เบียดเบียนกันว่า อหิงสา พุทธปรัชญาเรียกว่า เมตตา ในแง่ของมุมมองเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตเช่นมีธรรมชาติแตกต่างจากพระพุทธรูปศาสนา โดยเฉพาะในส่วนของชีวิตที่มีอยู่ในชีวิตที่มีอินทรีย์เดียว มุมมองของพระพุทธรูปศาสนาไม่ได้ระบุถึงชีวิตในระดับนั้น และก็ไม่ได้มองว่าหากล่วงละเมิดสิ่งเหล่านั้นแล้วจะเป็นการเบียดเบียนชีวิต

2) การเปรียบเทียบประเภทของอหิงสาในปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท จำแนกประเภทของอหิงสาไว้ 3 ประการ กล่าวคือ อหิงสาทางกาย วาจา และใจ ซึ่งเหมือนกันและสอดคล้องกันกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ เมตตากายกรรม เมตตาวาจกรรม และเมตตามโนกรรม แตกต่างกันในเมตตาในพุทธปรัชญา จัดระดับเมตตาไว้อีก 3 ระดับคือ เมตตาระดับพื้นฐาน เมตตาระดับกลาง และเมตตาระดับสูง และปรัชญาเซนมีทัศนะเรื่องชีวิต ประเภทอหิงสาทางกาย ถือว่า การดื่มน้ำดิบก็เป็นการเบียดเบียนชีวิตทางกาย ขณะที่เมตตาในพุทธปรัชญาถือเจตนาเป็นสำคัญ ในส่วนเมตตาวาจกรรมในพุทธปรัชญาเน้นแต่เพียงพฤติกรรมทางวาจาเป็นเหตุให้บุคคลอื่น สัตว์อื่น ได้รับความเดือดร้อนอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่อหิงสาทางวาจาถือเคร่งไปถึงขั้นว่า แม้กระทั่งวาจาก็เป็นเหตุทำให้ชีวิตที่อยู่ในอากาศได้รับความเดือดร้อนไปด้วย ในส่วนของอหิงสาทางใจมีความเห็น สอดคล้องกับเมตตามโนกรรมของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มุ่งกำจัดกิเลสภายในจิต เพราะพุทธศาสนาถือว่ากิเลสที่อยู่ภายในเป็นต้นเหตุสำคัญที่ปรุงแต่งจิตให้เป็นไปต่าง ๆ นานา โดยเฉพาะผลักดันให้เกิดการเบียดเบียนกันทั้งทางกาย และทางวาจา เช่นได้ให้ความสำคัญถึงความคุ้มครองจิตโดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ ป้องกันความชั่วร้ายไม่ให้เกิดขึ้น และเพื่อยังความดีงามทั้งปวงให้เกิดขึ้น

3) เปรียบเทียบหลักการของอหิงสาในปรัชญาเซนและเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท มีความเหมือนกัน คือ ทุกคนจะต้องมีความรักไม่ทำร้ายกัน ไม่ประทุษร้ายต่อสิ่งมีชีวิต มีความรักมุ่งประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ ต่างกันที่ปรัชญาเซน ถือ อหิงสา เป็นคำสอนที่สำคัญที่สุดในบรรดาคำสอนทั้งหมด และจัดเป็นบรมธรรม เป็นเหมือนมงกุฎ ปฏิบัติในหลักอหิงสากลับโดยที่ยังเป็นส่วนหนึ่งของมรรคาที่จะนำไปโมกษะ

4) เปรียบเทียบวิธีการปฏิบัติของอหิงสาในปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท มีแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกัน อหิงสาของเซนนั้นเน้นการไม่เบียดเบียน ถือหลักอหิงสาปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ มีหลักคำสอนใกล้เคียงกับเมตตาในพุทธศาสนาหลายประการ เพียงแต่พุทธศาสนานั้นมีวิธีปฏิบัติในแนวทางสายกลาง หลักอหิงสาในปรัชญาเซนนั้น ถือแนวทางปฏิบัติอย่าง

อุกฤษฏ์ คือการตเว้นจากการประทุษร้ายสิ่งมีชีวิตแม้อยู่ในรูปที่เล็กที่สุด ทั้งที่สามารถมองเห็นได้ หรือมองไม่เห็น

5) เปรียบเทียบเป้าหมายของอหิงสาในปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท เป้าหมายอหิงสาในปรัชญาเซนมีความเหมือนกันกับเมตตาในปรัชญาเถรวาท 3 ระดับ คือ ในระดับเบื้องต้น รู้จักถ้อยทีถ้อยอาศัย ปฏิบัติต่อกันด้วยความรัก รู้จักเห็นอกเห็นใจกัน ในระดับกลางเมื่อถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องถึงขั้นชำนาญแล้วสามารถไปเกิดในสวรรค์ 6 ชั้น หรือ เกิดเป็นมนุษย์ในตระกูลดี และในระดับสูง สามารถขจัดกิเลสเครื่องพัวพันการได้ ย่อมเข้าถึง เป้าหมายสูงสุด

พิจารณาในแง่ผลเสียของอหิงสาและเมตตา พบว่าไม่ค่อยกล่าวถึงมากนัก อาจเรียกว่าแทบไม่มีเลย ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงก็เฉพาะส่วนที่เป็นคุณหรืออานิสงส์ หากกล่าวถึงบ้างก็เฉพาะในประเด็นการใช้เมตตาที่ขาดปัญญา ทำให้เปิดโอกาสแก่อุศลกรรมอย่างอื่นเข้ามา ทำหน้าที่แทน หรือเข้ามาขัดขวางให้เป็นอย่างอื่นไป

5. อภิปรายผลการวิจัย

อหิงสาของปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท คือหลักการทางจริยธรรม ขั้นพื้นฐาน มีหลายประเด็นที่มีความสอดคล้องกัน เมื่อศึกษาลงไปรายละเอียดแล้วจะมีบาง ประเด็นที่แตกต่างกันบ้าง ก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา หลักอหิงสาของปรัชญาเซนและเมตตา ในในปรัชญาเถรวาท ลักษณะของคำสอนมีความคล้ายคลึงกัน แม้จะมีบางประเด็นแตกต่างกัน บ้าง แต่ก็สะท้อนให้เห็นว่าบนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ความรัก ความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจกัน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นและขาดเสียมิได้ความหมาย และลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับเมตตาในองค์กรธรรมต่าง ๆ นั้น ทำให้ทราบถึงความหมายว่าเป็นความรักแท้ที่บริสุทธิ์ปราศจากอคติ ความลำเอียง เป็นความรักที่ต้องการให้ ไม่ต้องการเอา ไม่เหมือน ความรักที่เจือด้วยตัณหาหาคะ เรียกได้ว่าความรักที่ต้องการเอา เป็นความรักที่เห็นแก่ตัว เป็น ความรักที่ต้องพัฒนาไปสู่ความรักที่เป็นเมตตาที่แท้จริง เป็นเครื่องปฏิบัติทางกายวาจาและทาง ใจ เป็นธรรมที่เสริมสร้างความสามัคคีทำให้ครอบครัว สังคม อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความรัก มีความระลึกถึงกันและกัน หลักการอหิงสาในส่วนปรัชญาเซนมี อนุพรต 5 หรือ ปฏิญญา 5 หลักการทั้ง 5 นี้ ของปรัชญาเซนประกอบด้วย การไม่ใช้ความรุนแรง การยึดมั่นใน สัจจะ ไม่ลัทธิพหุ ไม่ประพฤติดิฉินทางเพศ และไม่ครอบครอง ปรัชญาเซนยึดหลักการกระทำ เป็นสิ่งสำคัญ ส่วนประเด็นอื่น ๆ ทั้งประเภท ความหมายเป้าหมาย ของอหิงสาของเซนและ เมตตาของพุทธปรัชญาเถรวาท ก็แสดงหลักการไว้อย่างคล้าย ๆ กัน แต่จากการที่เซนมีทรรศนะเรื่อง ชีวิตแตกต่างจากพระพุทธศาสนา ทำให้รายละเอียดเกี่ยวกับข้อวัตรปฏิบัติมีความเหมือนและ ความแตกต่างกันบ้าง แต่ปรัชญาเซนยกย่องการปฏิบัติแบบอัตถิภาสญาณุโยค (แบบสุตโด่ง)

เมตตาในพุทธปรัชญามีการไม่เบียดเบียนกันด้วยกาย วาจาและใจ มีเมตตากรุณาต่อกัน ดำเนินทางสายกลาง แต่หลักการใหญ่ ๆ ยังมีความสอดคล้องกัน

แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท ตามความหมายของเมตตาในระดับต้น เป็นการเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียนกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ชาวโลก ระดับกลาง เมตตาเป็นคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตให้สะอาดบริสุทธิ์ ลดกิเลส ลดปัญหา ขจัดความทุกข์ให้เบาบางในระดับสูง เมตตาเป็นคุณธรรมที่ยังบุคคลให้หมดตัวตน หมดกิเลส หมดปัญหา ไม่มีอาสวะ เมตตานั้น เกิดขึ้นได้ 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ เมตตาที่มีกิเลสครอบงำ หรือเมตตาที่ปราศจากปัญญา ย่อมเป็นสาเหตุให้เกิดโทษได้ ถ้าบุคคลเจริญเมตตาอย่างต่อเนื่อง ก็ย่อมได้รับอานิสงส์หรือคุณประโยชน์หาประมาณมิได้ บุคคลย่อมได้รับอานิสงส์หรือคุณประโยชน์จากการเจริญเมตตา 2 ลักษณะ คือ (1) ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ (2) หลังจากตายไปแล้ว

วิเคราะห์ว่าอหิงสาของปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นสิ่งเดียวกันหรือไม่ ตามความหมายของอหิงสาและเมตตา อหิงสามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับหลักเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท เพราะมีปัจจัยที่สืบเนื่องทั้งสองมีความต้องการให้ผู้อื่นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนกันทั้งในหน้าที่ สิทธิเสรีภาพ เป็นต้น และที่สำคัญจะต้องมีความรัก เมตตา ไม่ประทุษร้ายต่อกัน จึงเห็นได้ว่าลักษณะอหิงสาและเมตตา เป็นเสมือนอันหนึ่งอันเดียวกัน คือ ทุกคนจะต้องมีความรัก ความอดทน ความกล้าหาญ ความบริสุทธิ์ ความจริงใจต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่เบียดเบียนต้องมีความเมตตา และประเภทของเมตตา คือความไม่เบียดเบียนหรือประทุษร้ายกัน เพราะความสำคัญของอหิงสาและเมตตาก็มีเป้าหมายเดียวกัน คือ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทั้งผู้มีอำนาจก็มีเมตตา และไม่เบียดเบียนหรือข่มเหง รังแก ผู้ที่มีกำลังน้อยกว่า และสร้างสรรค์สังคมโดยรวมให้เป็นสุข

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องอหิงสาในปรัชญาเซนกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับหลักอหิงสาและเมตตาว่า ทั้งสองมีความสอดคล้องและใกล้เคียงกันมาก สามารถนำไปใช้ได้ทุกสถานการณ์ ทุกเวลา ตามความเข้าใจ การแสดงออกทางอหิงสาดด้วยการไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายกัน ทั้งสองฝ่ายก็จะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข เมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทก็เช่นกัน หากทุกคนมีความรัก ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สังคมก็จะอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข หลักอหิงสาในปรัชญาเซน คือ การงดเว้นจากการประทุษร้ายสิ่งมีชีวิตแม้อยู่ในรูปที่เล็กที่สุด ทั้งที่สามารถมองเห็นได้ หรือมองไม่เห็น เพราะว่าสิ่งทั้งหลายเหล่านี้มีวิญญาณทั้งสิ้น และเป็นวิถีแห่งการปฏิบัติต่อทุกสรรพสิ่งในทุก ๆ บริบทของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นโดยการกระทำ การพูด และการคิด และอหิงสาเป็นหลักธรรมสำคัญเป็นบรมธรรม

เป็นแก่นแท้ เป็นคำสอนที่สำคัญที่สุดในบรรดาคำสอนทั้งหมด มี 3 ประเภท คือ การไม่เบียดเบียนทางกาย การไม่เบียดเบียนทางวาจา และการไม่เบียดเบียนทางใจ ซึ่งมีเกณฑ์ตัดสินคือ เจตนา และมีหลักธรรมที่เกื้อกูลต่อหิงสาได้แก่ ทया ความรัก, การรู้จักเอาใจเขาใส่ใจเรา และเมตตา ซึ่งมีการประยุกต์ในแง่ยุติธรรม, เพื่อการดำเนินชีวิตและสังคม ตลอดจนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท ตามความหมายของเมตตา คือในระดับต้นเป็นการเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียนกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ชาวโลก ระดับกลาง เมตตาเป็นคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตให้สะอาดบริสุทธิ์ ลดกิเลส ลดปัญหา ขจัดความทุกข์ให้เบาบางในระดับสูง เมตตาเป็นคุณธรรมที่ยังบุคคลให้หมดตัวตน หมดกิเลส หมดปัญหา ไม่มีอาสวะ เมตตานี้เกิดขึ้นได้ 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ เมตตาที่มีกิเลสครอบงำ หรือเมตตาที่ปราศจากปัญญา ย่อมเป็นสาเหตุให้เกิดโทษได้ ถ้าบุคคลเจริญเมตตาอย่างต่อเนื่อง ก็ย่อมได้รับอานิสงส์หรือคุณประโยชน์หาประมาณมิได้ บุคคลย่อมได้รับอานิสงส์หรือคุณประโยชน์จากการเจริญเมตตา 2 ลักษณะ คือ (1) ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ (2) หลังจากตายไปแล้ว

2. ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิเคราะห์เชิงลึกอหิงสาของปรัชญาเซนกับการใช้ให้เกิดประโยชน์ในสังคมไทย
2. ควรศึกษาเมตตาของพุทธปรัชญาเทียบกับหลักหลักก่อนุพตของเซน
3. ศึกษาพัฒนาการอหิงสธรรมในพระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาพัฒนาการและการประยุกต์ใช้อหิงสธรรมขององค์กรพุทธศาสนิกสัมพันธ์เพื่อสันติภาพ

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.
- _____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- พระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สยาม, 2540.
- พระญาณวโรดม. **ศาสนาต่าง ๆ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.
- พระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 20, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.
- ฟื้น ดอกบัว. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บุรพสาสน์ จำกัด, 2549.
- จํานงค์ ทองประเสริฐ. **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แพรวพิทยา, 2514.

- เสฐียร พันธรังษี. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2534.
- สุนทร ณ รัชชี. **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. **ปรัชญาอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน จัดพิมพ์, 2532.
- พระมหาบุญเรือน ปภังโกโธ. “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542.
- พระชุดีพงศ์ สุนตจิตโต. “การศึกษาเปรียบเทียบหลักอหิงสาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาเซน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.
- Hermann Jacobi, (tr.). **Jaina Sutras. Vol.I,II. The Sacred Books of the East**. Oxford:The Clarendon Press, 1988.
- ShriJayatilal S. **Sanghvi. A Treatise on Jainism**. สืบออนไลน์ [20 มี.ค. 2558] <http://www.sacred-texts.com/jai/treatise.txt>. (Ahimsa Paramo Dharma=อหิงสาเป็นบรมธรรม).
- See Shri Jayatilals. **A Treatise on Jainism**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.sacred-texts.com/jai/treatise.txt> [29 ส.ค. 2558].
- Pravin K. Shah. **Twelve Vows of Layperson**. <http://www.sacred-texts.com/jai/12vows.txt>. (เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน, 2557).

ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าแนวคำสอนเรื่องธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุ
An Analytical Study of the Value of Buddhadasa
Bhikkhu's Dhammic Socialism

พระชวลิต อดุลโม (สุวรรณจันทร์)

Phra Chawalit Uttamo (Suwanjun)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakornsridhammaraj Campus

E-mail: phrachwalits@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคำสอนเรื่อง ธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุ 2) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของแนวคิดธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าแนวคำสอนเรื่องธัมมิกสังคมนิยม ของท่านพุทธทาสภิกขุ

ผลการวิจัยพบว่า

สังคมนิยมอันสูงสุดของหลวงพ่อบุทธทาส คือ การช่วยกันถอยหลังเข้าคลองอีกครั้งหนึ่ง เป็นการช่วยกัน หรืออนุเคราะห์ต่อกันให้เข้ามาตั้งอยู่ในความถูกต้องตามหลักศีลธรรม เข้ามาในศาสนา เข้ามาในปรมัตถธรรม ท่านพุทธทาสเห็นว่าทางรอดทางเดียว คือ การถอยหลังเข้าคลองเสียใหม่ แล้วจึงค่อยเดินต่อไป นอกจากนี้ท่านพุทธทาสเห็นว่า สังคมนิยมควรสงเคราะห์กันให้มีสัมมาทิฐิ คือเห็นว่า “การเจียดส่วนเกินออกไปให้สังคม” ท่านพุทธทาสมองว่าศาสนากำลังจะหายไปจากโลก เพราะความเห็นแก่ตัว ดำเนินชีวิตโดยยึดตัวกู้อยู่เป็นหลัก เชื่อปรัชญามากกว่าศาสนา ให้คนที่ไม่มีธรรมมาแก้ปัญหาการไม่มีธรรม มีวิญญาณพ่ายแพ้ต่อสิ่งชั่วร้าย และการใช้สิ่งประดิษฐ์ หรือที่เรียกว่านวัตกรรมให้เกิดอันตราย แทนที่จะเกิดประโยชน์ ท่านยังเรียกว่าสังคมนิยมว่า คือ การจัดระบบที่ทำให้สังคมเป็นปกติหรือเป็นปกติสุขนั้นแหละจึงจะเรียกว่า สังคมนิยม

ธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุ มีอิทธิพลต่อสังคมอันทำให้สังคมสงบเป็นสังคมที่มีความเมตตาต่อกัน เป็นธรรมะที่ใช้อบรมข้าราชการ และประชาชน ให้ตั้งอยู่ในความเมตตา มีจิตสาธารณะ เป็นหลักการในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสันติภาพของโลก ส่วนด้านด้านเศรษฐกิจ ธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาส ได้กล่าวถึงหลักธรรมที่ใช้อธิบายระบบเศรษฐกิจพึ่งพาอาศัยกันและกัน สอนให้คนในสังคมดำเนินอาชีพแบบพอเพียง คุณค่าต่อการเมือง คุณค่าด้านการเมืองของท่านพุทธทาสพิจารณาได้ 2 ส่วน คือ

ในฐานะหลักการหรือคุณค่าด้านจิตใจ ท่านพุทธทาสเสนอว่า ระบบการเมืองใดก็ตาม ถ้าหากประกอบด้วยธรรมแล้วถือว่าเป็นระบบการเมืองที่ถูกต้อง ท่านได้เสนอระบบการเมืองแบบ “ธัมมิกสังคมนิยม” เป็นระบบการเมืองในอุดมคติของท่าน เราอาจนำความคิดของท่านในส่วนนี้ไปเผยแพร่เพื่อเป็นรากฐานของความเชื่อหรืออุดมการณ์ทางการเมืองได้ ส่วนที่สอง ในด้านของระบบการปกครอง การที่ท่านพุทธทาสเห็นว่า การปกครองที่ผู้ปกครองใช้วิธีการปกครองแบบเผด็จการโดยมีธรรมกำกับ เป็นการปกครองที่ดีและได้ผลรวดเร็ว จะเห็นได้จากรูปแบบการปกครองของสงฆ์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งใช้พระธรรมวินัยในการปกครองพุทธบริษัท ซึ่งก็มีลักษณะเป็นสังคมนิยมแบบเดียวกับแนวทางของท่านพุทธทาสภิกขุ

คำสำคัญ: พุทธทาสภิกขุ, ธัมมิกสังคมนิยม

Abstract

The purpose of this research was 1) to study of the teaching on Dhammic Socialism of Buddhadasa 2) to study of value of Dhammic Socialism of Buddhadasa Bhikkhu to society.

The research findings revealed that:

The highest social welfare in the point of view of Buddhadasa Bhikkhu is to be back again in the past for starting up the right way and morality guided us to the ultimate goal in religion. Otherwise, Not only he supported and cheered up the social welfare to help each another on the right view, but also he blamed that the religion will be disappeared from our world because of selfishness, devoting himself primarily, philosophical rather than religious belief, bad ones on bad solutions, succumbing to temptation, and using the innovation to be more harmful than beneficial. Socialism on his view's point means a system that makes a social life happy and peaceful.

There are a lot of influences on Dhammic Socialism of Buddhadasa Bhikkhu such as: in the aspect of society-it prevails the peace on the social life and fulfills kindness and public mind to all beings, in the aspect of economy-the teachings were adapted in daily life and guided to the right track of self-sufficiency, and in the aspect of politics- Buddhadasa Bhikkhu proposed in two parts: 1) Mind value-he said that the good politics should be comprised of the religious teachings depends upon Dhammic Socialism and 2) Regime-the dictatorship with the religious teachings is a good regime in his eyesight. Obviously, the disciplines in the Buddha

regime are used to be a pattern to guide us to the right way for the ultimate goal as Dhammic Socialism of Buddhadasa Bhikkhu.

Keywords: Buddhadasa Bhikkhu, Dhammic Socialism

1. บทนำ

พุทธทาสภิกขุ ปราชญ์แห่งพุทธศาสนาเถรวาท แห่งยุครัตนโกสินทร์ผู้ก่อตั้ง สวนโมกขพลาราม ณ ถิ่นฐานบ้านเกิดของท่าน ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพระภิกษุรูปหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเผยแพร่หลักพุทธธรรมออกสู่สาธารณชน ทั้งในและต่างประเทศ มีชาวต่างชาติมากมายข้ามน้ำข้ามทะเลมุ่งสู่ดินแดนปักษ์ใต้อันห่างไกลความเจริญ เพื่อมาศึกษาหลักพุทธธรรมกับท่านพุทธทาสภิกขุที่สวนโมกขพลารามแห่งนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุมีปณิธานอย่างอย่างแรงกล้าที่จะเป็นทาสรับใช้พระพุทธองค์ ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านได้เปลี่ยนนามของท่านเสียใหม่เป็น “พุทธทาส” เพื่อแสดงให้เห็นถึงอุดมคติอันสูงสุดในชีวิตของท่าน ดังปรากฏนามใหม่ของท่านพุทธทาสภิกขุในหนังสือตามรอยพระอรหันต์ว่า “พุทธสสาห์ นิยยาเทมิ สรรณุชีวิตัญจิทั พุทธสสาห์สมิ ทาโสว พุทฺโธ เม สามิกิสฺสโร-อิติ พุทธทาโส : ข้าพเจ้ามอบชีวิตและร่างกายนี้ ถวายแด่พระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นนายของข้าพเจ้า เพราะเหตุดังที่ว่ามานี้ ข้าพเจ้าจึงชื่อว่า “พุทธทาส” (พุทธทาสภิกขุ, 2549: คำปรารภ) ท่านพุทธทาสภิกขุยังกล่าวอีกว่า “ชีวิตของข้าพเจ้า สละทุกอย่าง มุ่งหมายต่อความสุขนี้ และประกาศ เผยแพร่ความสุขนี้เท่านั้น ไม่มีอะไรดีไปกว่านี้ในบรรดาที่อยู่ในพุทธศาสนา” ความยิ่งใหญ่ของท่านในฐานะนักคิดนักปฏิบัติและนักปฏิรูปคำสอนจึงมีการประเมินฐานะของท่านเทียบเท่ากับนาคราชุน นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ชาวพุทธแห่งดินแดนภารตะ ท่านพุทธทาสภิกขุเป็นพระภิกษุที่มีองอาจและกล้าที่โต้แย้งกับนักปราชญ์ฝ่ายพุทธท่านอื่น ๆ ที่ท่านเห็นว่าการอธิบายหลักพุทธธรรมผิดเพี้ยนไปจากบาลีเดิม ไม่เป็นไปตามพุทธประสงค์ ดังที่ท่านโต้แย้งพระพุทธโฆษาจารย์เกี่ยวกับการอธิบายเรื่องปฏิจจสมุปบาทแบบข้ามภพข้ามชาติ ซึ่งท่านบอกว่าไม่เป็นไปตามบาลีเดิม แต่การวิจารณ์ของท่านพุทธทาสภิกขุต่อพระพุทธโฆษาจารย์ ท่านก็มีเหตุผลที่ท่านทำไปอย่างนั้นเพราะท่านยึดบาลีเดิม ท่านกล่าวว่า

“การสอนปฏิจจสมุปบาทรอบเดียว กินเนื้อที่ 3 ชาติ (ตามภาษาคน) นั้นเป็นที่เข้าใจตรงกันว่า ออกมาจากคัมภีร์วิสุทธิมรรคของพระพุทธโฆษาจารย์ โดยตรงบ้าง อย่างกำกวมบ้าง เพราะเท่าที่มีหลักฐานอันเป็นลายลักษณ์อักษรปรากฏอยู่ ไม่มีคัมภีร์ไหนเก่าเท่าคัมภีร์วิสุทธิมรรคที่อธิบายเช่นนี้ ดังนั้น การวิจารณ์ของข้าพเจ้าจึงมุ่งไปยังคัมภีร์นั้น หรือผู้ที่เชื่อกันว่าเป็นผู้แต่งคัมภีร์นั้น ดังปรากฏอยู่ที่หน้า (85) แห่งหนังสือเล่มนี้ แต่เมื่อกล่าวให้ถูกต้องแล้ว การวิจารณ์ไม่ใช่วิจารณ์พระพุทธโฆษาจารย์ เพราะปฏิจจสมุปบาทนี้เป็นของพระพุทธศาสนา เป็นของพระพุทธเจ้า เราต้องช่วยกันมีไว้ศึกษา หรือปฏิบัติในลักษณะที่ถูกต้อง คือ มีประโยชน์

และเราไม่พอใจคำอธิบายผู้ใดที่เห็นว่าเขาอธิบายผิดไปจากความมุ่งหมายของพระพุทธเจ้า ดังนั้น คำวิจารณ์ก็ไม่ใช่คำวิจารณ์อะไร เป็นเพียงการแสดงเหตุผลที่ขอให้ย้อนไปพิจารณาพระบาลีเดิม ๆ อันเกี่ยวกับปฏิจกสมุปปาทนิกนเสียใหม่ เพื่อทุกคนจะเป็นผู้รู้ได้เอง เห็นได้เองว่าเป็นอย่างไร โดยไม่ต้องเชื่อข้าพเจ้าหรือเชื่อใครให้ผิดหลักกาลามสูตร การทำอะไรมายุไปตามที่ตรัสห้ามไว้ในกาลามสูตรทั้ง 10 ข้อนั้นเป็นสิ่งที่ใช้ไม่ได้แน่ เราจะต้องใช้สิ่งที่ตรัสเรียกว่า “ยถาภูตสัมมัมปัญหา” ดังที่ตรัสไว้เป็นเครื่องตัดสินปัญหา” (พุทธทาสภิกขุ, 2555: 41-42)

ดังนั้น ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวคิดธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุ ว่าท่านพุทธทาสภิกขุมีหลักการแนวคิด ตลอดถึงอิทธิพลที่ส่งผลต่อแนวคิดของในเรื่องนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาแนวความคิดเรื่องนี้ของท่านจะทำให้เกิดประโยชน์ในเชิงวิชาการ เป็นการนำองค์ความรู้ที่อยู่ในพระไตรปิฎก โดยผ่านการตีความของท่านพุทธทาสภิกขุ เป็นการเปิดเผยอารยะธรรมทางความคิดของชาวตะวันออกต่อชาวโลก ได้หันมาให้ความสนใจแรงสับสนค้นคว้าภูมิปัญญาอันนี้ให้กว้างขวางต่อไป และไม่แน่ว่านความคิดนี้อาจเป็นทางเลือกหนึ่งของสังคมที่จะนำพาสังคมประเทศชาติสู่ถึงจุดหมายที่ต้องการ นั่นคือความสงบสุขของสังคม สืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคำสอนเรื่องธัมมิกสังคมของท่านพุทธทาสภิกขุ
2. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของแนวคิดธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการศึกษาจากข้อมูลเอกสารต่างๆ (Documentary research) ทั้งปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุ วิเคราะห์ตีความเนื้อหาและบรรยายเชิงพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมเอกสารประกอบด้วย

- 1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary source) ได้แก่ พระไตรปิฎกและอรรถกถา
- 2) เอกสารชั้นรอง (Secondary source) โดยเป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการต่างๆ เช่น หนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และเอกสารทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) ศึกษา วิเคราะห์ ตีความข้อมูลที่รวบรวมไว้
- 2) เรียบเรียงและนำเสนอผลการวิจัย

4. สรุปผลการวิจัย

1. สังคมอุดมคติในพระไตรปิฎก

1.1 องค์ประกอบด้านสมาชิกในสังคม

ในจกัถวตติสูตร พระพุทธรองค์ได้มีการกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรือง และความเสื่อมถอยของสังคมมนุษย์ อันเกิดจากการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมตั้งแต่ชนชั้นผู้ปกครองคือ จักรพรรดิ ผู้ถูกปกครอง คือ ประชากรในรัฐ รวมทั้งรัฐอื่นที่อยู่บริเวณรอบข้างก็ตามที่ไม่ดำเนินชีวิตตามหลักศีลธรรม ที่ประกอบไปด้วย ศีล 5 กุศลกรรมบถ 10 และหลักธรรมที่ไม่เหมาะสมอื่นอีก 8 ประการ

เนื้อหาในพระสูตรดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า การใช้หลักธรรมดังกล่าวนี้เป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญกับมนุษย์ทุกหมู่เหล่าในสังคม ถ้าประชาชนในรัฐขาดศีล 5 ความเดือดร้อนจนเกิดขึ้นในทุกหย่อมหญ้า หรือเมื่อจักรพรรดิขาดหลักศีลธรรมดังกล่าว ก็จะไม่ได้รับความศรัทธาจากเหล่าประชาราษฎร์ความมั่นคงในตำแหน่ง จักรพรรดิก็จะคลอนแคลนตามไปด้วย

1.2 องค์ประกอบด้านการปกครอง

ในจกัถวตติสูตรพระพุทธรองค์ ได้ตรัสถึงการปกครอง ที่ผู้ปกครองจะต้องอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนทุกฝ่ายให้ได้มากที่สุด ผู้ปกครองประกอบไปด้วยจริยวัตรที่มีแต่ความเมตตา มีหน้าที่ในการจัดการรักษาป้องกัน และคุ้มครองคนในรัฐ รวมถึงเหล่าสัตว์ต่าง ๆ อย่างเป็นธรรม รวมไปถึงการให้ความสำคัญแก่นักปราชญ์ บัณฑิตที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ด้วยการเข้าหาสนทนารธรรมไม่ขาด ดังนั้นลักษณะบางประการที่กล่าวในพระสูตร การปกครองในจกัถวตติสูตร จึงสามารถอธิบายโดยแบ่งเป็นหัวข้อหลัก ๆ (พุทธทาสภิกขุ, 2555: 23) ได้ดังนี้

1) รูปแบบการปกครอง

ในจกัถวตติสูตร พระพุทธรองค์ได้ตรัสถึงการปกครองที่อำนวยความสะดวกให้แก่ทุกฝ่ายได้มากที่สุด คือ การปกครองแบบจักรวรรดิราชาหรือธรรมราชาธิปไตย ซึ่งหมายถึงการปกครองที่มีพระราชาหรือจักรพรรดิเป็นผู้ปกครองโดยธรรม ไม่ใช่ด้วยอำนาจความพึงพอใจของตนเอง แม้จะทรงมีอำนาจสูงสุดในการปกครอง แต่ก็มีคณะผู้ตรวจสอบการบริหารการปกครองของพระองค์อยู่ตลอดเวลา ไม่ได้ปล่อยให้พระเจ้าจักรพรรดิใช้อำนาจความพอใจของตนเอง

2) หลักการปกครอง

ลักษณะการปกครองรัฐในพระสูตรนี้ปรากฏขึ้น โดยพระพุทธรเจ้าใช้วิธีการแสดงผ่านเรื่องราวของ พระเจ้าทัฬหะนิมิ ซึ่งได้นวชนเป็นภษีที่ตรัสสอนพระราชาโอรสผู้สืบทอดความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิต่อจากพระองค์ในขณะที่เข้าเฝ้า ถึงวิธีการปฏิบัติเมื่อจักรแก้วหายไประหว่างจักรแก้วในทึบนี้ น่าจะหมายถึง ลักษณะปกครองที่เรียกว่า จักรวรรดิวัตร หรือหลักการปกครอง

โดยชอบธรรม และเมื่อวิเคราะห์จากข้อความข้างต้น จะพบว่าหลักการปกครองด้วยธรรมธัตถธรรม เป็นใหญ่ที่เรียกว่าจักรวรรดิวัตร ประกอบไปด้วยหลักปฏิบัติ 12 ประการดังนี้

1. การสงเคราะห์ชนภายใน และกองทหาร
2. การสงเคราะห์กษัตริย์ หรือเจ้าเมืองขึ้นทั้งหลาย
3. การสงเคราะห์เชื้อพระวงศ์ ผู้ตามเสด็จ ข้าราชการบริพาร
4. การคุ้มครองพราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย
5. การคุ้มครองราษฎรและชาวเมืองทั้งหลาย
6. การสงเคราะห์สมณพราหมณ์
7. การคุ้มครองเนื้อและนกทั้งหลาย
8. การห้ามปรามมิให้ประพฤติดุชธรรม
9. การแจกจ่ายสงเคราะห์แก่ประชาชนผู้ยากไร้
10. การเข้าไปหาและสอบถามปัญหาเกี่ยวกับสมณพราหมณ์ทั้งหลาย
11. การเว้นกำหนดในกามอันผิดธรรม
12. การเว้นจากความโลภอันแรงกล้า ในฐานะที่ไม่ควรได้

3) หลักความยุติธรรมในรัฐ

ในจักรกัตติสูตร ไม่ได้มีการกล่าวถึง การสืบสวนในการตัดสินคดีความ สังเกตจากเมื่อมีประชากรผิดจักรพรรดิตัดสินความโดยไม่มีกระบวนการยุติธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง แคร่รับฟังความจากเหล่าเสนาที่ทำการตัดสินคดีความ โดยไม่มีการสืบเสาะหาหลักฐานและพยานอื่น ๆ ไม่มีการกำหนดกฎหมายและการประกาศใช้ที่ชัดเจน แต่อาศัยศีลธรรมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

2. รมมิกสังคมนิยม: ประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม

2.1 สังคมสงเคราะห์อันสูงสุด คือ การช่วยกันถอยหลังเข้าคลองอีกครั้งหนึ่ง

คำว่าช่วยกันถอยหลังเข้าคลอง คือ การช่วยกันหรืออนุเคราะห์ต่อกันให้เข้ามาตั้งอยู่ในความถูกต้องตามหลักศีลธรรม เข้ามาในศาสนา เข้ามาในปรมัตถธรรม ท่านพุทธทาส เห็นว่าทางรอดทางเดียวคือการถอยหลังเข้าคลองเสียใหม่แล้วจึงค่อยเดินต่อไป ท่านพุทธทาส ยกตัวอย่างเหมือนกับวีรกรรมพิชิตทางก็ต้องกลับมาแล้วเข้าสู่เส้นทางถูกต้อง เมื่อมองถึงเหตุที่ท่านพุทธทาสได้กล่าวถึง “ช่วยกันถอยหลังเข้าคลอง” เพราะว่าท่านมองสังคมว่า ประเด็นแรก ชาวพุทธ หรือชาวโลกตกเป็นทาสของลัทธิบริโภคนิยม หรือวัตถุนิยม ซึ่งท่านเห็นว่าวัตถุนิยมเป็นอุปสรรคขวางความสุข ขัดขวางการทำหน้าที่ที่ไม่ถูกต้อง ไม่ถูกต้องธรรม ทำให้เดินออกจากคลองกันเสียหมด ประเด็นที่สอง ในช่วงนั้นมีฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยแนวคิดของท่านพุทธทาส และพยายามที่จะแสดงออกผ่านทางสัญลักษณ์ต่าง ๆ และประเด็นที่สาม สภาพการเมืองในขณะนั้น ท่านมองว่าการเมืองหลงใหลเรื่องความเจริญในวัตถุนิยมมากเกินไป ไม่ละอายที่จะกอบโกยวัตถุ

เป็นทาสของกิเลส ฝรั่งเศสมีพระเจ้ายี่สิบเจ็ดพระองค์ ฝ่ายตะวันตกก็ละทิ้งพระธรรม เจริญไปแต่การเกลียดศีลธรรม เกลียดศาสนา

เมื่อพิจารณาจากการบรรยายหัวข้อสังคมสงเคราะห์อันสูงสุด คือ การช่วยกันถอยหลังเข้าคลองอีกครั้งหนึ่ง มีสำนวนที่เป็นวลีโดดเด่นดังนี้

1. หันหลังให้พระศาสนา หันหลังให้พระเป็นเจ้า หันหลังให้พระธรรม ถ้าจะดันต่อไปมันก็ลงเหว
2. ปัญหาเรื่องยากจนมันก็เป็นเรื่องเดินผิดคลอง ไม่รู้หนังสือหนังสือหา ไม่รู้จักการอนามัย ที่ดี ที่เป็นปัญหาในโลกเวลานี้ล้วนแต่เกิดมาจากการเดินผิดคลอง
3. เดียวนี้โลกกำลังเป็นบ้าปรัชญา โลกกำลังติดเหวไรอื่นปรัชญา หลงไหลปรัชญาอย่างหลับหูหลับตา
4. ศาสนาเป็นเรื่องของการปฏิบัติ พอเป็นการคำนวณทาง Logic ทางปรัชญาก็ไกลจากการปฏิบัติ
5. ศาสนาพุทธถือว่ามันไม่มีตัว มันเป็นของธรรมหรือของธรรมชาติ
6. ถ้าเรามีการแก้ไขปัญหานี้สำเร็จ โลกนี้ก็เต็มไปด้วยสันติภาพ เพราะเราไม่มีตัวเราที่ยึดถือเป็นตัวกูของกู หัวข้อสูงสุดในการสังคมสงเคราะห์ เรียกว่า ให้ถอยหลังเข้าคลองกันเถิด
7. เรากำลังอยู่ในสภาพที่เราจะต้องถอยหลังเข้าคลอง คือ ให้มันถูกคลอง
8. มนุษย์กำลังทำลายทรัพย์สินสมบัติที่เป็นทรัพยากรของธรรมชาติ สิ่งที่มีอยู่ในแผ่นดินถูกขุดขึ้นมาถลุง มาทำเป็นเครื่องมือแล้วก็รบราฆ่าฟันกัน
9. ถ้าเราใช้ตามที่ธรรมชาติต้องการ มันจะเหลือใช้ไปได้อีกนาน
10. พระเยซู ท่านแจกขนมปัง 2-3 ก้อน ปลา 4-5 ตัว แก่คนเป็นพัน ๆ มันก็ยังเหลือ ถ้ามนุษย์รู้จักใช้สิ่งที่เป็นประโยชน์เท่าที่จำเป็นแล้ว ทรัพยากรในโลกในธรรมชาตินี้จะมีเหลือ
11. ถ้าผิดธรรมชาติก็เป็นการรบกวนวาย เพราะฉะนั้นจึงช่วยกันศึกษาว่าธรรมชาติเดิมที่เป็นอย่างไร
12. เดียวนี้มนุษย์ไม่เป็นมนุษย์ เป็นกันแต่เพียงคน
13. มนุษย์ที่มีอาหารกินจะมีประโยชน์อะไร ถ้ามีชีวิตอยู่เพื่อทนทุกข์ มันตายเสียดีกว่า
14. พวกเราที่ต้องขอความช่วยเหลือแก้ปัญหามาด้วยการสังคมสงเคราะห์อย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็คิดว่ามูลเหตุอันแท้จริงมันมาจากการที่มนุษย์ทิ้งธรรมะ ทิ้งศาสนา ทิ้งพระท้าวเจ้า ทิ้งอะไรต่าง ๆ ปัญหามันก็เกิดขึ้น

2.2 สังคมสงเคราะห์ควรสงเคราะห์กันให้มีสัมมาทิฐิ

ท่านพุทธทาสกล่าวว่า “การเจียดออกให้เป็นส่วนเกิน” การทำเพื่อส่วนตัวเป็น “การเจียดผลประโยชน์ของสังคมมาเป็นส่วนตัว” การสงเคราะห์ให้มีสัมมาทิฐิ คำว่าสัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) คำว่าความเห็นชอบในงานเขียนของท่านพุทธทาสตามทัศนะของผู้เขียนเห็นว่ามี ความหมายในสองประการ คือ ประการแรกเห็นชอบในทางธรรม เช่น สัมมาทิฐิ ที่กล่าวไว้ข้างต้น และประการที่สองเห็นชอบในศัพท์ภาษา ตามหลักนิรุกติศาสตร์ของคำว่า “สังคมนิยม” คือ ไม่ใช่หมายถึง คอมมิวนิสต์ที่ผู้เข้าร่วมขบวนการอาจจะถูกนำไปขังในตาราง ดังนั้นท่านพุทธทาสจึงมุ่งเน้นไปสู่ความหมายที่ว่า สังคมนิยม คือ การไม่เอาส่วนเกินของสังคม

การสงเคราะห์ให้มีสัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) คือ การไม่เอาส่วนเกินของสังคม การเจียดส่วนเกินให้แก่สังคม เอาเท่าที่จำเป็น ในทุกศาสนามุ่งสอนให้คนเอาเฉพาะที่จำเป็น เช่น ในพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าก็บัญญัติให้เอาเท่าที่จำเป็น เท่าที่พอเลี้ยงชีวิตได้ เช่น ห้ามพระภิกษุมีจีวรเกิน 3 ผืน (ผ้านุ่ง, ผ้าห่ม, ผ้าสังฆาฏิ) ห้ามฉันอาหารที่เก็บไว้ค้างคืน ภิกษุให้ก่อกุฏิ ที่ไม่ใช่เจ้าของเป็นที่อยู่จำเพาะตนด้วยการขอเอาเองพึงทำได้ประมาณ คือ ยาวไม่เกิน 12 คืบ กว้างไม่เกิน 7 คืบ ห้ามสะสมบาตรเกิน 1 ลูก ซึ่งมนุษย์ในสมัยแรกก็เป็นเช่นนั้นคือไม่เอาส่วนเกิน มนุษย์สมัยแรกๆ ที่กล่าวไว้ในอรรถกถาสุตตราว่า มนุษย์เมื่อรู้จักสร้างบ้านเรือนเพื่อปิดซ่อนเร้นหาข้าวสาลีมาตอนเช้าเพื่อเป็นอาหารเช้า หาดตอนเที่ยงเพื่อเป็นอาหารเที่ยง สังคมปัจจุบันมนุษย์ถูกกิเลสครอบงำจนเดินออกจากคลองธรรม โดนมิฉชาติภูมิครอบงำ ไม่สงเคราะห์สังคมแต่หันมาสงเคราะห์ตนเองความขุมนุ่นวุ่นวายจึงมากขึ้นไปทั่วโลก เหตุเพราะมนุษย์สะสมส่วนเกินไว้ที่ตัวเองมาก เมื่อสะสมมากการขโมยก็ทวีคูณเหมือนดังที่กล่าวไว้ในอรรถกถาสุตตรา

2.3 ในยุคปัจจุบันศาสนา หรือศีลธรรมกำลังหายไปจากโลก

คำว่าศาสนาท่านพุทธทาสเรียกว่า การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่ถูกต้อง หรือการเชื่อฟังพระเป็นเจ้า เพราะว่าคนที่เห็นแก่ตัวไม่เห็นแก่สังคม หากถามว่าเห็นแก่ตัวกับการเห็นแก่สังคมต่างกันอย่างไร การเห็นแก่ตัวไม่มีประโยชน์เพราะมีจำนวนน้อย ส่วนการเห็นแก่สังคมมีประโยชน์มากเพราะสังคมจำนวนมากเป็นล้าน เป็นสิบล้าน เป็นร้อยล้าน พันล้าน คำว่า ศาสนา จะหายไปเพราะอะไร ในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์จะมองว่า เมื่อไม่อุปสงค์ก็ไม่ มีอุปทาน สินค้าและบริการใดเมื่อไม่เป็นที่ต้องการของตลาดสินค้านั้นจะหายไป ในมุมมอง สังคมศาสตร์ มองว่าหากสิ่งใดไม่สนองความต้องการสิ่งนั้นก็จะหายไป ในมุมมองของชีววิทยา อวัยวะใดที่ไม่มีประโยชน์หรือไม่ได้ใช้ประโยชน์อวัยวะนั้นจะหายไป เมื่อมองย้อนกลับมามองว่าทำไมท่านพุทธทาสมองว่าศาสนากำลังจะหายไปจากโลกผู้เขียนจึงสรุปไว้เป็นประเด็นย่อ ๆ ดังนี้

1. ปัจจุบันคนเห็นแก่ตัวมาก ไม่เจียดส่วนเกินแก่สังคม
2. มีการเรียนศาสนามากกว่ามีการปฏิบัติศาสนา
3. ดำเนินชีวิตโดยยึดตัวกูของกูเป็นหลัก
4. เชื่อปรัชญามากกว่าศาสนา

5. ให้คนที่ไม่มีธรรมมาแก้ปัญหากการไม่มีธรรม ย่อมแก้ไขปัญหาไม่ได้
6. คนมีนิสัยเห็นแก่ตัว หรือเอาเปรียบผู้อื่น หรือรุกรานผู้อื่น อยู่ในสายเลือด อยู่ใน ดีเอ็นเอ
7. วิญญาณพ่ายแพ้ต่อสิ่งชั่วร้าย หรือ จิตวุ่น (ตรงข้ามกับจิตว่าง)
8. มนุษย์เหยียบย่ำศาสนา เหยียบย่ำศีลธรรม เหยียบย่ำพระเจ้า
9. การใช้สิ่งประดิษฐ์หรือที่เรียกว่านวัตกรรมให้เกิดอันตรายแทนที่จะเกิดประโยชน์

ที่กล่าวมานี้เป็นเหตุให้ศาสนา หรือศีลธรรมกำลังหายไปจากโลก ในคัมภีร์สารสังคหะได้กล่าวถึงความเสื่อมของศาสนาไว้ว่า 1. อธิคมอันตรธาน คือ ความเสื่อมสิ้นแห่งมรรคผลนิพพาน 2. ปฏิปัตติอันตรธาน คือ ความเสื่อมสิ้นแห่งการปฏิบัติ 3. ปริยัตติอันตรธาน คือ ความเสื่อมสิ้นของปริยัติ 4. ลิงคอันตรธาน คือ ความเสื่อมสิ้นแห่งเพศ คือ เมื่อยังทรงเพศอยู่ เพศก็ยังไม่เสื่อมสิ้น 5. ธาตุนันตรธาน คือ ความเสื่อมสิ้นแห่งธาตุ จากเหตุทั้ง 5 ประการนี้ ท่านพุทธทาสจึงกล่าวไว้ตอนหนึ่งใน ธัมมิกสังคมนาณียม; ประชาธิปไตยแบบสังคมนาณียม ในเชิงเปรียบเทียบว่า “พระพุทธเจ้าประสูติกลางดิน พระพุทธเจ้าตรัสรู้กลางดิน พระพุทธเจ้านั่งนอนสอนศาสนา กลางดิน พระพุทธเจ้านิพพานกลางดิน ท่านเป็นเกลือกกับธรรมชาติถึงขนาดนี้ แต่พวกลูกศิษย์นี้ อยากจะอยู่บนวิมาน อยากจะตายบนวิมาน อยากจะมีอะไร ๆ อย่างวิมาน

2.4 สังคมนาณียมตามหลักแห่งพระศาสนา

สิ่งที่เรียกว่าสังคมนาณียม ก็คือ การจัดระบบที่ทำให้สังคมเป็นปกติ หรือเป็นปกติสุขนั้นแหละจึงจะเรียกว่า สังคมนาณียม” สังคมนาณียม (Socialist) ทศนของปรัชญาการเมือง คือ ระบบหนึ่งที่ยึดหลักการเปลี่ยนแปลงของอำนาจเป็นเครื่องกำหนด และจัดรูปแบบสังคม ซึ่งจะทำให้ได้โดยรัฐเป็นผู้มีและใช้อำนาจสูงสุดเด็ดขาดในการวางแผนควบคุมดำเนินการทุกอย่างของสังคม โดยเริ่มตั้งแต่เศรษฐกิจเป็นพื้นฐานเพื่อให้เป็นไปตามแนวทางชีวิตใหม่ที่เชื่อว่าทุกคนเป็นเจ้าของทรัพย์สินและผลประโยชน์ร่วมกัน สังคมนาณียม มีการแบ่งออกเป็น 3 จำพวก คือ 1. สังคมนาณียมอุดมคติ (Utopian Socialism) เป็นลัทธิที่เน้นการสนับสนุนการมีกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน 2. สังคมนาณียมมาร์กซิสต์ (Marxism Socialism) เป็นลัทธิ หรือแนวคิดที่เป็นสังคมนาณียมวิทยาศาสตร์ (Scientific Socialism) นักคิดที่เป็นต้นแบบความคิดนี้ คือ คาร์ล มาร์กซ์ 3. สังคมนาณียมประชาธิปไตย (Democratic Socialism) เป็นลัทธิ หรือแนวคิดที่อยู่กึ่งกลางระหว่างสังคมนาณียมอุดมคติ และสังคมนาณียมมาร์กซิสต์ สังคมนาณียมประชาธิปไตยมีพื้นฐานแนวความคิดแบบสังคมนาณียม และมีวิธีการต่อสู้เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายตามระบบและวิถีทางประชาธิปไตย สังคมนาณียมทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมาท่านพุทธทาสกล่าวว่าเป็น “สัจจาภินิเวส” ความคิดเห็นที่เชื่อว่าเป็นความจริงเฉพาะถิ่น เฉพาะกาล เฉพาะปัญหา ไม่ใช่ของธรรมชาติ ไม่อาจจะใช้ได้ตลอดกาลทุกระบบล้วนมีส่วนดีทั้งสิ้น หากเป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนส่วนมาก แต่ต่อมากคนหรือสังคมนาณียม

ทั้งพระเจ้า ละทั้งพระธรรม ทั้งศาสนาความรุนแรงก็เกิดขึ้นจนกลายเป็นปัญหา ท่านพุทธทาสกล่าวว่า “การแยกธรรมะออกจากการเมืองนั้นเป็นเรื่องสกปรก” สังคมนิยมตามหลักศาสนา คือ สังคมนิยมที่ประกอบด้วยธรรม หรือที่เรียกว่า “ธัมมิกสังคมนิยม” จิตวิญญาณของธัมมิกสังคมนิยม เช่น ทศพิธราชธรรม กุศลกรรมบถ 10 โพชฌงค์ 7 เป็นต้น

2.5 สังคมนิยมชนิดที่ช่วยโลกได้

สังคมนิยมที่เป็นอุดมคติของพุทธบริษัท เรามีอุดมคติสังคมนิยมอยู่แล้วโดยไม่รู้สึกรู้สึจะว่าอยู่ในระบบการปกครองของคณะสงฆ์ในครั้งพุทธกาลเรื่อย ๆ มาอย่างนี้ก็ยังได้ หรือว่าจะมีอยู่แล้วในระบบธรรมะในพระพุทธศาสนา ที่เป็นส่วนพระธรรม อย่างนี้ก็ได้ หรือจะดูว่าพระพุทธรูปทรงประพจน์ต่อสัตว์โลกทั้งหลายอย่างไร ก็ยังเห็นได้ว่าเป็นระบบสังคมนิยมที่สูงสุดธรรมะที่แท้จริง คือสังคมนิยม ซึ่งจะต้องอาศัยกัน ซึ่งตรงตามหลักอิทัปปัจจยตา ซึ่งเป็นกฎที่บันดาลให้เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ของธรรมชาติ ความรักความสามัคคี ความเมตตากรุณา จะเป็นสังคมนิยมที่เป็นที่พึ่งได้ ท่านพุทธทาสกล่าวว่า ธัมมิกสังคมนิยมเหมือนกับการจุดไฟบ้านรับไฟฟ้า สร้างธัมมิกสังคมนิยม ป้องกันสังคมนิยมบ้าคลั่ง ธรรมชาติแท้ ๆ มีลักษณะสังคมนิยม มีเจตนารมณ์ของสังคมนิยม เพราะมันไม่มีอะไรที่อยู่ได้ตามลำพังคนเดียว ตัวเดียว ส่วนเดียว ธาตุเดียว อณูเดียวไม่ได้มันต้องเป็นกลุ่มเป็นก้อนกันไปทั้งนั้น

2.6 ค่าและความจำเป็นที่ต้องมีศีลธรรม

ค่า มีความหมาย 2 ลักษณะ คือ ค่าที่มีลักษณะระดับโลกียะ เช่น คุณค่า ประโยชน์ ราคา ของสิ่งต่าง ๆ และค่าที่มีลักษณะเป็นสภาวะธรรม เช่น กาย จิต ที่มีค่า คือมีศีล มีสมาธิ และปัญญา

ศีลนั้นมีหลายชนิดตั้งแต่ระดับชาวบ้าน ขรवास มีศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ระดับบรรพชิต ศีล 227 ศีลมีสภาวะ คือ ความปกติ และมีความหมายในลักษณะเลี้ยงชีพที่สุจริตด้วยส่งผลให้ผู้ปฏิบัติถึงพร้อมด้วยความสุข โภคทรัพย์ ความบริสุทธิ์ ความหลุดพ้น ก็ด้วยอาศัยศีล

มนุษย์เราจะต้องมีศีลธรรม “ตามความใน ธัมมิกสังคมนิยม” จึงจะอยู่กันเป็นผาสุก ถ้าเราไปหลงในค่าของวัตถุที่มันหลอกเราให้รักให้เกลียด เราไม่มีทางที่จะมีศีลธรรมที่ดีได้ เราจะไปหลงรักหลงเกลียด หลงบูชาสิ่งที่ไม่ควรจะบูชา แล้วก็เกลียดสิ่งที่ควรจะบูชาอย่างนี้เป็นต้น สังคมใดมีศีลธรรมมากสังคมนั้นก็จะเป็นสังคมที่มีปัญญา ทำกิจการอันใดก็ย่อมสำเร็จ ทำงานเลี้ยงชีพก็สำเร็จ ทำลายกิเลสให้หมดไปก็สำเร็จ ทำนิพานให้แจ้งก็สำเร็จ เรียกได้ว่าศีลธรรมคือ รากฐานแห่งความสำเร็จ ดังนั้นสังคมจึงจำเป็นต้องมีศีลธรรม

2.7 การวิเคราะห์คุณค่าของธัมมิกสังคมนิยม

1. คุณค่าต่อสังคม

ถึงแม้ว่าสภาพทางสังคมในขณะที่ท่านพุทธทาสสรจนา “ธัมมิกสังคมนิยม” จะอยู่ในภาวะที่กำลังวุ่นวาย มีปัญหาทางการเมืองระหว่างรัฐบาลกับผู้ต่อต้านที่เห็นต่างทาง

การเมือง ตอนนั้นบ้านเมืองกำลังขาด สิ่งที่เราเรียกว่า “ศีลธรรม” จนท่านสะท้อนออกมาเป็นวลีหนึ่งว่า “ศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะวินาศ” ท่านพุทธทาสได้นำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาทางการเมืองของสังคมไทยในขณะนั้นด้วยแนวคิดทางการเมือง ธัมมิกสังคมนิยม โดยท่านเห็นว่าสามารถแก้ปัญหาสังคมได้อย่างรวดเร็วและยั่งยืน โดยท่านเห็นว่าที่จริงกิเลสของคนต่างหากที่เป็นต้นเหตุของปัญหา ท่านพุทธทาสได้สร้างเครื่องมือในการสอนธรรมแก่คนผ่านงานศิลปะและจิตรกรรม เช่น การสร้างโรงมหรสพทางวิทยุญาณ โรงปั้นและภาพปั้นชุดพุทธประวัติ โรงเรียนหินเสา 5 ต้น ฯลฯ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สรุป คุณค่าต่อสังคมดังนี้

1) ธัมมิกสังคมนิยมในฐานะทำให้สังคมแห่งมัจฉาทิฐิกลายเป็นสังคมสัมมาทิฐิ

สัมมาทิฐิ แปลว่า ความเห็นที่ถูกต้อง คือสังคมที่ท่านพุทธทาสกำลังรณรงค์ ธัมมิกสังคมนิยม เป็นสังคมที่มีปัญหาอย่างน่าเป็นห่วงสาเหตุมาจากคนกำลังเดินออกนอกคลองธรรม คือ มีความเห็นที่ตรงข้ามกับหลักศาสนา จนมัจฉาทิฐิเข้าครอบงำ กลายเป็นสังคมมัจฉาทิฐิ จะเห็นได้ว่า ธัมมิกสังคมนิยม กับสังคมสงเคราะห์ เป็นสิ่งเดียวกัน ในพระไตรปิฎกก็ได้กล่าวเกี่ยวกับการสงเคราะห์กัน ไว้ในทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค ในหลักสาราณียธรรม การสงเคราะห์กันในพุทธศาสนาถือว่าเป็นพลึงอย่างหนึ่ง เรียกว่า พละ ที่เรียกว่า สังคหพละ เพราะการสงเคราะห์กันก่อให้เกิดความรักความสามัคคี ดังคำกล่าวที่ว่า สุขัง สังขัสสะ สามัคคี ความสามัคคีในหมู่คณะ นำสุขมาให้ ทั้งระดับปัจเจกชน และระดับสังคม หากสังคมสงเคราะห์กันสังคมก็เป็นสุข แม้ในมงคลสูตรก็ได้กล่าวถึง การสงเคราะห์กันว่าเป็นมงคลอันประเสริฐ เช่น มาตาปิตุอุภูฐานํ การสงเคราะห์พ่อแม่ ปู่ตตสงโห การสงเคราะห์บุตร ทารุสส สงคโห สงเคราะห์ภรรยา ญาติกานญจ สงคโห การสงเคราะห์ญาติ ธัมมิกสังคมนิยม หรือสังคมสงเคราะห์นั้นจะมีคุณค่าต่อสังคมโดยเป็นรากฐานของสังคมแห่งความสงบสุข

2) ธัมมิกสังคมนิยมในฐานะใช้บรมข้าราชการ และประชาชน

ในคราวพูดให้โอวาทในการประชุมคณะกรรมการประสานงานส่วนภูมิภาค ภาค 8 สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมชูปถัมภ์ และประชุมพุทธมามกาจารย์และผู้บริหารศูนย์ยุวพุทธกะ ย.สส. จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2516 ท่านได้บรรยาย ธัมมิกสังคมนิยม ในหัวข้อ 1) สังคมสงเคราะห์อันสูงสุดคือ การช่วยกันถอยหลังเข้าคลองอีกครั้งหนึ่ง 2) สังคมสงเคราะห์ควรสงเคราะห์กันให้มีสัมมาทิฐิ 3) ในยุคปัจจุบันศาสนาหรือศีลธรรมกำลังหายไปจากโลก ในคราวบรรยายแก่ผู้พิพากษา รุ่นที่ 15 เมื่อ 15 กันยายน พ.ศ. 2517 ในหัวข้อ สังคมนิยมตามหลักแห่งพระศาสนา หรือการบรรยายเกี่ยวกับธัมมิกสังคมนิยมในวันสำคัญทางศาสนาวิสาขบูชา มาฆบูชา

3) ธัมมิกสังคมนิยมในฐานะหลักการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม

หลักการที่ว่าระบบการเมืองใดก็ตามจะเป็นระบบที่ถูกต้องได้ถ้าประกอบด้วยธรรม ในแง่ที่ท่านพุทธทาสได้เสนอให้ปัจเจกบุคคลมีธรรม และช่วยกันสร้างความ

ถูกต้องให้แก่ส่วนรวม ความถูกต้องนี้แสดงออกโดยการสร้างระบบการศึกษาที่ดี ระบบการเมืองที่ดี เป็นต้น ความคิดของท่านพุทธทาสในส่วนนี้เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างมาก และสามารถนำหลักการนี้ไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติได้ เป็นหลักการของการอยู่ร่วมกันอย่างมีเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีความรักในเพื่อนมนุษย์

ในสังคมนิยม 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นคนยากจนคนพิการคนอะไรก็ตาม กลุ่มที่ 2 คนมั่งมีวาสนา เมื่อดำเนินตามแนวทางธัมมิกสังคมนิยม ทั้งสองกลุ่มจะร่วมทำประโยชน์แก่สังคม ท่านพุทธทาสกล่าวว่า “...ถ้าเราจะมีระบบเศรษฐกิจที่ดี ไม่ให้สูญเสียไปเลยทั้งสองฝ่ายคนมั่งมีและคนยากจนแล้วมันก็ต้องบวกกันเข้า เกิดประโยชน์และก็ปันกันเต็มที่ แล้วให้มีส่วนเหลือเพื่อทำประโยชน์แก่สังคม อาตมาเรียกเอาเองว่า ธัมมิกสังคมนิยม คือมันต้องเป็นระบบสังคมนิยมต้องเอาสังคมเป็นใหญ่ เอาบุคคลเป็นใหญ่ไม่ได้ แล้วมันต้องประกอบไปด้วยความถูกต้องที่ทำให้มันอยู่กันได้ จึงต้องเรียกว่า ธัมมิกะ...” ดังนั้นผู้วิจัยจึงเรียกว่า “ระบบการอยู่ร่วมกันระหว่างนายทุนและกรรมาชีพ”

4) ธัมมิกสังคมนิยมในฐานะช่วยให้สังคมอยู่รอด

ธัมมิกสังคมนิยม คือ สังคมนิยมที่ประกอบด้วยธรรมะ ธรรมะ หมายถึงปรากฏการณ์ทั้งหลาย กฎความจริง ที่มีอยู่ในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ก็เรียกว่า ธรรมะ หน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เหล่านั้น ก็เรียกว่า ธรรมะ โดยปกติคนในสมัยแรกเมื่อโลกกำเนิดขึ้นมีธรรมะ มีศีลธรรม อยู่กันอย่างผาสุกต่อมา เกิดอธรรมขึ้นในใจจึงเกิดความเสื่อมเรื่อยมาจากเสื่อมน้อยไปจนเสื่อมมาก ดังที่กล่าวไว้ในอัครคัมภีร์สุตตร จะเห็นได้ว่าสาเหตุแห่งความเสื่อมมาจากการขาดศีลธรรม หากสังคมประกอบด้วยธรรมแล้วความเสื่อมจะไม่มีเลยมีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว แนวคิดธัมมิกสังคมนิยมจึงเป็นแนวคิดหนึ่งที่นำคนให้เข้ามาสู่คลองธรรม สังคมก็จะสงบสุข มีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว

5) ธัมมิกสังคมนิยมในฐานะแก้ไขปัญหาสันติภาพของสังคม

“การไม่เอาส่วนเกิน” ส่วนที่เกินก็คือนิสัยส่วนรวม หรือคือนิสัยธรรมชาติ ถ้าเรามองธรรมชาติในฐานะที่มีเจตนารมคือความมีศีลธรรม มันก็มีเจตนาเพื่อสันติภาพ; ศีลภาวะ หรือภาวะแห่งความปกติอันเป็นวัตถุประสงค์ของธรรมชาติ ถ้าผิดปกติไม่ใช่วัตถุประสงค์ของธรรมชาติ ดังนั้นหากมองว่าบุคคลในสังคมที่เป็นธัมมิกสังคมนิยมเป็นบุคคลที่ประกอบด้วยธรรมเป็นส่วนประกอบที่ดีที่สมบูรณ์ สำหรับจะสร้างโลกนี้ให้มีสันติภาพ ธัมมิกสังคมนิยม เป็นการแก้ไขปัญหาสันติภาพใน 2 ระดับ คือ 1. การแก้ไขปัญหาสันติภาพในระดับบุคคล และ 2. การแก้ปัญหาสันติภาพในระดับสังคม การแก้ปัญหาสันติภาพในระดับสังคม “สังคมที่มีความถูกต้อง” ระบบการเป็นอยู่ การควบคุม การปกครอง ของบุคคลเหล่านั้น ที่มักจะเรียกรวม ๆ กันว่า ระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจ เรียกว่าง่าย ๆ ก็ว่าที่จะเป็นผู้ปกครอง เป็นคณะผู้ปกครอง จะเรียกว่ารัฐบาล หรืออะไรก็ยังไม่หมด เพราะมันรวมหลายฝ่ายที่รวมกันทำหน้าที่ปกครอง ทุก ๆ ระบบที่เป็นระบบการ

ปกครอง ระบบการควบคุมมนุษย์จะต้องถูกต้องด้วย มนุษย์แต่ละคนจะต้องถูกต้อง ระบบการควบคุมการเป็นอยู่ของมนุษย์จะต้องถูกต้องด้วย

2. คุณค่าต่อเศรษฐกิจ

อัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาส ได้กล่าวถึงหลักธรรมที่ใช้อธิบายระบบเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดีว่า "ตัวแท้จริงของธรรมชาตินั้นก็เป็นสังคมนิยม คือว่ามันไม่มีอะไรที่จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้มันต้องอาศัยกันและกัน ไม่มีแผ่นดิน ต้นไม้จะอยู่ได้อย่างไร ไม่มีต้นไม้แผ่นดินจะอยู่ได้อย่างไร" อัมมิกสังคมนิยมสอดคล้องกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับหลักคิดเรื่องธรรมาภิบาลของระบบทุนนิยม วิทยาศาสตร์ใหม่มองโลกแตกต่างไปจากแนวคิดวิทยาศาสตร์ แนวคิดเศรษฐกิจการเมืองแบบดั้งเดิม แนวคิดใหม่มองว่า โลกอยู่ได้ด้วยสายใยแห่งสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยกัน แบบน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า แตกต่างจากความคิดเก่าของสังคมนุญชน นอกจากนี้ เศรษฐกิจในระบบสังคมนิยมตามแนวคิดท่านพุทธทาสช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างนายทุนกับกรรมมาชีพ เพราะว่าหากนายทุนไม่เอาส่วนเกิน ส่วนเกินนั้นก็จะหลิ่วมาสู่ส่วนรวมเมื่อกรรมกรและนายทุนไม่ขาดแคลนสังคมก็น่าอยู่ มีความสงบ สงครามก็ไม่เกิดขึ้น โลกก็จะมีแต่สันติสุข เศรษฐกิจตามแนวคิดท่านพุทธทาส ในอัมมิกสังคมนิยม เป็นเศรษฐกิจที่ประกอบด้วยความเอื้ออาทร อหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) ตัวอย่างเศรษฐกิจที่ประกอบด้วยธรรม เช่น เศรษฐกิจพรหมวิหาร เศรษฐกิจฆราวาสธรรม เศรษฐกิจจริยสัจ ฯลฯ คำว่า เศรษฐกิจ อาจแปลว่า การงานที่ประเสริฐที่สุด กล่าวคือ การงานที่ทำแล้วสนุกในการทำงานนั้น ได้ผลมาแล้วกินเก็บแต่พอดี ส่วนเหลือก็ช่วยผู้อื่น ถ้าทำกันอย่างนี้แล้วในไม่ช้าที่โลกนี้ก็เป็นโลกศรีอารยเมตไตรย มีแต่ความรักความเมตตา เหลือไปไหนก็มีแต่คนที่จะช่วย ยื่นมือเข้ามาช่วยนั่นคือโลกของพระศรีอารยเมตไตรย ซึ่งเขาอุปมาว่ามีต้นกัลปพฤกษ์ 4 มุมเมือง ใครต้องการอะไรก็ไปเอาที่นั่น เศรษฐกิจที่ประกอบด้วยธรรมยังดีกว่าต้นกัลปพฤกษ์ เพราะไปทางไหนก็มีแต่คนยื่นมือเข้าช่วยอยู่รอบตัว

3. คุณค่าต่อการเมือง

คุณค่าด้านการเมืองของท่านพุทธทาสพิจารณาได้ 2 ส่วน คือ ในฐานะหลักการหรือคุณค่าด้านจิตใจ ท่านพุทธทาสเสนอว่าระบบการเมืองใดก็ตาม ถ้าหากประกอบด้วยธรรมแล้ว ถือว่าเป็นระบบการเมืองที่ถูกต้องท่านได้เสนอระบบการเมืองแบบ “อัมมิกสังคมนิยม” เป็นระบบการเมืองในอุดมคติของท่านเราอาจนำความคิดของท่านในส่วนนี้ ไปเผยแพร่เพื่อเป็นรากฐานของความเชื่อหรืออุดมการณ์ทางการเมืองได้ ส่วนที่สอง ในด้านของระบบการปกครองที่ท่านพุทธทาสเห็นว่า การปกครองที่ผู้ปกครองใช้วิธีการปกครองแบบเผด็จการโดยมีธรรมกำกับ เป็นการปกครองที่ดีที่สุด ซึ่งด้านคุณค่าต่อการเมืองผู้วิจัยวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นดังนี้

1) เป็นแนวทางปฏิบัติทางการเมืองของประเทศไทย

การนำเสนอให้มีการปกครองที่ผู้ปกครองมีธรรม ปกครองด้วยวิธีเผด็จการ ในส่วนนี้อาจจะมีปัญหาเมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ เนื่องมาจากบริบททางสังคม

และการเมืองไทยปัจจุบัน กระแสความคิดประชาธิปไตยทั้งในแง่ของระบบการเมือง และในแง่ของวิถีชีวิตประชาธิปไตย เป็นสิ่งที่ยอมรับกันเป็นการทั่วไป ดังนั้นในการที่ผู้ปกครองจะอ้างธรรมแล้ว ใช้วิธีเผด็จการปกครองนั้น ถึงแม้ว่าจะกระทำไปเพื่อประโยชน์แก่ชุมชนก็ตาม แต่ก็อาจจะมีปัญหาเรื่องความชอบธรรมโดยเฉพาะกระแสการเมืองของโลกปัจจุบัน ท่านพุทธทาสก็ได้เสนอให้ผู้ปกครองต้องใช้อำนาจเผด็จการตลอดเวลาและทุกสถานการณ์ แต่ให้ผู้ปกครองเลือกใช้ตามเหมาะสมและตามสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ปกครองนั้นต้องเป็นผู้ที่มีธรรมด้วย ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ เราจะแสวงหาผู้ปกครองที่มีธรรมได้อย่างไร และหากว่าแสวงหาได้แล้วในภายหน้าจะบิดพลิ้วหรือไม่ เราจะมีวิธีที่จะถอดถอนผู้ปกครองอย่างไร ซึ่งประเด็นเหล่านี้ท่านพุทธทาสมิได้ให้คำตอบไว้ ประเด็นเรื่องผู้ปกครองที่มีธรรมปกครองด้วยวิธีเผด็จการจึงเป็นสิ่งที่ เป็นอุดมคติซึ่งยังมีอุปสรรคในการนำไปปฏิบัติอยู่มาก

2) ธัมมิกสังคมนิยมทำให้มีระบบการเมืองที่ถูกต้อง

การเมืองที่ถูกต้องคือ ระบบที่ทำให้อยู่กันอย่างผาสุก โดยไม่ต้องใช้ศาสนา โดยไม่ต้องใช้อำนาจ ไม่ต้องใช้อำนาจ อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข นั่นคือระบบการเมืองที่เราต้องการในเวลานี้ แต่มันต้องประกอบไปด้วยส่วนประกอบหลาย ๆ อย่าง เช่นว่ามันต้องมีรัฐบาล มีการบริหาร มีตุลาการ ที่ถูกต้องให้มีรัฐสภาประชาชน ที่ออกกฎหมายโดยถูกต้องสมควรแก่สถานการณ์จริงๆ แต่ถ้าคนโง่มาเป็นสมาชิก มันก็ทะเลาะกันไม่มีที่สิ้นสุด มันต้องเป็นคนมีธรรมะ มีศีลธรรม มาเป็นสมาชิกของรัฐสภาหรือสภาประชาชน แล้วจะต้องมีการควบคุมรัฐบาลอย่างถูกต้อง สภาต้องควบคุมรัฐบาลด้วยจิตใจที่เป็นธรรม ไม่ใช่คิดจะล้มรัฐบาลอยู่ตลอดเวลา เป็นพรรคการเมืองที่เห็นแก่พรรคมากกว่าเห็นแก่ประเทศชาติ ก็กลายเป็นว่าเอาพรรคให้เจริญก่อนประเทศชาติ ประเทศเลยยุ่งวุ่นวาย

3) เกิดทฤษฎีใหม่ทางการเมือง

ทฤษฎีการเมืองแบบ ธัมมิกสังคมนิยม เกิดจากกระแสวัตถุนิยมและทุนนิยมสมัยนั้น กลายเป็นข้ออ้างของฝ่ายตรงข้ามที่จะนำระบบสังคมนิยมเข้ามาแก้ไข ท่านพุทธทาสเฝ้าติดตามสถานการณ์นี้ด้วยความเป็นห่วง เพราะกระแสดังกล่าวขัดกับปณิธาน ข้อ 3 ที่ว่า จะต้องนำโลกออกจากวัตถุนิยม ในคราวนี้นักศึกษาและปัญญาชนบางส่วน เข้าเป็นแนวร่วมกับคอมมิวนิสต์ แต่บางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับวิธีรุนแรง ได้หันมายึดแนวทางแบบพุทธทาส โดยเข้ามาเป็นศาสนิกชนและร่วมกันต่อต้านคอมมิวนิสต์ ขณะเดียวกันนั้น ฝ่ายทุนนิยมที่เป็นชาตินิยมใหญ่อย่างอเมริกาได้ส่งซีไอเอ (หน่วยสืบราชการลับ) มาชวนท่านเข้าแนวร่วมต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่ท่านตอบว่ากลัวกิเลสมากกว่าคอมมิวนิสต์ เพื่อตอบโต้ฝ่ายต่างๆ เหล่านี้ ท่านจึงนำเสนอการเมืองในรูปแบบ ธัมมิกสังคมนิยม โดยเริ่มจากสังคมนุชน ไปเปรียบเทียบกับธรรมชาติว่า ธรรมชาติแท้ ๆ มีลักษณะสังคมนิยม มีเจตนารมณ์ของสังคมนิยม เพราะมันไม่มีอะไรที่อยู่ได้ตามลำพังคนเดียว ตัวเดียว ส่วนเดียว ธาตุเดียว อนุเดียว โดยเปรียบเทียบกับดวงดาวในท้องฟ้าว่า ไม่รู้ว่ามีมากมายเท่าไร มันอยู่กันด้วยระบบสังคมนิยม จักรวาลจึงอยู่รอดได้ จักรวาลของเราเล็ก ๆ

นี้ มีพระอาทิตย์เป็นแม่ มีดาวพระเคราะห์นั้นนี้ รวมทั้งโลกนี้เป็นบริวาร มันก็อยู่กันอย่างระบบ
สังคมนิยม แต่มันไม่บ้าถึงกับชนกัน

ธัมมิกสังคมนิยมแบบพุทธทาสต่างจากนี้ คือ

ก. เน้นระบบศีลธรรม มีธรรมคอยกำกับตลอดเวลา มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบ
เศรษฐกิจพอเพียงเล็กน้อย เพราะเชื่อว่าถ้าคนมีศีลธรรม ปัญหาเศรษฐกิจ จะแก้ได้เอง

ข. ยึดถืออุดมการณ์แบบโพธิสัตว์ เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นก่อนประโยชน์ตน

ค. เน้นเสรีภาพเช่นกัน แต่ไม่ใช่เสรีภาพทางชนชั้น หากเป็นเสรีภาพที่ปราศจาก
การตกอยู่ภายใต้กิเลส

ง. ยึดถือเศรษฐกิจแบบพอเพียง เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติไม่บริโภคส่วนเกิน
แต่ไม่ห้ามแสวงหาส่วนเกิน โดยถือหลักว่า ต้องนำส่วนเกินมาเป็นส่วนเฉลี่ยแบ่งปันให้แก่สังคม

จ. ใช้ระบบเผด็จการโดยธรรม ตามหลักทศพิธราชธรรม โดยปฏิเสธความรุนแรง
การต่อสู้แบ่งแยกใด ๆ

ทฤษฎีการเมืองแบบธัมมิกสังคมนิยม หากนำมาใช้ปฏิบัติในระบบการเมืองของไทย
อย่างจริงจังการพัฒนาประเทศคงจะก้าวหน้าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ธัมมิกสังคมนิยม สำหรับ
สังคมปัจจุบันนับว่าเป็นไปได้ยากในการนำไปปรับใช้ให้ได้ผลอย่างเป็นรูปธรรม สาเหตุเพราะว่า
หลักการนี้ปัญหาอยู่ที่จะทำอย่างไรให้ได้ผู้ปกครอง หรือผู้นำและคณะของผู้นำ เป็นบุคคลที่มี
ศีลธรรม และปัญญาควบคู่กันไป อันนี้เป็นสิ่งที่ยากยิ่งเพราะบางครั้งหากมีปัญหามาก แต่เป็นผู้
อธรรม หรือบางครั้งเป็นคนมีธรรมแต่ขาดปัญญา ก็ไปไม่ถึงฝั่ง ปัญหาอีกประการหนึ่งคือ คนใน
สังคมส่วนมากตกอยู่ภายใต้ธรรมครองใจ พอเลือกผู้แทนก็ได้พวกที่มีใจเป็นธรรมเป็นผู้นำก็
เป็นผู้นำมีธรรมครองใจตั้งเป็นรัฐบาลก็เป็นรัฐบาลที่มีธรรมครองใจ ในการแก้ไขปัญห
บ้านเมืองที่ไม่สำเร็จเพราะใช้คนที่มีธรรมไปแก้ไขปัญห เป็นที่น่าหวั่นว่าผู้แทนบางคนไปนั่ง
ทำหน้าที่ในสภากลับไม่ทำหน้าที่ที่ได้รับจากประชาชนที่เลือกตนเข้ามาในสภา บางคนทะเลาะกัน
ออกโทรทัศน์ บางคนนั่งหลับในสภาไม่มีความละอาย ดังนั้นการนำทฤษฎีของท่านพุทธทาสไป
ประยุกต์ใช้ในสังคมวัตถุนิยม ก็จะมีอุปสรรคอยู่มาก โดยเฉพาะในสังคมที่มีกิน กาม เกียรติ อย่าง
บ้าคลั่ง ซึ่งหลาย ๆ สังคม ก็เป็นไปอย่างนั้น ถ้ามองถึงสาเหตุก็พบว่า ปัญหาอยู่ที่คนในระดับ
ปัจเจกชนที่ไม่มีธรรมครองใจมาก่อน ทำให้เลือกผู้ปกครองที่ไม่มีธรรมครองใจมาเป็นผู้นำในที่สุด

5. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

แม้ว่าในกระแสสังคมวัตถุนิยมประชาธิปไตยจะยากในการนำธัมมิกสังคมนิยมไป
ปฏิบัติให้ได้ผล แต่หากนำไปปฏิบัติได้แม้เพียงเล็กน้อยก็มีประโยชน์อย่างยิ่ง ในการวิจัยครั้งนี้
ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ เพื่อเป็นอีกแนวทางหนึ่งสำหรับการแก้ไขปัญหา
ดังต่อไปนี้

1) ในระดับปัจเจกชนควรนำธัมมิกสังคมนิยมไปใช้ในการทำลายกิเลสของตนเอง เพราะการแก้ไขปัญหาไม่ว่าระดับเล็กหรือใหญ่ ต้องแก้ปัญหาที่ตนเองก่อนไม่ใช่แก้ที่ผู้อื่น

2) ในระดับครอบครัวควรนำธัมมิกสังคมนิยมปลูกฝังให้แก่เยาวชน คือ ฝึกให้มีธรรมตั้งแต่เล็กๆ โดยความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและโรงเรียน เช่น เน้นให้เด็กไม่เก็บส่วนเกิน

3) ในระดับหน่วยงานควรนำแนวคิดธัมมิกสังคมนิยมไปใช้เป็นนโยบายในการทำงานของทุกส่วนงาน คือ การไม่เก็บส่วนเกิน เจียดส่วนเกินให้แก่ผู้อื่นหรือสังคม

4) ในระดับสังคมควรมีโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ที่ผลิตนักการเมืองแบบธัมมิกสังคมนิยมโดยเฉพาะเพื่อให้มีนักการเมืองที่มีธรรมครองใจและมีปัญญา โดยอาจตั้งเป็นเงื่อนไขก่อนเข้าเป็นนักการเมืองหรือกฎหมายต้องผ่านสถาบันนี้ก่อน

5) รัฐบาลควรมีนโยบายด้านเศรษฐกิจแบบ การเจียดส่วนเหลือให้สังคม โดยรัฐบาลเป็นแบบอย่างในการริเริ่ม

6) ในอดีตท่านพุทธทาสได้บรรยายแก่สภาสงเคราะห์และผู้พิพากษา ก่อนออกปฏิบัติงาน ปัจจุบันไม่มีการสืบทอดเจตนา ดังนั้นควรมีการสืบทอดเจตนาโดยการบรรยายตามมหาวิทยาลัยต่างๆ อีกครั้ง

7) การพัฒนาการเมืองและประชาธิปไตยบนฐานแห่งธรรม จะเกิดผลที่ดีได้นั้น ต้องนำหลักธรรม (ศีลธรรม) มาเป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตย นั่นคือ กลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ต้องตระหนัก และเห็นคุณค่าของหลักธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งจะนำมาซึ่งความศรัทธา และส่งผลต่อการปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง

8) หลักธรรมเพื่อพัฒนาการเมืองและประชาธิปไตยต้องอาศัยความร่วมมือกันของทุกฝ่าย ดังนั้น การจะนำหลักธรรมมาใช้ในการพัฒนาการเมืองนั้นจำเป็นจะต้อง

8.1 ทำความเข้าใจหลักธรรมให้ถูกต้อง

8.2 นำหลักธรรมไปสู่การวางแผนและการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาเกี่ยวกับการนำหลักธัมมิกสังคมนิยมไปใช้ในการบริหารหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน

2) ควรศึกษาเกี่ยวกับสังคมสงเคราะห์ในพระไตรปิฎก

3) ศึกษาถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธัมมิกสังคมนิยมในสถาบันการศึกษา ที่เกี่ยวกับการปกครอง การบริหาร ในหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ

4) วิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับการนำหลักธัมมิกสังคมนิยมไปใช้ในการบริหารงาน

เอกสารอ้างอิง

- พุทธทาสภิกขุ. ตามรอยพระอรหันต์. กรุงเทพฯ ฯ: ธรรมสภา, 2549.
- _____. ปฏิจสุมปบาทจากพระโอษฐ์. พิมพ์ครั้งที่ 8. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ ไชยา, 2555.
- _____. การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรม. กรุงเทพฯ ฯ: สำนักพิมพ์นิพนพาน, 2530.
- _____. ไกรวัลยธรรม. กรุงเทพฯ ฯ: หจก. การพิมพ์มหานคร, 2533.
- _____. ฆราวาสธรรม. กรุงเทพฯ ฯ: หจก. การพิมพ์พระนคร, 2523.
- _____. ขาติในปฏิจสุมปบาท. กรุงเทพฯ ฯ: การพิมพ์พระนคร, 2524.
- _____. ปฏิจสุมปบาทจากพระโอษฐ์. กรุงเทพฯ ฯ: หจก. การพิมพ์พระนคร, 2524.
- _____. พุทธประวัติจากพระโอษฐ์. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ ฯ: หจก. การพิมพ์พระนคร, 2523.
- _____. ศิลปะการดำเนินชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ ฯ: รุ่งแสงการพิมพ์. 2531.
- _____. ศึกษาธรรมอย่างถูกวิธี. กรุงเทพฯ ฯ: รุ่งแสงการพิมพ์, 2534.
- _____. หลักเกณฑ์ที่ทำให้โลกอยู่รอดได้. กรุงเทพฯ ฯ: หจก. การพิมพ์พระนคร, 2533.
- _____. หลักพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์อักษรศาสตร์, 2503.
- _____. อิทปปัจจยตา. กรุงเทพฯ ฯ: หจก. การพิมพ์พระนคร, 2522.
- พุทธทาส.คอม. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.buddhadasa.com/history/budprofile2.html>, [เข้าถึง 12 ตุลาคม 2557].

**รูปแบบการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ
อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี**
**Model of Corporate Social Responsibility of Business Enterprises
Phantong District, Chonburi Province**

ภักัสสร ขวัญแสนอุบล

Bhabhassorn Khunseanubon

ยุภา ประยงค์ทรัพย์, กชนิภา อุดมทวี

Yubha Prayongtrap, Kacanibha Udomtawi

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ยุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

M.A. Programme in Strategy of Development, Surin Rajabhat University

E-mail: Phapussorn_ks@outlook.co.th

บทคัดย่อ

การศึกษารูปแบบการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี 2) เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี บุคคลที่ให้ข้อมูลหลักคือ 1) บริษัทขนาดกลาง คือ บริษัท วิชั่นกลาส อินดัสทรีส์ จำกัด 2) บริษัทขนาดเล็ก คือ บริษัท ไคเซน เทคโนโลยี จำกัด 3) ตัวแทนชุมชนภายนอกบริษัทที่เป็นชุมชนที่ตั้งโดยรอบกลุ่มบริษัทภายในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี 4) บุคคลชนทนากลุ่ม บริษัท วิชั่นกลาส อินดัสทรีส์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์

ผลการศึกษาพบว่า

1. ผลศึกษาสภาพปัญหาด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี พบว่า มีปัญหาการกำกับกิจกรรมการดำเนินธุรกิจ ปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์กับผู้ร่วมทุนบริษัท ปัญหาการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและผลกำไรสูงสุดขององค์กร ปัญหากิจกรรมการตลาดที่อิงการกุศล ปัญหาการจัดให้มีระบบการทำงานที่มุ่งเน้นความปลอดภัยและสุขอนามัยในสถานที่ทำงานอย่างเหมาะสม ปัญหาการส่งเสริมให้มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี ปัญหาด้านการผลิต ขาดวัตถุดิบ เครื่องมือการผลิตยังไม่ทันสมัย

2. ผลการศึกษาด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี พบว่า บริษัทมีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยจัดกิจกรรม คือ มีสนามหญ้า

เทียม สนับสนุนให้เด็กในชุมชน แจกชุดและอุปกรณ์กีฬาเด็ก มอบทุนการศึกษา เลี้ยงอาหารกลางวันเด็ก โครงการปลูกป่าชายเลน และโครงการมอบน้ำดื่ม

3. ผลการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในพื้นที่อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี พบว่า รูปแบบกลยุทธ์มีความเหมาะสม ทั้ง 7 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ 1) การส่งเสริมการรับรู้ประเด็นปัญหาทางสังคม กลยุทธ์ที่ 2) การตลาดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคม กลยุทธ์ที่ 3) การตลาดเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาด้านสังคม กลยุทธ์ที่ 4) การบริจาคเพื่อการกุศล กลยุทธ์ที่ 5) การอาสาช่วยเหลือชุมชน กลยุทธ์ที่ 6) การประกอบธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคม กลยุทธ์ที่ 7) การพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์และบริการตามกำลังซื้อของคนในระดับฐานราก

คำสำคัญ: ความรับผิดชอบต่อสังคม, องค์กรธุรกิจ

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study problems relating to corporate social responsibility of businesses in Panthong district, Chonburi province, 2) to study about the appropriate models of corporate social responsibility of businesses in Panthong district. The key informants of this study were (1) Vision glass Industry Co., Ltd. (a medium-sized company), (2) Kaizen Tech Revolution Co., Ltd., (3) the representatives from communities located around businesses in Panthong district, and (4) the participants in a focused-group discussion from Vision glass Industry Co., Ltd. An interviewing form was employed as a research tool for data collection.

The study found that:

1. According to problems about corporate social responsibility of businesses in Panthong district, the study revealed that there are problems about a business activity monitoring, a conflict of interest among shareholders, a response on consumers' need and a company's maximum profit, a beneficent marketing activity, an appropriate management for safety and sanitation in a working place, a promotion for good corporate governance, and a production process which lacks of raw material and modern machines.

2. Owing to the corporate social responsibility of businesses in Panthong district, the study represented that the businesses show their corporate social responsibility by providing an artificial grass field for children in a community, giving sport equipment and suits to children, supporting for academic funds, providing a

luncheon for children, a mangrove planting project, and a drinking water donation project.

3. Basing on the study about the appropriate model of corporate social responsibility, the study showed that there are 7 strategies situated for businesses in Panthon district, Chonburi province including (1) a promotion of social issues, (2) a marketing strategy relating to social issues, (3) a marketing strategy for social issues solving, (4) a charity donation, (5) a volunteering to help a community, (6) a business operation with corporate social responsibility, and (7) a development and delivery of products and services based on a purchasing power of grass-root people.

Keywords: Corporate Social Responsibility, Business Enterprises

1. บทนำ

ในปัจจุบันนี้มีการแข่งขันทางการเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจทุกระดับ ทั้งระดับโลก ระดับภูมิภาค รวมถึงประเทศไทย มีการพัฒนาเศรษฐกิจในทุก ๆ ด้านเพื่อยึดครองตลาด กลุ่มเป้าหมาย และมีการแข่งขันในการผลิตสินค้าบริโภคและอุปโภค เพื่อช่วงชิงความเป็นผู้นำ และในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ประเทศไทยจะยังคงประสบภาวะแวดล้อมและบริบทของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ อาทิ กระแสการเปิดเศรษฐกิจเสรี ความท้าทายของเทคโนโลยีใหม่ ๆ การเกิดภัยธรรมชาติที่รุนแรง ประกอบกับสภาวะการณ์ด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศในปัจจุบัน ที่ยังคงประสบปัญหาในหลายด้าน เช่น ปัญหาผลิตภาพการผลิตความสามารถในการแข่งขัน คุณภาพการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นต้น ทำให้การพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงจำเป็นต้องยึดกรอบแนวคิดและหลักการในการวางแผนที่สำคัญ ดังนี้ 1) การน้อมนำและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2) คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม (3) การสนับสนุนและส่งเสริมแนวคิดการปฏิรูปประเทศ และ (4) การพัฒนาสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558)

อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี เดิมเป็นชุมชนที่มีระบบนิเวศที่น่าอยู่อาศัย และพึ่งพาตนเองในด้านเกษตรกรรมเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มีสถานที่พักผ่อนตากอากาศ และสามารถเชื่อมกับธรรมชาติได้อย่างเต็มที่ เสน่ห์อย่างหนึ่งของเมืองน่าอยู่ คือ อาหารทะเลเลิศรส โดยเฉพาะอาหารท้องถิ่นที่ไม่มีใครเหมือน หากได้ลองเข้าไปเดินเล่นชมตลาดเช้าหรือตลาดขายทะเลแถบนี้ เป็นจังหวัดที่สามารถปรับตัวได้อย่างยอดเยี่ยมตามยุคสมัย โดยเฉพาะปัจจุบันที่กำลังมีการนี้พัฒนาจากเมืองเกษตรและประมง ไปเป็นเมืองท่าอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวในระดับนานาชาติ

คนอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี จึงเริ่มหันเข้ามาทำงานในระบบราชการ บริษัท ห้างร้าน และโรงงานอุตสาหกรรมกันมากขึ้น ตามภาวะความต้องการแรงงานของตลาดที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความพยายามในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คน ควบคู่ไปกับการเป็นเมืองอุตสาหกรรม สามารถรักษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ จึงกลายเป็นเรื่องท้าทายสำหรับชลบุรีที่กำลังก้าวเดินไปสู่อนาคตอันรุ่งโรจน์ในด้านอุตสาหกรรม มีการสร้างแหล่งอุตสาหกรรมขึ้น ชื่อว่านิคมอุตสาหกรรมอมะตนคร เกิดขึ้นในชุมชนนี้ ซึ่งเป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย และยังมีโรงงานอุตสาหกรรมรอบนอกเขต นิคมอุตสาหกรรมอมะตนคร เป็นจำนวนมากและอยู่ใกล้ชุมชนอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี (จังหวัดชลบุรี, 2559)

การศึกษาประเด็นดังกล่าวข้างต้นเล็งเห็นถึงคุณค่าของการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ที่ครอบคลุมการดำเนินกิจกรรมทั้งภายในกระบวนการหลักขององค์กรที่เป็นแกนสำคัญ และมีความเข้มข้นของแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม และประสานกับกิจกรรมเพื่อชุมชนโดยรอบอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งทั้งสองลักษณะล้วนมีเจตนารมณ์ที่ดีต่อสังคมโดยรวม แต่ทว่ามีความแตกต่างกันที่ความเข้มข้นของกิจกรรม ดังนั้นจึงทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาถึงรูปแบบการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี ทั้งนี้ให้เล็งเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาคการผลิตที่เป็นโครงสร้างทางระบบเศรษฐกิจกับความรับผิดชอบต่อสังคม ที่ผูกพันกับผู้มีส่วนได้เสียภายในสังคม และประเทศโดยรวม ได้นำรูปแบบกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมตามแนวคิดของ Phillip Kotler และ Nancy Lee ประกอบด้วยรูปแบบ 7 ด้าน คือ 1) การส่งเสริมการรับรู้ประเด็นปัญหาทางสังคม 2) การตลาดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคม 3) การตลาดเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาสังคม 4) การบริจาคเพื่อการกุศล 5) การอาสาช่วยเหลือชุมชน 6) การประกอบธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคม 7) การพัฒนาและส่งมอบผลิตภัณฑ์และบริการตามกำลังซื้อของคนในระดับฐานราก นำมาใช้ในการวิจัยนี้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี

3. ขอบเขตการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา

ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการศึกษาสภาพปัญหาศึกษาสภาพปัญหาด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี จากการศึกษาเอกสารและงานที่เกี่ยวข้องจึงสรุปขอบเขตการศึกษา สภาพปัญหาทำลายสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศน์ ในการ

ขยายตัวขององค์กรธุรกิจที่มีการแข่งขันสูง การขยายและสร้างถนนเพื่อเข้าถึงแหล่งผลิตและนำสินค้าสู่ระบบการตลาด ปัญหาการแข่งขันและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย การเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนทำให้การแข่งขันระหว่างประเทศรุนแรงขึ้น โครงสร้างและระบบเศรษฐกิจของประเทศเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

2. ด้านประชากรกลุ่มตัวอย่าง

2.1 บริษัทที่มีความเป็นเลิศในด้านแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี บริษัทขนาดกลาง คือ บริษัท วิชั่นกลาส อินดัสทรีส์ จำกัด 138/14 หมู่ 6 ตำบลมาบโป่ง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย ผู้จัดการ จำนวน 1 คน พนักงานมีหน้าที่กำหนดกลยุทธ์ของบริษัท ฯ จำนวน 1 คน และพนักงานทั่วไป จำนวน 1 คน และ บริษัทขนาดเล็ก คือ บริษัทไคเซน เทค รีโวลูชัน จำกัด 8/1 หมู่ 6 ตำบลมาบโป่ง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี ผู้จัดการ จำนวน 1 คน พนักงานมีหน้าที่กำหนดกลยุทธ์ของบริษัท ฯ จำนวน 1 คน และพนักงานทั่วไป จำนวน 1 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่นำมาสัมภาษณ์ ตัวแทนชุมชนรอบนอกบริษัทที่เป็นชุมชนที่ตั้งโดยรอบกลุ่มบริษัทภายในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มบริษัท ทั้งในลักษณะของการเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อาจจะได้รับผลกระทบจากบริษัท อีกทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมกับบริษัท จำนวน 29 คน

2.3 กลุ่มที่นำมาสนทนากลุ่ม (Focus group) ตัวแทนจาก บริษัท วิชั่นกลาส อินดัสทรีส์ จำกัด 6 คน

3. ด้านขอบเขตพื้นที่ คือ

พื้นที่เขตอุตสาหกรรมนอกเขตนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี

4. ด้านระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ระหว่างเดือน กรกฎาคม 2558 – สิงหาคม 2559

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การสัมภาษณ์ตัวแทนที่ให้ข้อมูลหลักในกลุ่มบริษัทภายในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี (Key Informant Interview) ที่มีความเป็นเลิศในด้านแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจภายในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี คือ ตัวแทน บริษัทขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดยผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมกิจกรรมในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจขนาดกลาง และสังเกตการณ์ในการในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจขนาดเล็ก

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กลุ่มตัวอย่างที่นำมาสัมภาษณ์ ตัวแทนชุมชนรอบนอกบริษัทที่เป็นชุมชนที่ตั้งโดยรอบกลุ่มบริษัทภายในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี ลักษณะของการเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อาจจะได้รับผลกระทบจากบริษัท

ขั้นตอนที่ 3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ เป็นตัวแทนจาก บริษัท วิชั่นกลาส อินดัสทรีส์ จำกัด 6 คน

ขั้นตอนที่ 4 การสรุปรูปแบบการพัฒนาด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในประเด็นที่เกี่ยวข้องข้อมูลทั่วไป สภาพปัญหาด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ

ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้ ผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และทำการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) มาเป็นหลักในการวิเคราะห์ตีความ นอกจากนั้นยังใช้การให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมมา ประกอบในการวิเคราะห์ตีความ

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Technique) ในงานวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูล ตามแนวคิดของ เดรซันและลินคอล์น (Denzin & Lincoln, 1994)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษา ได้ใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เมื่อผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการสังเคราะห์ ทั้ง 7 ด้าน คือ 1) การส่งเสริมการรับรู้ประเด็นปัญหาทางสังคม 2) การตลาดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคม 3) การตลาดเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาสังคม 4) การบริจาคเพื่อการกุศล 5) การอาสาช่วยเหลือชุมชน 6) การประกอบธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคม 7) การพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์และบริการตามกำลังซื้อของคนในระดับฐานราก โดยมีแนวทางคำถามและข้อมูลที่ต้องการ

5. สรุปผลการวิจัย

1. ผลศึกษาสภาพปัญหาด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี พบว่า มีปัญหาการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เพื่อเป็นผู้นำทางการค้าในเขตภาคตะวันออก และปัญหาการกระจายรายได้โครงสร้างการผลิต ได้เปลี่ยนจากภาคเกษตรกรรม เป็นภาคอุตสาหกรรม ผลิตเพื่อการส่งออก การเปิดการค้าเสรีและการลงทุน ส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่การขยายตัวไม่สม่ำเสมอ อุตสาหกรรมกระจุกตัวเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ เกิดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

และปัญหาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ต้นเหตุแห่งการขยายตัวของผลิตภัณฑ์หรือการผลิตประชาชนทั้งในภาคเกษตรและอุตสาหกรรม ซึ่งจำเป็นต้องใช้ปัจจัยการผลิตจำนวนมากรวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติที่มีจำกัด ทำให้เกิดการบุกรุกที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ผลที่ตามมาคือทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมและหมดไปอย่างรวดเร็ว องค์กรธุรกิจจึงได้เล็งเห็นการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ หรือการคืนกำไรแก่สังคมหรือชุมชนที่ บริษัทตั้งอยู่

2. ผลการศึกษาด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอำเภอปานทอง จังหวัดชลบุรี พบว่า บริษัทมีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยจัดกิจกรรม คือ สร้างสนามหญ้าเทียม เพื่อสนับสนุนให้เยาวชนในชุมชนได้ออกกำลังกาย ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เสริมสร้างสุขอนามัยที่ดีต่อเยาวชนในพื้นที่ แจกชุดและอุปกรณ์กีฬาเยาวชน มอบทุนการศึกษาให้กับเยาวชน เลี้ยงอาหารกลางวันเด็ก ของบริษัทขนาดเล็ก โครงการปลูกป่าชายเลน เลี้ยงอาหารเด็กพิการและด้อยโอกาสทางสังคม และโครงการมอบน้ำดื่มให้หน่วยงานต่าง ๆ ของบริษัทขนาดกลาง

3. ผลการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอำเภอปานทอง จังหวัดชลบุรี พบว่า รูปแบบกลยุทธ์มีความเหมาะสม ที่บริษัทขนาดกลางได้นำมาใช้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมคือ การบริจาคเพื่อการกุศล (Corporate Philanthropy) เป็นการช่วยเหลือไปที่ประเด็นปัญหาทางสังคมโดยตรง ในรูปของการบริจาคเงินหรือวัตถุสิ่งของการอาสาช่วยเหลือชุมชน (Community Volunteering) เป็นการสนับสนุนหรือจูงใจให้พนักงาน คู่ค้าร่วมสละเวลาและแรงงานในการทำงานให้แก่ชุมชนที่องค์กรตั้งอยู่ การประกอบธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคม (Socially Responsible Business Practices) เป็นการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจอย่างพินิจพิเคราะห์ ทั้งในเชิงป้องกันด้วยการหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมและบริษัทขนาดเล็ก ได้นำมาใช้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม คือ การบริจาคเพื่อการกุศล (Corporate Philanthropy) เป็นการช่วยเหลือไปที่ประเด็นปัญหาทางสังคมโดยตรง ในรูปของการบริจาคเงินหรือวัตถุสิ่งของการอาสาช่วยเหลือชุมชน (Community Volunteering) เป็นการสนับสนุนหรือจูงใจให้พนักงาน คู่ค้าร่วมสละเวลาและแรงงานในการทำงานให้แก่ชุมชนที่องค์กรตั้งอยู่

6. อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลศึกษาสภาพปัญหาด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอำเภอปานทอง จังหวัดชลบุรี พบว่าองค์กรธุรกิจ โดยมากมักจะดำเนินการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นไปตามกระแสความต้องการจากภายนอกหรือมีผู้เสนอให้ทำ มากกว่าจะเกิดจากการวางแผนหรือออกแบบกิจกรรมจากภายในองค์กรเอง ทำให้ไม่เกิดการเชื่อมโยงเข้ากับเป้าหมายหรือพันธกิจขององค์กรเท่าใดนัก

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทั้งสองบริษัทยังควรให้ความสำคัญในการจัดบุคลากรด้านการวัดและประเมินผลสำเร็จของธุรกิจ การกำกับกิจกรรมการดำเนินธุรกิจ ยังไม่มีการวางแผนการดำเนินธุรกิจให้ครบทุกด้านตามหลักทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม ขาดการวางแผนข้อมูลระบบสารสนเทศที่จำเป็นในการ ขาดการวิเคราะห์แผนการตลาด ขาดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายใน ขาดการวิเคราะห์การใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างจำกัด ขาดการศึกษาวิจัยเพื่อนำมาพัฒนาการดำเนินธุรกิจ ขาดการสร้างความรู้ความเข้าใจในระบบความปลอดภัยและสุขอนามัยในชุมชน ระบบการบริหารจัดการยังไม่ดีพอ เครื่องมือที่นำมาใช้ในผลิตรายไม่ทันสมัย ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการผลิตสินค้า

ซึ่ง ริกกี ดับเบิลยู กริฟฟิน (Griffin. 1996 อ้างถึงใน บัณฑิตา ทรัพย์กมล. 2544: 15) กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมว่า เป็นเจตนาที่ไม่เพียงพอจะสร้างธุรกิจของบุคคลและองค์กรของคนฝ่ายเดียว แต่ยังป้อนกันและสร้างสรรค์ผลประโยชน์นั้น ๆ ให้แก่บุคคลอื่นและแก่สังคม รวมถึงความพยายามหลีกเลี่ยงไม่กระทำการใด ๆ ให้บุคคลอื่นและสังคมต้องเสียหายซึ่งเป็นข้อผูกพันและเป็นหน้าที่ขององค์กรที่มีการปกป้องและให้ผลประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมรอบข้างสำหรับ เจอรี่ มูน ร่วมกับ สเตนิสลาฟ กราฟสกี (Jerery Moon and Stanislav. 2004. กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรที่มีนัยยะเพิ่มขึ้นมาจากนักวิชาการข้างต้นที่ว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรเป็นกลุ่มคำที่มีความหมายที่คาบเกี่ยวระหว่างจริยธรรมทางธุรกิจ การดำเนินการเพื่อสาธารณะ การเป็นประชากรที่ดี และการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน ฟิลิป คอตเลอร์ ร่วมกับ แนนซี ลี (อ้างถึงในรณนิษฐ์ แก้วกริยา. 2551) กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร หรือ บรรษัทภิบาล คือการยอมรับพันธกิจว่าจะปรับปรุงความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น โดยอาศัยดุลยพินิจอย่างอิสระในการเลือกแนวปฏิบัติทางธุรกิจและการใช้ทรัพยากรขององค์กร

2. ผลการศึกษากลยุทธ์ที่เหมาะสมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี พบว่าองค์กรธุรกิจ กำหนดจุดยืนยุทธศาสตร์ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจให้เกิดประโยชน์และองค์กรอย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึงความเชื่อมโยงและสอดคล้องกับการดำเนินธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคม

ทั้งนี้บริษัทได้ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวตามสภาพความเป็นจริงและดำเนินการเป็นประจำต่อเนื่องทุกปี การจัดกิจกรรมเช่นนี้เป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมไม่เพียงหวังมุ่งกำไรเพียงอย่างเดียวอีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน มีการวางแผนงาน การทำงานเป็นทีม สร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับชุมชนเยาวชนที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมของบริษัท และคำนึงถึงสมดุลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นการผลักดันนโยบายและการขับเคลื่อนสังคมชุมชน และสิ่งแวดล้อมให้เจริญก้าวหน้าไปพร้อมกัน คำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียภายในองค์กรกับผู้มีส่วนได้เสียภายนอก ด้วยการปรับแนวองค์กรเพื่อให้เกิดการผนึกพลังร่วมกับสังคม

เป็นการประชาสัมพันธ์การขยายขนาดของกิจการเพื่อเพิ่มยอดขายและการให้บริการอันจะเป็นการเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาดจากคู่แข่งที่ประกอบกิจการในลักษณะเดียวกันและใช้การเจาะตลาดในสังคมอีกด้วย

3. ผลการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในการอำเภอบางทอง จังหวัดชลบุรี พบว่า รูปแบบกลยุทธ์มีความเหมาะสม ได้แก่ การบริจาคเพื่อการกุศล(Corporate Philanthropy) การอาสาช่วยเหลือชุมชน (Community Volunteering) การอาสาช่วยเหลือชุมชน (Community Volunteering)

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทั้งสองบริษัท มุ่งบริหารงานไปสู่ความเป็นเลิศด้วยการดำเนินธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ชุมชนและสังคม รวมทั้งมีความสามารถในการดำเนินธุรกิจตามหลักการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน มีการทำความเข้าใจและสร้างค่านิยมเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมโดยเริ่มจากภายในองค์กรแล้วจึงขยายไปสู่ภายนอกองค์กร การสนับสนุนพนักงานด้านต่าง ๆ การจัดการต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบและมีขั้นตอนที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น การบริหารงานจะต้องมีความเข้มแข็งและชัดเจนในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นเป้าหมายหรือการผลักดันให้เกิดการสนับสนุนต่าง ๆ ที่จะทำให้พนักงานนั้นมีความสามารถที่จะสร้างสิ่งที่จะให้องค์กรนั้นเคลื่อนที่ไปข้างหน้าสู่ความเป็นหนึ่งทางด้านการให้บริการต่าง ๆ และยังมีการจัดทำโปรแกรมการสนับสนุนการขายต่าง ๆ และจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะทางด้านการบริการ และมาตรฐานการทำงานให้เร็วและมีประสิทธิภาพ

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านการส่งเสริมประเด็นทางสังคม ควรมีวางแผนด้านการบริหารความเสี่ยงและการบริหารภาพลักษณ์ ของบริษัทกับสังคม เสริมสร้างศักยภาพและโอกาสการแข่งขันเหนือคู่แข่งทางธุรกิจให้ทัดเทียมกับบริษัทอื่น ๆ

1.2 ด้านการตลาดเกี่ยวเนื่องกับประเด็นสังคม ควร ใช้เทคนิคทางการตลาดเข้ามาสอดแทรกและเกื้อหนุนวิธีการนำเสนอสินค้าหรือบริการที่มีประเด็นทางสังคมเป็นสำคัญด้วยการแข่งขันที่รุนแรง วางแผนกระบวนการส่งเสริมแนวคิดด้านสังคมต่อผู้บริโภคในเรื่องที่กำลังเป็นกระแสมากยิ่งขึ้น

1.3 ด้านการตลาดเพื่อสังคมขององค์กร ควรนำแนวคิดการตลาดมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ประชากรและสังคมในด้านต่าง ๆ อย่างแพร่หลายทั้งด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมความปลอดภัย พัฒนาชุมชน

1.4 ด้านการบริจาคตรง ควรสำรวจความต้องการได้รับบริจาคจากชุมชนในสังคม สร้างทางเลือกปัญหาสังคมที่จะให้การสนับสนุน สร้างผลงานการช่วยเหลือสังคมหรือเป็นตัวแทนของปัญหาสังคม

1.5 ด้านอาสาสมัครช่วยเหลือชุมชน ควรกำหนดกิจกรรมหรือมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน และสังคม

1.6 ด้านข้อปฏิบัติทางธุรกิจเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ควรส่งเสริมให้มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี และระบบการบริหารจัดการที่ดี กำหนดค่าตอบแทนที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ จัดทำและเปิดเผยข้อมูลรายงานทางการเงินและข้อมูลที่มีข้อมูลทางการเงินอย่างถูกต้อง ครบถ้วน ทันเวลา รวมถึงการอุทิศเวลา และความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นต้นในระดับของพนักงาน มอบหมายบุคลากรรับผิดชอบในการจ่ายค่าจ้างและผลตอบแทนที่เป็นธรรม และตรงต่อเวลา การจัดสวัสดิการแก่ลูกจ้างตามที่กฎหมายกำหนดการดูแลสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน การพัฒนาบุคลากรและการฝึกอบรมในสถานที่ปฏิบัติงาน

1.7 ด้านการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์และบริการตามกำลังซื้อของคนในระดับฐานราก ควรวางแผนการผลิตสินค้าและบริการที่สอดคล้องกับประเด็นหรือปัญหาทางสังคมกระตุ้นผู้บริโภคให้เกิดความสนใจและต้องการในผลิตภัณฑ์ของตน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาแนวทางในการพัฒนาด้านความรับผิดชอบต่อสังคม โดยใช้ตัวแปรอื่น ๆ

2.2 ควรศึกษาผลสำเร็จด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทอื่น ๆ

2.3 ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนและพนักงานบริษัทในการเข้าไปมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อสังคม

2.4 ควรศึกษาความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท

เอกสารอ้างอิง

- จังหวัดชลบุรี. (2559). “รู้จักชลบุรี.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.chonburi.go.th/> สืบค้น วันที่ 10 มกราคม 2559.
- ณัฐชรินทร์ อภิวิชญ์ชลชาติ. (2551). “การให้ความหมาย รูปแบบ และกลยุทธ์การดำเนินกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน).” **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ภัทรธมน รัตนางกร. (2559). “ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืน.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://phatrasamon.blogspot.com/> สืบค้น 200 มกราคม 2559.
- รัตนา รัตนะ. (2550). “ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ของ บมจ.ธนาคารกรุงไทย กรณีศึกษาโครงการกรุงไทยยุววานิช”. **ภาคินพนธ์ปริญญารัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**.

สายทิพย์ โสรรัตน์. (2551, กรกฎาคม-กันยายน 2552). “หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกประเด็นทางสังคมเพื่อการดำเนินกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ.”

วารสารพัฒนบริหารศาสตร์. 49(3): 37.

Jeremy, Moon and Stanislav, Graftski. (2004). **Comparative Overview of Western and Russian CSR.** New York: Harper.

Philip Kotler and Nancy Lee (2005). **Corporate Social Responsibility.** New Jersey Wiley & Sons.

**รูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมของชุมชนบ้านโบก
ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์**
**Appropriate Community Welfare Management at Ban Bohk
Community in Non Sub-district, Non Narai District, Surin Province**

บุญนันท์ โต๊ะสิงห์, กชนิภา อุดมทวี, ปิยศักดิ์ สีดา
Buntanan Toesing, Kajanibha Udomtawi, Piyasak Sida
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
Surin Rajabhat University
E-mail: Buntanan.to@gmail.com

บทคัดย่อ

รูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมของชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการจัดการสวัสดิการชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชน ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ 3) เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชน ประชาชน ชาวบ้านและผู้นำชุมชน ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ใช้กระบวนการสนทนากลุ่มเพื่อการได้มาซึ่งรูปแบบการจัดการสวัสดิการที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์

ผลการวิจัยพบว่า

ชุมชนบ้านโบกเป็นชุมชนที่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักโดยมีหลักการ จัดสวัสดิการชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนประกอบไปด้วย กองทุนบ้านโบก กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจนบ้านโบก กองทุนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มจักสาน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ การผลิต กองทุนกลางเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนเงินสงเคราะห์คนชราบ้านโบก กองทุน ร้านค้าชุมชน แต่ในขณะเดียวกันการจัดตั้งสวัสดิการชุมชนหลายกลุ่มก็ประสบปัญหาและไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการวิจัยได้ค้นพบจุดอ่อนของการดำเนินงาน คือ ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ ผู้นำขาดประสบการณ์ในการบริหารจัดการ ขาดความเชื่อมโยง เครือข่าย และขาดงบประมาณสนับสนุน จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาแนวทางและประสบการณ์ จะชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ

ชุมชนต้นแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มีหลักการดำเนินการในระบบการจัดการในระบบเครือข่ายระดับตำบล มีการตั้งธรรมนูญความดีโดยการประเมินความดีในการเข้าร่วมประชุมหรือการทำกิจกรรมทุกครั้งจะต้องมีลายมือชื่อจากคณะกรรมการลงชื่อในสมุดทำความดี ข้อมูลการกระทำความผิดจากสถานีตำรวจ ใบเสร็จการเสียค่าน้ำค่าไฟ สมุดบันทึกรายรับรายจ่ายของครอบครัว เกณฑ์ในการพิจารณาการอนุมัติเงินกู้จากสถาบันการเงิน คุณสมบัติการกู้ต้องเป็นสมาชิกสถาบันการเงิน การจดบันทึกรายรับ รายจ่ายครัวเรือน การมีออมทรัพย์ประจำเดือน การเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน การปฏิบัติตามแผนการแก้ไขปัญหาค่าความยากจนและหนี้สินของตำบล

รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านโบทตำบลโนน อำเภอโนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย 1) การจัดตั้งสหกรณ์เพื่อชาวบ้านโบท โดยการจัดสวัสดิการชุมชนในรูปแบบการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรเพื่อชาวบ้านโบท 2) การจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นระบบ การนำผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนาเข้าสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ 3) การจัดการร้านค้าชุมชน เพื่อให้สมาชิกได้เข้าร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน 4) การจัดตั้งธนาคารชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อการส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นการฝึกวินัยทางการเงินให้เรียนรู้จักการออม และการกู้ยืมในการประกอบธุรกิจหรือการประกอบอาชีพและการสนับสนุนกลุ่มหรือองค์กรทางได้สังคม

คำสำคัญ: รูปแบบ, การจัดการสวัสดิการชุมชน, ชุมชนบ้านโบท

Abstract

The objectives of this qualitative research were: 1) to study a community welfare management at Ban Bohk community in Non sub-district, Non Narai district, Surin province; 2) to study the master model in community welfare management of Nongsarai sub-district, Phanomtuan district, Kanchanaburi province; and 3) to provide an appropriate community welfare management model for Ban Bohk community. Data were collected through in-depth interviews with community leaders and local philosophers. The collected data had been triangulated to check its reliability. Finally, a focused-group discussion was arranged to brainstorm ideas relating to an appropriate community welfare management model for Ban Bohk community.

The study found that:

The majority of people living in Ban Bohk community is agriculturist. A community welfare is provided as a way to relieve people's distress. Importantly, a community leader should be a sacrificed person who works honestly. Ban Bohk

community community welfare comprises of Ban Bohk Fund, Ban Bohk Poverty Reduction Project Fund, Community Enterprise Fund for Basketry Group, Saving Group for Production, Central Fund for Village Development, Ban Bohk Elderly Aid Fund, and Fund for Community Store. Further, the study also revealed that Ban Bohk community is the community that still preserves its own unique cultures and identities. Ban Bohk community is the community where people live based on the principle of generosity and the principle of Hit Sip Song Klong Sip Si which is the traditional practice of Northeastern communities.

According to the study related to the master model of community welfare management at Nongsarai sub-district, the study showed that a community welfare management of Nongsarai sub-district in Phanomtuan district, Kanchanaburi province, is based on a systematic management of communities' network at a sub-district level. At Nongsarai sub-district, the Constitution of Goodness was created and the goodness of people will be evaluated. When people have to participate a meeting or activity, their books of goodness have to be signed by committees every time. In addition, people have to show information about law violations, electric and water bills, and a home accounting. According to a personal loan approval, a borrower must be a member of a financial institution and has to have a home accounting and a monthly saving. Further, a borrower must be a member of community welfare fund and practice following poverty and debt solving plans of the sub-district.

Basing on the study about the appropriate community welfare management model for Ban Bohk community, it is recommended as the followings. 1) A cooperative should be provided in a form of agricultural cooperative as a community welfare for agriculturists. 2) Various vocational groups should be established systematically and a product should be developed to sell internationally and domestically. 3) A community store should be managed for sharing benefits among the member. 4) A community bank should be established for a promotion of sufficiency economy, saving, and borrowing for business or vocational purposes to people.

Keywords: Appropriate, Community Welfare Management, Ban Bohk Community

1. บทนำ

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา ได้ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจมา 3 ทศวรรษ ส่งผลให้สังคมไทยขาดความสมดุลและนำไปสู่ปัญหาทางสังคมต่าง ๆ เช่น ความไม่เป็นธรรมด้านการกระจายรายได้ ปัญหาการเข้าถึงการบริการขั้นพื้นฐาน สำหรับการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้นำพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศและยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเพื่อมุ่งเน้นให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและการกินดีอยู่ดี มีสุขของคนไทย” โดยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาแบบองค์รวม มีดุลยภาพ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งกำหนดทิศทางและรูปแบบสังคมไทยที่พึงประสงค์ โดยมุ่งพัฒนาสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีดุลยภาพในสามด้าน คือ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งปัญญาและการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

การจัดสวัสดิการสังคมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยในการสร้างโอกาส โดยการให้โอกาสกับคนจน คนด้อยโอกาส ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการลดปัญหาทางสังคม เป็นสิทธิพื้นฐานทางสังคม สร้างโอกาสให้กับคนจนบางกลุ่ม ขาดแคลนความล้มเหลวของระบบตลาดและสร้างความสันติสุขให้เกิดแก่ผู้ยากไร้ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ, 2546: 71-74) สำหรับการจัดสวัสดิการสังคมโดยรวมในสังคมไทยมีเป้าหมาย 3 ระดับ ได้แก่ การแก้ไขความเดือดร้อนหรือบำบัดรักษา โดยใช้รูปแบบการสงเคราะห์ การป้องกันปัญหา ซึ่งเน้นเรื่องการพัฒนาความรู้และการฝึกอาชีพ การพัฒนาศักยภาพความคิดและจิตใจ โดยการพัฒนาให้มีอารยธรรม ซึ่งมุ่งให้คนมีสวัสดิการชุมชนขั้นต่ำ คือ การจัดสวัสดิการสังคมที่ครอบคลุมถึงการสงเคราะห์สังคม การประกันสังคมและบริการสังคมโดยภาครัฐ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์การพัฒนาเอกชนและภาคชุมชน เป็นกลไกสำคัญในการบริการสวัสดิการสังคม โดยการกำหนดยุทธศาสตร์สวัสดิการสังคม การจัดทำนโยบายสวัสดิการสังคม รวมทั้งการมองสวัสดิการสังคมเชิงนโยบายทางสังคมอย่างเป็นองค์รวม โดยใช้คนเป็นศูนย์กลางจึงสามารถป้องกันปัญหาและพัฒนาได้

สำหรับการจัดสวัสดิการชุมชนโดยองค์กรชุมชน ซึ่งมีการจัดสวัสดิการสังคมจากฐานทรัพยากรเป็นการจัดสวัสดิการเพื่อทุกคนเน้นการสร้าง ความมั่นคงทางด้านอาหาร การจัดสวัสดิการจากฐานวัฒนธรรม ได้แก่ การเกื้อกูลและช่วยเหลือเครือญาติ การเกื้อกูลของระบบอุปถัมภ์ และการจัดการของศาสนสถาน การจัดสวัสดิการจากฐานงานพัฒนา ชุมชนรับเอาแบบฉบับจากภายนอกเข้าไปดำเนินการในชุมชน กิจกรรมบางอย่างริเริ่มทำกันเองในชุมชน กิจกรรมบางอย่างก็ได้รับการสนับสนุน การจัดตั้งเบื้องต้นจากองค์กรภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น การจัดกลุ่มฌาปนกิจ การจัดกลุ่มออมทรัพย์และการจัดกลุ่มกองทุนพัฒนาอาชีพ เป็นต้น นอกจากนั้นเมื่อสังเคราะห์สวัสดิการชุมชน พบว่า สวัสดิการชุมชนหมายถึง การสร้าง

หลักประกันในการดำเนินชีวิตของภาคประชาชน โดยมีหัวใจการจัดสวัสดิการชุมชนคือการพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” สวัสดิการสังคมตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้เกียรติเคารพและการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ อย่างเห็นคุณค่าและการมีส่วนร่วมทุกระดับ การจัดสวัสดิการที่อยู่บนพื้นฐานทางศาสนา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนั้นรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนมีรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนมาจากองค์กรในชุมชน ชุมชนผลิตภัณฑ์ชุมชน จากพื้นฐานดั้งเดิมในการประกอบอาชีพฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนเมือง การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ การจัดสวัสดิการผู้ยากลำบาก โดยเครือข่ายองค์กรชุมชน

การจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน เป็นแนวคิดที่เน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม และสามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชน และสอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือการพึ่งตนเองของชุมชน เช่น การจัดการกลุ่มออมทรัพย์ การจัดการธนาคารชุมชน การจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การจัดการดังกล่าวต้องอาศัยความเชื่อ จิตวิญญาณ ความศรัทธา และมีเงื่อนไขความสำเร็จเพื่อให้ประชาชนเห็นประโยชน์ร่วมกัน พร้อมกันนี้จะต้องมีความเชื่อมั่นและไว้วางใจต่อกัน ทั้งนี้การจัดสวัสดิการดังกล่าวมีทั้งที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น โครงสร้างทางสังคม สภาพแวดล้อม การกำหนดนโยบายที่กีดกันการใช้ทรัพยากรของชุมชน สภาพการเมืองการปกครอง เป็นต้น ดังที่จะกล่าวถึงชุมชนที่ศึกษา คือ ชุมชนบ้านโบก ตำบลโนนอำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ ชุมชนตำบลโนน เป็นชุมชนที่มีประชากรที่มีรายต่ำกว่าเกณฑ์ จำนวน 22 ครัวเรือน และมีผู้มีรายได้น้อย ทั้งนี้การส่งเสริมและการจัดสวัสดิการชุมชนได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ไม่สามารถส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ได้คุณภาพตามวัตถุประสงค์ ตำบลโนนมีจำนวน 15 หมู่บ้าน มีครัวเรือนทั้งหมด 1,103 ครัวเรือน ประชากรตำบลโนนมีประมาณ 7,564 คน แยกเป็นชาย 3,903 คน หญิง 3,661 คน (ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลโนน, 2559) ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน การประกอบอาชีพการเกษตรของประชาชนตำบลโนน ที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ประชาชนส่วนใหญ่ยากจน เนื่องจากไม่มีอาชีพเสริมและสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ แต่ยังมีหมู่บ้านที่มีการจัดสวัสดิการชุมชนที่ประสบความสำเร็จ คือ ชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ และเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี โดยการได้รับการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม ในขณะเดียวกันการจัดการสวัสดิการชุมชนบ้านโบกจำเป็นต้องเพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการเพื่อรองรับนโยบายการพัฒนาและการสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาชุมชนต้นแบบที่มีการบริหารจัดการคือชุมชนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

ชุมชนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มีครัวเรือนทั้งหมด 510 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 1,370 คน (ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลหนอง

สำหรับ, 2559) ชุมชนดังกล่าวมีการรวมตัวของเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเดียวกันเพื่อการรวมกลุ่มต่อรองในด้านการตลาด การเข้าถึงแหล่งเงินทุนและเพิ่มมูลค่าของผลผลิต เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับสมาชิก โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 23 กันยายน 2545 ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและองค์กรในด้านต่าง ๆ โดยหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนได้แก่ เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด ประมงจังหวัด พัฒนาชุมชนจังหวัด และเทศบาลตำบลหนองสาหร่าย เพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรม และถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรและบุคคลที่สนใจ ทั้งนี้คณะกรรมการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตั้งแต่ปี 2551 ปัจจุบันชุมชนตำบลหนองสาหร่ายเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง โดยการจัดการชุมชนด้วยรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน เช่น การจัดการสถาบันการเงิน การจัดการธนาคารความดี การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ การจัดสวัสดิการกลุ่มออมทรัพย์ โดยการจัดการสวัสดิการดังกล่าวมีจุดเด่นที่ควรศึกษาและนำมาเป็นรูปแบบ 4 ด้าน คือ ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความมั่นคงของมนุษย์ ด้านทุนทางสังคม และด้านการพึ่งตนเองและเครือข่าย ซึ่งในแต่ละด้านมีความสำคัญในการสร้างความสุขและความเจริญก้าวหน้าของชุมชน

การจัดการสวัสดิการชุมชนให้กับประชาชนชุมชนบ้านโบก อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร และต้องมีความพร้อมในการสนับสนุนปัจจัยหลายประการ เช่น ทุนทางสังคม การรับรู้และการเปลี่ยนแปลง วิสัยทัศน์ของผู้นำ ปัจจัยดังกล่าวเป็นปัญหาสำคัญสำหรับการจัดการสวัสดิการชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดเพื่อสร้างรูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการสวัสดิการชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนต้นแบบตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
3. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ มีการดำเนินกิจกรรมและขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาบริบทชุมชน สภาพแวดล้อมของชุมชน การจัดการสวัสดิการชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์

2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ ทฤษฎีภาวะผู้นำองค์กร ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน ทฤษฎีการจัดการทุนทางสังคม ทฤษฎีการบริหารจัดการเครือข่าย

3. ศึกษาข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-Informant) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับคณะกรรมการชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน รูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนต้นแบบตำบลหนองสำหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

4. สร้างแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเพื่อเก็บข้อมูลการจัดการสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ 4 ด้าน คือ ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความมั่นคงของมนุษย์ ด้านทุนทางสังคม และด้านการพึ่งตนเองและเครือข่าย และวิเคราะห์ข้อมูล

5. สรุปรูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ ด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญจำนวน 13 ท่าน ประกอบไปด้วยผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน

6. เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

4. สรุปผลการวิจัย

ชุมชนบ้านโบก เป็นชุมชนที่อยู่หมู่ที่ 13 ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ แต่เดิมขึ้นอยู่บ้านชีตุนที่ 9 และมีครัวเรือนจำนวน 30 ครัวเรือน มีสภาพความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติสูงชาวบ้านจำนวนหนึ่งออกเก็บของป่าและพบเศียรพระพุทธรูปทองสำริด ปัจจุบันชาวบ้านนำไปเก็บไว้ ณ วัดป่าบ้านโบก และชาวบ้านได้พบอุปกรณ์ทำอาหารที่เรียกว่า ขนมหุ้น ในภาษาชาวบ้านเรียกว่าโบก จึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านโบก ชุมชนบ้านโบกมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมกับการทำการเกษตร โดยมีหนองน้ำสาธารณะที่ชาวบ้านเรียกว่า “หนองสิม” และนอกจากนั้นชาวบ้านยังขุดสระในพื้นที่ม่วนตัวจำนวน 13 แห่ง โดยมีพื้นที่จำนวน 509 ไร่ และแบ่งพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ดังนี้ ส่วนที่หนึ่งเป็นพื้นที่สร้างที่อยู่อาศัยจำนวน 50 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำการเกษตรจำนวน 450 ไร่ และเป็นพื้นที่สาธารณะจำนวน 9 ไร่ และชุมชนบ้านโบกมีจำนวนประชากรและครัวเรือนดังนี้ จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 46 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 206 คน แบ่งเป็นชาย 69 คน แบ่งเป็นหญิง 110 คน ชุมชนบ้านโบกตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 7 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดสุรินทร์ 76 กิโลเมตร ทิศเหนือติดกับบ้านหนองเม็ก หมู่ที่ 3 ตำบลระเวียง อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ ทิศใต้ติดกับบ้านหนองบัวงาม หมู่ที่ 2 ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ ทิศตะวันออกติดกับบ้านชีตุน หมู่ที่ 9 ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ และทิศตะวันตกติดกับบ้านแคนน้อย ตำบลหนองบัวบาน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ ประชากรส่วนใหญ่ในบ้านบกมีอาชีพทำนาจำนวน 95 เปอร์เซ็นต์ และรองลงมามีอาชีพทำสวน อาชีพเลี้ยงสัตว์ อาชีพรับจ้าง และอาชีพรับราชการ

ดังนั้นรายได้ของประชาชนบ้านโบกจะมีรายได้จากการปลูกข้าวและพืชชนิดอื่น เช่น ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกพืชสวนครัว และการประมง นอกจากนั้นชุมชนบ้านโบกยังมีอาชีพเสริมจากการทำการเกษตรคือ การจักสาน (สรรพวัฒน์ กรรณสนธิ, 16 มิถุนายน 2559, สัมภาษณ์)

ชุมชนบ้านโบกมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยความร่วมมือของประชาชนในหมู่บ้านและการนำของนายสรรพวัฒน์ กรรณสนธิ ซึ่งอดีตเป็นกำนันเมื่อ พ.ศ. 2548 และหมดวาระจึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านต่อเมื่อปี พ.ศ.2544 นายสรรพวัฒน์ กรรณสนธิ เกิดเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2512 เป็นบุตรของนายพวง-นางนาถ กรรณสนธิ และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คนที่คอยช่วยเหลือในการปฏิบัติหน้าที่ของนายสรรพวัฒน์ กรรณสนธิ คือนายสุระ นิลผาย และนางคำภา สมสามาลัย และมีคณะกรรมการหมู่บ้าน

การส่งเสริมศักยภาพชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์

ชุมชนบ้านโบกเป็นชุมชนที่กำลังได้รับการพัฒนาแต่ก็ได้รับรางวัลมากมายจากหน่วยงานราชการ เช่น เป็นชุมชนที่ได้รับรางวัลทำทนายปี 2557 ได้รับรางวัลคณะกรรมการดีเด่นในการให้ความร่วมมือได้รับรางวัลเป็นหมู่บ้านโอท็อป ระดับอำเภอได้รับรางวัลการส่งเสริมการสานส้มไก่ และเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่มีชื่อเสียงระดับจังหวัด ซึ่งเป็นผลให้บ้านโบกมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีทั้งการจัดการระบบสารสนเทศ การจัดข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ของชุมชน และให้ความร่วมมือในการศึกษาข้อมูลชุมชนของนักเรียน นักศึกษา ทั้งในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดใกล้เคียง ในปี 2557 คณะกรรมการหมู่บ้านได้เป็นตัวแทนในการนำเสนอผลงานในโครงการสุรินทร์สู่ความสำเร็จ “ปั้นดินให้เป็นดาว” และคณะกรรมการหมู่บ้านได้สร้างความประทับใจโดยสามารถเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้สู่สังคม พร้อมกับการคัดเลือกให้เดินทางศึกษาดูงานต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา (สุระ นิลผาย, 16 มิถุนายน 2559, สัมภาษณ์)

การส่งเสริมกลุ่มอาชีพของประชาชนบ้านโบกเป็นการกระตุ้นรายได้ภาคครัวเรือนและได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านต้นแบบในปีงบประมาณ 2558 โดยใช้หลักการดำเนินวิถีชีวิตชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์ได้รับการสนับสนุนให้นำสินค้าเข้าสู่ตลาดที่เรียกว่า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และได้รับรางวัลจากการประกวดความอยู่ดีมีสุขของประชาชน โดยมีกิจกรรมหลักในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนดังนี้

1. โครงการปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ ประชาชนบ้านโบกมีความรู้ความเข้าใจในการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์โดยการปลูกพืชผักไว้รับประทานเองในครัวเรือน และเน้นการปลูกพืชผักด้วยระบบเกษตรอินทรีย์ โดยได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานเกษตรอำเภอและเกษตรจังหวัด บางครัวเรือนสามารถนำพืชผักสวนครัวไปจำหน่าย สามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน

2. การส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยการจักสานส้อมไก่ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 28 ราย โดยการจัดสรรงบประมาณกองทุนกระตุ้นเศรษฐกิจ smi มีการจัดการปันผลและแบ่งปันผลกำไรอย่างเป็นธรรม และชุมชนบ้านโบกมีการนำผลิตภัณฑ์ของชุมชนมาจำหน่ายกับร้านค้าชุมชนและสร้างชื่อเสียงในด้านการจักสานที่มีความประณีต (พระท่อน จิตรหาญ, 16 มิถุนายน 2559, สัมภาษณ์)

ชุมชนบ้านโบกมีการเริ่มต้นและการเรียนรู้การจัดการสวัสดิการชุมชนโดยเริ่มจากแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ประชาชนได้รับประโยชน์จากโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนหรือที่เรียกว่า โครงการ กข.คจ. และการส่งเสริมการประกอบอาชีพจักสาน โครงการร้านค้าชุมชน โครงการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ โครงการธนาคารข้าว โครงการกองทุนหมู่บ้าน ดังรายละเอียดของโครงการที่มีในชุมชนบ้านโบกดังนี้

กองทุนบ้านโบก โดยมีประธานคือนายทองดี สมศรี มีเงินทุนหมุนเวียน 3,300,000 บาท กิจกรรมของกองทุนดังกล่าวมีลักษณะให้สมาชิกในกลุ่มกู้ยืมในระยะสั้น

กองทุน กข.คจ. บ้านโบก โดยมีประธานกลุ่มคือ นายสรรพวัฒน์ กรรณสนธิ มีเงินทุนหมุนเวียน 280,730 บาท กิจกรรมของกลุ่มคือให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อการลงทุนในการประกอบอาชีพ

กองทุนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มจักสาน โดยมีนางคำภา สมสามาลัย เป็นประธานกลุ่ม มีเงินทุนหมุนเวียนจำนวน 315,029 บาท กิจกรรมของกลุ่มคือทำให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อการจัดซื้อวัสดุในการผลิตเครื่องจักสาน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ประธานกลุ่มคือ นางเตือนใจ วงษ์คำ มีเงินทุนเพื่อดำเนินการจำนวน 47,974 บาท กิจกรรมกลุ่มเพื่อการออมเงินของสมาชิก

กองทุนกลางเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านโบก โดยมีประธานกลุ่มคือ นายสรรพวัฒน์ กรรณสนธิ มีเงินทุนหมุนเวียน 2,207 บาท กิจกรรมกลุ่มใช้เพื่อการใช้จ่ายในการพัฒนาหมู่บ้าน

กองทุนเงินสงเคราะห์คนชราบ้านโบก โดยมีประธานกลุ่มคือ นายสรรพวัฒน์ กรรณสนธิ มีเงินทุนหมุนเวียน 12,500 บาท กิจกรรมกลุ่มใช้เพื่อการใช้จ่ายในการสงเคราะห์คนชราและราษฎรเวลาฉุกเฉินและเจ็บไข้ได้ป่วย

กองทุนร้านค้าชุมชน โดยมีประธานกลุ่มคือนายทองดี สมศรี มีเงินทุนหมุนเวียนจำนวน 360,500 บาท กิจกรรมกลุ่มใช้เพื่อการใช้จ่ายในการหมุนเวียนซื้อขายสินค้า

จุดอ่อนหรือข้อด้อยของการจัดสวัสดิการชุมชนบ้านโบก

ชุมชนบ้านโบกเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบท ประชาชนมีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดโดยการศึกษาข้อมูลจาก จปฐ. ประกอบกับประชาชนมีอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก โดยการทำไร่ ทำนา ทำสวน และประเด็นที่สำคัญคือประชาชนมีการศึกษาน้อย โดยส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ทำให้ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจอย่างเป็นระบบ

และประเด็นสำคัญอีกประการคือ ความเปลี่ยนแปลงหรือความเจริญของโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ประชาชนชุมชนบ้านโบทลงลิ้มวัฒนธรรมที่ติงามของชุมชน ในการร่วมแรงร่วมใจและสร้างความสามัคคีในชุมชน ประชาชนจึงมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันอันนำมาสู่ความขัดแย้งในชุมชนและไม่ให้ความร่วมมือ จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นถึงจุดอ่อนของการจัดตั้งสวัสดิการชุมชนบ้านโบทสามารถสรุปได้ดังนี้ (สมหมาย ผิวทอง, 16 มิถุนายน 2559, สัมภาษณ์)

1. การสร้างความสามัคคีในชุมชน ประชาชนชุมชนบ้านโบทเป็นชุมชนชนบทต้องได้รับการพัฒนาอย่างเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน และมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดตั้งสวัสดิการชุมชน เนื่องจากการจัดตั้งสวัสดิการชุมชนต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชน ทั้งในส่วนของการสำนึกในด้านศีลธรรม จริยธรรม และการประพฤติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม

2. ด้านความรู้ความสามารถเฉพาะทางของคณะกรรมการชุมชนบ้านโบท ซึ่งจากการศึกษาแม้ว่าคณะกรรมการจะมีความเข้มแข็ง แต่ก็ขาดความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง เช่น ความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ความรู้ความสามารถในการจัดการสวัสดิการชุมชนอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การจัดการสวัสดิการชุมชนขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและกลุ่มองค์กรชุมชนบางกลุ่มก็ต้องหยุดการดำเนินกิจกรรม

3. ในการเชื่อมโยงเครือข่าย ชุมชนบ้านโบทเป็นชุมชนที่มีกลุ่มสวัสดิการชุมชนจำนวนมาก แต่ไม่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายในชุมชน และชุมชนข้างเคียง ดังนั้นการจัดสวัสดิการชุมชนจึงไม่เกิดประสิทธิภาพและไม่มีความต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันการจัดสวัสดิการชุมชนขาดบุคลากร ที่มีความเชี่ยวชาญและขาดการประสานงานกับหน่วยงานราชการ ทำให้การจัดการสวัสดิการชุมชนไม่ประสบความสำเร็จ เช่นเดียวกับการขาดงบประมาณในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

4. ด้านการสนับสนุนงบประมาณ การจัดสวัสดิการชุมชนอย่างเป็นระบบและการสร้างความน่าเชื่อถือ ในขณะที่หน่วยงานราชการจะส่งเสริมงบประมาณระบบการจัดการสวัสดิการต้องมีความมั่นคงและมีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การรายงานผลการปฏิบัติงาน จะนำไปสู่การได้รับงบประมาณเพื่อการต่อยอด และการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานจะนำไปสู่ความเข้มแข็ง

สรุปการจัดการสวัสดิการชุมชนบ้านโบท แม้จะมีผู้นำที่มีความเสียสละและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความจริงใจ แต่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การศึกษาต้นแบบการจัดการสวัสดิการอย่างลึกซึ้ง ในขณะที่คณะกรรมการต้องเร่งสร้างความเข้าใจในการให้ความร่วมมือในการจัดสวัสดิการชุมชนบ้านโบทอย่างเป็นระบบและมีความไว้วางใจในการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนของผู้นำ และการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลมีความจำเป็นเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน เช่น กองทุนบ้านโบท กองทุน กข.คจ. บ้านโบท กองทุนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มจักสาน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนกลางเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนเงินสงเคราะห์คนชราบ้านโบท กองทุนร้านค้าชุมชน ดังนั้นการจัดการสวัสดิการ

ชุมชนของชุมชนบ้านโบท้องเร่งสร้างความสามัคคีและความเข้าใจในการเรียนรู้ หรือมีการพัฒนาระบบการจัดการสวัสดิการชุมชนโดยการ ศึกษาต้นแบบของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ในการจัดการสวัสดิการชุมชนอย่างเป็นระบบและมีความยั่งยืน ดังจะได้กล่าวถึง ชุมชนต้นแบบ การจัดการสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาราย อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาและสรุปรูปแบบการจัดการสวัสดิการที่เหมาะสมกับ ชุมชนบ้านโบท้อง และผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการวิจัยดังนี้

1. การจัดตั้งสหกรณ์เพื่อชาวบ้านโบท้อง ชุมชนบ้านโบท้องเป็นชุมชนที่มีการประกอบ อาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก ดังนั้นการส่งเสริมการจัดการเกษตรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อ ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือให้ประชาชนที่ทำการเกษตรมี รายได้จากการขายข้าว ผู้วิจัยได้สรุปการจัดการสวัสดิการชุมชนในรูปแบบการจัดตั้งสหกรณ์ การเกษตรเพื่อชาวบ้านโบท้อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ(อภิญญา เวชยชัย และศิริพร ยอด กมลศาสตร์, 2546: 142-149) มีรายละเอียดคือ การจัดสวัสดิการจากฐานทรัพยากร การจัดการ ความมั่นคงจากฐานทรัพยากร เป็นการจัดสวัสดิการเพื่อทุกคนเน้นสร้างความมั่นคงทางด้าน อาหาร สำหรับบางคนบางพื้นที่ก็อาจใช้เป็นแหล่งหารายได้และวัตถุดิบพร้อมกัน การ จัดสวัสดิการที่สำคัญสำหรับฐานนี้คือ การใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะ แหล่งน้ำ ทรัพยากรทาง ทะเล รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนบุคคล และเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ มีอยู่ในสังคมเช่น การใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะ มีทั้งการอาศัยป่าเพื่อสร้างความมั่นคง ทางด้านอาหาร เช่น หาเห็ด หาปลา หาหน่อไม้ หาพืชผัก เพื่อการบริโภค เป็นต้น การใช้ ประโยชน์จากแหล่งน้ำ มีความสำคัญในด้านการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและการหา รายได้ของชาวบ้านไม่น้อยไปกว่าการใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะ เพราะแหล่งน้ำมี ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชีวิตประจำวัน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล เป็นปัจจัย สำคัญในการสร้างสวัสดิการความมั่นคงทางด้านอาหารและรายได้ของชุมชนประมงความสมบูรณ์ ของทรัพยากรทางทะเลจึงเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความอยู่รอดของชุมชนประมงพื้นบ้านมาก ที่สุด การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนบุคคล (ของผู้อื่น) ถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งของการสร้าง สวัสดิการความมั่นคงด้านอาหาร การใช้ทรัพยากรแบบนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดของสังคมนวมหมู่ เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ซึ่งยังมีเห็นอยู่ในสังคมไทย

2. การจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นระบบ เนื่องจากชุมชนบ้านโบท้องมีกลุ่มอาชีพที่มีการ พัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น กลุ่มการจักสานสุมไก่อ การจักสานเปลจากเศษผ้า กลุ่มอาชีพที่กล่าว ข้างต้นมีการตั้งมาเป็นเวลาประมาณ 10 ปี และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เดียวกันที่ วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตในปัจจุบันมีราคาสูงและมีปริมาณน้อยลง จำเป็นต้องมีการส่งเสริมให้ สมาชิกกลุ่มเรียนรู้จักการบริหารจัดการ เช่น การส่งเสริมการปลูกไม้ไผ่ที่สามารถใช้ในการประดิษฐ์

หรือการจัดงานเพื่อเป็นการประหยัดต้นทุนในการผลิต และเพื่อให้เกิดรายได้ควรมีการส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มมีการต่อยอดทางธุรกิจ เช่น การนำเสนอผลิตภัณฑ์การสานลู่ไม้ให้เป็นสินค้าที่เป็นชื่อเสียงของชุมชนบ้านโบก และการนำผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนาเข้าสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ ทั้งนี้อาจรวบรวมนสมาชิกที่มีอยู่ในชุมชนตำบลใกล้เคียงเข้ามาเป็นสมาชิก เพื่อการวางแผนในอนาคตและการกำหนดให้ผลิตภัณฑ์มีชื่อเสียงยิ่งขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด พ.ร.บ. ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 มาตรา 5 (1) ได้กำหนดขอบเขตของงานสวัสดิการสังคมสอดคล้องกับแผนพัฒนาสังคมฯ ฉบับที่ 4 (2545 – 2549) ซึ่งกล่าวถึงงานสวัสดิการสังคมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) การมีสุขภาพอนามัยที่ดี ประชาชนพึงได้รับการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การรักษาพยาบาล การส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันเสมอภาค เป็นธรรมและสอดคล้องกับความต้องการและสถานการณ์ปัญหาของบุคคล กลุ่มบุคคลและประชาชน

2) การมีการศึกษาที่ดี ประชาชนพึงได้รับการที่ส่งเสริมและพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ทักษะตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพตลอดไป

3) การมีที่อยู่อาศัย การที่ประชาชนมีที่อยู่อาศัยตามควรแก่อัตถภาพช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีในทำนองเดียวกัน ประชาชนทุกคนควรจะได้มีที่อยู่อาศัยตามแต่กำลังความสามารถของบุคคลที่จะได้มา

4) การมีงานทำ การมีรายได้และการมีสวัสดิการแรงงาน ประชาชนมีงานทำที่ทำให้มีรายได้อย่างน้อย เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

5) การมีความมั่นคงทางรายได้ ประชาชนทุกคนที่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ได้รับการคุ้มครองในเรื่องความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของตนเองครอบคลุมในรูปของการประกันสังคม

6) นันทนาการ ประชาชนมีกิจกรรมนันทนาการเพื่อการบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจอย่างมีคุณภาพ

7) การบริการสังคมทั่วไป การให้บริการแก่ประชาชนโดยเฉพาะผู้ยากจน ผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มเป้าหมายพิเศษเพื่อช่วยเสริมสร้างและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

8) กระบวนการยุติธรรม การที่ประชาชนได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย อย่างเสมอภาคและเป็นธรรมสามารถเข้าถึงบริการที่รัฐจัดให้ เช่น การมีทนายแก้ต่าง

3. การจัดการร้านค้าชุมชน เพื่อมีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอผลิตภัณฑ์และการให้ความสะดวกในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยร้านค้าชุมชนจะมีบทบาทในการให้สมาชิกได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกและร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น การจ่ายเงินปันผล และการร่วม

สวัสดิการในรูปแบบการศึกษาดูงาน และเป็นความเชื่อมโยงในการเป็นสถานที่ในการจัดแสดงสินค้าของชุมชนในรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนาของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมจึงอยู่ที่ความต่อเนื่องของกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นค้นหาปัญหา สาเหตุร่วมวางแผน ร่วมกำหนดสิ่งที่พึงปรารถนา หรือสิ่งที่ต้องการจะเป็นสามารถติดตามและ ประเมินผลได้ ซึ่งกระบวนการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมถือเป็นหัวใจสำคัญของการ กำหนดแผนฯ ฉบับที่ 9 อย่างจริงจัง ผู้ที่จะได้รับผลประโยชน์โดยตรงต่อกระบวนการมีส่วนร่วม ก็คือประชาชนที่มีโอกาสตรวจสอบ หรือสำรวจศักยภาพของพื้นที่และชุมชนที่ตนเองอาศัย อยู่ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เข้าใจปัญหาและประสบการณ์แก้ไขปัญหาจากมุมมองอื่น ๆ ที่ถือเป็น การเปิดโลกทัศน์ให้กว้างมากขึ้น การพิจารณาปัญหาต่าง ๆ อย่างเชื่อมโยงกันมากขึ้น ทำให้ ประชาชนมีการตื่นตัวเกิดสำนึกรักท้องถิ่นและสำนึกรับผิดชอบร่วมต่อบ้านเมือง (Hoffer Charles, 1958)

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในทุกขั้นตอนของ กระบวนการพัฒนา และต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับที่มีผลกระทบต่อชีวิตและความ เป็นอยู่ของตนเอง โดยยึดถือการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักสำคัญ คือขั้นตอนการ ดำเนินงานต่าง ๆ ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น กล่าวคือ ร่วมหาข้อมูล ร่วมหา สาเหตุปัญหา ร่วมปรึกษาหารือ หรือทางแก้ไขปัญหา ร่วมการตัดสินใจ ร่วมวางแผนงาน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมติดตามผลงาน จนถึงขั้นการร่วมบำรุงรักษาในระยะยาว

4. การจัดตั้งธนาคารชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากปัจจุบันประชากรที่เพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่อง สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านโบกมีการส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินวิถีชีวิต ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นการฝึกวินัยทางการเงินให้เรียนรู้จักการออม หรือ การฟื้นฟูและพัฒนากลุ่มออกทรัพย์ของชุมชนบ้านโบก และการรักษาสัจจะในการทำธุรกรรม ทางการเงินของประชาชน ทั้งนี้การจัดการธนาคารชุมชนยังเป็นทางเลือกของประชาชนชุมชน บ้านโบกเพื่อการกักตุนในการประกอบธุรกิจหรือการประกอบอาชีพและการสนับสนุนกลุ่มหรือ องค์กรทางได้สังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (จารุภัทร เรื่องสุวรรณ, 2546: 5) ได้กล่าวถึง ความมั่นคงของมนุษย์ ว่า ความมั่นคงหลักมี 5 ประการ ต่อไปนี้ และถือเป็นพื้นฐานสำคัญของ ชีวิตมนุษย์ คือ

1. ความมั่นคงทางสุขภาพ ได้แก่ ความไม่เป็นโรคร้ายแรง ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยถึงขั้น ที่อุปสรรคต่อการประกอบอาชีพหรือการดำเนินชีวิตตามปกติ เป็นต้น

2. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ คือ ช่องทางเลี้ยงชีพหรือมีรายได้เพียงพอแก่ความ จำเป็นพื้นฐานของตนเองและครอบครัว อันประกอบด้วยปัจจัย 4 เป็นอย่างน้อยโดยไม่มีหนี้สินที่เป็นภาระเกิณกำลังส่งคืน รวมทั้งมีหลักประกันความมั่นคงของรายได้ในอนาคตตามสมควร

3. ความมั่นคงทางสังคม ซึ่งรวมถึงความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคม เป็นต้น

4. ความมั่นคงทางการเมืองการปกครอง ได้แก่ การมีสิทธิเสรีภาพเพียงพอ ไม่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน มีความยุติธรรมเสมอภาคในสังคม ประเทศชาติมีความปลอดภัยจากการรุกรานหรือการทำให้แตกสลาย เป็นต้น

5. ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เอื้ออำนวยอย่างต่อเนื่องต่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต โดยไม่เกิดการเสื่อมโทรมจนเป็นปัญหาหรืออุปสรรคต่อความมั่นคงด้านอื่น ๆ

ชุมชนต้นแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

ตำบลหนองสาหร่ายเป็นตำบลที่มีการขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง และเป็นชุมชนตัวอย่างที่มีการจัดการสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็ง ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้และเป็นชุมชนที่มีการสร้างภาวะผู้นำที่พร้อมกับการพัฒนา และสามารถสร้างรูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนที่สามารถขับเคลื่อนชุมชนให้มีความเป็นอยู่อย่างสันติสุข และผลการศึกษาพบว่ารูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนของตำบลหนองสาหร่ายมีจุดเด่น

การจัดการสวัสดิการชุมชนในรูปแบบเครือข่าย

หมู่ที่ 1 บ้านสระลุ่มพุก เป็นชุมชนที่มีการตั้งโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เหตุผลในการตั้งโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์เนื่องจากประชาชนในตำบลหนองสาหร่ายเป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เพื่อให้ประชาชนลดรายจ่ายในการใช้ปุ๋ยเคมีและเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

หมู่ที่ 2 บ้านโกรกยาว เป็นสถานที่ตั้งโรงงานผลิตน้ำดื่มตราหนองสาหร่ายทอง เนื่องจากปัจจุบันได้สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมประชาชนต้องมีการบริโภคน้ำที่สะอาด เพื่อป้องกันอันตรายต่อสุขภาพ และที่สำคัญเพื่อให้ประชาชนในตำบลบริโภคน้ำที่ผลิตในชุมชนและราคาประหยัด

หมู่ที่ 3 บ้านหนองปรึก เป็นสถานที่ตั้งของธนาคารขยะ ชุมชนตำบลหนองสาหร่ายเป็นชุมชนที่มีความพัฒนาอย่างรวดเร็ว ปัญหาที่ตามมาคือการทิ้งเศษขยะจำนวนมาก คณะกรรมการกลุ่มจึงเกิดแนวคิดเพื่อการจัดตั้งธนาคารขยะขึ้นมา เพื่อการเก็บกวาดขยะที่เกิดในชุมชนหนองสาหร่าย และมีการรับซื้อขยะจากประชาชน ในขณะเดียวกันรายได้ที่เกิดจากการจัดเก็บขยะจะนำมาปันผลให้กับสมาชิก และนำรายได้ส่วนหนึ่งมาใช้ในการบริหารจัดการ เช่น การซ่อมบำรุงรถขยะ การจัดซื้ออุปกรณ์รองรับขยะหรือถังขยะ

หมู่ที่ 4 บ้านหนองขุย เป็นหมู่บ้านที่เป็นสถานที่ตั้งธนาคารชุมชนหรือสถาบันการเงิน หรือเรียกอีกแบบว่าธนาคารความดี การจัดตั้งธนาคารความดีนั้นมีประโยชน์กับสมาชิกในตำบลหนองสาหร่ายอย่างมาก โดยการใช้ความดีในการเข้าถึงแหล่งทุนและมีวัตถุประสงค์ของ

ธนาคารเพื่อให้ประชาชนสามารถมีเงินออมอยู่ที่ดี สามารถมีเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ

หมู่ที่ 5 บ้านปลักเขว้า เป็นชุมชนที่มีการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและผลิตน้ำยาล้างจากเอนกประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้ใช้น้ำยาล้างจากที่ผลิตเองจากชุมชนและมีราคาประหยัดกว่าท้องตลาด และเป็นการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่ม

หมู่ที่ 6 เป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นศูนย์ในการถ่ายทอดความรู้เรื่องการเกษตร และเป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป และรับซื้อพืชผลทางการเกษตร

หมู่ที่ 7 เป็นชุมชนที่มีการจัดตั้งศูนย์หมอดินประจำตำบล และเป็นสถานที่ผลิตน้ำหมักชีวภาพในการทำเกษตรเพื่อใช้ในการผลิตปุ๋ย และการใช้ในการฉีดพ่นพืชผลทางการเกษตร เพื่อให้พืชผลทางการเกษตรปลอดสารพิษ ไว้บริโภคเอง และจำหน่ายในชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

หมู่ที่ 8 บ้านใหม่พัฒนา เป็นชุมชนที่ผลิตสินค้าโอท็อป โดยการผลิตกล้วยอบเนย และ เบเกอรี่ เพื่อสร้างรายได้ให้กับสมาชิกและประชาชนในตำบลหนองสาหร่าย

หมู่ที่ 9 บ้านหนองสาหร่าย เป็นชุมชนที่มีสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยการผลิตไม้กวาดทางมะพร้าว ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ และประชาชนทั่วไป

สรุปรูปแบบการดำเนินงานของการจัดการสวัสดิการชุมชนเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน และต้องมีความเข้าใจในการบริหารงานในรูปแบบเครือข่าย ทั้งนี้ในเบื้องต้นต้องเริ่มจากการสร้างภาวะผู้นำให้เกิดความน่าเชื่อถือ และดำเนินการด้วยความเรียบร้อย โดยผู้นำต้องมีความรู้ความสามารถและมีความเสียสละ มีความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ พร้อมกับการปฏิบัติตามระเบียบและข้อบังคับในการดำเนินงาน ในส่วนของครอบครัวต้องมีการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ คนชรา คนพิการ โดยเน้นหลักความเสมอภาคในการปฏิบัติ พร้อมกับการสร้างความร่วมมือกับองค์กรหรือเครือข่ายของหน่วยงานราชการ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล องค์กรบริหารส่วนตำบล และนำหลักธรรมในการบริหารงานมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความโปร่งใสในการดำเนินงาน

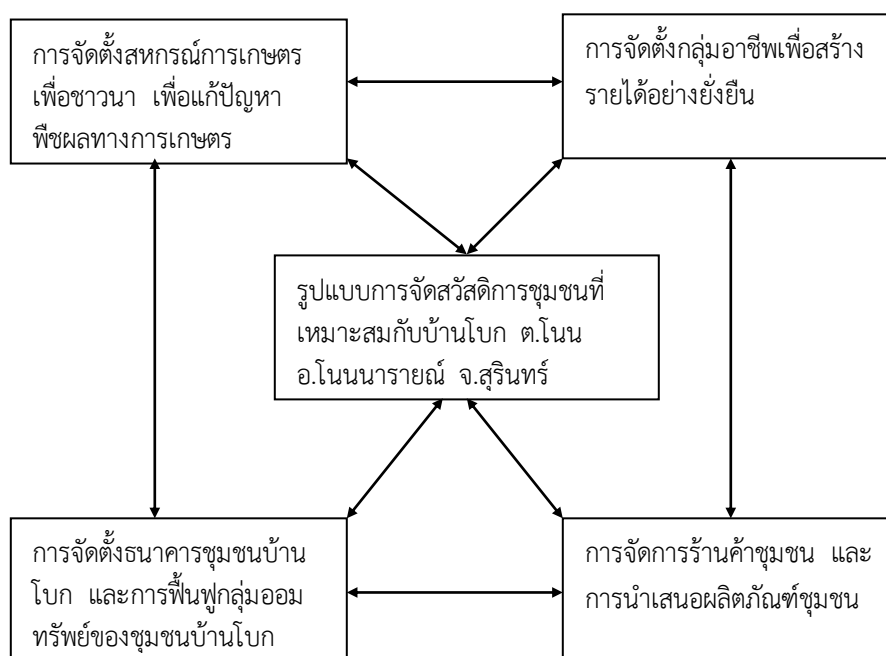
รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านโบก ตำบลโนน อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษาพบว่าชุมชนบ้านโบกมีศักยภาพของการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง และมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเกษตร ร้านค้าชุมชน มีกลุ่มอาชีพที่ยั่งยืนเช่น กลุ่มอาชีพจักสานสุมไก่อและทำขนมกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ย ผลิตน้ำหมักชีวภาพ และมีปราชญ์ชาวบ้านที่คอยให้คำแนะนำและให้ความรู้ในการดำเนินงาน และมีผู้นำที่มีความสามารถจากองค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มอาสาสมัครเพื่อพัฒนาชุมชน เช่น อสม กลุ่มสตรี กลุ่มหมอดินอาสา กลุ่มพัฒนาสังคม

การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารชุมชนบ้านโบกหรือเรียกว่าสภาองค์กรบ้านโบก

รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มองค์เพื่อการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนบ้านโบก จำเป็นต้องมีการศึกษาและคัดเลือกบุคคลที่มีความเหมาะสมในการดำเนินงาน เนื่องจากการจัดสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสม ต้องมีบุคลากรที่มีความสามารถ โดยการคัดเลือกจากการปฏิบัติงานของบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และมีความเสียสละ มีความซื่อสัตย์สุจริต และคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญและคอยให้คำปรึกษา ดังนั้นคณะกรรมการของแต่ละกลุ่มจะประกอบด้วยบุคลากรจากส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. ผู้ทรงคุณวุฒิหรือปราชญ์ชาวบ้าน
2. ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
3. ตัวแทนจากกลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ ตัวแทนกลุ่มอาชีพ
4. ประชาชนที่มีความสนใจ

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านโบก ต.โนน อ.โนนนารายณ์ จ.สุรินทร์
ที่มา นายบุญทนต์ โต๊ะสิงห์ (ภาพประกอบการบรรยาย, 20 พฤศจิกายน 2559)

จากภาพที่ 1 การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรเพื่อสร้างเครือข่ายสวัสดิการชุมชนบ้านโบก ควรจัดตั้งเครือข่ายสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนและมีความจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

โดยการเริ่มต้นและเรียงลำดับความสำคัญของการดำเนินการ เพื่อการจัดการสวัสดิการชุมชน บ้านโบทที่เหมาะสม ดังแสดงเป็นรูปแบบ

รูปแบบการจัดการสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านโบท ต.โนน อ.โนนนารายณ์ จ.สุรินทร์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากผลการวิจัย ซึ่งมีความเหมาะสมกับการจัดการสวัสดิการชุมชน เพื่อความมั่นคง 4 ด้าน คือ การจัดการสวัสดิการด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการสวัสดิการชุมชนด้านความมั่นคงของมนุษย์ การจัดการสวัสดิการชุมชนด้านทุนทางสังคม และการจัดการสวัสดิการชุมชนด้านการพึ่งตนเองและเครือข่าย ดังรายละเอียดตามโครงการสนับสนุนการจัดการสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านโบท ต.โนน อ.โนนนารายณ์ จ.สุรินทร์ ต่อไปนี้

1. โครงการการจัดการสวัสดิการชุมชนการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อชาวบ้านโบท ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นหรือให้ประชาชนที่ทำการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การผลิตน้ำหมักชีวภาพ การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น เพื่อให้ชาวบ้านสามารถลดต้นทุนและมีรายได้เพิ่มขึ้นและสร้างเครือข่ายอย่างยั่งยืนและสร้างความมั่นคง โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้ความสามารถและความเสียสละ เพื่อให้เกิดรูปแบบการจัดตั้งสร้างความน่าเชื่อถือ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มอาชีพและประชาชน

2. โครงการการจัดการสวัสดิการชุมชนการจัดตั้งกลุ่มอาชีพบ้านโบท เนื่องจากชุมชนบ้านโบทมีกลุ่มอาชีพที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น กลุ่มการจักสานส้อมไก่อ การจักสานเปลจากเศษผ้า กลุ่มอาชีพที่กล่าวข้างต้นมีการตั้งมาเป็นเวลาประมาณ 10 ปี และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันที่วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตในปัจจุบันมีราคาสูงและมีปริมาณน้อยลง จำเป็นต้องมีการส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มเรียนรู้จักการบริหารจัดการ เช่น การส่งเสริมการปลูกไม้ไผ่ที่สามารถใช้ในการประดิษฐ์หรือการจักสานเพื่อเป็นการประหยัดต้นทุนในการผลิต โดยการนำเสนอผลิตภัณฑ์จักสานส้อมไก่อให้เป็นสินค้าที่ระดับตำบลและอำเภอ หรือการนำผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนาเข้าสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ

3. โครงการการจัดการสวัสดิการชุมชนร้านค้าชุมชนบ้านโบท เพื่อมีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอผลิตภัณฑ์และการให้ความสะดวกในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยร้านค้าชุมชนจะมีบทบาทในการให้สมาชิกได้เข้าร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น การจ่ายเงินปันผล และการร่วมสวัสดิการในรูปแบบการศึกษาดูงาน และเป็นความเชื่อมโยงในการเป็นสถานที่ในการจัดแสดงสินค้าของชุมชนในรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนาของชุมชน

4. โครงการการจัดการสวัสดิการชุมชนธนาคารชุมชนบ้านโบท เนื่องจากปัจจุบันประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านโบทมีการส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นการฝึกวินัยทางการเงินให้เรียนรู้จักการออม หรือการฟื้นฟูและพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนบ้านโบท และการรักษา

สัจจะในการทำธุรกรรมทางการเงินของประชาชน ทั้งนี้การจัดการธนาคารชุมชนยังเป็นทางเลือกของประชาชนชุมชนบ้านโบกเพื่อการกักขังในการประกอบธุรกิจ หรือการประกอบอาชีพ และการสนับสนุนกลุ่ม หรือองค์กรทางสังคม

การจัดสวัสดิการชุมชนบ้านโบกมีความจำเป็นต้องศึกษาความพร้อมของชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์และการจัดการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทั้งสภาพบริบทชุมชน ทุนทางสังคม หรือโครงสร้างของชุมชนเดิม ทั้งนี้อาจรวมถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่ในชุมชน อันนำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหา และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืนและมีความมั่นคง และการจัดสวัสดิการชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านโบกตามลำดับความสำคัญ ดังนี้ 1) การจัดสวัสดิการชุมชนการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อชาวบ้านโบก 2) การจัดสวัสดิการชุมชนการจัดตั้งกลุ่มอาชีพบ้านโบก 3) การจัดสวัสดิการชุมชนร้านค้าชุมชนบ้านโบก 4) การจัดสวัสดิการชุมชนธนาคารชุมชนบ้านโบก

เอกสารอ้างอิง

- จารุภัทร เรืองสุวรรณ. (2546) เอกสารสัมมนาวิชาการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐและคณะ (2546) บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิญา เวชชัย และศิริพร ยอดกมลศาสตร์. (2547) สวัสดิการสังคม ฉบับชาวบ้าน. ศูนย์การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Hoffer. Charles. 1958. *Understanding of Community Development. The Social Welfare Forum 1958. Proceeding of The National Conference on Social Welfare.*

สัมภาษณ์

- ปาริชาติ ชื่นกลิ่นรูป, สัมภาษณ์ 5 ตุลาคม 2559.
- พระท่อน จิตรหาญ, สัมภาษณ์ 16 มิถุนายน 2559.
- มนัส สำเนียงล้ำ, สัมภาษณ์ 5 ตุลาคม 2559.
- แรม เชียงกา, สัมภาษณ์ 5 ตุลาคม 2559.
- สมหมาย ผิวทอง, สัมภาษณ์ 16 มิถุนายน 2559.
- สรพวัฒน์ กรรณสนธิ, สัมภาษณ์ 16 มิถุนายน 2559.
- สุระ นิลผาย, สัมภาษณ์ 16 มิถุนายน 2559.

อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา:
กรณีโรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร อำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ
Aesthetic Identities of Musical in Educational Institution: Scholarly
Article for the Study of Tanoenratwittayakan School
in Noensanga District, Chaiyaphum Province

ประกายเพชร กุลหินตั้ง

Prakaiphej Kulhintung

วิมลศิลป์ ปรงชัยภูมิ, สุนทร ปัญญาพงษ์, อรอนุดร ธรรมจักร

Wimolsil Prungchaibhum, Suntorn Panyapong, Aonanut Thamjak

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Chaiyabhum Rajabhat University

E-mail: Nuphetja1987@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา: กรณีศึกษา โรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร อำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษา สภาพปัจจุบันของอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษาโรงเรียนตาเนินราษฎร์ วิทยาคาร อำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ 2) เพื่อศึกษารูปแบบและกิจกรรมที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษาของโรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้ แนวทางการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลมี 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้รู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครองโรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร 2) กลุ่มผู้บริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ศึกษานิเทศก์ ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา ประธานกลุ่มเครือข่ายการศึกษา 3) กลุ่มผู้รู้ในชุมชน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพปัจจุบันของอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา โรงเรียน ตาเนินราษฎร์วิทยาคาร อำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ ได้มีการระบุดัชนีของสถานศึกษาเพื่อ เข้ารับการประกันคุณภาพการศึกษาภายนอกรอบสาม ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมิน คุณภาพการศึกษา (สมศ) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2557-2559 ไว้ว่า “สุนทรียภาพ มีสุนทรียภาพ” การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร 3 ประเภท ประกอบด้วย 1) รายงานการ

ประกันคุณภาพการศึกษา โดยสถานศึกษามีนโยบายในการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้หลัก ทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติ กิจกรรมด้านดนตรีให้กับนักเรียน ทั้งในระดับปฐมวัยและระดับ ประถมศึกษา โดยได้มีการสอดแทรกและบูรณาการกับการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ศิลปะ และในกลุ่มสาระอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สถานศึกษามีผลการประเมินในระดับคุณภาพดี มาก 2) เอกสารแผนการเรียนการสอน พบว่าสถานศึกษาไม่ได้ระบุกิจกรรมหรือเนื้อหาสาระ ด้าน ดนตรีในแผนการเรียนการสอนของสถานศึกษา แต่มีการสร้างหลักสูตรวิชาดนตรีพื้นฐานเพื่อใช้ บูรณาการในกิจกรรมการเรียนชุมนุม 3) เอกสารผลงานและรางวัล โดยสถานศึกษามีผลงานและ ได้รับรางวัลทั้งในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับภาค

2) รูปแบบและกิจกรรมที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรี ในสถานศึกษา ของโรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร ประกอบด้วย 7 ด้าน ดังนี้ 1) จัดการเรียนการสอนให้ยึดหยุ่น ตามสภาพท้องถิ่นโดยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น 2) จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้สอดคล้องกับความสนใจ และสภาพชีวิต ของผู้เรียน 3) จัดการเรียนการสอน ให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือบูรณาการ ทั้งภายในกลุ่ม 4) จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ 5) จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ จริง ได้มากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ 6) จัดให้มีการศึกษา ติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง 7) จัดให้มีการสอดแทรกการอบรมด้าน จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรม ต่าง ๆ

คำสำคัญ: อัตลักษณ์, สุนทรียภาพด้านดนตรี, สถานศึกษา

Abstract

This research identification of Aesthetics in education institute: study case of Tanuanrat school. has two purposes: Studying the identification of Aesthetics in the Tanuanrat school and Studying factors those influent the identification of Aesthetics in the school. Researchers used in-depth interview to achieve high quality research. Researchers divided interviewees into three groups as following: Firstly, people who have direct impacts: teachers, students and parents. Secondly, education management body: Regional education directors, president of education committee and president of Education network. Finally, surrounding society: Prime minister of Sub-district Administrative Organization, Village headman and acknowledge people in the area.

The research results revealed

1) The studying found: The school declared its Aesthetic identification to board of education quality guarantee body in 2557-2559 (Educational year) as “Healthy and Aesthetic”. Researchers studied three types of documents: 1) Educational guarantee report, Aesthetical policies were integrated in teaching plans. Due to the integration, the school earned “Good Level” of evaluation. 2) Teaching documents, there is no official record about aesthetical teaching neither activities. However using local instruments in teaching activities is witnessed. 3) Honor records, the school has high reputation in every level: district, provincial and regional level.

2) Teaching methodologies and activities those impacts the Aesthetical identification. These activities have strongly influent to the identification: 1) Flexibility and local-based Study plan. In addition, teaching materials are strongly relate to local life. 2) Student-Center teaching methodology in cooperated with self-interest of individual learner. 3) Interconnection study plan is practiced. 4) Emphasized in learning processes. 5) Emphasized on practical activities and aimed to foster integration in learning of each learning stem. 6) Establishing of students’ feedback and improved performance. 7) There is ethical teaching in learning activities.

Keywords: Identification, Aesthetics, Educational Institute

1. บทนำ

การศึกษา นับว่ามีความสำคัญมากต่อการพัฒนาคน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาส่วนอื่น ๆ ด้วย เพราะไม่ว่าจะพัฒนาส่วนใดต้องเริ่มมาจากการพัฒนาคนเสียก่อน การพัฒนาคนสามารถทำได้หลายรูปแบบ อย่างที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาคนคือการให้การศึกษา ดังนั้นการพัฒนาประเทศต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาคน และต้องคำนึงถึงการศึกษาเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวล้ำนำโลกไปมาก การศึกษาก็ต้องพัฒนาไปให้ทันกับโลก ประเทศไทยได้มีการปฏิรูปการศึกษาค้างใหญ่ที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ทันกับโลกในยุคปัจจุบัน ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 สรุปได้ว่า ในมาตราที่ 4 การศึกษาคือ กระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาบุคคลและสังคมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยสถานศึกษาจะต้องมีข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการในสถานศึกษาทุกแห่ง เพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ

การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา ในหมวดที่ 1 มาตราที่ 8 กำหนดให้การจัดการศึกษา ยึดหลักให้สังคม มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต มีการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา มาตราที่ 9 ให้ยึดหลักมีเอกภาพด้านนโยบายและความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา ส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพ ระดมทรัพยากรมาใช้ในการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การจัดการศึกษาในหมวดที่ 4 มาตราที่ 23, 24, 27 สรุปได้ว่า ให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับตนเอง ทักษะทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงอยู่อย่างมีความสุข การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่จัดเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการและความถนัดของผู้เรียน ผูกให้เด็กใช้ทักษะ กระบวนการคิด จัดการเผชิญปัญหาสถานการณ์จริงและประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน ส่งเสริมให้ผู้สอนจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเรียนรู้ได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ ในการกำหนดหลักสูตรให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรให้มีส่วนเกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ หมวดที่ 6 มาตราที่ 49 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา กำหนดให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผล การจัดการศึกษาเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมายและหลักการและแนวทางการจัดการศึกษาในแต่ละระดับ การประกันคุณภาพการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545: มาตรา 47 ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาไทย ประกอบด้วย 2 ระบบ คือ 1.ระบบการประกันคุณภาพภายในและ 2. ระบบการประกันคุณภาพภายนอก ในการประกันคุณภาพภายนอกได้ระบุตัวบ่งชี้อัตลักษณ์ไว้ในการประเมินคุณภาพ ซึ่งตัวบ่งชี้อัตลักษณ์นั้นเป็นการเปิดโอกาส ให้สถานศึกษาได้ชูจุดเด่นหรือจุดต่างของสถานศึกษาให้คนทั่วไปได้รับทราบและรู้จักตัวตนของสถานศึกษามากขึ้น ซึ่งกำหนดจากการฟังความคิดเห็นจากประชาคมภายในสถานศึกษาหรือทำแบบสำรวจความคิดเห็นจากบุคลากรภายในต่อคุณลักษณะของผู้เรียนที่สะท้อนปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจที่กำหนดหรือไม่ และให้ระดับคะแนนตามระดับผลกระทบที่ดีต่อชุมชนท้องถิ่น และระดับการยอมรับจากชุมชนหรือหน่วยงานภายนอก

สถานศึกษาแต่ละที่ละแห่งต้องกำหนดอัตลักษณ์พิจารณาจากจุดเด่น ลักษณะพิเศษ วิสัยทัศน์ พันธกิจและบริบทของสถานศึกษาซึ่งทุกคนควรมีส่วนร่วมในการกำหนดอัตลักษณ์ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน, 2545)

อัตลักษณ์มีความหมายเป็นปัจเจกที่เชื่อมต่อและสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งสังคมกำหนด บทบาทหน้าที่และคุณค่าที่ติดตามมาด้วยความเป็นสามัญ-ภรรยา ความเป็นศิษย์-อาจารย์อัตลักษณ์ จึงเป็นเรื่องของสัญลักษณ์ด้วยอัตลักษณ์ (Identity) เป็นความรู้สึกนึกคิด ที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่นโดยผ่านการมองเห็นเอง และการที่คนอื่นมองเรา อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (Awareness) ในตัวเราและพื้นฐาน ของการเลือกบางอย่างนั่นคือเราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตน คือ การระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่งและมีความ แตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไรและ “ฉันเป็นใคร” ในสายตาคนอื่น (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2543: 4) อัตลักษณ์มีความสำคัญต่อระบบสังคม ทำให้เรารู้สึกว่าเป็นตัวเราหรือพวกเราที่แตกต่างจากคน อื่นโดยไม่จำเป็นต้องมีเพียงหนึ่ง แต่อาจมีหลายลักษณะที่ประกอบขึ้นมา อัตลักษณ์ไม่ใช่ที่มีอยู่ ตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับคนหรือสิ่งของแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งบ่งบอกถึงลักษณะพิเศษที่จะบ่งบอกตัวตนของสิ่งนั้น จากปัจจัยเหล่านี้ทำให้หลายสถานศึกษา ได้กำหนดอัตลักษณ์และให้ความสำคัญกับกลุ่มวิชาและกิจกรรมในทางสุนทรียภาพ ไม่ว่าจะเป็น ด้านดนตรี ศิลปะ นาฏศิลป์ ซึ่งการที่ได้รับรู้และได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีต่างจากสถาบันนั้นจึง ทำให้เกิดกระบวนการและรูปแบบทางสุนทรียศาสตร์ ตลอดจนกลายเป็นอัตลักษณ์อันดีงามของ สถานศึกษาและชุมชนนั้น ๆ (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2545: 155)

โรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร จังหวัดชัยภูมิ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล 1 (ปฐมวัย) ถึงระดับประถมศึกษา ปีที่ 6 มีเขตพื้นที่บริการ 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านตาเนิน หมู่ที่ 1 บ้านหัวบึง หมู่ที่ 5 บ้านเนินทอง หมู่ที่ 10 บ้านบึงสง่า หมู่ที่ 11 บ้านเนินสมบูรณ์ หมู่ที่ 12 บ้านเนินเพชร หมู่ที่ 14 ซึ่งสถานศึกษา มีการกำหนด อัตลักษณ์ โดยคำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น ระบุอัตลักษณ์ของ สถานศึกษาเพื่อเข้ารับการประกันคุณภาพการศึกษา เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2557-2559 ไว้ว่า “สุขภาพดี มีสุนทรียภาพ” จากการกำหนดอัตลักษณ์ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของ นักเรียน มีคะแนนเพิ่มขึ้นเป็นอันดับ 1 ถึง 3 ปี จากกลุ่มโรงเรียนเครือข่ายตาเนินกะฮาด ซึ่งมี ทั้งหมด 8 โรงเรียนและจากสถิติการเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาพบว่านักเรียน ที่มีความสามารถด้าน ดนตรีและนาฏศิลป์สามารถนำความรู้ความสามารถด้านดนตรี และนาฏศิลป์ไปสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในโรงเรียนประจำจังหวัดได้

จากคำกล่าวข้างต้นทำให้คณะผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา เพื่อนำองค์ความรู้เรื่องรูปแบบและกิจกรรมที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีไปใช้ประโยชน์ในด้านการจัดการเรียนรู้ต่อผู้เรียน ชุมชนและสังคมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา โรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาการ อำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อทราบรูปแบบและกิจกรรมที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านตาเนินราษฎร์วิทยาการ จังหวัดชัยภูมิ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้รู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครอง 2) กลุ่มผู้บริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษานิเทศก์ ประธานกลุ่มเครือข่ายการศึกษา ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา 3) กลุ่มผู้รู้ในชุมชน ได้แก่ นายกองค์การส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ 1) การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการเก็บข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารเอกสารวิชาการต่างๆ เช่น ตำรา วารสาร บทความ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์และเอกสารอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเรื่องที่จะศึกษามีประเด็นน่าสนใจอย่างไรบ้าง และมีผู้ศึกษามากน้อยเพียงใด รวมทั้งนำข้อมูลที่ได้เป็นแนวทางในการศึกษาปรากฏการณ์ นอกจากนั้นยังช่วยให้ผู้วิจัยพัฒนากรอบแนวคิดและแนวทางการสัมภาษณ์ 2) การเก็บข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารทางวิชาการของโรงเรียนที่สอดคล้องเพื่อทราบรูปแบบและกิจกรรม ที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรี 3) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีการสัมภาษณ์ในเชิงลึก ตามแนวการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ โดยสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้รู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครอง 2) กลุ่มผู้บริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษานิเทศก์ ประธานกลุ่มเครือข่ายการศึกษา ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา 3) กลุ่มผู้รู้ในชุมชน ได้แก่ นายกองค์การส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไป

เครื่องมือการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ คือ 1) ก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะเริ่มทำการสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ โดยการแนะนำตัว แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง และแจ้งข้อมูลแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ว่า การบันทึกเสียง

และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะถูกเก็บเป็นความลับและใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น 2) ผู้วิจัยเริ่มทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามรายประเด็น 3) หลังจากสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการรวบรวมรายละเอียดจากการจดบันทึก วัน เดือน ปี เวลา ชื่อของผู้ให้สัมภาษณ์และการบันทึกเสียง ข้อสังเกตต่าง ๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

- 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลทุติยภูมิอื่น ๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา
- 2) สัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา โรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาการ อำเภอเนินสง่า จังหวัดชัยภูมิ

พบว่า อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา ตามระเบียบข้อบังคับของกระทรวง ศึกษาธิการ มีนโยบายให้สถานศึกษาต่าง ๆ กำหนดอัตลักษณ์ โดยให้คำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น ซึ่งทางโรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาการ จังหวัดชัยภูมิ จึงได้เลือกระบุอัตลักษณ์ของสถานศึกษาเพื่อการเข้ารับการประกันคุณภาพการศึกษาภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอก (สมศ) ว่าเป็นสถานศึกษาที่มีอัตลักษณ์คือ “สุขภาพดี มีสุนทรียภาพ” โดยอัตลักษณ์ดังกล่าวสถานศึกษาได้กำหนดใช้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2557–2559 การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร 3 ประเภท ได้แก่

1) รายงานการประกันคุณภาพการศึกษา พบว่าสถานศึกษาได้มีการสอดแทรกกิจกรรมด้านดนตรีให้กับนักเรียนทั้งในระดับปฐมวัย และระดับประถมศึกษา รวมทั้งสถานศึกษามีนโยบายในการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้หลักทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติ โดยบูรณาการกับการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ และในกลุ่มสาระอื่น ๆ จึงทำให้สถานศึกษามีผลการประเมินในระดับคุณภาพดีมาก

2) เอกสารแผนการเรียนการสอน พบว่าสถานศึกษาไม่ได้ระบุกิจกรรมหรือเนื้อหาสาระ ด้านดนตรีในแผนการเรียนการสอนของโรงเรียน แต่มีการสร้างหลักสูตรวิชาดนตรีพื้นบ้าน ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 27, 28 และ 29 ว่าให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ทั้งนี้ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนขึ้นเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชนของชุมชน ซึ่งสถานศึกษาได้จัดทำหลักสูตรดนตรีพื้นบ้านขึ้นเนื่องจากมีวัฒนธรรมการเล่นและการแสดงหลากหลายรูปแบบที่มีความคล้ายคลึงกับชาวนครราชสีมา เช่น ลิเก วงปี่พาทย์ เพลงโคราช และมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นเวลา กว่า 70 ปี ซึ่งทางสถานศึกษาได้เชิญให้มาสอนนักเรียนในฐานะครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามสาระหลักสูตรดนตรีพื้นบ้านที่จัดทำขึ้น เพื่อใช้บูรณาการกิจกรรมในช่วงโมงชุมชน และตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ตามแนวทางการบริหารจัดการเวลาเรียนของคณะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน เพื่อพัฒนาตามจุดเน้นที่ส่งผลสะท้อนเป็นอัตลักษณ์ของสถานศึกษา ตามที่สถานศึกษากำหนด

3) เอกสารผลงานและรางวัล พบว่าสถานศึกษามีผลงานและได้รับรางวัลทั้งในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด เช่น ผู้เรียนได้รับเกียรติบัตรรางวัลชนะเลิศเหรียญทองในการแข่งขันเดี่ยวโหวต เดี่ยวพิน และการแสดงวงโปงลาง ในงานมหกรรมวิชาการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครั้งที่ 63 การยกย่องชมเชยจากองค์การบริหารส่วนตำบลตาเนิน ชุมชน และผู้มาเยี่ยมสถานศึกษา จากกิจกรรม โครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกไทยส่งผลให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ได้รับการรางวัลจากการประเมิน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อทราบรูปแบบและกิจกรรมที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษา พบว่า

รูปแบบและกิจกรรมที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรีในสถานศึกษาของโรงเรียนตาเนินราษฎร์วิทยาคาร ประกอบด้วย 7 ด้าน ดังนี้

1) จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่นโดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น สถานศึกษาจัดให้มีการพัฒนาตามจุดเน้นและจุดเด่นที่ส่งผลสะท้อนเป็นเอกลักษณ์ของสถานศึกษา คือ “ดนตรีอีสานโปงลาง” โดยการเสริมสร้างให้ผู้เรียนสามารถเล่นดนตรีได้ทุกคนอย่างน้อย 1 ชิ้น ในระดับปฐมวัยสถานศึกษาจัดให้มีการเรียนรู้จากเครื่องดนตรีอย่างง่าย เช่น การตี การเคาะ การเป่า ในระดับประถมศึกษาที่ 3-6 จัดให้มีการฝึกทักษะการเรียนรู้การเล่นดนตรีแต่ละอย่างทีละรอบเป็นวงดนตรีไทยขึ้น เครื่องดนตรีที่ใช้ในวงดนตรีไทย ประกอบด้วย ปี่ ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด และฉิ่ง นำมาผสมกันเป็นวงปี่พาทย์ ทั้งนี้เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรู้เรื่องดนตรีที่มีท้องถิ่น ทั้งวงโปงลาง กลองยาว อังกะลุง ส่งเสริมให้มีสุนทรียภาพอย่างยั่งยืน

2) จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยจัดให้มีการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ สนับสนุนให้เด็กรู้จักควบคุมตนเอง ให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น เช่น การให้เด็กเลือกกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัด ความสามารถ และความพอใจของเด็กและให้เด็กได้เรียนรู้ในการทำกิจกรรมที่หลากหลาย จัดให้มีมุมดนตรี ให้เด็กได้เรียนรู้ธรรมชาติรอบตัว นำเด็กศึกษานอกห้องเรียน

3) จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือบูรณาการทั้งภายในกลุ่มเป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการความรู้และพัฒนาการทางจิตใจ การให้ความสำคัญแก่จิตพิสัย คือ เจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และสุนทรียภาพ แก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ด้วยไม่เน้นแต่เพียงองค์ความรู้หรือพุทธิพิสัยแต่เพียงอย่างเดียว การทำให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งก่อนที่จะได้ลงมือศึกษาทั้งนี้ เพื่อจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นทั้งแก่ผู้สอนและผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการเป็นโครงการโดยผู้เรียนและครูผู้สอน ร่วมกันสร้างสรรค์โครงการขึ้นโดยใช้เวลาการเรียนต่อเนื่องกันในหลายชั่วโมงด้วยการนำเอาจำนวนชั่วโมงของวิชาต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนเคยสอนแยกกัน ในลักษณะของการสอนเป็นทีม ในกรณีที่ต้องการเน้นทักษะบางเรื่องเป็นพิเศษครูผู้สอนสามารถแยกการสอนได้ เช่น กิจกรรมเข้าค่ายดนตรี กิจกรรมเข้าค่ายภาษาอังกฤษ กิจกรรมเข้าค่ายศิลปะ เป็นต้น

4) จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ โดยการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามขั้นตอน อย่างต่อเนื่องจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด ผู้สอนเป็นผู้วางแผนนำผู้เรียนผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการทีละขั้นอย่างเข้าใจตรงกันครบวงจร ผู้เรียนเข้าใจและรับรู้ขั้นตอนของกระบวนการนั้น และยังสามารถนำกระบวนการนั้นไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันจนเป็นนิสัย กระบวนการไม่ใช่วิธีสอนแต่เป็นแนวทางในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีลำดับ ขั้นตอน ต่อเนื่องกันตั้งแต่ต้นจนจบ ทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการเป็นทักษะที่จำเป็นและต้องฝึกฝนให้ผู้เรียน

มีทักษะในการทำงาน ดังนั้น ผู้สอนจัดกิจกรรมการสอนส่งเสริมให้เด็กได้ฝึกฝึกทักษะด้านดนตรีให้กับผู้เรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-2 เพื่อช่วยให้เด็กได้ฝึกสมาธิ มีความรอบคอบ ใจเย็นและมีระเบียบวินัย สนุกสนานลดปัญหาความเครียด เริ่มเรียนรู้จักการทำงานเป็นทีม และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ซึ่งการเล่นอังกะลุงโดยทั่วไปอังกะลุงเครื่องหนึ่งจะมีอยู่เสียงเดียว การเล่นอังกะลุงให้เป็นเพลงจึงต้องใช้หลายเครื่อง ผู้เล่นจะถือคนละ 2 เครื่อง เมื่อต้องการเสียงใดคนที่ถือประจำเสียงนั้น

5) จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงได้มากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การทำงานในทุกระดับชั้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการค้นคว้า โดยเฉพาะการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูล การมอบหมายงานทั้งงานกลุ่มและงานเดี่ยว ผู้เรียนจะมีโอกาสในการนำเสนอ

หน้าชั้นเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การปรับตัว การทำงานร่วมกับผู้อื่น การลงมือปฏิบัติจริงในแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา การแหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้โรงเรียนได้มีการเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถมาให้ความรู้กับผู้เรียนในฐานะครูภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งอาศัยอยู่ที่บ้านตาดเนินกว่า 70 ปี ซึ่งในอดีตชุมชนตาดเนินส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดนครราชสีมา ศิลปวัฒนธรรมบริเวณบ้านตาดเนินจึงมีลักษณะคล้ายคลึงจังหวัดนครราชสีมา เมื่อประมาณ 70 ปีก่อน ที่มีมหรสพสมโภชส่วนใหญ่ได้แก่ ลิเก เพลงโคราช วงดนตรีไทย รำวงชาวบ้าน ในอดีตชาวบ้านจะสร้างเครื่องดนตรีเองเพื่อใช้เล่นเอง ชาวบ้านจึงมีทักษะในการบรรเลงดนตรีไทยและมีความรู้ในการสร้างเครื่องดนตรีไทย ในการฝึกเล่นดนตรีไทยทำให้ผู้เรียนต้องใช้ทักษะ สมาธิ ความจำและความอดทนเป็นอย่างยิ่ง ผู้เรียนต้องมีคุณสมบัติในตัวเอง เพื่อเป็นรากฐานในการฝึกควบคุมส่วนต่างๆ ของร่างกายอันที่จะพัฒนาตนเองต่อไปในการฝึกด้านต่าง ๆ การฝึกทักษะการเรียนรู้ในอดีตผู้เรียนส่วนใหญ่ที่ให้ความสนใจจะเป็นเพศหญิง เนื่องจากต้องใช้ความอดทน มีทักษะและขยันเป็นอย่างยิ่งในการฝึกซ้อมปัจจุบันผู้เรียนให้ความสนใจมากขึ้นจึงทำให้มีทั้งเพศชายและหญิงที่ฝึกการเล่นดนตรีไทย

6) จัดให้มีการศึกษาติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง เช่น การพัฒนาการถ่ายทอดด้านความคิดสร้างสรรค์ ผ่านการทำงานศิลปะ การเล่าเรื่อง การเล่นเกมสรีภาษา จัดกิจกรรมให้เด็กเล่าถึงสิ่งที่ทำ ทบทวนประสบการณ์เดิม ทบทวนเรื่องที่เด็กควรรู้หรือเหตุการณ์ที่น่าสนใจ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างอิสระ

7) จัดให้มีการสอดแทรกการอบรมด้านจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัด การเรียนการสอน และกิจกรรม โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เด็กมีความประพฤติดี เช่นการมอบหมายความรับผิดชอบให้เด็กปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันของห้องเรียน การทำความสะอาดห้องเรียน ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้การปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทย เช่น การไหว้ การสวดมนต์ก่อนนอน และนำเด็กเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา เช่น จัดกิจกรรมถวายเทียนในวันเข้าพรรษาที่วัดปริบูรณ์ รู้จักการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมทั้งภายในและภายนอกสถาบัน จัดกิจกรรมตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องสอดแทรกทั้งด้านการประหยัดการออมด้านคุณธรรมและจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง

5. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำไปใช้

1) จากการวิจัยครั้งนี้ สถานศึกษาระดับ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และมหาวิทยาลัยอื่นที่ต้องการกำหนดอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพด้านดนตรี หรือดำเนินกิจกรรมด้านดนตรี นำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ได้ เช่น สถานศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปของประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ด้านดนตรี หรือสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1) รูปแบบกิจกรรมด้านดนตรีที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ในสถานศึกษา นั้นเป็น การอนุรักษ์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างดียิ่ง สถานศึกษาควรนำรูปแบบและ กิจกรรมด้านดนตรีในหลักสูตรดนตรีพื้นบ้านกำหนดไว้ในแผนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ หลักทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติได้ดียิ่งขึ้น และนำกิจกรรมมาสอดแทรกในช่วงเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ควรมีการฝึกซ้อมกิจกรรมที่เป็นระบบ เป็นเวลา และควรมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถด้านดนตรีโดยเฉพาะเพื่อขับเคลื่อนในการดำเนินกิจกรรมด้านดนตรีได้อย่างถูกต้อง ตามหลักการจัดกิจกรรมด้านดนตรี ซึ่งต้องเป็นผู้ที่สามารถทำความเข้าใจกับคนในชุมชนได้ว่า ในบางครั้งอาจมีการดำเนินกิจกรรมหลังจากเวลาราชการ

เอกสารอ้างอิง

- ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2545).แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นไท. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สำนักงาน. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์ และคณะ. (2548) ทักษะ 5C เพื่อการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการ จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2557) เติบโตเต็มตามศักยภาพสู่ศตวรรษที่ 21 ของการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สมนึก นนธิจันทร์. (2542). การเรียนการสอนการวัดผลและประเมินผลจากสภาพจริงของผู้ เรียน โดยไขแฟมสะสมงาน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2540). การคิดและการสอนเพื่อพัฒนากระบวนการ คิด: ต้นแบบการเรียนรู้ทางดานหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: โครงการ พัฒนาการเรียนการสอน. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2543). อัตลักษณ์ (Identity): การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์พุทธจรีตกับคัมภีร์ปฐมสมโพธิ A Comparative Study Between Bhuddhacarita and Pathamasombodhi

อภิวัฒน์ชัย พุทธจร

Abhiwatchai Buddhacorn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkai Campus

E-mail: Jomjon2003@gmail.com

บทคัดย่อ

ความคล้ายคลึงกันของเนื้อหาในคัมภีร์พุทธจรีตและปฐมสมโพธิ ได้แก่ เรื่องการประสูติ การเสด็จออกผนวช การบำเพ็ญตบะ การแสดงปฐมเทศนา การดับขันธปรินิพพาน การจัดงานถวาย พระเพลิงและการแบ่งพระบรมอัฐิของพระพุทธเจ้า รวมถึงหลักคำสอนหลักของพระพุทธองค์ก็มีความเหมือนกัน ส่วนบุคคลที่ปรากฏในคัมภีร์ทั้งสองก็มีบทบาทที่คล้ายคลึงกัน

ความแตกต่างกันของคัมภีร์พุทธจรีตและปฐมสมโพธิ ได้แก่ เรื่องการบรรลุธรรมของพระพุทธองค์และหลักธรรมพื้นฐานที่ใช้ในการประกาศพระศาสนา โดยในคัมภีร์พุทธจรีตใช้หลักไตรลักษณ์เป็นพื้นฐาน ส่วนคัมภีร์ปฐมสมโพธิใช้หลักอนุပ္พกิกถาเป็นพื้นฐาน นอกจากนี้บทบาทและหน้าที่ของพระอุทายีก็มีความแตกต่างกัน

คำสำคัญ: ศึกษาเปรียบเทียบ, พุทธจรีต, ปฐมสมโพธิ

Abstract

The similarity of subject matters in Buddhacarita Canon and Pathamasombodhi canon was about birth, ordination, meditation, first sermon, Nirvana, funeral ceremony and distributing Buddha's relics including main teaching of Buddha. As for people mentioned in canon was also same.

Different matters in Buddhacarita Canon and Pathamasombodhi canon was about acknowledging Dhamma of Buddha and basic Dhamma principle used in declaring religion. In Buddhacarita Canon, it was a basic as for Pathamasombodhi

canon, it used gradual instruction principle. Beside this, role and duty of Phra Uthayee was also different.

Keywords: Comparative Study, Buddhacarita, Pathamasombodhi

1. บทนำ

มนุษย์เกิดมาความรู้สึกต่าง ๆ ทั้งความกลัว ความสุข ความทุกข์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดในตัวมนุษย์เอง แล้วแต่ว่าใครจะได้รับสิ่งเหล่านี้มากน้อยเพียงใด ถ้าใครได้รับความสุขก็ถือว่าผู้นั้นได้สั่งสมบุญกุศลมาแล้วในปางก่อน จึงได้รับแต่สิ่งที่ดี ๆ ในปัจจุบัน ส่วนความทุกข์นั้น ถ้าใครได้รับก็จะมีตัวบ่งชี้ว่า ผู้นั้นได้รับกรรมมาแต่ปางก่อน ซึ่งเป็นกรรมที่ไม่ดี เป็นอกุศลกรรมที่ตัวเองได้สั่งสมไว้ ส่วนความกลัวนั้น มนุษย์ได้รับผลในปัจจุบัน ไม่มีตัวชี้วัดว่าได้รับกรรมมาแต่ไหน และสั่งสมกรรมใดไว้แต่ไหนหลัง จึงได้รับความกลัวนี้ เมื่อมนุษย์เรามีความกลัว จึงเป็นเหตุให้มีการนำสิ่งต่าง ๆ มาเป็นตัวป้องกันสิ่งที่ตัวเองกลัว จึงได้หาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของตัวเองไม่ให้เกิดความกลัว ถ้ามีความกลัวก็ให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เป็นเหตุให้มีการบูชาเกิดขึ้น และการบูชานั้นก็แล้วแต่ผู้ที่ได้รับการปลุกฝังจากผู้ที่เป็นผู้นำ ถ้าผู้นำชักจูงให้บูชาต้นไม้ เหล่าบริวารก็ย่อมบูชาต้นไม้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงเกิดการบูชากันขึ้น มีทั้งการบูชาภูเขา ต้นไม้ พระอาทิตย์ พระจันทร์ มีการบูชาไฟ วิญญาณ ดังนั้นเป็นต้น ซึ่งการบูชาเหล่านี้เป็นบ่อเกิดแห่งลัทธิต่าง ๆ ขึ้น คนที่มีความเชื่อความศรัทธาในลักษณะเดียวกันก็จะนับถือ บูชาเหมือนกัน ทั้งที่เป็นเทวนิยม และอเทวนิยม และมีการพัฒนาขึ้นจนเกิดเป็นศาสนาขึ้น และศาสนาแต่ละศาสนาก็มีบ่อเกิดที่แตกต่างกัน บางศาสนาก็เกิดจากสิ่งมหัศจรรย์ที่ปรากฏขึ้นมาตามธรรมชาติ บางศาสนาเกิดขึ้นมาจากความกลัว บางศาสนาเกิดขึ้นมาด้วยความทุกข์ แล้วแต่ว่าผู้ที่เป็นผู้นำของศาสนานั้นจะประสบมา

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นผู้ที่เห็นความทุกข์และความเปราะบางใน ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ของผู้ที่มาเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสาร เป็นเหตุให้พระองค์ได้แสวงหาหลักธรรมเพื่อที่จะรอดพ้นจากการเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏะแห่งนี้ ดังนั้นพระองค์ได้ค้นพบหลักธรรม ซึ่งเป็นความจริงอันประเสริฐ เป็นความจริงที่เกิดขึ้นแก่มนุษย์โลกทุกคน คือ หลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหลักความจริงอันประเสริฐ เป็นความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นพระอริยะ อันประกอบไปด้วย

1. ทุกข์ ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาวะที่บีบคั้น ขัดแย้ง บกพร่อง ขาดแก่นสาร และความเที่ยงแท้

2. ทุกขสมุทัย เหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหา 3 คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา

3. ทุกขนิโรธ ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นแล้ว

4. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา คือปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค มีทั้งหมด 8 ทาง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543: 155)

สิ่งเหล่านี้เป็นธรรมชาติที่ใครได้นำมาปฏิบัติก็จะเป็นหนทางที่จะเป็นผู้ที่ประเสริฐกว่าผู้ใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นเทวดา มนุษย์ แม้กระทั่งพรหมที่ศาสนาพราหมณ์เห็นว่าเป็นผู้ที่ประเสริฐที่สุด เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว พระองค์ได้มีความเมตตาต่อผู้ที่ถูกความทุกข์ในวัฏฏะให้รอดพ้นจากความทุกข์ จึงทรงแสดงธรรมที่พระองค์ได้เห็นเองและเป็นเหตุให้เกิดความสุขที่แท้จริง คือ พระนิพพาน ให้แก่ประชาชน และด้วยพระปัญญาคุณ ที่พระองค์นั้นสามารถที่จะแสดงธรรมให้ถูกกับจริตของแต่ละบุคคล เพราะเหตุที่มนุษย์ทั้งหลายนั้นมีความรู้ มีสติปัญญาที่แตกต่างกัน การแสดงพระธรรมให้แก่ผู้ที่รับฟังในระดับเดียวกันไม่ได้ ด้วยพระปัญญาคุณนี้ พระองค์จึงได้แบ่งบุคคล 4 จำพวก (อง.จต. 21/133/135) คือ 1. อุคฆฏิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมแต่พอท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง 2. วิปจิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมต่อเมื่อท่านอธิบายความแห่งหัวข้อนั้น 3. เนยยะผู้พออนุญาตได้ 4. ปทปรมะ ผู้มีทิเป็นอยู่อย่างยิ่ง ด้วยพระกรุณาพระองค์จึงได้กล่าวสอนเหล่าชนที่พระองค์ได้แบ่งแยกนั้น ตามสมควรที่บุคคลใดจะรับพระธรรมนั้น ๆ ได้ เป็นเหตุให้บุคคลเหล่านั้นพ้นจากความทุกข์ที่ต้องมาเวียนว่ายตาย เกิดในสังสารวัฏฏ์นี้ ดังนั้น พระองค์จึงได้รับการยกย่องจากบุคคลโดยทั่วไปว่า

“พระผู้มีพระภาค พระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตามทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง” (ที.สี. 9/179/118)

พระพุทธองค์นั้นเป็นผู้ที่ควรได้รับการยกย่องอย่างที่กล่าวมานี้ พุทธศาสนาทั้ง 2 นิกาย คือ พุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน ได้มีการประพันธ์ ชีวประวัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้มากมาย ซึ่งแล้วแต่จะมีการประพันธ์ไว้อย่างวิจิตรการตาเพียงใด อย่างมหายานได้ประพันธ์ถึงความงามของพระองค์ ว่าสตรีนางใดที่พบเห็นในความงามที่มีในพระองค์แล้ว บางคนถึงตัวสั่นไม่สามารถที่จะควบคุมตัวเองได้ ซึ่งทางมหายานนั้นได้มีการแต่งชีวประวัติของพระองค์ไว้เป็นจำนวน

มาก ซึ่งแต่ละเล่มก็มีความวิจิตรแล้วแต่ว่า ผู้ใดต้องการที่จะให้พระองค์นั้น มีความพิสดารอย่างไหนมากที่สุด แต่ความพิสดารนั้นได้ไม่ได้บิดเบือนหลักคำสอนในทางพุทธศาสนาเลย เช่นคัมภีร์พุทธจรีต ก็ได้พรรณนาถึงพระองค์และวงศ์สกุลของพระองค์ได้อย่างดี และคัมภีร์ปฐมสมโพธิได้พรรณนาถึงการเสด็จอุบัติของพระองค์ การแสวงความหลุดพ้นและการดับขันธปรินิพพานเป็นอย่างดี

คัมภีร์พุทธจรีต เป็นวรรณกรรมที่มีความสำคัญที่นำเอาเรื่องราวประวัติความเป็นมาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเป็นฝ่ายของมหายาน ตั้งแต่พระองค์บังเกิดในโลกมนุษย์ การเสด็จออกผนวช การตรัสรู้ธรรม เสด็จดับขันธปรินิพพาน จนถึงแจกพระธาตุและคัมภีร์เล่มนี้ยังได้รับการยกย่องว่าเป็นคัมภีร์ที่มีคุณค่าควรที่จะนำไปเป็นแบบอย่างให้แก่สังคม และเรื่องราวในวรรณกรรมนี้ก็สามารถที่จะมีการพิสูจน์ให้เห็นจริงถึงตัวบุคคลผู้ที่อยู่ในเรื่องราว เป็นบุคคลผู้ที่ควรยกย่อง เป็นผู้ที่ได้รับการนับถือเป็นอย่างมาก ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน จนได้รับการยกย่องว่าเป็นมหากาพย์ ประวัติศาสตร์หรือวรรณกรรมต่าง ๆ นั้น ถ้าไม่มีคุณค่าควรที่จะนำไปเป็นแบบอย่างแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะได้รับความเป็นมหากาพย์ได้ ดังนั้น คัมภีร์พุทธจรีตนี้ จึงเป็นวรรณกรรมควรที่จะนำไปเป็นแบบอย่างที่ดี

คัมภีร์ปฐมสมโพธิเป็นวรรณคดีที่มีความสำคัญที่นำเอาเรื่องราวประวัติความเป็นมาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เป็นฝ่ายของเถรวาท ตั้งแต่พระองค์ยังประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิต การเสด็จอุบัติของพระองค์ การแสวงความหลุดพ้นและการดับขันธปรินิพพาน จนถึงแจกพระธาตุ และคัมภีร์เล่มนี้ยังได้รับการยกย่องว่าเป็นคัมภีร์ที่มีคุณค่าควรที่จะนำไปเป็นแบบอย่างให้แก่สังคม เป็นบุคคลผู้ที่ควรยกย่อง เป็นผู้ที่ได้รับการนับถือเป็นอย่างมาก ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน

เมื่อทั้ง 2 นิกายได้มีการเรียบเรียงพุทธประวัติของพระองค์แล้ว ถึงแม้ว่าจะมีพระศาสดาพระองค์เดียวกันก็ตาม ทั้ง 2 นิกายยอมให้ความสำคัญในประวัติของพระองค์ที่แตกต่างกัน ให้ความสำคัญวิจิตรพิสดารที่แตกต่างกัน จุดเน้นของนิกายก็มีความแตกต่างกัน หรือมีบางส่วนที่ได้มีการประพันธ์ที่คล้ายคลึงกัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวิเคราะห์ คัมภีร์พุทธจรีตและคัมภีร์ปฐมสมโพธิ เพื่อให้ทราบถึงประวัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เป็นฝ่ายมหายาน และเถรวาท ว่าคัมภีร์พุทธจรีตของฝ่ายมหายานนั้นได้ให้ความสำคัญแก่ประวัติของพระองค์อย่างไร และคัมภีร์ปฐมสมโพธิของฝ่ายเถรวาทให้ความสำคัญอย่างไร และ รวมถึงการนำเอาคัมภีร์ทั้ง 2 มาเปรียบเทียบถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างกันอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคัมภีร์พุทธจรีตในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน
2. เพื่อศึกษาคัมภีร์ปฐมสมโพธิในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์พุทธจรีตในพระพุทธศาสนาเถรวาทและปฐมสมโพธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พุทธจรีต และคัมภีร์ปฐมสมโพธิ รวมถึงเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. วิเคราะห์ข้อมูล
3. สรุปผลการศึกษา
4. นำเสนอข้อมูล

4. สรุปผลการวิจัย

พระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน จักมีข้อปฏิบัติที่แตกต่างกัน ซึ่งฝ่ายเถรวาท จักเน้นที่พระวินัย ส่วนฝ่ายมหายานจักเน้นที่พระธรรมก็ตาม แต่ทั้งสองฝ่ายยังให้ความสำคัญเกี่ยวกับ พระชีวประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามแนวคิดของปราชญ์ทางศาสนาของฝ่ายตน ทั้งมีการทำให้ พระประวัติของมีความพิสดารในด้านต่าง ๆ ทั้งการประสูติ ตรัสรู้และปรินิพพาน เพื่อที่จักทำให้ผู้ที่ได้อ่านได้ให้ความสำคัญและบังเกิดความเลื่อมใสศรัทธา โดยมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1. คัมภีร์พุทธจรีต

- พระองค์ประสูติมาสามารถเกิดได้เจ็ดก้าว ได้ทอดพระเนตรไปในทิศทั้งสี่แล้วตรัสว่า “เราเกิดมาเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก นี่เป็นการเกิดในโลกครั้งสุดท้ายของเรา” และได้มีสายน้ำเย็น และน้ำอุ่นไหลลงมาจากท้องฟ้า

- พระองค์ประสูติได้ 10 วันพระราชาได้มีการจัดเลี้ยงพราหมณ์ ได้มีการขนานพระนามของพระกุมาร ว่า สรวารณสีหะ และพระมารดาก็ได้ทิวศต

- พระกุมารอภิเษกสมรสกับพระนางยโสธราแล้ว ได้ประสูติพระโอรสและตั้งชื่อพระโอรสนั้นว่า ราหุล

- พระกุมารได้เกิดความสังเวช เพราะเห็นไส้เดือน สัตว์เล็กสัตว์น้อยนอนตาย เพราะถูกไถดัด และได้ทอดพระเนตรเห็นชาวากำลังไถ และวัวที่กำลังทนทุกข์อยู่ในที่แจ้ง เห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ ทรงสดับถึงความดับทุกข์และทรงเห็นความวิปัสของเหล่าสตรีทั้งหลาย

- พระกุมารเสด็จไปยังอาศรมของฤๅษีการวะ ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีความมรณ ซึ่งมีความ
กว้างและนกออยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และได้ผนวชเป็นเพศบรรพชิตในที่นั้น

- พระองค์ได้บรรลุญาณดังนี้

1. ทรงระลึกถึงการเกิดขึ้นในชาติก่อนได้
2. พระองค์ทรงได้รับทิพยจักขุ ทรงทอดพระเนตรเห็นการจุติและการอุบัติของ
สัตว์โลกทั้งหลายที่ทำทั้งกรรมดีและไม่ดี

3. พระมุนีทรงพิจารณาเห็นลำดับแห่งปัจจุสมุปบาท

4. บรรลุพระสัพพัญญุตญาณอันไม่มีความเปลี่ยนแปลง

- พระพุทธรองค์ทรงแสดงพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นเทศนาแรก แก่นักบวชทั้งห้าฟัง
และท่านเถาณทินยะได้ดวงตาเห็นธรรมและบวชเป็นภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา

- พระพุทธรองค์ทรงเสด็จไปยังแม่น้ำในรัฐชรา ได้มีพญามารมาอาราธนาให้พระองค์
ทรงเข้าสู่นิรวาณ พระพุทธรองค์เข้าสู่สมาธิตามแบบโยคะ และทรงปลงพระชนมายุสังขาร ทำให้
แผ่นดินไหว

- พระพุทธรองค์ทรงตรัสสอนพระสาวกทั้งหลายก่อนที่จะเข้าสู่นิรวาณ พระสาวก
ทั้งหลายให้ปฏิบัติต่อพระปราฏิโมกข์ในฐานะเป็นอาจารย์และตรัสปัจฉิมโอวาทด้วยความไม่
ประมาท

- พระพุทธรองค์ได้เข้าสู่ปฐมฌานไปจนถึงสมาบัติ 9 จากนั้นจึงเข้าฌานย้อนกลับโดย
ปฏิโลมไปจนถึงปฐมฌาน ออกจากปฐมฌานแล้วเข้าฌานต่อไปอีกจนถึงจตุตถฌานครั้งออกจาก
จตุตถฌานจึงเข้าสู่มหาปริณิรวาณ

2. คัมภีร์ปฐมสมโพธิ

พระองค์ประสูติได้ร่มไม้สาละ อุทยานลุมพินีวัน ระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์ และกรุงเทวทหะ
ตรงกับขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ก่อนพุทธศก 80 ปี เสด็จดำเนิน 7 ก้าว ทรงเหยียวกุฬารัตน และทรงเปล่ง
วาจาว่า “เราเป็นยอดของโลก เราเป็นใหญ่ในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐแห่งโลกความเกิดของเรานี้
เป็น ที่สุด บัดนี้ความเกิดอีกมิได้มี”

วันที่ 5 พระเจ้าสุทโธทนะ ได้เชิญพราหมณ์มารับประทานอาหาร จำนวน 108 คน
ตั้งพระนามของพระโอรส 2 พระนาม คือ

1. พระกุมารมีพระรัศมีโอภาสออกจากพระวรกาย จึงมีพระนามว่า อังคีรสราชกุมาร
2. พระโอรสต้องการประโยชน์ใดจักสำเร็จประโยชน์ทุกประการจึงขนานพระนามว่า
สิทธัตถะ แปลว่า ผู้มีความต้องการสำเร็จหรือสำเร็จตามความต้องการ

- วันที่ 7 พระนางสิริมหามายาทรงทิวักต

ทรงอภิเษกสมรสกับพระนางยโสธราหรือพระนางพิมพา ทรงประสูติพระราชโอรส 1 พระองค์ คือ พระราहुลกุมาร

พระองค์เสด็จออกผนวช เพราะทรงพบเห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตาย บรรพชิตผู้สงบ ทรงเป็นห่วงอนาคตของพระโอรสและสังสารสัตว์มนุษย์ทั้งหลายและทรงเห็นอริยาบถของนางสนมที่กำลังนอนหลับไหลไม่ได้สติ

เจ้าชายสิทธัตถะทรงเสด็จผนวช โดยมีนายฉันทะและม้ากัณฐกะออกไปด้วย พระองค์ทรงผนวชที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมาณี โดยมีขณิกการพรหมนำเครื่องอัฐบริขารมาถวาย เมื่อผนวชพระองค์ทรงประทับที่อนุปิยัมพวัน แขวงมัลลชนบท

พระองค์ได้บรรลุญาณดังนี้

1. ในปฐมยาม ทรงบรรลุรูปเพนิวาสนุสติญาณ ทรงระลึกชาติได้
2. ในมัชฌิมยาม ทรงบรรลุจุตูปปาตญาณ หรือทิพยจักขุญาณ ทรงรู้การเกิดและการดับของสัตว์ทั้งหลาย

3. ในปัจฉิมยาม ทรงบรรลุอาสวักขยญาณ คือ ทรงสิ้นอาสวะกิเลสทั้งหลาย คือตรัสรู้ริยสัจ 4 โดยทรงพิจารณาปัจจุสมุปบาทและขั้น 5 อันเป็นต้นทางการเข้าถึงซึ่งอริยสัจ 4

- พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นเทศนาแรก แก่ปัญจวัคคีย์ทั้งห้าฝั่ง และโกณฑัญญะพรหมณ์ได้ดวงตาเห็นธรรม และบวชเป็นภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา

มารจึงได้อารธนาให้พระพุทธองค์ทรงเข้าสู่พระนิพพาน พระพุทธองค์จึงทรงรับคำอารธนานั้น พระพุทธองค์จึงทรงปลงอายุสังขาร ณ ปาวาลเจดีย์ เมืองเวสาลี ตรงกับวันมาฆบูชา

พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระอานนทให้ภิกษุทั้งหลายมาประชุมกันและตรัสว่า ในกาลที่พระพุทธองค์ปรินิพพานพระธรรมวินัยทั้ง 84,000 พระธรรมชั้นจกเปนศาสดาแทนพระองค์ และตรัสปลงนิมโอาทแก่เหล่าภิกษุว่า สังขารมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ภิกษุจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม พระพุทธองค์ได้เข้าสู่ปฐมฌานไปจนถึงสมาบัติ 9 จากนั้นจึงเข้าฌานย้อนกลับโดยปฏิโลมไปจนถึงปฐมฌาน ออกจากปฐมฌานแล้วเข้าฌานต่อไปอีกจนถึงจตุตถฌานครั้งนี้ออกจากจตุตถฌานจึงเข้าสู่มหาปรินิรวาณ

3. คัมภีร์พุทธจริตและปฐมสมโพธิพรรณนาไว้เหมือนกัน

- พระโพธิสัตว์เสด็จออกจากครรภ์พระมารดาจะเสด็จออกกายและไม่ทรงเพอนอสัจใดๆ มีธารน้ำร้อน น้ำเย็นจะไหลจากอากาศมาสรองแก่พระโพธิสัตว์และพระมารดา ทรงประทับยืนด้วยพระบาท ผินพระพักตร์ไปทางทิศอุดร เสด็จดำเนิน 7 ก้าว เมื่อฝูงเทวดากันฉัตรตาม ทรงเหยียวยาวทั่วทิศ และทรงเปล่งวาจาว่า “เราเป็นยอดของโลก เราเป็นใหญ่ในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐแห่งโลก ความเกิดของเรานี้เป็นที่สุด บัดนี้ความเกิดอีกมิได้มี”

- เจ้าชายสิทธัตถะทรงเสด็จผนวช โดยมีนายฉันทะและม้ากัณฐกะออกไปด้วย พระองค์ทรงผนวชที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมาณี โดยมีขณิกการพรหมนำเครื่องอัฐบริขารมาถวาย เมื่อผนวชพระองค์ทรงประทับที่อนุปิยัมพวัน แขวงมัลลชนบท

- พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นเทศนาแรก โดยกล่าวถึงทางสายกลางและได้ตรัสถึงอริยสัจ 4 ประการ โดยแสดงให้เห็นแก่นักบวชทั้งห้าฟัง และท่านเกาณทีนยะหรือโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมและบวชเป็นภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา

- พระพุทธองค์ทรงสนานพระวรกายที่แม่น้ำหิรัญยวดี จากนั้นพระองค์ได้ตรัสสั่งให้พระอานันทะจัดเตรียมที่นิรवानหรือปรินิพพานในระหว่างต้นสาละคู่ ตรัสปลงฉิมโอวาทแก่เหล่าภิกษุสงฆ์ สังขารมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ภิกษุสงฆ์ยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม พระพุทธองค์ได้เข้าสู่ปฐมฌานไปจนถึงสมาบัติ 9 จากนั้นจึงเข้าฌานย้อนกลับโดยปฏิโลมไปจนถึงปฐมฌาน ออกจากปฐมฌานแล้วเข้าฌานต่อไปอีกจนถึงจตุตถฌานครั้งนี้ออกจากจตุตถฌานจึงเข้าสู่มหาปรินิรวาน

4. คัมภีร์พุทธจรีตและปฐมสมโพธิพรรณนาไว้แตกต่างกัน

- การตั้งชื่อของพระกุมารและการทิวคตของพระมารดานั้น ในคัมภีร์พุทธจรีตได้กล่าวว่า หลังจากที่พระกุมารประสูติได้ 10 วัน พระราชาได้มีการจัดเลี้ยงพราหมณ์ให้เกิดสิริมงคลให้แก่พระกุมาร ซึ่งการเลี้ยงพราหมณ์ในครั้งนั้นไม่ได้กล่าวถึงว่า ได้มีการขนานพระนามของพระกุมารหรือไม่ แต่มีกล่าวไว้ในภายหลังว่า ได้มีการขนานพระนามของพระกุมาร ว่า สรวารลสิทธิะ เพราะประชาชนมีความสุข ไม่ผิดศีลธรรม และพระมารดา ก็ได้ทิวคต

ส่วนคัมภีร์ปฐมสมโพธิ ได้กล่าวถึงการขนานพระนามและการทิวคตของพระมารดานั้นเป็นคนละวันกัน คือ หลังจากที่พระกุมารประสูติได้ 5 วัน พระเจ้าสุทโธทนะ ได้เชิญพราหมณ์มารับประทานอาหารจำนวน 108 คน แล้วคัดเอาพราหมณ์ 8 คนที่มีความชำนาญในไตรเพทมากกว่าพราหมณ์ทั้งปวงทำนายลักษณะ มีพราหมณ์ 7 คนแรก ทำนายลักษณะเช่นเดียวกับบอสีตดาบส มีเพียงโกณฑัญญะพราหมณ์ ผู้ที่มีอายุน้อยที่สุดมั่นใจว่าพระราชากุมารต้องออกบวชและตรัสรู้เป็นศาสดาเอกของโลก และได้มีการขนานพระนามของพระโอรส 2 พระนาม คือ อังคีรสราชกุมารและสิทธัตถกุมาร แต่โดยมากจักขานพระนามเพียงสิทธัตถกุมารเท่านั้น และในวันที่ 7 พระนางสิริมหามายาทรงทิวคต

- สาเหตุแห่งการออกผนวช ในคัมภีร์พุทธจรีตกล่าวถึงสาเหตุแห่งการออกผนวชของพระกุมารมีดังนี้

1. พระกุมารทรงเห็นเทวดาที่แปลงกายเป็นคนแก่จึงรับสั่งให้สารถีกลับราชรถกับไปสู่ราชวัง

2. ในเวลาต่อมา พระกุมารได้เสด็จประพาสอีกครั้ง และได้เห็นคนผู้มีโรคภัยมาปรากฏภายในพระกุมารเห็น เพราะการเนรมิตของเทวดาตนเดิม

3. พระองค์ได้เห็นคนตาย เพราะการเนรมิตของเทวดาตนเดิม

4. พระกุมาร เมื่อเสด็จประพาสได้เห็นไส้เดือน สัตว์เล็กสัตว์น้อยนอนตาย เพราะถูกไถตัด และได้ทอดพระเนตรเห็นชวานากำลังไถ จึงบังเกิดความสงสารในชวานานั้นและวัวที่กำลังทนทุกข์อยู่ในที่แจ้ง

5. พระกุมารได้ทรงเห็นสมณะผู้ที่มีความงามจริยาวัตรทุกประการ พระองค์จึงได้พิจารณาเห็นว่า สิ่งนี้เป็นหนทางที่จะทำให้พระองค์นั้นไม่ต้องมีความแก่ ความเจ็บและความตาย

6. เมื่อทรงเสด็จกลับสู่ราชวัง พระกุมารได้ทรงสดับเสียงของธิดาองค์หนึ่ง ได้กล่าวถึงความดับทุกข์ ยิ่งเป็นเหตุทำให้พระกุมารคิดที่จะออกบวชให้เร็วที่สุด เพราะต้องการที่จะหลุดพ้นจาก ความแก่ ความเจ็บ และความตาย

7. พระกุมารได้เห็นเหล่าสตรีทั้งหลายถึงความวิปلاส ซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ ตามที่ตนได้เคยปฏิบัติเป็นประจำ จึงได้บังเกิดความเบื่อหน่ายยิ่งขึ้น

ในคัมภีร์ปฐมสมโพธิได้กล่าวถึงสาเหตุแห่งการออกผนวชของพระกุมารมีดังนี้

1) ทรงพบเห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตาย ชวนให้สลดใจ

2) ทรงพบบรรพชิตผู้สงบ ชวนให้พอพระทัยเลื่อมใส

3) ทรงเป็นห่วงอนาคตของพระโอรสและสังสารสัตว์มนุษย์ทั้งหลาย

4) ทรงเห็นอิริยาบถของนางสนมที่กำลังนอนหลับใหลไม่ได้สติ โดยแสดงอาการ

อันไม่น่าเลื่อมใส จึงบังเกิดความเบื่อหน่าย

- เหตุการณ์ในวันตรัสรู้ คัมภีร์ปฐมสมโพธิได้กล่าวถึงเหตุการณ์ในวันตรัสรู้ไว้ดังนี้

1. นางนันทพลาถูกเทวดาคลใจให้น้ำข้าวปายาสมาถวายพระพุทธองค์

2. ทรงระลึกถึงการเกิดขึ้นในชาติก่อนได้ว่าพระองค์ได้เสวยพระชาติเป็นอะไร มีชื่อว่า

ว่าอย่างไร

3. พระองค์ทรงได้รับทิพยจักขุขั้นสูงสุด ทรงทอดพระเนตรเห็นการจุติและการอุบัติของสัตว์โลกทั้งหลายที่ทำทั้งกรรมดีและไม่ดี

4. พระมุนีทรงพิจารณาเห็นลำดับแห่งปัจจุสมุปปาต

5. บรรลุพระสัพพัญญุตญาณอันไม่มีความเปลี่ยนแปลง

ในคัมภีร์ปฐมสมโพธิได้กล่าวถึงเหตุการณ์ในวันตรัสรู้ไว้ว่า

1. ในเวลากลางคืน พระพุทธองค์ทรงพระมหาสุบิน 5 ประการ

2. ตอนเช้า นางสุชาดา ธิตานายกภูมิแห่งบ้านเสนานิคมนำข้าวมธุปายาส มาถวายที่ใต้ต้นโพธิ์ พระองค์เสวยเสด็จนำถาดทองไปรอยที่แม่น้ำเนรัญชรา แล้วเสด็จไปที่ต้นสาละ

3. ตอนเย็น เสด็จอยู่ใต้ต้นโพธิ์ ระหว่างทางรับหย้าคา 8 กำจากโสทรภียะ คนหา หย้าทรงบูชาที่ควงไม้มหาโพธิ์ แล้วเสด็จนั่งขัดสมาธิโดยอธิฐานว่า “หากอาตมายังไม่บรรลुพระสัมมา สัมโพธิญาณเพียงใดจักไม่เสด็จลุกจากที่นั่ง แม้พระมิ่งสาและพระโลหิตจักแห้งเหือดไป เหลือเพียง หนึ่งเส้นเอ็นและกระดูกก็ตาม”

4. พระพุทธองค์ทรงปราบพญามารที่มาขัดขวางไม่ให้พระพุทธองค์ได้บรรลุนุตร สัมมาสัมโพธิญาณ เพราะถ้าบรรลุแล้วพระพุทธองค์จักพ้นอำนาจของตน พระพุทธองค์ทรงชนะพญา มารด้วยพระบารมี 10 ทศ ที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญมาแต่ชาติก่อน

5. ทรงบรรลุนุตร 3 แล้วใช้สติปัญญาพิจารณาจนเกิดความรู้แจ้ง คือ

5.1. ในปฐมยาม ทรงบรรลุปุพเพนิวาสานุสติญาณ ทรงระลึกชาติได้

5.2. ในมัชฌิมยาม ทรงบรรลุตูปาตญาณ หรือทิพยจักขุญาณ ทรงรู้การเกิด และการดับของสัตว์ทั้งหลาย

5.3. ในปัจฉิมยาม ทรงบรรลุอาสวักขยญาณ คือ ทรงสิ้นอาสวกิเลสทั้งหลาย คือตรัสรู้อรียสัจ 4 โดยทรงพิจารณาปฏิจกสมุปบาทและขั้น 5

- การบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณในคัมภีร์พุทธจริตกล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงบรรลุ ด้วยปฏิจกสมุปบาท แต่ในคัมภีร์ปฐมสมโพธิกล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงบรรลุด้วยอรียสัจ 4 ส่วนปฏิจกสมุปบาทนั้น พระพุทธเจ้าได้พิจารณาหลังจากที่พระองค์ได้บรรลุโพธิญาณแล้ว

- หลักธรรมที่ทรงแสดงในการเผยแผ่ที่เหมือนกันคือ ในคัมภีร์พุทธจริตและปฐม สมโพธิใช้หลักธรรมกับผู้ที่มีอธิมามาก ส่วนที่มีความแตกต่าง คือ ในคัมภีร์พุทธจริตกล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักของไตรลักษณ์ คือความเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา โดยเน้นหนักที่ความ ทุกข์ ส่วนในคัมภีร์ปฐมสมโพธิจะใช้อนุปุพพิกถา

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 9.

กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรม, 2543.

ก่องแก้ว วีระประจักษ์ (บรรณาธิการ). ชินมหาานิทาน เล่ม 1 ภาคภาษาบาลี. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. กรุงเทพฯ: หจก.สหประชาพาณิชย์, 2530.

- _____. (บรรณาธิการ). **ชินมทานิทาน เล่ม ๒ ภาคภาษาไทย**. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, กรุงเทพฯ: หจก.สหประชาพานิชย์, 2530.
- ก่องแก้ว วีระประจักษ์ และวิรัตน์ อุณนาทรวงกร. **คัมภีร์ใบลานฉบับหลวงในสมัยรัตนโกสินทร์**. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2527.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **พระราชพิธีสิบสองเดือน เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2533.
- ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. **พระประวัติและพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรบริการ, 2515.
- ดำรงราชานุภาพ. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **ประวัติบุคคลสำคัญ**. พระนคร: แพร่วิทยา, 2496.
- ดำรงราชานุภาพ. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **สังคีตยวงค์**. คำอธิบายหนังสือสังคีตยวงค์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระอุปาสถุณูปมาจารย์ (กมลเถระ) วัดพระเชตุพน, กรุงเทพฯ: หจก.คิวพร, 2521.
- ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พระ. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.
- ธรรมสิริชัย, พระ. ผู้แปลและเรียบเรียง. **พุทธ-อัสติ nibาต**. (พิมพ์เป็นที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ พระธรรมสิริชัย วัดพระปฐมเจดีย์ นครปฐม), 2528.
- บำเพ็ญ ระวิน. **ธัมมประวัติ: คัมภีร์เพื่อพุทธภาวะ เอกสารหมายเลข 6 ประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่องวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในล้านนา ครั้งที่ 2**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2521.
- ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 4 “ปฐมวงศ์”**, พระนคร: ก้าวหน้า, 2507.
- ผ่อง ช่างกึ่ง. **ภาพพุทธประวัติ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2526.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2530.
- พระเถระ 30 รูป. **ปฐมสมโพธิ 30 ปริจเฉท**. พระเถระ 30 รูป แต่งถวายรัชกาลที่ 5, พระนคร: โรงพิมพ์ไท, 2471.
- พิมลธรรม (ชอบ อนุจารีมหาเถระ ร.บ.), พระ. **พุทธประวัติที่ศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 5, (พิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ ในการทำบุญอายุครบ 4 รอบ 48 ปี พระเมธีวราญาณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโอรสาราม, 15 พฤษภาคม 2539).
- พุทธทาสภิกขุ. **พุทธประวัติจากพระโอษฐ์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 2529.

- ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว. **บทความเรื่อง ปฐมสมโพธิ** เอกสารโบราณที่เก่าที่สุดในล้านนา หนังสือพิมพ์ สยามรัฐ ชาวกรุง ปีที่ 2 ฉบับที่ 90 วันอาทิตย์ที่ 23 สิงหาคม 2541.
- วชิรญาณโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. **พุทธานุพุทธประวัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 26, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2529.
- ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา. **วรรณวิทยา** รวมบทความทางวิชาการ พิมพ์เป็นที่ระลึกในวาระเกษียณอายุราชการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- สมเด็จพระสังฆราช (ปสุสเทว). **ปฐมสมโพธิ**. กรุงเทพฯ. มหাজุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. **อุปกรณ์วรรณคดีทางพระพุทธศาสนา คู่มือพระปฐมสมโพธิ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. **วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- เสถียรพงษ์ วรรณปก. **พุทธศาสนา: ทศนะและวิจารณ์**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2539.
- เสมอ บุญมา. **อรรถาธิบายและวิเคราะห์ศัพท์ในปฐมสมโพธิกถา**. กรุงเทพฯ: หจก.สำนักพิมพ์ ปรกาศปริทัศน์, 2536.
- รัตนปัญญาธร, พระ. **ชินกาลมาลีปกรณ์**. แสง มนวิฑูร ผู้แปล. พิมพ์ครั้งที่ 4. ในงานพระราชทานเพลิง ศพศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร, กรุงเทพฯ, 2517.
- วงเดือน สุขบาง. “การศึกษาปฐมสมโพธิกถาในแนวสุนทรียะ” **ปริญญานิพนธ์การศึกษา มหำบัณฑิต** มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524.
- วัลลีย์ ภิงคารวัฒน์. “ขีนาลังการ: การตรวจชำระและศึกษาเชิงวิเคราะห์” **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษร ศาสตรมหาบัณฑิต** จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2522.

วัฒนธรรมความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา Culture of Humanity in Buddhism

พระศรีปริยัติธาดา (พระมหาทองสา ชาติดำดี)

Phrasripariyattithada (Phramaha Thongsa Chartdumdi)

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: portor9mcu@hotmail.com

บทคัดย่อ

วัฒนธรรมความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา คือ การปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีมนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางในการบัญญัติคำสอน ถึงแม้ว่าจะมีการกล่าวถึงความรู้ด้านอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวมนุษย์ ก็เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายให้เข้าใจในตัวมนุษย์ได้อย่างถูกต้อง พระพุทธศาสนาถือว่าเรื่องมนุษย์ เป็นปรากฏการณ์ชีวิตอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในโลกโดยเป็นชีวิตที่มีศักยภาพสูง เป็นผู้สามารถฝึกฝนอบรมตนได้ และเมื่อได้รับการพัฒนาแล้ว ก็จะเป็นผู้ประเสริฐสูงสุด การแสดงถึงความเป็นอยู่ของมนุษย์ในธรรมชาติ ตามหลักภาวนา 4 กายภาวนา คือ การทำกายให้เจริญ มีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ศิลภาวนา พัฒนาศีล เจริญศีล คือมีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ไม่เบียดเบียนก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แก่สังคม และประพฤตสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อสังคม มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริต เป็นการฝึกตนให้อยู่ในสังคมด้วยดีและเป็นประโยชน์ จิตภาวนา พัฒนาจิต ในการพัฒนาจิตตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเป็นการฝึกอบรมให้จิตมีคุณสมบัติครบ 3 ด้านคือ คุณภาพจิต สมรรถภาพจิต สุขภาพจิต ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา คือ การทำปัญญาให้เจริญงอกงาม ในเบื้องต้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในศิลปวิทยาการ ทางวิชาชีพ ต่อมาต้องพัฒนาปัญญาให้มีการรับรู้ เรียนรู้ อย่างถูกต้องของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

คำสำคัญ: วัฒนธรรม, มนุษย์, พระพุทธศาสนา

Abstract

In Buddhist culture, humanity is to follow the tenets of Buddhism. The man at the center of the canonical teachings. Although it is said to know the other side is not relevant to humans. To use it as a tool to explain the human correctly. Buddhism is human Life is a phenomenon that exists in the world is alive with

potential. As to their training. When developed, it will be good to show up to the well-being of human nature, by praying the Rosary is to do physical exercise four to flourish. A complementary relationship with the physical environment precepts of prayer is a growing canon of social behavior developed. Persecuted not cause trouble to others to behave and what are the benefits to society. discipline Honestly career The train themselves in a society with good and useful mental prayer, spiritual formation in the spiritual development of the principles of Buddhism is a trained mental qualified third aspect is the quality of mental competency, mental health, mental faculties wishing to develop intellectual is to do. to wit, exuberance Initially, there must be a better understanding of the arts and sciences, professional development later be wise to learn the correct perception of things after the fact.

Keywords: Culture, Human, Buddhism

1. บทนำ

ในโลกนี้มีสัตว์มีชีวิตหลายจำพวกอาศัยอยู่ ในบรรดาสัตว์มีชีวิตเป็นจำนวนมากนั้น สัตว์ที่นับเนื่องด้วยมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีการพัฒนาได้มากกว่าสัตว์ทุกจำพวก การพัฒนาตัวบุคคล ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ผู้ที่พัฒนาตนแล้ว ย่อมได้รับความเคารพนับถือ ยกย่อง เชิดชู ซึ่งตรงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตอนหนึ่งที่ว่า “ทนต์ เสฏโฐ มนุสเสสุ ในหมู่มนุษย์ ผู้ที่พัฒนาฝึกฝนที่ดีเท่านั้น จึงจะเป็นผู้ประเสริฐ” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/33/48) บุคคลที่พัฒนาตนเองได้ดี ก็คือ บุคคลที่สามารถอยู่เหนืออำนาจของความเคยชินบุคคลประเภทนี้จะปรับตัวพัฒนาขึ้นไปเรื่อย ๆ ซึ่งถือว่าเป็นความสามารถพิเศษการพัฒนาตน จะช่วยให้บุคคลสำรวมกายและใจมากขึ้น รู้จักควบคุมตนเองในการแสดงออกได้อย่างเหมาะสม รู้จักข่มใจ มีความอดทนอดกลั้น เพื่อรักษาความดีความงามของตนจนได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นมิตรกับบุคคลทั่วไปได้อย่างดี ฉะนั้น การพัฒนาตนคือ การสร้างความเป็นคนใหม่ในตนเองให้มีสุขภาพกายที่แข็งแรง สุขภาพจิตที่ดี มีทักษะกำลังใจ มีจุดมุ่งหมายของชีวิตและเป็นมิตรกับบุคคลทั่วไป (สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2543: 145-146) เพราะนอกจากมนุษย์แล้วสัตว์ทั้งหลายต่างอาศัยเพียงสัญชาตญาณในการเลี้ยงชีวิต และเอาตัวรอดเท่านั้น ในขณะที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีสัญชาตญาณน้อยกว่าสัตว์ทุกจำพวก (กรมวิชาการ, 2539: 11) แต่สามารถพัฒนาได้มากกว่าสัตว์เหล่านั้น ดังมีผู้กล่าวว่า

“มนุษย์นั้นดูเหมือนว่าจะมีลักษณะพิเศษหลายประการที่บรรดาสัตว์และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ไม่มี จนทำให้บางคนไม่ยอมรับว่ามนุษย์คือสัตว์ชนิดหนึ่ง ลักษณะพิเศษของมนุษย์ เช่น ใช้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม รู้จักแต่งตัวได้สวย กินอาหารได้มากมายหลายประเภท เนื้อก็กินได้ พืชก็กินได้ มนุษย์มีมันสมองที่ประเสริฐเฉลียวฉลาด สามารถ

ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม สามารถดัดแปลงสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ และที่สำคัญคือ สามารถสะสมและถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นต่อ ๆ ไป” (ณรงค์ เส็งประชา, 2541: 12)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า มนุษย์ถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญ ในการที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนสังคมหรือเป็นตัวชี้วัดความเป็นไปของสังคมในปัจจุบัน เพราะสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบันล้วนเกิดขึ้นได้ด้วยอาศัยมนุษย์เป็นผู้สร้างแทบทั้งนั้น เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าทรัพยากรมนุษย์ (Human resources) เป็นส่วนสำคัญ อันหนึ่งในกระบวนการผลิตสินค้าและบริการและการพัฒนาประเทศ คุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ จะมีผลต่อเนื่องไปยังความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของประเทศหรือ ของสังคม สังคมใดมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ สังคมนั้นก็จะมีการพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ตรงกันข้ามหากสังคมใดที่ทรัพยากรมนุษย์ขาดคุณภาพก็จะทำให้การพัฒนาประเทศ เป็นไปได้อย่างเชื่องช้าและความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจจะอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงถือเป็นหน้าที่หลักประการหนึ่งของหน่วยงานภาครัฐที่จะต้องดำเนินการ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพตรงกับที่ต้องการ

วัฒนธรรมของความเป็นมนุษย์นั้นจะเห็นได้ว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม ชอบการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มด้วยเหตุผล เพื่อความปลอดภัยจากการถูกเบียดเบียนโดยภัยอันตรายต่าง ๆ หากมองในแง่ดี ดูเหมือนการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนของสังคมมนุษย์จะมีผลแต่ในด้านบวกโดยส่วนเดียว แต่ในความเป็นจริงการอยู่รวมกันของมนุษย์มีรายละเอียดมากกว่านั้น มนุษย์มีแรงขับเคลื่อนภายในจิตใจที่แสดงออกมาเป็นความอยากได้ความไม่พอใจ และความลุ่มหลงเมื่อมีสิ่งเร้าและสิ่งนี้ก็พร้อมที่จะก่อให้เกิดการเบียดเบียนกันขึ้น ซึ่งกลายเป็นปัญหาที่สร้างความอ่อนแอภายในกลุ่มของสังคมมนุษย์นั่นเอง ด้วยเหตุนี้สังคมมนุษย์จึงเรียกร้องกฎระเบียบ (ศีล) เพื่อช่วยควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมที่จะไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แต่การไม่เบียดเบียนกันอย่างเดียวย่อมไม่อำนวยความสะดวกแก่การอยู่รวมกันได้เต็มที่ เพราะในสังคมมนุษย์การเบียดเบียนกันไม่ใช่ปัญหาเดียวที่ต้องแก้ไข การมุ่งที่จะเอาตัวรอดเฉพาะตัวโดยไม่ใส่ใจกับความทุกข์ของคนอื่นซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมก็เป็นปัญหาเช่นเดียวกัน ดังนั้น สังคมมนุษย์จึงเรียกร้องการพึ่งพาอาศัยกันและกันก่อให้เกิดการช่วยเหลือแบ่งปันด้วยเห็นว่าการให้เป็นสิ่งที่ควรกระทำ การที่มนุษย์มีการช่วยเหลือกันนี้ชี้ให้เห็นว่า แม้ว่ามนุษย์จะมีธรรมชาติภายในจิตใจที่เป็นด้านลบ แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็มีธรรมชาติด้านบวกเป็นคุณสมบัติภายในจิตใจด้วย และด้วยคุณสมบัติดังกล่าวทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเมตตาสงสาร และช่วยเหลือเมื่อเห็นคนอื่นได้รับความเดือดร้อน หรือแม้ในภาวะปกติมนุษย์ก็ยังมีจิตสำนึกในทางเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน การให้ความช่วยเหลือและการแบ่งปันน้ำใจไมตรีต่อกันนี้ได้ช่วยให้สังคมมนุษย์อยู่กันได้อย่างมีความเข้มแข็งมากขึ้น ในแง่ดังกล่าวนี้วัฒนธรรมการให้การช่วยเหลือและการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ในสังคมมนุษย์จึงไม่ได้เกิดจากอิทธิพลคำสอนของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง

โดยเฉพาะ แต่ทุกศาสนาจะมีหลักคำสอนว่าด้วยการเสียสละแบ่งปัน ดังนั้นการที่เกิดจากธรรมชาติด้านบวกภายในจิตใจมนุษย์จึงไม่ได้เน้นคุณค่าทางด้านจิตใจเหมือนกับการให้ที่เกิดจากอิทธิพลของศาสนา (พิน ดอกบัว, 2539: 7-8) คือ ศาสนาทุกศาสนาสอนให้เชื่อว่าการให้เป็นความดีและมีผลเป็นความสุขใจแก่ผู้ให้ทั้งโลกนี้และโลกหน้า (พิน ดอกบัว, 2539: 3) สังคมในปัจจุบันนี้เป็นสังคมที่มนุษย์ทุกคนเฝ้าหาความสุขด้วยกันทั้งสิ้น แต่ดูเหมือนว่ายิ่งไขว่คว้าหาความสุขยิ่งพบแต่ความทุกข์ สาเหตุหนึ่งมาจากการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้นเอง เพราะการที่จะเกิดความสุขอย่างแท้จริงได้นั้น ขึ้นอยู่กับการมีวิถีคิดและการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อชีวิตของตนเองและต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางสังคมทางธรรมชาติและทางวัตถุโดยทั่วไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูร ธมฺมปญฺญโต), 2551: 2)

สังคมไทยเป็นสังคมชาวพุทธซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา (ประเวศ วะสี, 4) แม้จะเป็นสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนที่หลากหลายทั้งเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นแต่ความมีน้ำใจ ไมตรี ช่วยเหลือแบ่งปันก็เป็นลักษณะร่วมของคนในสังคม ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมการให้ตามคำสอนพุทธศาสนาในอดีตจนถึงสังคมไทยปัจจุบัน เมื่อสังคมได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความทุกข์ของคนในสังคมที่เกิดจากภัยธรรมชาติ ความยากจน หรือความเจ็บป่วยด้วยโรคร้ายจากสื่อต่าง ๆ ภาพที่จะเห็นตามมาก็คือคนในสังคมทุกเชื้อชาติศาสนา ขวนขวายที่จะให้ความช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ ประเด็นที่น่าจะศึกษาอย่างยิ่งก็คือการศึกษาถึงการให้เชิงพุทธแตกต่างจากการให้ในวัฒนธรรมศาสนาอื่น ๆ อย่างไรอีกประการหนึ่ง ในสภาพสังคมปัจจุบันปัญหาเศรษฐกิจทำให้คนในสังคมต่างได้รับผลกระทบสภาพที่ทุกคนต่างดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอดมุ่งประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง คนที่ฉลาดประกอบการในเชิงธุรกิจย่อมสามารถที่จะเอาตัวรอดได้ แต่คนที่มีกำลังความสามารถน้อยกว่าคงไม่อาจคาดหวังจะได้รับการช่วยเหลือ เพราะในสภาพการณ์เช่นนี้ การเอื้อเฟื้อแบ่งปันจะเกิดขึ้นได้น้อยมาก จิตสำนึกแห่งความเอื้อเฟื้อแบ่งปันด้วยความรักในเพื่อนมนุษย์ร่วมสังคมคงเกิดขึ้นได้ยาก ดังนั้นการศึกษาวัฒนธรรมการให้เชิงพุทธเพื่อการเข้ามามีบทบาทในการค้าจุนสังคม จึงเป็นประเด็นที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง

2. วัฒนธรรมกับความเป็นมนุษย์

คำว่า “มนุษย์” หมายถึง สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล สัตว์ที่มีจิตใจสูง คน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2531: 624) ผู้รู้ศัพทศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาได้ให้คำนิยามความหมายของคำว่ามนุษย์ไว้ดังนี้

คำว่า “มนุษย์” หมายถึง ผู้มีใจสูง ได้แก่คนผู้มีมนุษยธรรม เช่น เมตตา กรุณา เป็นต้น สัตว์ที่รู้จักคิดเหตุผล คน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538: 213)

คำว่า “มนุษย์” มีความหมาย 2 ประการ คือ

1. มนุษย์ หมายความว่า ผู้รู้จักเหตุรู้จักผล รู้ดีชั่ว รู้จักประโยชน์และมิใช่ประโยชน์

2. มนุษย์ หมายความว่า บุคคลผู้มีใจสูง (มีคุณธรรมความเป็นมนุษย์) (สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณกมหาเถร), 2527: 158)

มนุษย์ ในความหมายว่า ผู้รู้จักเหตุรู้จักผล รู้จักดีชั่ว รู้จักประโยชน์และมิใช่ประโยชน์และอีกนัยหนึ่งคือเป็นผู้มีใจสูง ตามความหมายเหล่านี้มีนัยแสดงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ตามลำดับ และมีความเกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า

ธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ คือ เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและฝึกได้ การที่มนุษย์เราจะมีชีวิตที่ดีงาม เราจะต้องศึกษาฝึกฝนพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นไปในระบบการดำเนินชีวิตของเราซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เมื่อเราฝึกฝนพัฒนามีการศึกษา ก็ทำให้การดำเนินชีวิตของเราดีขึ้น แต่ถ้าเราไม่เรียนรู้ไม่ฝึก เราที่เป็นมนุษย์นั้นก็จะดำเนินชีวิตให้ไม่ดีเลย ทั้งนี้เพราะมนุษย์อยู่ด้วยสัตยาตญาณอย่างเดียวไม่พอ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2540: 30)

จะเห็นได้ว่า การให้คำอธิบายถึงความหมายของ “มนุษย์” ตามนิยามของพระพุทธศาสนา มิได้มองมนุษย์เพียงรูปลักษณ์ หรือองค์ประกอบที่เป็นมนุษย์เท่านั้น ยังแสดงถึงความเป็นมนุษย์ตามนิยามของหลักพุทธธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในสถานะของมนุษย์ตามกฎหมายของธรรมชาติอีกด้วย ในอัครัญญสูตร ได้กล่าวถึงมนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และธรรมชาติแวดล้อม เช่น ทำให้เกิดระบบสุริยะ การโคจรของดวงดาว วันเวลาและฤดูกาล มนุษย์ในฐานะเป็น “สัตว์” หรือ ผู้ที่ยังข้งอยู่ หรือติดอยู่ในสังสารวัฏ มนุษย์ในพระพุทธศาสนามีได้มีฐานะเริ่มต้นจากสัตว์สังคม เพราะความเป็นมนุษย์เริ่มจากปัจเจกชีวิตมิใช่มวลชนหรือหมู่แห่งชีวิต

ส่วนคำว่า วัฒนธรรมมาจากรากศัพท์ภาษาละตินคำว่า cultura ซึ่งมีความหมายหลายอย่าง เช่น การเพาะปลูก การปลูกฝัง การปลูกพืช การทำให้ดีกว่าเดิม โดยการอบรมหรือฝึกหัด (กิตติเทพ หินจำลอง, 20/01/2560)

วัฒนธรรม หมายถึง ความดี ความงาม และความเจริญในชีวิตมนุษย์ซึ่งปรากฏในรูปธรรมต่าง ๆ และได้ตกทอดมาถึงเราในปัจจุบันหรือว่าที่เราได้ปรับปรุงและสร้างสรรค์ขึ้นในสมัยของเราเอง (สาโรช บัวศรี, 2526: 27)

วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต การปฏิบัติและสิ่งของที่เป็นผลมาจากการสะสมถ่ายทอดจากกลุ่มบุคคลหนึ่งไปสู่รุ่นถัดไป เพื่อแสดงความเป็นเอกลักษณ์ หรือเครื่องบ่งชี้ความเป็นกลุ่มชนของกลุ่มบุคคลนั้น ๆ (โกวิท ประวาลพุกษ์, 2)

วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตขึ้นมาเพื่อความเจริญก้าวหน้าในวิถีชีวิตของส่วนรวม ถ่ายทอดกันไว้ รวมทั้งผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้จากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมาตลอดจนความรู้สึก ความคิดเห็นและกริยาอาการหรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น (โกวิท ประวาลพุกษ์, 3)

สรุปได้ว่าวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงมาจากวิถีชีวิตเพื่อความเจริญงอกงามของสังคมส่วนรวมโดยเป็นผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้จากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมาตลอดจนความรู้สึก ความคิดเห็นและกิริยาอาการหรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี

พฤติกรรมสำคัญของมนุษย์เป็นบ่อเกิดทางวัฒนธรรมต่าง ๆ คือการหาอาหารดังจะเห็นได้จากการเก็บหาอาหารเป็นความสำคัญอันดับแรกเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ การเก็บหาอาหารจากธรรมชาตินับเป็นเทคโนโลยีการผลิตรูปแบบแรกของมนุษย์ ด้วยการเก็บผัก ผลไม้ รากไม้ ลำสัตว์จับปลาด้วยเครื่องมือง่าย ๆ เช่น หอก ธนู เบ็ด เป็นต้น มนุษย์เพิ่งรู้จักการเกษตรมาเมื่อ 10,000 ปีมานี้เอง มนุษย์พัฒนาการเกษตรจากการทำไร่เลื่อนลอย ไร่หมุนเวียน จนถึงการเกษตรแบบเข้มข้นที่มีการใช้แรงงานสัตว์หรือเครื่องทุ่นแรง การจัดระบบชลประทาน รวมถึงการเลี้ยงสัตว์ ระบบเศรษฐกิจ หมายถึงกฎเกณฑ์ในการจัดแบ่งปันผลประโยชน์ การแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการในสังคม ทุกสังคมมีกฎเกณฑ์ในการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ มีระเบียบข้อกำหนดใน “สิทธิใช้สอย” และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การควบคุมแรงงาน ระบบควบคุมการผลิตและแบ่งปันผลผลิต ไม่ว่าวัฒนธรรมนั้น ๆ จะใช้ระบบ “เงินตรา” หรือไม่ก็ตาม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ คือทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งที่เป็นที่ดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุ สัตว์และพืชต่าง ๆ เป็นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจ ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทุกวัฒนธรรมทั่วโลกมีระบบจัดการ การควบคุมดูแล การใช้และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ มีการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับ “สิทธิ” และ “วิธีการ” ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรรวมทั้งมาตรการลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 89) นอกจากนี้เทคโนโลยีและเครื่องมือที่ใช้ในการผลิต แรงงานการผลิต สินค้าและบริการ ระบบครอบครัวและเครือญาติ อัตลักษณ์และความเป็นชาติพันธุ์ องค์การสังคมและการเมือง ความเชื่อและศาสนาเหล่านี้ล้วนเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมทั้งสิ้น

3. วัฒนธรรมความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาซึ่งมีมนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางในการบัญญัติคำสอนถึงแม้ว่าจะมีการกล่าวถึงความรู้ด้านอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับตัวมนุษย์ ก็เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายให้เข้าใจในตัวมนุษย์ได้อย่างถูกต้อง (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2536 :19) พระพุทธศาสนาถือว่าเรื่องมนุษย์เป็นปรากฏการณ์ชีวิตอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในโลกโดยเป็นชีวิตที่มีศักยภาพสูง เป็นผู้สามารถฝึกฝนอบรมตนได้ และเมื่อได้รับการพัฒนาแล้วก็จะเป็นผู้ประเสริฐสูงสุด พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับมนุษย์มาก แม้กระทั่งแสดงว่า โลกอยู่ในตัวมนุษย์หรือมนุษย์เป็นโลก ๆ หนึ่ง เช่น พระพุทธเจ้าตรัสในโรหิตัสสสูตรว่า เราย่อมบัญญัติโลก เหตุเกิดของโลก และปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งโลกลงในอรรถาพจน์มีประมาณว่าหนึ่ง มีสัญญา

และใจนี้เท่านั้น (อง.จตุก. 21/45/57) ดังนั้นหากจะวิเคราะห์ในแง่ของปรัชญาที่อาจให้คำตอบว่า มนุษย์คือใครได้ในแง่ของสมมติสัจและปรมาตมสัจ ในแง่ความจริงขั้นสมมตินั้นอาจตอบได้ว่า มนุษย์เป็นผู้ชาย เป็นผู้หญิง เป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ สูง ต่ำ ดำ ขาว เป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ เป็นคำจำกัดความแล้วแต่จะคิดเอาตามแต่ละชาติภาษาไป ส่วนมนุษย์ในแง่ความจริงขั้นปรมาตมนี้เป็นเพียงกระบวนการธรรมล้วน ๆ ที่เกิดขึ้น ดับลงเพราะการรวมกันเข้าของเหตุปัจจัยไม่มีใครสร้างขึ้น หรือเกิดขึ้นเพราะแรงดลบันดาลของใคร ไม่มีตัวตน สัตว์ บุคคล เรา เขา (กรมศิลปากร, 2516: 74) ดังนั้นมนุษย์หรือตัวตนแท้ ๆ ไม่มี (ขุ.ม.29/865/418) สถานะของมนุษย์ในธรรมชาติตามหลักคำสอนที่อธิบายถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ตามธรรมชาติ โดยแสดงถึงกฎที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ หรือสภาวะธรรมต่าง ๆ ตามธรรมชาติ กระบวนการทั้งหมดล้วนเป็นไปตามกระแสแห่งปัจจัยดังภาษิตของพระอัสสชิว่า ธรรม (ปรากฏการณ์) เหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้นการอธิบายถึงความจริงที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์เช่นนี้ เท่ากับเป็นการวางกฎเกณฑ์สากล เพื่อแสดงถึงความเป็นไปของทุก ๆ สิ่งในจักรวาล กฎพื้นฐานดังกล่าวนี้ถือเป็นการจัดวางสิ่งทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์ พืช และสรรพสิ่งในธรรมชาติดังนั้น สถานะความมีอยู่ของสรรพสิ่งรวมถึงมนุษย์นั้น มีอยู่ในฐานะเป็นปัจจัยสัมพันธ์กันคือความสัมพันธ์และความเป็นเหตุเป็นปัจจัยเนื่องอาศัยกันของสิ่งนั้น ๆ มีการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และแตกสลายไป เป็นปรากฏการณ์ในรูปของกระแสแห่งองค์ประกอบที่สืบเนื่องกัน ความเป็นไปของธรรมชาติเช่นนี้ โดยทั่วไปไม่รู้จักในชื่อของ “กฎ” แนวความคิดเรื่องกฎนี้ปรากฏในคัมภีร์ชั้นพระไตรปิฎก โดยใช้คำว่า “นิยาม” ดังพุทธพจน์ในอัมมมณินิยามสูตรว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะตถาคตอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่อุบัติขึ้นก็ตาม ธาตุ (หลัก) นั้น คือความตั้งอยู่ตามธรรมดา.....ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้นเอง ตถาคตตรัสรู้ บรรลุธาตุนั้นว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยงสังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตาครั้นแล้วจึงบอก แสดงบัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้เข้าใจง่าย (อง.ติก. 20/576/322)

จะเห็นว่า หลักความจริงตามคำสอนของพระพุทธศาสนานั้น แสดงไว้ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ หรือสิ่งของ เป็นรูปธรรม หรือนามธรรม เป็นเรื่องวัตถุ หรือจิตใจ ทั้งชีวิตและโลกธรรมชาติแวดล้อมตัวมนุษย์อยู่ก็ตาม สรรพสิ่งดังกล่าวล้วนเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย เป็นเรื่องของปัจจัยสัมพันธ์ ธรรมดาของธรรมชาติที่วุ่นวาย มองด้วยสายตาของมนุษย์ เรียกว่า กฎธรรมชาติ เรียกในภาษาบาลีว่า นิยาม แปลว่า กำหนดที่แน่นอน แนวทางที่แน่นอน หรือความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอน เพราะปรากฏให้เห็นว่า เมื่อมีเหตุปัจจัยอย่างนั้น ๆ แล้วก็จะมีความเป็นอย่างนั้น ๆ แน่แน่นอนจากหลักธรรมนิยามดังกล่าว สามารถอธิบายขยายความหลักของนิยาม ตามลักษณะเฉพาะของสรรพสิ่งในธรรมชาติว่า เป็นไปตามเหตุปัจจัย และปรากฏการณ์ต่าง ๆ นั้น มีความเกี่ยวโยงกัน ตามมิติของความสัมพันธ์ในแต่ละด้าน โดยแบ่งนิยามออกเป็น 5 อย่าง เรียกว่านิยาม 5 คือ

1. อุตุนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับปรากฏการณ์ฝ่ายวัตถุ และสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ

2. พินิยาม กฎธรรมชาติดีเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ รวมทั้งพันธุกรรม
3. จิตตนิยาม กฎธรรมชาติดีเกี่ยวกับการทำงานของจิตใจ หรือกระบวนการรับรู้
4. กรรมนิยาม กฎธรรมชาติดีเกี่ยวกับการกระทำ กระบวนการให้ผล
5. ธรรมนิยาม กฎธรรมชาติดีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ที่เป็นเหตุเป็นผลกับของสรรพสิ่ง

การแสดงถึงความเป็นอยู่ของมนุษย์ในธรรมชาติ ตามนิยามของธรรม นั้นหมายถึง ภาวะความเป็นอยู่ของมนุษย์ตามกฎธรรมชาติ โดยไม่แบ่งแยกว่ากฎเกณฑ์นี้ใช้กับมนุษย์ ส่วนอีกกฎเกณฑ์หนึ่งใช้กับสัตว์ หรือโลกธรรมชาติ แต่มันเป็นกฎพื้นฐานที่ใช้กับสิ่งต่าง ๆ ตามลักษณะของปรากฏการณ์ เช่น ปรากฏการณ์ในโลกกายภาพ หรือโลกวัตถุ ก็จะสามารถอธิบายได้ด้วยกฎของอุตุนิยาม เป็นต้น การอธิบายดังกล่าว จะทำให้เราเข้าใจถึงฐานะที่แท้จริงของมนุษย์ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

วัฒนธรรมความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนานั้นคือการประพฤติปฏิบัติตามหลักภาวนา 4 นั้นได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา (ที.ปา. 11/228/200, อง.ปญจก. 22/79/104) คือ

1. กายภาวนา คือ การทำกายให้เจริญ มีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึงการพัฒนากายให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ และยังรวมถึงการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกอย่างถูกต้องดีงามในทางที่เป็นคุณประโยชน์ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะไม่เพียงหมายถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคม แต่ยังหมายถึงสิ่งอื่น ๆ ที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ เช่น รู้จักการบริโภคปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การใช้การบริโภคยา และรู้จักใช้อินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2540: 9) ในการเสพหรือใช้สอยวัสดุอุปกรณ์ในทางที่เป็น การส่งเสริมคุณภาพชีวิต การมีความสัมพันธ์กับปัจจัย 4 อย่างถูกต้องนั้นหมายถึงการจัดสรรให้มีปัจจัย 4 เพียงพอที่จะเลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่ได้อย่างดี และใช้ปัจจัย 4 นั้นตามคุณค่าแท้ เช่น รับประทานอาหารที่มีคุณประโยชน์ต่อร่างกาย เพื่อเสริมสร้างร่างกายให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ไม่ใช่รับประทานอาหารตามคุณค่าเทียม คือรับประทานอาหารเพื่อความเริ่ดอร่อยโดยไม่คำนึงถึงโทษที่จะตามมา นอกจากปัจจัย 4 แล้ว ในการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ก็ต้องพิจารณาถึงความถูกต้องเหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น รวมถึงการพัฒนาความสัมพันธ์กับธรรมชาติให้เป็นไปในทางเกื้อกูลกันมากกว่าจะเป็นการทำลาย เพื่อประโยชน์ของมนุษย์เพียงฝ่ายเดียว เพราะในที่สุดโทษที่เกิดจากการทำลายสิ่งต่าง ๆ ย่อมจะย้อนกลับมาทำความเสียหายให้แก่มนุษย์เองด้วย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องของการพัฒนากาย และคนที่พัฒนาตนแล้ว เรียกว่า ภาวิตกาย

ในพระพุทธศาสนากล่าวถึงหลักธรรมดั่งฉกปิฏกปัจจเวกขณปาฐะ (สมเด็จพระสังฆราช (ปุสฺสเทว), 2472:114-115) ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตเอาไว้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้มนุษย์เรา

บริโภคปัจจัยพื้นฐานนั้นอย่างถูกต้อง ถูกจุดประสงค์ เรียบง่าย และคุ้มค่าอย่างที่สุด ปัจจัย 4 ได้แก่เครื่องยังชีพทางร่างกายในการดำรงชีวิตซึ่งมีดังนี้

1. อาหาร โดยมีจุดมุ่งหมายในการบริโภคอาหารก็คือ
 - เพื่อให้กายดำรงอยู่ได้
 - เพื่อกำจัดความหิวอาหาร
 - เพื่อจะอนุเคราะห์การปฏิบัติธรรม
 2. เครื่องนุ่งห่ม
 - เพื่อบรรเทาความหนาว
 - เพื่อบรรเทาความร้อน
 - เพื่อป้องกันพวกแมลงสัตว์ร้ายมารบกวน เช่น ยุง เป็นต้น
 - เพื่อปกปิดอวัยวะที่ทำให้เกิดความละอาย
 3. ที่อยู่อาศัย
 - เพื่อบรรเทาความหนาว
 - เพื่อบรรเทาความร้อน
 - เพื่อป้องกันสัตว์ร้าย รวมทั้งคนร้ายด้วย
 - เพื่อป้องกันอันตรายจากฤดูกาลต่าง ๆ เช่น พายุ ฝน เป็นต้น
 4. ยารักษาโรค
 - เพื่อบรรเทาเวทนา เป็นการระงับโรคต่าง ๆ ให้บรรเทาเบาบางลง หรือให้โรคหายไปในที่สุด
 - เพื่อความเป็นผู้ไม่มีอาพาธหรือโรคต่าง ๆ
- เพราะฉะนั้น การบริโภคปัจจัย 4 นี้จะต้องไม่ใช่เพื่อวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้
- เพื่อเล่น
 - เพื่อมัวเมา
 - เพื่อประดับ
 - เพื่อตกแต่งประเทืองผิว

นอกจากนี้ในพระพุทธศาสนายังได้กล่าวถึงหลักจริยหรือข้อปฏิบัติของผู้ฝึกอบรมตนเพื่อบรรลุวิชาหรือปัญญา ผู้ที่ต้องพัฒนาตนในที่นี้หมายถึง ปุถุชน โสตาบัน สกทาคามี และอนาคามีบุคคล อาจกล่าวได้ว่า กิจกรรมทางการพัฒนากายคือการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การสำรวมอินทรีย์ การรู้จักประมาณในการบริโภค เป็นต้น ดังพุทธพจน์ว่า

แม้ข้อที่อริยสาวกเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลนี้ ก็เป็นจริยของเธออีกประการหนึ่ง
 แม้ข้อที่อริยสาวกเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายนี้ ก็เป็นจริยของเธอ
 ประการหนึ่ง แม้ข้อที่อริยสาวกเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ ก็เป็นจริยของเธอ
 ประการหนึ่ง แม้ข้อที่อริยสาวกเป็นผู้ประกอบความเพียรเครื่องตื่นนี้ ก็เป็นจริย

ของเธอประการหนึ่ง แม่ชื้อที่อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยสัปปุริสธรรม 7 ประการนี้ ก็เป็นพระคุณของเธอประการหนึ่ง แม่ชื้อที่อริยสาวกเป็นผู้ได้มานทั้ง 4 อันเป็นธรรมอาศัยซึ่งจิตอันยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฐฐธรรมตามความปรารถนา เป็นผู้ได้โดยไมยากไม่ลำบากนี้ ก็เป็นพระคุณของเธอประการหนึ่ง (ม.ม.13/33/28)

พระคุณหรือข้อปฏิบัติของผู้ฝึกอบรม 6 ประการนี้ ปรากฏในหลายที่ต่างกรรมต่างวาระ เช่น เสนอปฏิบัติ ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสิกขาและการปฏิบัติ (ฝึกฝนอบรม) เป็นต้น โดยทั่วไปกิจกรรมนี้เรียงตามลำดับด้วย คือเริ่มจาก 1) ความถึงพร้อมด้วยศีล 2) คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย 3) ประมาณในการบริโภค 4) ประกอบความเพียรเครื่องตื่น 5) ประกอบด้วยสัปปุริสธรรม 6) ปฏิบัติเพื่อบรรลุฌาน 4 ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากาย ดังนี้

1.1 อินทรีย์สังวร หรือคุ้มครองทวารอินทรีย์ หมายถึง การสำรวมอินทรีย์คือ ระวังไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำจิตใจเมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทรีย์ 6 ในขั้นนี้เป็นการควบคุม การรับรู้เมื่อติดต่อกับโลกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เป็นการควบคุมตามกฎเกณฑ์ หรือมาตรฐานภายนอก การควบคุมที่ว่าเป็นโดยสาระแล้วเป็นการระมัดระวังในขณะที่ตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้ลิ้มรส กายได้สัมผัส และจิตใจคิดสิ่งต่าง ๆ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือพร้อมกันหลาย ๆ อย่างก็ได้ โดยระมัดระวังไม่ให้หมายรู้หรือยึดถือเป็นสาระไม่ว่าโดยการตีความ เอาจากลักษณะทั่วไปหรือลักษณะเฉพาะ เพราะถ้าไม่ระมัดระวังแล้วถ้าหมายรู้เอาว่าเป็นตัวตน ก็จะพลอยใจไปตามความชอบความชังก็จะทำให้ความดีใจ เสียใจครอบงำจิตใจเอาได้ ที่ต้องระมัดระวังก็เพราะว่าผู้ฝึกฝนยังไม่รู้แจ้งวิชา การระมัดระวังนี้อาจทำได้โดยตั้งสติกำหนดรู้ อารมณ์แล้วนำหลักการที่ช่วยไม่ให้พลอยตัวดังกล่าว หลักการสำคัญในกิจกรรมนี้คือไม่ถืออนิมิต ไม่ถืออนุพยัญชนะ (ม.ม. 13/28/13)

1.2 ประมาณในการบริโภค คือ รู้จักพิจารณาในการรับประทานอาหารว่า เพื่อหล่อเลี้ยงร่างกายเพื่อใช้ทำกิจกรรมให้เกิดความผาสุก มิใช่เพื่อสนุกสนานมัวเมา (ม.ม. 13/29/24) เช่นขณะในการบริโภคอาหารให้พอเหมาะพอควรแก่ฐานะของผู้ฝึกฝน แล้ว ผู้บริโภคเพื่อให้ได้ประโยชน์ที่เป็นคุณค่าแท้ไม่ใช่ประโยชน์จากค่านิยมหรือคุณค่าเทียม การประมาณในการบริโภคเช่นนี้ ทำให้การยึดติดในการบริโภคลดลงจิตใจก็สงบขึ้นในการแสวงหาสิ่ง บริโภคการพัฒนาที่จะเป็นไปด้วยดี อีกทั้งยังป้องกันไม่ให้ความไม่สบายกายต่าง ๆ เช่น ความหิว ที่เกิดขึ้น ผู้ฝึกฝนจะมีวิถีชีวิตแห่งการพัฒนาดนได้อย่างสมบูรณ์

2. ศิลภาวนา พัฒนาศีล เจริญศีล คือมีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้วไม่ เบียดเบียนก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แก่สังคม และประพฤติดีสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อ สังคม มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริต เป็นการฝึกตนให้อยู่ในสังคมด้วยดีและเป็นประโยชน์ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2540: 10) ระดับต้นคือ ความมีระเบียบวินัยในการเป็นอยู่

ในการดำเนินชีวิต โดยไม่ให้เกิดการเบียดเบียนกัน ศีล 5 ซึ่งเป็นศีลขั้นพื้นฐาน จะเห็นได้ว่ามุ่งที่การไม่เบียดเบียนกันกล่าวคือ ไม่เบียดเบียนต่อกันในทางชีวิตร่างกาย ในทางทรัพย์สิน ในทางคู่ครอง ในทางใช้วาจา ตลอดจนไม่เบียดเบียนสติสัมปชัญญะของตนเอง เมื่อไม่เบียดเบียนกันแล้วก็ขยายออกไปถึงความสุจริต

การอบรมกายวาจาให้อยู่ในศีลก็คือความประพฤติที่งดงาม มีมารยาทงดงาม และนำเคารพนับถือ เป็นที่ไว้วางใจโดยมีคุณธรรมเป็นเครื่องอยู่ ซึ่งได้แก่เบญจศีล เป็นคุณธรรมพื้นฐานสำหรับมนุษย์ ซึ่งอาจเรียกคุณธรรมนี้ว่ามนุษยธรรม อีกทั้งยังทำให้สังคมมนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขด้วย ได้แก่

1. งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ แต่ควรมีเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง
2. งดเว้นจากการลักทรัพย์ หรือแสวงหาทรัพย์ในทางมิชอบ แต่ควรประกอบสัมมาอาชีพที่สุจริตถูกต้องตามทำนองคลองธรรม
3. งดเว้นจากการประพฤติดิฉินาม แต่ควรมีความสันโดษพอใจเฉพาะในคู่ครองของตน
4. งดเว้นจากการพูดเท็จ แต่ควรพูดแต่ความจริง
5. งดเว้นจากการเสพของมีนเมาอันเป็นเหตุให้ขาดสติ-สัมปชัญญะ ดำเนินชีวิตด้วยความประมาท แต่ควรเจริญสติ-สัมปชัญญะ ให้บริบูรณ์ (ส.สพ. 18/483/280)

เมื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอยู่ร่วมกับคนอื่น โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแล้ว ต่อจากนั้นก็ยังมีอีกระดับหนึ่ง คือ การฝึกฝนควบคุมตนในทางกายวาจา เพื่อเป็นพื้นฐานของการฝึกจิตใจหรือพัฒนาจิตใจ เช่น ศีลของพระ ศีลของอุบาสกที่ไปรักษาศีลอุโบสถ เป็นศีลที่ต้องมีการฝึกกายวาจา เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาจิตใจ เช่น ต้องรู้จักควบคุมบังคับใจตนเองให้ดีขึ้น เป็นการประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ หรือข้อกำหนดที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อจะฝึกฝนตนเองในการที่จะเจริญขึ้นในคุณธรรมต่าง ๆ ในทางจิตใจยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยสัมพันธ์กับการพัฒนาข้อต่อไปที่เรียกว่า การพัฒนาจิตใจ ผู้ที่พัฒนาทางศีลแล้วเรียกว่า ภาวิตสโโล

3. จิตภาวนา พัฒนาจิต ในการพัฒนาจิตตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเป็นการฝึกอบรมให้จิตมีคุณสมบัติครบ 3 ด้านคือ

1. คุณภาพจิต คือมีคุณธรรมต่าง ๆ เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นจิตใจที่สูง ประณีต มีเมตตา มีความเป็นมิตร ปราศจากประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น มีความกรุณา คืออยากช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ มีจาคะคือมีใจเผื่อแผ่อบอ้อมอารี มีคารวะ คือเห็นความสำคัญของผู้อื่น มีมัทวะ คือความอ่อนโยน กตัญญูคือรู้คุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่น
2. สมรรถภาพจิต หรือความสามารถของจิต เช่น ความมีสติ มีวิริยะ คือความเพียรในการทำงาน มีขันติ คือความอดทน มีสมาธิแน่วแน่ มีสัจจะจริงจัง มีอธิษฐาน คือความเด็ดเดี่ยวต่อความมุ่งหมาย มีความหนักแน่นมั่นคงเข้มแข็งของจิตใจ ที่จะทำงานให้ได้ผลสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานทางปัญญา คือการคิดพิจารณาให้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงอย่างแจ่มชัด

3. สุขภาพจิต คือ มีจิตที่มีสุขภาพดี เป็นสุข สดชื่นร่าเริงเบิกบาน โปรดโปร่ง มีปิติ ความอึดเอิบใจ มีความผ่อนคลายไม่ขุ่นมัว ไม่หม่นหมองหดหู่ เป็นต้น ลักษณะต่าง ๆ ของจิตใจที่มีความสุขนี้เป็นสิ่งสำคัญมากในพระพุทธศาสนา การขาดสุขภาพจิตเป็นปัญหาสำคัญของสังคมในยุคปัจจุบัน จึงจะต้องเน้นเรื่องสุขภาพจิตให้มากด้วย ผู้ที่ฝึกฝนอบรมจิตแล้วเรียกว่า ภาวจิตโต สมาธิ มีความสำคัญและมีประโยชน์มาก เป็นธรรมมีอุปการะมากในงานทุกอย่าง ทั้งในการประกอบกิจทางโลกและการปฏิบัติในทางธรรม การมีสมาธิก็เพื่ออบรมปัญญา การเจริญสมาธิให้จิตบริสุทธิ์มีจุดหมายคือเพื่อความเห็นความเข้าใจให้ถูกต้องสมบูรณ์ ภิคุพึงอบรมสมาธิ เพราะเมื่อใจมีสมาธิหรือมั่นคงแล้ว ย่อมรู้เห็นตามความเป็นจริง (วคิน อินทสระ, 2523 : 364) สมาธิเป็นสิกขาหนึ่งในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา แต่ละสิกขานั้นดำรงอยู่ในฐานะที่สัมพันธ์กันคือศีลเป็นพื้นฐานของสมาธิ และสมาธิเป็นพื้นฐานของปัญญา ในมหาปริณิพพานสูตร ได้แสดงไว้ว่า สมาธิที่บ่มอบรมโดยศีลย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก ปัญญาที่บ่มอบรมโดยสมาธิย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก จิตที่บ่มอบรมโดยปัญญาแล้วย่อมหลุดพ้นโดยชอบจากอาสวะทั้งหลาย คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ (ที.ม.10/76/86)

จึงสรุปได้ว่าพระพุทธศาสนาได้แสดงประโยชน์ของสมาธิลงในประเด็นที่สำคัญไว้ 4 ประการคือ

1. สมาธิที่เจริญแล้วทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อการอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน
2. สมาธิที่เจริญแล้วทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ญาณทัสสนะ
3. สมาธิที่เจริญแล้วทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะ
4. สมาธิที่เจริญแล้วทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะ

ทั้งหลาย (อง.จตุก. 21/41/52)

การปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนาเรียกว่า การเจริญสมาธิ ซึ่งมีอยู่ 2 วิธีคือ

1. สมถภาวนา คือการฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ ทำให้จิตตั้งมั่นระลึกราคะได้ สมถภาวนานี้เป็นทางปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดสมาธิโดยตรง

2. วิปัสสนาภาวนา คือการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริง ทำให้เกิดปัญญาสามารถละอวิชชาได้ วิปัสสนาภาวนานี้ต้องอาศัยสมาธิขั้นต้นเป็นฐาน สำหรับใช้พิจารณาสภาวธรรมตามหลักของวิปัสสนา ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้บรรลุถึงจุดหมายคือความหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะได้

การพัฒนาจิตขั้นสู่อสมาธิในระดับต่าง ๆ เป็นขั้นตอนของการปฏิบัติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในระหว่างปฏิบัติ ผลที่เกิดจากการปฏิบัติและรวมทั้งตัวสมาธิเองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ และเป็นไปตามเหตุปัจจัยเกิดจากการกระทำของมนุษย์เองอย่างแท้จริง หากใช้เป็นเรื่องเพื่อผินหรือรอให้มันเกิดหรือเป็นไปของมันเองไม่ การเจริญสมาธิอาจสรุปเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. ตัดปัลลิว 10 คือตัดความกังวล ได้แก่ที่อยู่ ตระกูล ลาภ หมู่คณะ การงาน การเดินทาง ญาติ ความเจ็บป่วย การศึกษา และอำนาจ

2. ชำระศีลให้บริสุทธิ์

3. เข้าหากัลยาณมิตรหรือครูอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถให้กรรมฐานได้

4. รับเอากรรมฐานอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเหมาะแก่อุปนิสัยของตน จากกรรมฐานทั้งหมด 40 ชนิด

5. หาสถานที่เหมาะสมแก่การเจริญสมาธิ แล้วลงมือปฏิบัติตามวิธีเจริญสมาธิ

4. ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญาคือการทำปัญญาให้เจริญงอกงาม ในเบื้องต้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในศิลปวิทยาการทางวิชาชีพ ต่อมาต้องพัฒนาปัญญาให้มีการรับรู้เรียนรู้อย่างถูกต้องของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง คือ เข้าใจสิ่งนั้นทั้งหลายตามสภาวะหรือตามที่เป็นเป็น ไม่เอนเอียงด้วยอคติหรือฉันทาคติที่จะทำให้การรับรู้ผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ขึ้นต่อไปคือวินิจฉัยด้วยการใช้ปัญญาบริสุทธิ์ ไม่ใช่ด้วยกิเลส เป็นปัญญาที่รู้จักเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง เข้าใจความเจริญและความเสื่อมของโลกและชีวิตตามความเป็นจริงและตามเหตุปัจจัย รู้จักทางแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ความสำเร็จให้ตนพัฒนายิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไป รู้เท่าทันโลกและชีวิตทำให้เป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์โดยสมบูรณ์ พัฒนาไปจนถึงขั้นวิมุตติ คือหลุดพ้นเป็นอิสระที่แท้จริง จิตใจไม่ถูกยึดมั่นในสิ่งทั้งหลาย ไม่ถูกครอบงำ ผู้ที่ฝึกฝนอบรมพัฒนาทางปัญญาแล้วเรียกว่า ภาวิตปัญญา

การอบรมปัญญา ก็คือการอบรมจิตนั่นเองให้มีปัญญา ให้รู้ชัดว่าควรทำอะไร ควรเว้นอะไร ได้แก่การอบรมปัญญาให้รู้เห็นตามความเป็นจริง เช่น เห็นไตรลักษณ์ แยกสมมติออกจากความเป็นจริง ได้แล้วจะทำให้จิตใจไม่ติดสมมติ กล่าวคือ รู้ว่าแม้จะรับสิ่งสมมติ แต่ก็รู้ว่าสิ่งนี้เป็นเพียงสิ่งสมมติเท่านั้น แล้วจิตก็ไม่ไปติดอยู่ในสิ่งนั้น แต่ถ้าเข้าใจไม่ชัดเจนก็ทำให้เกิดการสับสนซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพตามความเป็นจริง ดังนั้น พระพุทธศาสนาสอนให้รู้จักแยกสัจจะ (ความจริง) เป็นสองระดับ สัจธรรม 2 อย่าง คือ สมมติสัจจะ และปรมาตตสัจจะ

1. สมมติสัจจะ คือความจริงอย่างสมมติ สมมติว่าเป็นนั่นว่าเป็นนี่ ว่าอย่างนั้นว่าอย่างนี้ เป็นของสมมติจึงไม่ใช่ของจริง เป็นจริงตามที่มีความเห็นร่วมกัน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารในการยังประโยชน์ให้สำเร็จในชีวิตประจำวัน เช่น คน สัตว์ สิ่งของ คนดี คนชั่ว โตะ แก้ว เป็นต้น

2. ปรมาตตสัจจะ คือความจริงโดยปรมาตต์ เป็นความจริงตามความหมายอันแท้จริงตรงตามสภาวะ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเท่าทันตามความเป็นจริงของสรรพสิ่ง เพื่อให้เกิดประโยชน์อันสูงสุด ซึ่งได้แก่ การหยั่งรู้สัจธรรม เพื่อจะทำลายการยึดมั่นถือมั่นที่เป็นสาเหตุของการทำให้หลงผิด ให้สลายหายไป ทำให้หลุดพ้นจากกิเลส และความทุกข์ มีจิตใจที่ผ่องใสบริสุทธิ์ มีความสุขตามความเป็นจริง สิ่งที่เป็นจริงโดยปรมาตต์ เช่น นามธรรม รูปธรรม เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ฯลฯ

การที่มนุษย์ประพฤติปฏิบัติตามหลักภาวนา 4 ประการที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบนี้ มีคุณประโยชน์อย่างมหาศาลโดยทำให้บุคคลสามารถเข้าใจในชีวิตของมนุษย์ได้มากมาย

ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อเข้าสู่สภาวะบุคคลในอุดมคติระดับชั้นอริยบุคคล อันเป็นจุดหมายสูงสุดตามหลักพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ในการพัฒนาจิตตามหลักพระพุทธศาสนานี้ทำให้เกิดปัญญาเป็นเรื่องที่สำคัญมาก การพัฒนาทั้ง 4 ด้านตามหลักภาวนา ที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นถึงหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์โดยตรง คือร่างกายและจิตใจรวมถึงปัญญา แต่ในขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคล และแนวทางการปฏิบัติตนที่สอดคล้องกันทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา ให้มีความแข็งแรง มั่นคง เบิกบาน มีความรู้เท่าทันในชีวิต จึงกล่าวได้ว่าการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกด้านของชีวิตมนุษย์

4. สรุป

มนุษย์ตามนิยามของพระพุทธศาสนา มิได้มองมนุษย์เพียงรูปลักษณ์ หรือ องค์ประกอบที่เป็นมนุษย์เท่านั้น ยังแสดงถึงความเป็นมนุษย์ตามนิยามของหลักพุทธธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในสภาวะของมนุษย์ตามกฎของธรรมชาติอีกด้วย ในอัครคัมภีร์สุตตรได้กล่าวถึงมนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และธรรมชาติแวดล้อม เช่น ทำให้เกิดระบบสุริยะ การโคจรของดวงดาว วันเวลาและฤดูกาล มนุษย์ในฐานะเป็น “สัตว์” หรือ ผู้ที่ยังข้องอยู่ หรือติดอยู่ในสังสารวัฏ มนุษย์ในพระพุทธศาสนามีได้มีฐานะเริ่มต้นจากสัตว์ สังคม เพราะความเป็นมนุษย์เริ่มจากปัจเจกชีวิต มิใช่มวลชนหรือหมู่แห่งชีวิต ส่วนวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงมาจากวิถีชีวิต เพื่อความเจริญของสังคมส่วนรวม โดยเป็นผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้จากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมาตลอดจน ความรู้สึก ความคิดเห็นและกริยาอาการหรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี พฤติกรรมสำคัญของมนุษย์เป็นบ่อเกิดทางวัฒนธรรมต่าง ๆ คือการหาอาหาร ดังจะเห็นได้จากการเก็บหาอาหารเป็น ความสำคัญอันดับแรกเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ การเก็บหาอาหารจากธรรมชาตินับเป็น เทคโนโลยีการผลิตรูปแบบแรกของมนุษย์ ด้วยการเก็บผัก ผลไม้ รากไม้ ลำสัตว์จับปลาด้วย เครื่องมือง่าย ๆ เช่น หอก ธนู เบ็ด เป็นต้น มนุษย์เพิ่งรู้จักการเกษตรมาเมื่อ 10,000 ปีมานี้เอง มนุษย์พัฒนาการเกษตรจากการไถ่เลื่อนลอยไร้หมุนเวียน จนถึงการเกษตรแบบเข้มข้นที่มีการ ใช้แรงงานสัตว์หรือเครื่องทุ่นแรง การจัดระบบชลประทาน รวมถึงเลี้ยงสัตว์ ระบบเศรษฐกิจ หมายถึงกฎเกณฑ์ในการจัดแบ่งปันผลประโยชน์ การแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการในสังคม ทุกสังคมมีกฎเกณฑ์ในการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ มีระเบียบ ข้อกำหนดใน “สิทธิใช้สอย” และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การควบคุมแรงงาน ระบบควบคุมการผลิตและแบ่งปัน ผลิตผล ไม่ว่าวัฒนธรรมนั้น ๆ จะใช้ระบบ “เงินตรา” หรือไม่ก็ตาม การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ คือทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งที่เป็นที่ดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุ สัตว์และพืชต่าง ๆ เป็นพื้นฐาน ของระบบเศรษฐกิจ ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทุกวัฒนธรรมทั่วโลกมีระบบ

จัดการ การควบคุมดูแล การใช้และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ มีการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับ “สิทธิ” และ “วิธีการ” ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรรวมทั้งมาตรการลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน นอกจากนี้เทคโนโลยีและเครื่องมือที่ใช้ในการผลิต แรงงานการผลิต สินค้าและบริการ ระบบ ครอบครัวและเครือญาติ อัตลักษณ์และความเป็นชาติพันธุ์ องค์กรสังคมและการเมือง ความเชื่อ และศาสนาเหล่านี้ล้วนเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมทั้งสิ้น

วัฒนธรรมความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา คือการปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีมนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางในการบัญญัติคำสอน ถึงแม้ว่าจะมีการกล่าวถึงความรู้ด้านอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวมนุษย์ ก็เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายให้เข้าใจในตัวมนุษย์ได้อย่างถูกต้อง พระพุทธศาสนาถือว่าเรื่องมนุษย์ เป็นปรากฏการณ์ชีวิตอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในโลกโดยเป็นชีวิตที่มีศักยภาพสูง เป็นผู้สามารถฝึกฝนอบรมตนได้ และเมื่อได้รับการพัฒนาแล้ว ก็จะเป็นผู้ประเสริฐสูงสุด การแสดงถึงความเป็นอยู่ของมนุษย์ในธรรมชาติดำเนินตามของธรรมนั้น หมายถึงภาวะความเป็นอยู่ของมนุษย์ตามกฎธรรมชาติ โดยไม่แบ่งแยกว่ากฎเกณฑ์นี้ใช้กับมนุษย์ ส่วนอีกกฎเกณฑ์หนึ่งใช้กับสัตว์หรือโลกธรรมชาติ แต่มันเป็นกฎพื้นฐานที่ใช้กับสิ่งต่าง ๆ ตามลักษณะของปรากฏการณ์ เช่น ปรากฏการณ์ในโลกกายภาพหรือโลกวัตถุ ก็จะสามารถอธิบายได้ด้วยกฎของอุณหพลศาสตร์ เป็นต้น การอธิบายดังกล่าวจะทำให้เราเข้าใจถึงฐานะที่แท้จริงของมนุษย์ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา คือหลักภาวา 4 ได้แก่ กายภาวา คือ การทำกายให้เจริญ มีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึงการพัฒนากายให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ และยังรวมถึงการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกอย่างถูกต้องดีงาม ในทางที่เป็นคุณประโยชน์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากเพราะไม่เพียงหมายถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคม แต่ยังหมายถึงสิ่งอื่น ๆ ที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ เช่น รู้จักการบริโภคปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การใช้การบริโภคยา และรู้จักใช้อินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการเสพหรือใช้สอยวัสดุอุปกรณ์ในทางที่เป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ศิลภาวา พัฒนาศีล เจริญศีล คือมีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ไม่เบียดเบียนก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นแก่สังคม และประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อสังคม มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริต เป็นการฝึกตนให้อยู่ในสังคมด้วยดีและเป็นประโยชน์ ระดับต้นคือ ความมีระเบียบวินัยในการเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิต โดยไม่ให้มีการเบียดเบียนกัน ศีล 5 ซึ่งเป็นศีลขั้นพื้นฐาน จะเห็นได้ว่ามุ่งที่การไม่เบียดเบียนกันกล่าวคือไม่เบียดเบียนต่อกันในทางชีวิตร่างกาย ในทางทรัพย์สิน ในทางคู่ครอง ในทางใช้วาจา ตลอดจนไม่เบียดเบียนสติสัมปชัญญะของตนเอง เมื่อไม่เบียดเบียนกันแล้วก็ขยายออกไปถึงความสุจริตจิตภาวา พัฒนาจิตในการพัฒนาจิตตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเป็นการฝึกอบรมให้จิตมีคุณสมบัติครบ 3 ด้านคือ คุณภาพจิต สมรรถภาพจิต สุขภาพจิต ปัญญาภาวา การพัฒนาปัญญา คือ การทำปัญญาให้เจริญงอกงาม ในเบื้องต้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในศิลป

วิทยาการ ทางวิชาชีพ ต่อมาต้องพัฒนาปัญญาให้มีการรับรู้เรียนรู้อย่างถูกต้องของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. **มิลินปัญหา ฉบับพิสดาร**. พิมพ์ครั้งที่ 7. พระนคร: โรงพิมพ์ศิลปบาบรรณการ, 2516.
- กิตติเทพ หินจำลอง. **มนุษย์และวัฒนธรรม**. แหล่งที่มา (ออนไลน์): <https://www.l3nr.org>. (20 มกราคม 2560).
- ณรงค์ เส็งประชา. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2541.
- ประเวศ วะสี. **พุทธธรรมกับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ม.ป.ป.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2536.
- พระธรรมปิฎก (ปอ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.
- _____. **การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์, 2539.
- _____. **พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2540.
- _____. **ถึงเวลาพัฒนาคนกันใหม่**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2540.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, 2551.
- พัทธา ผดุงสุนทรารักษ์. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. ในเอกสารประกอบการสอน. ม.ป.ท, ม.ป.ป.
- พิน ดอกบัว. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร: โสภณการพิมพ์, 2539.
- ยศ สันตสมบัติ. ศ. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์, 2531.
- วสิน อินทสระ. **พุทธปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. กรุงเทพมหานคร: อักษราพิพัฒน์, 2543.
- สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณกมหาเถร). **สมเด็จพระฯ คิด เขียน พุด เทศน์**. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล ในการออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระธีรญาณมุนี, 2527.

สมเด็จพระสังฆราช (ปสุสเทว). **หนังสือสวดมนต์ฉบับหลวง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ, 2472.

สาโรช บัวศรี. “วิธีการสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ”. ใน **ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ภาค 2 ระบบการเรียนรู้การสอน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2529.

พระพุทธศาสนากับค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ Buddhism and National 12 Core Values

มนูญ สอนโพนงาม

Manun Sonphonngam

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Buriram Rajabhat University

E-mail: manoon_son@hotmail.com

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นสถาบันหลักในสังคม มีหน้าที่สำหรับพัฒนาบุคคล 2 ด้าน คือ ด้านร่างกาย และด้านจิตใจ ในสถานการณ์ปกติพระพุทธศาสนาช่วยรักษาประเทศให้มีความสุข มีความสามัคคีกัน มีความเห็นใจแก่กันและกัน เพราะชีวิตมนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยวัตถุเพียงอย่างเดียว ดังนั้น เมื่อประเทศมีความวุ่นวาย บุคคลผู้ที่เป็นผู้นำจึงได้กำหนดค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ คือ 1) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน 3) กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ 4) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม 5) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทย 6) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ 7) เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย 8) มีระเบียบ วินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่ 9) มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ 10) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 11) มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ 12) คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง ซึ่งหลักการเหล่านี้ล้วนมีปรากฏในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนากับค่านิยมหลักของคนไทย จึงมุ่งให้เป็นคนมีความเมตตา มีความเสียสละ กตัญญูต่อคนที่มีบุญคุณ สนใจในการใฝ่หาความรู้ รักษาประเพณีไทย มีความซื่อสัตย์ เข้าใจหลักการแห่งประชาธิปไตยมีระเบียบวินัย เคารพผู้ใหญ่ มีสติรู้ตัว ดำรงตนในหลักแห่งความพอเพียง ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ และประการสุดท้ายต้องเป็นคนที่มีถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว จึงจะได้ชื่อว่า เป็นคนที่ปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาตามค่านิยมหลักของความเป็นไทย

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, ค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ

Abstract

Buddhism was main institution in society that was responsible for development of person in both physical and mental aspect. In the normal situation,

Buddhism protected the country with happiness, and harmony, understanding each other, because life of humanity cannot live with material alone, therefore, when there was agitation, the leader created 12 National Core Values as follows: One: love Nation, Religion and Monarch, Two: be honest, self-sacrificing and resilient, Three: have utmost gratitude towards parents, Four: be determined and persistent in studies, Five: uphold national culture, Six: sustain moral standards, religion, Seven: learn and know about the sovereignty of the people, Nine: act in accordance with His Majesty's words, Ten: live with sufficiency; be able to sustain oneself, Eleven: be gaudy in both body and mind, Twelve: put first the common good. These values were available in Buddhism. Therefore, Buddhism and core values of Thai aimed to make people to have loving kindness, sacrifice, gratitude to benefactor, to interest in study, to preserve Thai tradition, sincerity, to understand the principle of democracy, discipline, to respect the elder, to have mindfulness and comprehension, to live with principle of sufficiency, not to give oneself to evil power, and the last to give importance to public interest rather than self-interest, therefore, he was called who practiced the principle of Buddhism and National 12 Core Values.

Keywords: Buddhism, National 12 Core Values

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของไทย โดยถือกันว่า ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา แต่ไม่มีปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งชาติดำเนินว่า พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติ ในสมัยก่อนคนส่วนมากอาศัยวัดเป็นสถานศึกษา ซึ่งบุคคลที่มีชื่อเสียงในอดีตนั้น ล้วนมาจากวัดกันทั้งนั้น ซึ่งในสมัยต่อมาการศึกษาได้ถูกแยกออกมาจากวัด มีสถานศึกษามากมายเกิดขึ้นทั้งที่เป็นของรัฐบาล และเอกชน ต่างมีการตั้งสถานศึกษาเพื่อให้ความเป็นอิสระในการเลือกที่จะเข้าสู่วัยการศึกษาซึ่งมีการศึกษาหลายระดับชั้น และในขณะเดียวกันก็เกิดปัญหาเกี่ยวกับการเมืองของประเทศไทย มีความวุ่นวายเกิดขึ้น และมีปัญหาหลากหลายโดยรัฐบาลที่มาตามปกติก็ได้ถูกยึดอำนาจโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เพื่อจะให้ลดความขัดแย้งในทางการเมืองลง

ประเทศไทยมีการรัฐประหารในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายในการบริหารประเทศ และมีนโยบายความเป็นไทยอย่างชัดเจน คือค่านิยม 12 ประการ โดยให้กระทรวงศึกษาธิการบรรจุค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ ลงในแผนปฏิรูปการศึกษานับ

ใหม่ พ.ศ.2558-2564 เพื่อให้คนไทยมีจิตสำนึกรักชาติ สามัคคีมากขึ้นค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ ตามนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งเป็นความคาดหวังว่า เป็นวิธีเดียวที่จะทำให้สถานการณ์ทางการเมืองมีความปกติสุข เมื่อได้เข้าครอบครองอำนาจแล้ว ก็ต้องการพิสูจน์ให้สังคมได้รับทราบว่า การเข้ามาของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ (คสช.) เพื่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในสังคมไทย จึงได้นำหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ มาให้เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติเพื่อความผาสุกของสังคม

2. ค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ

ค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ นโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีความต้องการยุติความขัดแย้งในสังคม เพื่อสร้างประเทศไทยให้เข้มแข็ง โดยต้องสร้างคนในชาติของตนเองก่อน ให้เป็นคนมีความรักชาติ ซื่อสัตย์ อดทน มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เป็นคนที่ไม่ศึกษาหาความรู้ เป็นผู้ที่ช่วยในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีไทย มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมายและการดำรงชีวิตที่พอเพียงพอประมาณเพื่อชีวิตที่ยั่งยืน โดยได้กำหนดลักษณะเฉพาะความเป็นไทยไว้ในค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ คือ

1. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน
3. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
4. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม
5. รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทย
6. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์
7. เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย
8. มีระเบียบ วินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่
9. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ
10. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
11. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ
12. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) หวังอย่างยิ่งว่า คนไทยจะต้องนำไปใช้และปฏิบัติในการดำรงชีวิตมีการณรงค์ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ ในโรงเรียนและสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ทุกคนนำไปปฏิบัติเพื่อสังคมไทยจะได้สงบสุข ค่านิยมที่เหมาะสม ถูกต้อง เช่น ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี ความประหยัด เป็นต้น เหมาะสำหรับเป็นเครื่องมือหรือเป็นอาวุธสำคัญที่จะนำพาประเทศไทยเจริญก้าวหน้า และสังคมไทยมีความสุขอย่างยั่งยืนแน่นอน มีข้อเท็จจริงที่ไม่สามารถมองข้ามคือ หลักแห่งค่านิยมเหล่านั้น

ล้วนมีความคล้ายคลึงกันกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเช่นกัน โดยอิงอาศัยในการนำเสนอของบุคคลที่มีความรู้ หรือมีชื่อเสียงในสังคม เช่น พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) ผู้อำนวยการสถาบันวิมุตตยาลัย (พระมหาภูติชัย วชิรเมธี, 2557: 46) กล่าวในรายการเดินหน้าประเทศไทย เรื่อง ค่านิยมหลักคนไทย เพื่อประเทศไทยเข้มแข็ง ผ่านทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย ว่า นโยบายการสร้างค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ ของคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับหลักธรรมะ ถือว่ามีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เพราะเป็นจริยธรรมที่ทุกคนควรยึดถือ และประพฤติปฏิบัติ ซึ่งขณะนั้น นับเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะฟื้นฟูค่านิยมเหล่านี้ให้กลับคืนสู่สังคมไทย

อย่างไรก็ตาม การสร้างค่านิยมให้ประสบผลสำเร็จจะต้องปลูกฝังลงไปในการฐานจิตใจของเด็กและเยาวชน โดยผู้ใหญ่ต้องเป็นแบบอย่าง ขณะเดียวกัน สื่อมวลชนและโรงเรียนต้องร่วมปลูกฝังด้วย สำหรับกระบวนการปลูกฝังให้ใช้วิธี "อบรม บ่มเพาะ" เริ่มจากจุดประกายให้คนรับรู้ จากนั้นแตกหน่อไปสู่การพัฒนา และต่อยอดจนกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งความประพฤติของประชาชนด้วย

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สำคัญหลายประการ สามารถนำมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ โดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ สำหรับเนื้อหาในประเด็นนี้ผู้เขียนได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอ้างอิงเพื่อให้เห็นได้อย่างชัดเจนในแต่ละหัวข้อที่มีความคล้ายคลึงกันคือ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ

ข้อที่ 1 มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตรงกับหลักธรรมคือ ความเมตตา

ซึ่งมีปรากฏในพรหมวิหารธรรม (ที.ปา. 11/308/280) ได้แก่ ธรรมที่เป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจสำหรับความเป็นผู้ใหญ่ โดยอธิบายความสำคัญของพรหมวิหาร คือ

1) เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุขมีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์ทุกคน โดยมีได้รังเกียจในความเป็นคนของบุคคลนั้น ๆ

2) กรุณา คือ ความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

3) มุทิตาคือ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุขมีจิตใจ่องใสบันเทิงประกอบด้วยความชื่นชมชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุขพลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้มีสุขเจริญอกงามยิ่งขึ้นไป

4) อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลางดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญามีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึงไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์

ทั้งหลายกระทำแล้วอันส่งผลให้ดีและชั่วรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำเพราะเขา
รับผิดชอบได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน (ที.ปา. 11/308/280)

สรุปได้ว่า ต้องเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ด้านพฤติกรรมบ่งชี้ เมื่อได้ยิน
เสียงเพลงชาติ จะต้องยืนตรงเคารพธงชาติ รวมไปถึงร้องเพลงชาติได้ เข้าร่วม ส่งเสริม สนับสนุน
กิจกรรมที่สร้างความสามัคคี ประสงค์ที่เป็นประโยชน์ต่อ โรงเรียน ชุมชนและสังคม มีศรัทธา
ยึดมั่น ปฏิบัติตนตามหลักของศาสนาที่ตนเองนับถืออย่างเคร่งครัด เคารพเทิดทูนสถาบัน
พระมหากษัตริย์ เช่น เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ปกป้องสถาบันว่า
เป็นสถาบันที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป

**ข้อที่ 2 ชื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุทิศตนในสิ่งที่ตั้งงามเพื่อส่วนรวมตรงกับ
หลักธรรม ที่ว่า สัจจะ ได้แก่ความซื่อสัตย์ต่อกัน**

เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งที่ปรากฏในหลักของจรรยาบรรณ ๔ ประการ (ส.ส. 15/845/258)
หลักการที่สามารถใช้ได้ในทุกสถานที่ทั่วไป ทั้งในบุคคลทุกจำพวกไม่จำกัดว่าจะเป็นหญิงหรือชาย
จะต้องมีหลักปฏิบัติในลักษณะนี้เพื่อให้คู่ชีวิตของกันและกัน มีความสุข ในฐานะที่ใช้ระหว่างสามี
กับภรรยา โดยการไม่ฝืนทำความชั่วทั้งปวง ไม่คิดนอกใจ มีความจริงใจ บริสุทธิ์ใจ มีความ
รับผิดชอบให้แก่กันและกัน โดยในพระพุทธศาสนาได้อธิบายคำว่า สัจจะ ไว้ในลักษณะ 5 สถาน
สำหรับผู้ครองเรือนจะพึงประพฤติปฏิบัติ ดังนี้

- 1) ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ให้เต็มกำลังความสามารถของตน
- 2) ความซื่อสัตย์ต่อการทำงาน ได้แก่ การตั้งใจทำงานให้ดี มีสติสัมปชัญญะ
- 3) ความซื่อสัตย์ต่อเวลา ได้แก่ การรักษาความสัตย์สัญญาที่ให้กันไว้
- 4) ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล ได้แก่ การคบกับใครก็ต้องมีความจริงใจ ไม่ใช่คบเพื่อ

หวังผลประโยชน์

5) ความซื่อสัตย์ต่อความดี ได้แก่ การยึดมั่นในคุณงามความดีของตนตลอดไป
(ปิ่น มุทุกันต์, 2514: 458-465)

สรุปได้ว่า มีพฤติกรรมตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองทั้งทางกาย วาจา ใจ
ให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงปราศจากความลำเอียง และปฏิบัติตนโดยคำนึงถึงความถูกต้อง
ละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิดและปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาไม่ถือเอาสิ่งของหรือผลงาน
ของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ปฏิบัติตนต่อผู้อื่นด้วยความซื่อตรงและไม่หาประโยชน์ในทางที่ไม่
ถูกต้อง

**ข้อที่ 3 กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ตรงกับหลักธรรมที่ว่า
กตัญญูทเวทีย**

เป็นการสำนึกในบุญคุณหรืออุปการคุณของคนอื่นหรือสิ่งอื่นที่มีแก่ตน ในบางครั้ง
ก็หมายถึงสิ่งอื่น ๆ ที่มีใช้ตัวบุคคลก็ได้ เช่นบ้านเรือน รถ เป็นต้น เป็นการตอบแทนด้วยการ

แสดงออกทางกายและทางวาจาด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยคำว่า กตัญญู จัดเป็นมโนกรรม และคำว่า กตเวที จัดเป็นกายกรรมและวจีกรรม

ในพระพุทธศาสนากล่าวถึงความสำคัญของความกตัญญูกตเวที (อง.ทก. 20/364/108) ไว้ 5 ประการ คือ

1) ความกตัญญูกตเวที เป็นพื้นฐานของความดี กล่าวคือ คุณธรรมนี้เป็นมารดา หรือเป็นบ่อเกิดของคุณธรรมอื่น ๆ และเป็นฐานช่วยเกื้อกูลหนุนส่งเสริมให้คนกระทำความดี ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

2) ความกตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี กล่าวคือ คุณธรรมนี้เป็นนิมิต หรือเครื่องหมายบ่งบอกคุณสมบัติของความเป็นคนดี เป็นคุณธรรมของสัตว์บุรุษ

3) กตัญญูกตเวทีบุคคลหาได้ยากในโลก เพราะเหตุว่า บุคคลที่จะมีทั้งความกตัญญู และกตเวทีอย่างสมบูรณ์นั้นหาได้ยาก

4) ความกตัญญูกตเวทีก่อให้เกิดมงคลแก่ชีวิต ในด้านการได้รับยกย่องความ เจริญรุ่งเรือง และความสุขในโลกนี้และโลกหน้า ตามมุมมองของพระพุทธศาสนา การแสดงความ กตัญญูกตเวที ต่อกลุ่มบุคคล สถาบัน องค์กร ต่อธรรมชาติที่จะเป็นฐานเกื้อหนุนและส่งเสริมให้ สังคมมีความมั่นคงพร้อมต่อการพัฒนา ต้องเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีที่เป็นแบบ สัมมาทิวฐิเท่านั้น คือ ต้องเป็นความกตัญญูกตเวทีที่ถูกต้องตามกฎหมายและความกตัญญูกตเวที ที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม (พระครูศรีสุตโสภณ (เงิน ชาติเมธี), 2546: บทคัดย่อ)

ข้อที่ 4 ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม ตรงกับ หลักธรรมคือ อิทธิบาท 4 ประการ

ได้ชื่อว่า เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วยหลักการ 4 ประการ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา มาใช้พัฒนาความรับผิดชอบของตนเอง โดยฉันทะ หมายถึง ความพอใจกับสิ่งนั้น คือความพอใจในสิ่งที่รับผิดชอบทั้งต่อตนเองและส่วนรวมวิริยะ หมายถึง มีความมานะพยายาม คือความพยายามทำตามหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและส่วนรวม จิตตะ หมายถึง มีใจจดจ่อและเอาใจใส่มีใจตั้งมั่นกับสิ่งที่ตนต้องรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง และ ส่วนรวมวิมังสา หมายถึง หมั่นตรวจสอบ พิจารณา ไตร่ตรองในความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและ ส่วนรวม เมื่อประสบปัญหา ก็พิจารณา ไตร่ตรองถึงเหตุและผลนั้น พร้อมทั้งแก้ไขปัญหานั้นได้ซึ่ง เป็นการยอมรับรับผิดชอบในการกระทำที่ได้แสดงออกไป มีท่านผู้รู้ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็น ดังกล่าวคือ

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ คือการยอมรับรู้แล้วกระทำตอบสนอง ด้วยความสมัครใจต่อสิ่งที่ต้องกระทำในฐานะที่เป็นหน้าที่ของตน ไม่ใช่เพียงแค่คิดหรือรับอยู่ใน ใจ (พุทธทาสภิกขุ, 2521: 376)

พระเมธีธรรมาภรณ์ กล่าวถึงความรับผิดชอบว่า เกิดจากความสำนึกมีความตระหนักรู้ในหน้าที่และคิดจะทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ด้วยความเต็มใจ ความรับผิดชอบหมายถึง การแสดงออกถึงความมุ่งมั่น ในการปฏิบัติหน้าที่ของนักเรียน ทั้งในส่วนที่ศึกษาเล่าเรียน ในสถานศึกษา และนอกสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมดังต่อไปนี้ (พระเมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมมจิตโต), 2533: 59-67)

1. เอาใจใส่และเพียรพยายามในการทำงาน
2. ยอมรับในการกระทำของตนเอง
3. ช่วยเหลืองานส่วนรวมด้วยความเต็มใจ
4. รู้จักหน้าที่และทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
5. ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และรักษาสีทธิของตนเอง
6. ตรงต่อเวลา
7. เคารพต่อระเบียบ กฎเกณฑ์
8. ดูแลรักษาส่วนรวมเสมือนเป็นของตน
9. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

ข้อที่ 5 รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทย ตรงกับการส่งเสริมแบบแผนพฤติกรรมของชุมชนโดยทางพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การเกิด การแต่งงาน การทำบุญ การตาย

สถาบันทางศาสนาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชน บุคคลเมื่อมีความเชื่อและศรัทธาในสิ่งเดียวกันทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน เกิดสายสัมพันธ์ทางจิตใจนำมาซึ่งกิจกรรมที่เป็นผลดีต่อส่วนรวมอื่น ๆ อีกมากมาย การมี ความรู้และความเชื่ออย่างเดียวกันทำให้บุคคลมีแนวความคิด โดยเฉพาะความรู้ ความเข้าใจเป็นแหล่งให้การศึกษาตลอดชีพแก่ชุมชน โดยผู้ทำหน้าที่ของ สถาบัน คือพระสงฆ์ เป็นผู้แนะนำสั่งสอนความรู้และวิชาชีพที่นอกเหนือจากพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ชุมชนไทยที่เป็นชาวพุทธก็มีวัดเป็นแหล่งวิทยาการต่าง ๆ มาตั้งแต่โบราณสืบต่อมาจนถึง ปัจจุบัน จนมีคำพูดกันติดปากว่า “บวชเรียนเขียนอ่าน” วัด เป็นสถานที่เรียน อ่าน เขียน คิดเลข และงานฝีมือต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัดและสอนโดยพระสงฆ์ของวัดนั้น ๆ เป็นต้น สำหรับประเทศไทย มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 9 ได้กล่าวว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาประมาณร้อยละ 90 และสถาบันศาสนาเป็นระบบย่อยของสังคมไทยซึ่งมีวัดเป็นศาสนสถาน มีพระสงฆ์เป็นศาสนบุคคลที่จะทำให้พระพุทธศาสนาช่วยในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ อย่างสำคัญ ยิ่ง คนไทยสมัยโบราณหันหน้าเข้าวัด ไกล่ลี้วัด สนุกกับวัดมาก และวัดก็ทำหน้าที่ที่สำคัญเพื่อ ชาวบ้านไม่น้อย เช่นชาวบ้านส่งลูกหลานอยู่วัดเพื่อรับใช้พระและรับการอบรมศีลธรรมเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ จากพระคุณเจ้า

ดังมีคำกล่าวที่ว่า **วัดจะดี มีหลักฐาน เพราะบ้านช่วย บ้านจะสวย เพราะมีวัด** **ดัดนิสัย บ้านกับวัด ผลัดกันช่วย อำนวยชัย ถ้าขาดกัน ก็บรลย์ ทั้งสองทาง** เช่นในอดีตมี ประเพณีการลงแขกทำงานถือว่าเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งที่ดงามของสังคม เป็นการเสริมสร้างความสามัคคี การเอื้อเฟื้อเกื้อกูล และการรวมพลังชุมชน ไม่มีระบบเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ปัจจุบันระบบเงินตราตามระบบทุนนิยมเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นการทำลายวัฒนธรรมที่ดงามของ สังคมชนบท ทำให้ความสามัคคี การเอื้อเฟื้อเกื้อกูล และการรวมพลังชุมชนขาดหายไป สังคม ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทุก ๆ ด้าน มีลักษณะของ “มะเร็งทางสังคม” เป็นสังคมที่ไร้ เข้มทิศ ขาดจุดยืนและอุดมการณ์ในความเป็นไทย เพราะสังคมไทยได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรม ต่างชาติเข้ามาผสมผสานวัฒนธรรมดั้งเดิมมากมายหลายด้าน โดยเฉพาะรับเอาวัฒนธรรม ตะวันตกเข้ามาทั้งส่วนที่ดีและส่วนที่ไม่ดี

ข้อที่ 6 มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน

ศีลคือการรักษากายวาจาให้เรียบร้อยประพฤติถูกต้องดีงาม อานิสงค์ของการรักษาศีลนั้น สามารถส่งผลดีให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีสงบเรียบร้อย มีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต ในพระไตรปิฎก (วิ. ม. 5/285/99) เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาโปรดอุบาสิกา อุบาสิกา ขาวดำบลานปาฏลิกาม โดยสรุปได้ว่า

อานิสงค์ ข้อที่ 1 ย่อมได้โภคทรัพย์ใหญ่หลวงซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ

อานิสงค์ ข้อที่ 2 กิตติศัพท์อันดีงามย่อมกระฉ่อนไป

อานิสงค์ ข้อที่ 3 เขาไปหาบริษัทใดๆ เช่น ชัตติยบริษัท พรหมณบริษัท คหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมเป็นผู้แคลวกลาไม่เกอเงินเขาไปหาบริษัทนั้น ๆ

อานิสงค์ ข้อที่ 4 ย่อมไม่หลงลืมสติ

อานิสงค์ ข้อที่ 5 หลังจากตายแล้ว ย่อมไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงกล่าวไว้เกี่ยวกับเรื่องอานิสงค์ของศีล 5 ประการ (สมเด็จพระญาณสังวร, 2549: 19) ไว้ว่า

ผู้ที่รักษาศีลข้อที่ 1 เมื่อเกิดเป็นมนุษย์จะทำให้มีพลานามัยแข็งแรง ปราศจากโรคภัยอายุยืนยาว ไม่มีศัตรูเบียดเบียนให้ต้องบาดเจ็บไม่มีอุบัติเหตุต่างๆที่จะทำให้บาดเจ็บหรือสิ้นอายุเสียก่อนวัยอันสมควร

ผู้ที่รักษาศีลข้อที่ 2 เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย การทำมาหาเลี้ยงชีพมักจะประสบช่องทางที่ดีมีทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายนะไปด้วยภัยต่าง ๆ เช่น อัคคีภัย วาตภัย โจรภัย เป็นต้น

ผู้ที่รักษาศีลข้อที่ 3 เมื่อเกิดเป็นมนุษย์จะประสบโชคดีในความรัก มักได้พบรักแท้ที่จริงจังจริงใจ ไม่อกหัก มีบุตรธิดา กว้านอนสอสบาย ไม่ติดอดาน ไม่ถูกผู้อื่นหลอกลวง

อุตรคราณาจารย์ไปทำให้เสียหาย บุตรธิดายอมเป็นอภิชาติบุตร ซึ่งจะนำเกียรติยศชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล

ผู้ที่รักษาศีลข้อ 4 เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์จะทำให้เป็นผู้ที่มีสุขเสียงไพเราะ พุดจา มีน้ำมีนวลชวนฟัง มีเหตุมีผล ชนิดที่เป็น "พุทธราชา" มีวัตรปฏิบัติปฏิบัติไหวพริบในการเจรจา จะเจรจาความสิ่งใดก็มีผู้เชื่อฟังและเชื่อถือสามารถกล่าวสั่งสอนบุตรธิดาและศิษย์ให้อยู่ในโอวาทได้ดี

ผู้ที่รักษาศีลข้อที่ 5 เมื่อเกิดเป็นมนุษย์เป็นผู้ที่มีสมองประสาท ปัญญา ความคิดแจ่มใสจะศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดก็แตกฉาน และทรงจำได้ง่าย ไม่หลงลืมเพื่อนและเลอะเลือน ไม่เสียสติวิกลจริต ไม่เป็นโรคสมอง โรคประสาท ไม่ปัญญาทึบ ปัญญาอ่อนหรือปัญญานึ่ม

ข้อที่ 7 เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ที่ถูกต้อง ตรงกับหลักธรรม คืออิทธิบาท

หมายถึงความเป็นใหญ่, ภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่ มี 3 ประการ (ที.ปา. 11/128/231) คือ

1) อัตตอิทธิบาท หมายถึง ความมีตนเป็นใหญ่, ถือตนเป็นใหญ่, กระทำการด้วยปรารถนาตนเป็นประมาณ

2) โลกาธิปไตย หมายถึง ความมีโลกเป็นใหญ่, ถือโลกเป็นใหญ่, กระทำการด้วยปรารถนานิยมของโลกเป็นประมาณ

3) ธัมมาธิปไตย (ความมีธรรมเป็นใหญ่, ถือธรรมเป็นใหญ่, กระทำการด้วยปรารถนาความถูกต้อง เป็นจริง สมควรตามธรรม เป็นประมาณ

สรุปได้ว่า บุคคลผู้ที่เป็นอัตตอิทธิบาท พึ่งใช้สติให้มาก บุคคลผู้เป็นโลกาธิปไตย พึ่งมีปัญญาครองตนและรู้พินิจให้ลุ่มลึก และบุคคลผู้เป็นธัมมาธิปไตย พึ่งประพฤติตามหลักธรรม เป็นอย่างยิ่งจะเห็นได้ว่า สำหรับบุคคลผู้เป็นหัวหน้าหมู่ เป็นนักปกครอง พึ่งถือธัมมาธิปไตย

ข้อที่ 8 มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่ ตรงกับหลักธรรมคือ อปรีหานิยธรรม

ได้แก่ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม, เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว, สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมืองมี 7 ประการ (อง.สตตก. 23/21/31) คือ

- 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
- 2) พร้อมเพรียงกันประชุมพร้อมเพรียงกันเลิกประชุมพร้อมเพรียงทำกิจที่พึงทำ
- 3) ไม่บัญญัติที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม
- 4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชีเคารพนับถือท่านเหล่านั้นเห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง
- 5) บรรดากุลสตรีกุลกุมารทั้งหลายให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหงหรืออุครร่าขึ้นใจ

6) เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ) ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆของแคว้นวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลายทั้งภายในและภายนอกไม่ปล่อยให้ธรรมมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

7) จัดให้ความอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549:211)

เห็นได้ว่า ผู้ที่ต้องการความเจริญในหน้าที่การงานของตนเอง จะต้องเป็นคนที่มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมายบ้านเมือง เป็นผู้ที่สมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ จึงจะมีชีวิตที่เจริญก้าวหน้า เพราะว่า บุคคลใดก็ตามถ้ามีความเคารพต่อผู้ที่มีอายุมากกว่า ก็จะเป็นบุคคลที่เป็นที่รักของคนอื่น ไม่ใช่เฉพาะแต่มนุษย์เท่านั้นที่ให้ความรักกับเขา แม้เทวดา ยังมีความเคารพและนับถือต่อบุคคลประเภทนี้เช่นกัน

ข้อที่ 9 รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายตรงกับข้อความที่ว่าสันโดษ คือ ความยินดี

เป็นความยินดี, ความพอใจ, ความยินดีด้วยของของตนซึ่งได้มาด้วยริ้วแรงความเพียรโดยชอบธรรม, ความยินดีด้วยปัจจัยสี่ตามมีตามได้, ความรู้จักอิมรู้จักพอ มี 3 ประการ (ที.อ.1/253, ม.อ. 2/188) คือ

1) ยถาลาภสันโดษ ได้แก่ ความยินดีตามที่ได้ยินดีตามที่พึงได้ คือ ตนได้สิ่งใดมา หรือ เพียรหาสิ่งใดมาได้ เมื่อเป็นสิ่งที่ตนพึงได้ ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีตแค่ไหน ก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่ติดใจอยากได้สิ่งอื่น ไม่เดือดร้อนกระวนกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ ไม่ปรารถนาสิ่งที่ตนไม่พึงได้หรือเกินไปกว่าที่ตนพึงได้โดยถูกต้อง ชอบธรรม ไม่เพ่งเล็งปรารถนาของที่คนอื่นได้ไม่ริษยาเขา

2) ยถาพลสันโดษ ได้แก่ ยินดีตามกำลัง คือ ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกายสุขภาพ และวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลัง ตนมีหรือได้สิ่งใดมาอันไม่ถูกกับกำลังร่างกายหรือสุขภาพ เช่น ฝึกหัดอาหารบิณฑบาตที่แสดงต่อโรคของตน หรือเกินกำลังการบริโภคใช้สอย ก็ไม่ห่วงหาเสียดายเก็บไว้ให้เสียเปล่า หรือฝืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตน ย่อมสละให้แก่ผู้อื่นที่จะใช้ได้ และรับหรือแลกเอาสิ่งที่ถูกโรคกับตน แต่เพียงที่พอแก่กำลังการบริโภคใช้สอยของตน

3) ยถาสารูปสันโดษ ได้แก่ ความยินดีตามสมควร คือ ยินดีตามที่เหมาะสมกับตน อันสมควรแก่ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น ฝึกหัดไม่ปรารถนาสิ่งของอันไม่สมควรแก่สมณภาวะ หรือฝึกหัดบางรูปได้ปัจจัยสี่ที่มีค่ามาก เห็นว่าเป็นสิ่งสมควรแก่ท่านผู้ทรงคุณสมบัติน่านับถือ ก็นำไปมอบให้แก่ท่านผู้นั้น ตนเองใช้แต่สิ่งอันพอประมาณ หรือฝึกหัดบางรูปกำลังประพฤติวัตรขัดเกลาก่อน ได้ของประณีตมา ก็สละให้แก่เพื่อน ฝึกหัดรูปอื่น ๆ ตนเองเลือกหาของปอน ๆ มาใช้หรือตนเองมีโอกาสจะได้ลาภอย่างหนึ่ง แต่รู้ว่าสิ่ง

นั้นเหมาะสมหรือเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อื่นที่เชี่ยวชาญด้านนั้น ก็สามารถให้ลาถึงแก่ท่านผู้นั้น ตันรับเอาแต่สิ่งที่เหมาะสมกับตน

สรุปได้ว่า ความยินดี หรือที่เรียกกันในทางศาสนาว่า สันโดษ เป็นสิ่งที่เหมาะสำหรับทุกคน เพราะว่าบางคนมีความเข้าใจผิดว่า เราต้องยินดี ในสิ่งที่ตนเองมีเท่านั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องแสวงหาเข้ามาอีก พอใจแค่นี้ ทั้งที่ความเป็นจริงสามารถที่จะทำได้มากกว่านั้น การกระทำเช่นนี้ ไม่จัดว่า เป็นการกระทำแบบสันโดษ หรือเรียกอีกว่า เป็นการใช้สันโดษในลักษณะที่ไม่ถูกต้องนั่นเอง

ข้อที่ 10 มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ มีความหมายตรงกับข้อความที่ว่า หลักธรรม คือ อคติ 4 ประการ

ถ้าจะเป็นสังคมที่มีความยุติธรรม จะต้องมองให้ข้ามพ้นความลำเอียงให้ได้ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา ถือว่า เป็นคุณธรรมสำหรับคนที่เป็นผู้นำ จะต้องมีความเที่ยงธรรม, ไม่มีความลำเอียงมี 4 ประการ (ที.ปา. 11/311/288) คือ

- 1) ฉันทาคติ คือความลำเอียงเพราะชอบเพราะรักในผู้นั้นจึงทำให้ได้ดีเป็นคนเด่นในสังคม
- 2) โทสาคติ คือความลำเอียงเพราะซึ่งไม่พอใจผู้นั้นทำดีเพียงใดความดีไม่ปรากฏ
- 3) โมหาคติ คือความลำเอียงเพราะหลงหรือพลาดผิดเพราะเขลาไม่รู้ความจริงไม่เห็นความดีของเขา มักเห็นผิดพลาดไป
- 4) ภยากติ คือความลำเอียงเพราะกลัวว่าจะกลัวเพราะเขามีเงินทองมีอำนาจมีญาติพี่น้องใหญ่โตกว้างขวางในสังคม

ข้อที่ 11. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา มีความหมายตรงกับข้อความที่ว่า โอตตปปะ ได้แก่ ความกลัวบาป, เกรงกลัวต่อความชั่ว

ได้ชื่อว่า ธรรมคัมภีร์ครองโลก 2 ประการ (อง.ทุก. 20/255/655) ได้แก่ ธรรมที่ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวาย ซึ่งบุคคลที่มีความกลัวต่อบาป ก็จะไม่กล้าที่จะทำความชั่ว ในยุคปัจจุบันมีการทำความชั่วอย่างเปิดเผย แล้วเป็นสาเหตุให้เยาวชนนำมาเป็นพฤติกรรมในการแสดงออก อย่างไม่มีความเกรงกลัว โดยที่ไม่รู้จริงว่า สิ่งที่ทำตนเองทำลงไปนั้น เป็นความเข้าใจผิดได้อย่างแท้จริง

ข้อที่ 12. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง ตรงกับข้อความที่ว่า ปรีตตะ ได้แก่การเห็นความสำคัญในประโยชน์ผู้อื่น

การเห็นความสำคัญในประโยชน์ผู้อื่นเป็นหนึ่งในประโยชน์ 3 ประการ (ขุ.จ. 30/673/333) มากกว่าประโยชน์ของตนเอง ซึ่งเป็นการแก้ไขในปัญหาที่ว่า ด้วยความเห็นแก่ตัว ในปัจจุบันความเห็นแก่ตัวปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า มักจะมีความเห็นแก่ตัว เป็นสาเหตุให้เกิดความ

เดือนร้อนแก่บุคคลอื่น เช่น การจราจรบนถนน ถ้าบุคคลเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คงไม่เห็นข่าวว่ามีการทะเลาะกันในเวลาการขับขี่ เพราะว่าต่างคนมีความต้องการที่จะไปได้อย่างสะดวกอย่างเดียวไม่เห็นความปลอดภัยของคนอื่น จึงเกิดมีอุบัติเหตุบนถนนให้เห็นได้ตลอดเวลา

4. บทสรุป

บทความนี้ได้เกิดขึ้นเพราะต้องการนำเสนอว่า พระพุทธศาสนากับค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ ถือได้ว่าเป็นหลักการที่มีลักษณะเหมือนกันและคล้ายคลึง ซึ่งต่างก็มีความคาดหวังในการสร้างความเป็นคนไทยให้มีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง มีความเป็นอยู่แบบยั่งยืน เพราะเชื่อว่า หลักธรรมที่มีในค่านิยมหลักนั้น มาจากหลักการในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ต่างเป็นพื้นฐานของสังคมไทยที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านานตั้งแต่อดีตกาลเป็นอย่างดี ด้วยความห่วงใยในยุครัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ตระหนักเล็งเห็นความสำคัญในการคงอยู่ของค่านิยมของคนไทยที่ดีงามเกรงว่าจะสูญหายไปจากสังคมไทย จึงมีการประกาศใช้อย่างเป็นทางการให้คนไทยได้นำมาปฏิบัติกันทั่วหน้า และด้วยสังคมไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธที่มีหลักธรรมคำสอนที่สอดคล้องกับค่านิยม 12 ประการ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการอยู่ร่วมกันของสังคมไทยได้อย่างมีความสุขแบบยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- ปิ่น มุทุกันต์. แนวสอนธรรมะตามหลักสุตตันตปิฎก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2514.
- พุทธทาสภิกขุ. การเสริมสร้างจริยธรรมแก่เด็กวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, 2521.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). พุทธศาสนากับปรัชญา. บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2533.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.
- พระครูศรีสุตโสภณ (เงิน ชาตเมธี). “ความกตัญญูทวาทะในฐานะคุณธรรมค้ำจุนสังคมจากมุมมองพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. วิธีสร้างบุญบารมี. บริษัทพิมพ์สวย จำกัด. 2551.
- พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี. มติชนออนไลน์. วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2557 เวลา 07:11:46 น.

กันโตงดาร์: สัญลักษณ์แห่งจิตวิญญาณของบรรพชนชาวพุทธเขมรสุรินทร์
Kantongdar: A Spiritual Sign of the Buddhist
Khmer Ancestors in Surin

พระมหาธนรัฐ รัตนเมธโส

Phramaha Thanarat Ratthametho

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Surin Campus

E-mail: thanaratbhante@gmail.com

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความฉบับนี้เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยพุทธเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ในเรื่องประเพณีการทำบุญอุทิศในช่วงเทศกาลบุญสารทเดือน 10 หรือ “บุญแซนโชนตา” โดยเฉพาะจะมี “กันโตงดาร์” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการประกอบพิธีทำบุญอุทิศ “ทักษิณานุประทาน” กับการบูรณาการองค์ความรู้หลักในพระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎกและศาสตร์สมัยใหม่มาเป็นฐานแห่งการศึกษาวิเคราะห์ โดย “นัยแห่งคุณค่าของกันโตงดาร์” นี้ ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงคุณค่าที่แฝงอยู่ในสื่อเชิงสัญลักษณ์โดยสรุปได้ทั้งหมด 10 ประการ คือ 1) สัญลักษณ์แห่งความกตัญญูตเวที 2) สัญลักษณ์แห่งความสามัคคีในเครือญาติ 3) สัญลักษณ์แห่งประเพณีระหว่างคนเป็นกับคนตาย 4) สัญลักษณ์แห่งกรรมบันดาล 5) สัญลักษณ์แห่งการแบ่งปัน 6) สัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ 7) สัญลักษณ์การจัดระเบียบสังคมตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา 8) สัญลักษณ์แห่งบุญมหาสังฆทาน 9) สัญลักษณ์แห่งการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมในสังคมพุทธ และ 10) สัญลักษณ์แห่งจิตวิญญาณบรรพชน ดังนั้นแล้ว กันโตงดาร์จึงเป็นสัญลักษณ์ที่หล่อหลอมพลังศรัทธาและจิตวิญญาณของบรรพชน และเป็นอุบายหล่อหลอมด้วยสื่อด้านมิติแห่งจิตวิญญาณ และพัฒนาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ในที่สุด

คำสำคัญ: ประเพณีสารท, บรรพชน, ชาวเขมรสุรินทร์

Abstract

The objective of this article is to study the local wisdom of Thai Buddhist Khmer in Surin province, particularly in the offerings dedicated to the deceased's ceremony during the tenth month *Sath* festival (Saen Don Tar) of Surin Province.

Especially, “Kantongdar” is known as the sign of the offerings dedicated to the deceased’s ceremony (*Dakkhinanupdana*) through integration between the main Buddhist knowledge, known as the *Tipitaka*, and modern sciences which would be the sources of analytical study. An Author has been analyzing the value of Kantongdar’s meaning into 10 meanings in which concealed in this sign and to be summarized as followed; 1) a sign of gratitude, 2) a sign of unity in the relationship, 3) a sign of tradition between the living and the dead, 4) a sign of *Kamma* and rebirth, 5) a sign of generosity, 6) a sign of fruitfulness, 7) a sign social organization in Buddhism, 8) a sign of offering dedicated to the *Sangha*’s ceremony (*Mahasanghadana*), 9) a sign of the Buddhist cultural communication, and 10) a sign of spiritual ancestors. Therefore, Kantogndar is known as the sign of integration between the power of faith and spiritual ancestors. It is a strategy blended by sight in the spiritual dimension and developed into the cultural heritage of Buddhist Khmer Surin eventually.

Keywords: Sath Festival, Ancestors, Surin Khmer

1. บทนำ

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอน 2 ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน เรียกว่าโลกียะ (Worldly) หรืออาจจะเรียกว่าพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน ซึ่งเหมาะสมกับพุทธศาสนิกชนที่ยังต้องประกอบสัมมาชีพ เลี้ยงตัวและครอบครัว และระดับสูงสุดอันเป็นอุดมคติจัดเป็นขั้นปรมาตม์ เรียกว่าโลกุตตระ (Ultimate Reality) ดังนั้น หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนานั้น จึงเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปกติสุข ความเจริญทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ทั้งนี้ ศาสนิกผู้นำคำสอนของพระพุทธองค์ไปเผยแผ่ โดยหน้าที่หลักก็คือ พระสงฆ์ ผู้มีหน้าที่เป็นพระธรรมทูต (Buddhist Missionary) ต้องออกไปเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ดังเช่นปฐมพุทธดำรัสที่พระพุทธองค์ได้ส่งพระอรหันตสาวกชุดแรกออกไปประกาศพระศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวตาและมนุษย์ทั้งหลาย” (วิม. (ไทย) 4/34/40) เมื่อมีการส่งพระธรรมทูตไปประกาศพระศาสนา พระพุทธศาสนา ได้แผ่ขยายออกจากมาตุภูมิคือประเทศอินเดีย และแผ่ขยายมาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิในพุทธศตวรรษที่ 3 ในยุคพระเจ้าอโศกมหาราช (K.L. Hazra, 1968: 40) ทำให้ประเทศไทย และประเทศเพื่อนบ้าน อันประกอบไปด้วยพม่า, กัมพูชา และลาว ได้นับถือและยกย่องให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และยังคงมีพุทธศาสนิกชนให้การเคารพศรัทธาเลื่อมใส

มาจนถึงปัจจุบัน และสืบเนื่องจากพระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายไปตามแต่ละภูมิภาคของแต่ละประเทศ ซึ่งมีความหลากหลายด้านเชื้อชาติ และวัฒนธรรม ตามแบบอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของตนเอง ก่อให้เกิดมีวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามที่มีพระพุทธศาสนาเป็นฐานหลักแห่งศรัทธา

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ที่หลากหลาย อาทิเช่น กลุ่มเขมร, กลุ่มส่วย, กลุ่มลาว, ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ ประชากรโดยส่วนมากมีการนับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท และมีประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น ในประเด็นนี้ ผู้เขียนมุ่งนำเสนอเฉพาะกลุ่มเขมรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่ง “กลุ่มเขมรนี้ เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่สำคัญกลุ่มหนึ่งในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง หรืออีสานใต้ของประเทศไทยและเป็นกลุ่มที่มีบทบาทเด่นชัด ในการควบคุมอิทธิพลทางการเมืองของดินแดนอีสานระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-18” (ธวัช ปุณโณทก, 2528: 17-18) และกลุ่มชาวพุทธเขมรสุรินทร์นี้ ก็มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ที่เด่นชัดและแตกต่างจากกลุ่มลาว และกลุ่มส่วย ในบางประเพณี นั่นคือ ประเพณีแซนโฎนตา หรือการทำบุญสารทเดือน 10 ซึ่งมีความโดดเด่นและมีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งแสดงถึงการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอารยธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะการจัดทำ “ก้นโงดง” สื่อสัญลักษณ์ในประเพณีแซนโฎนตา ดังนั้น ในบทความฉบับนี้ผู้เขียนประสงค์นำเสนอคุณค่าของ “ก้นโงดง” สิ่งที่เป็นสื่อสัญลักษณ์แห่งจิตวิญญาณทางวัฒนธรรมของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ในแง่มุมต่าง ๆ ที่ได้กลายเป็นอุบายหล่อหลอมให้ชาวพุทธเขมรสุรินทร์ได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยใช้หลักการบูรณาการร่วมกับพุทธธรรมและศาสตร์สมัยใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้อนุชนได้ตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์และสืบสานต่อไป

2. ชาวเขมรสุรินทร์ในประเทศไทย

มีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะเอาไว้ ดังนี้ ธวัช ปุณโณทกได้กล่าวว่า “กลุ่มเขมรเป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่สำคัญกลุ่มหนึ่งในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ของประเทศไทยและเป็นกลุ่มที่มีบทบาทเด่นชัด ในการควบคุมอิทธิพลทางการเมืองของดินแดนอีสานระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-18” (ธวัช ปุณโณทก, 2528: 17-18) และ พิศัยศักดิ์ วรรณไตรได้ให้แนวคิดไว้ว่า “ชาวสุรินทร์ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่พูดภาษาเขมร มีขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ที่คล้ายคลึงกับชาวเขมรในประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ภาษาที่ใช้เป็นภาษาในตระกูลมอญเขมร ชาวบ้านนับถือพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท (Theravada Buddhism) มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผสมกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับการเกิดนั้นจะต้องมีการอยู่ไฟแบบชาวบ้าน การโกนจุก การบวช การแต่งงาน ต้องมีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษด้วย งานศพ นิยมนำไปฝังไว้ระยะหนึ่งก่อน ปีถัดมาจึงนำขึ้นมาเผา โดยสรุปแล้วชาวบ้านจะนับถือผี 3 ประเภท คือ ผีประจำหมู่บ้าน ผีเฝ้าบ้าน และผีบรรพบุรุษ เมื่อชาวบ้าน

จะประกอบพิธีกรรมใด ๆ ก็จะต้องบอกกล่าวให้ผีเหล่านี้ได้รับรู้ (พระศักดิ์ วรรณทร์, 2530: 37) ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวความคิดของ ธวัช ปุณโณทก ที่กล่าวไว้อีกประเด็นหนึ่งว่า “ชาวเขมรสุรินทร์นั้น คือ ประชากรอีสานที่ใช้ภาษาเขมร มีจารีตประเพณีของกลุ่มชนเด่นชัดในเรื่องของการแต่งกาย เครื่องดนตรี การรับประทานข้าวเจ้า ซึ่งต่าง ๆ ไปจากกลุ่มวัฒนธรรมไทย ลาว หมู่บ้านชาวไทยเขมรมีการนับถือศาสนาพุทธ และถือเป็นสถาบันสำคัญของหมู่บ้าน มีความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ มีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษในวันสารทเดือน 10 เรียกว่า แชนโณตา” (ธวัช ปุณโณทก, 2528: 352-392)

3. ความหมายของกันโคงดาร

คำว่า “กันโคง” หรือ “กระทง” ตามนัยแห่งพิธีกรรมนี้ คือ กระทงใบตองที่เย็บด้วย ก้านมะพร้าวหรือไม้ซี่เล็ก ๆ มีลักษณะเย็บเป็นสี่มุม ขนาด 10 X 10 ซม. หรือแล้วแต่ขนาดของภาชนะที่ใส่รอง มีลักษณะคล้ายกระทง สำหรับห่อหรือใส่ข้าว กับข้าว ของหวาน หรือผลไม้ต่าง ๆ และมีกรวยที่ทำจากใบตองครอบ มีขนาดเท่ากับขนาดของกระทง วางครอบเอาไว้ด้านบนกระทง และมีรูปปักไว้บนกรวยสำหรับจุดในขณะพระสงฆ์ประกอบพิธีสวดทำบุญอุทิศหรือ “ดาร์” บางท้องถิ่นได้มีการนำดอกไม้เรียกว่าดอกบายเบ็ดมาปักประดับไว้ด้านบนข้าง ๆ รูป 1 ดอกกับดอกไม้ 1 ช่อบนยอดกรวย อีกด้วย ส่วนคำว่า “ดาร์” คือ การสวดแผ่อานิสงส์บุญกุศลไปให้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่กำลังจะได้รับการปลดปล่อยให้มายังโลกมนุษย์” (อัชฎาภรณ์ ขมดี บก., 2551: 47)

ดังนั้น “กันโคงดาร” หรือ “กระทงดาร” ก็คือ กระทงใบตองที่บรรจุบายเบ็ดหรือบายบัดตระโบล ซึ่งเป็นการใช้ข้าวใหม่ซึ่งเพิ่งออกรวงเป็นนํ้านม นำมาต้มแล้วผสมด้วยนม ถั่ว งา น้ำตาล น้ำใบเตย เพื่อให้มีสีเขียวสวยงามและมีกลิ่นหอม เมื่อข้าวสุกแล้วก็ปั้นเป็นก้อนใส่พานเป็นรูปทรงกรวย คล้ายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ตรงกลางใส่อาหารคาวหวาน หมาก พลู บุหรี่ และใส่เงินตามต้องการ

4. ประเพณีแซนโณตา: สารทชาวพุทธเขมรสุรินทร์

1. ความหมายของประเพณีแซนโณตา

คำว่า “แซนโณต” เป็นภาษาท้องถิ่นเขมร ‘แซน’ แปลว่า เซ่นไหว้ ส่วนคำว่า ‘โณตา’ มีคำอยู่สองคำ คือ ‘โณน’ หมายถึง โคตรเหง้าตระกูล ส่วนคำว่า ‘ตา’ หมายถึง บรรพบุรุษทั้งหลายทั้งปวง (ที่ล่วงลับไปแล้ว) (อัชฎาภรณ์ ขมดี บก., 2551: 123) พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺธ, ดร.) ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 11 เจ้าอาวาสวัดศาลาลอย (พระอารามหลวง) จังหวัดสุรินทร์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับพิธีกรรมแซนในชุมชนชาวเขมรว่า “วัตถุสิ่งของ เรียกว่า ‘สแนน’ กิริยาที่ทำ เรียกว่า ‘แซน’ เช่น จุดธูป จุดเทียน ร้องเรียก อัญเชิญ เท้าที่จะจำชื่อได้ให้ลงมาเสวยมาบริโภคอาหารหรือสิ่งของเหล่านั้น อาหาร หรือสิ่งของทั้งหมด เรียกว่า ‘สแนน’

2. ต้นธารแห่งความเชื่อประเพณีแซนโฎนตาของชาวเขมรสุรินทร์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักปราชญ์ท้องถิ่นทั้งฝ่ายบรรพชิต มีพระครูพิศาลธรรมโกศล (सानนท์ สปลัญโญ) ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอปราสาท วัดปราสาทวารีศรีบุญชูร ตัวแทนพระมหาเถระผู้รัตัญญ และฝ่ายฆราวาสตัวแทนผู้สูงอายุจากบ้านโคกพลู เมื่อวันที่ 4, 7 ตุลาคม 2554 ตามลำดับ พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ ได้สรุปทัศนะแห่งต้นธารแห่งความเชื่อของประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์ ว่า

คนเขมรชาวสุรินทร์ตั้งแต่โบราณกาลมีความเชื่อว่า วันแซนโฎนตานี้หากลูกหลานคนใดไม่ทำบุญไปให้ไม่จัดสำรับเซ่นไหว้ หรือไม่ไปร่วมพิธีกรรม โดยไม่มีเหตุผลอันควร ฝับรรพบุรุษอาจไม่พอใจ และอาจจะโยนไปเป็นเหตุให้ ทำมาหากินไม่ราบรื่น เพราะถูกเปรตที่เป็นญาติสาปแช่ง จิตใจเกิดความกังวลไม่เป็นสุข ด้วยความเชื่อที่ฝังใจของชาวเขมรสุรินทร์อย่างนี้ ชาวเขมรสุรินทร์ทุกคนจึงพยายามไปร่วม หรือไม่ก็จัดเครื่องเซ่นไหว้ที่บ้านของตน ถึงจะมีการกิจมากมายน้อยอย่างไร เมื่อวันนั้นมาถึงจะต้องไปร่วมมีส่วนร่วมให้ได้ แล้วความเป็นสิริมงคลจึงจะเกิดขึ้นแก่ตน และครอบครัวมีความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน นอกจากนี้ยังเป็นพิธีกรรมที่ก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของญาติ ที่เป็นทั้งพี่น้องร่วมสายโลหิตทำให้เห็นบทบาทและหน้าที่ของพิธีกรรม ที่เกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับฝับรรพบุรุษว่า เป็นพิธีกรรมที่ทำขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมาย ที่สนองความต้องการ และเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของคนในสังคม เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติอีกด้วย

3. ช่วงกำหนดการพิธีแซนโฎนตา

อัญญาค์ ขมดี ได้กล่าวไว้ว่า “พิธีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ เป็นงานที่สำคัญและยิ่งใหญ่ ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี เชื่อกันว่าเป็นงานประเพณีที่มีการทำบุญและมีความรื่นเริงด้วย เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้พ่อแม่ปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้ว ช่วงนี้พี่ผลการเกษตรกำลังให้ผลในช่วงนี้จึงเป็นโอกาสดีที่ลูกหลานต้องทำบุญ ซึ่งในปัจจุบันจังหวัดสุรินทร์ได้มีการประกวดกระเชอโฎนตา (กระจาดสำหรับใส่เครื่องเซ่นไหว้บูชาฝับรรพบุรุษ) มีการจัดงานฉลองอย่างสนุกสนานกันมาก จึงเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเมื่อแบ่งประเภทการจัดพิธีกรรมตามช่วงของระยะเวลาแล้วมี 2 ประเภท ดังนี้

ช่วงที่ 1 เบนต์ตุง (สารทเล็ก) คำว่า เบนต์ ในที่นี้คือชื่อเรียกเทศกาลงาน “เบนต์ตุง” ซึ่งเป็นคำภาษาเขมร แปลว่า สารทเล็ก การเซ่นไหว้ฝับรรพบุรุษครั้งแรกกระทำในวันนี้ บรรดาญาติพี่น้องของแต่ละครอบครัวและชาวบ้านคนอื่น ๆ ต้องไปทำบุญถวายภัตตาหารพระทุก ๆ วันมิได้ขาดโดยมีคำศัพท์ที่เรียกเทศกาลงานบุญช่วงนี้ว่า เทศกาลบุญ การ์เบนต์ บุญถือศีล หรือจะเรียกว่า เทศกาลบุญ หรือบุญเลี้ยงพระก็ได้ เหตุที่ต้องเรียกอย่างนี้ เพราะตลอดช่วงเวลาของสารทเล็กนี้ ชาวบ้านต้องหมั่นไปทำบุญเลี้ยงพระที่วัดทุกวัน และต้องรักษาศีล 5

ให้ครบถ้วน ซึ่งกินเวลารวมตลอดเทศกาลนานถึง 15 วัน เบนต์ตุง แปลว่า ปิ่นปักผม คือบุญนี้ เขาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เบนต์มาจากศัพท์ภาษาบาลีว่า ปิณฑะ แปลว่า ก้อนข้าว

ช่วงที่ 2 เบนต์ทม (สารทใหญ่) มีช่วงระยะเวลาการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษ ตลอด 7 วัน เริ่มมีการประกอบพิธีตามวัดต่าง ๆ เพื่อทำบุญอุทิศไปให้ผีบรรพบุรุษ “เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พิธีสวดตาร ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่วันแรม 9 ค่ำ ถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 พิธีสารทที่สำคัญจะประกอบพิธีในวันแรม 14 ค่ำ ช่วงนี้จะมีพิธีเซ่นไหว้ตลอดวัน แต่การรวมญาติเพื่อเซ่นไหว้ จะประกอบพิธีในเวลาประมาณ 16.00-18.00 น. เป็นต้นไป จนถึงรุ่งเช้า ซึ่งประเพณีสารทนี้มีระยะเวลายาวนานถึง 15 วัน” (อึ้งภูงศ์ ชมดี บก., 2551: 123)

การจัดประเภทของพิธีสารทเดือนสิบนี้ จัดตามระยะเวลาของการจัดงานแต่ละช่วง แต่ละตอน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการประกอบพิธีสารทนั้น เป็นการประกอบพิธีตามระยะเวลาโดยแต่ละขั้นตอนนั้น มีพิธีกรรมที่ไม่เหมือนกัน จึงเหมาะแก่การแบ่งประเภทเพื่อชื่อพิธีกรรมต่าง ๆ ตามระยะเวลาแต่ละช่วงนั่นเอง

4. เป้าประสงค์ของพิธีแซนโฎนตา

พิธีสารทเป็นกิจกรรมอันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา ที่พุทธศาสนิกชนชาวไทย เชื้อสายเขมร ในจังหวัดสุรินทร์ ทุกคนไม่เลือกเพศและวัย สามารถปฏิบัติได้และอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลได้ในชีวิตประจำวัน และเป็นพิธีกรรมที่ชาวไทยเชื้อสายเขมร โดยส่วนมากมีความรู้สึกรู้ว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว และสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ไม่ใช่เรื่องที่ห่างไกลและไร้คุณค่า กระทั่งไม่สามารถปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นแล้วเป้าประสงค์ของพิธีแซนโฎนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในจังหวัดสุรินทร์นี้ พระครูพิศาลธรรมโกศล ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอปราสาท เจ้าอาวาสวัดปราสาททวารี อำเภอปราสาท ตัวแทนพระมหาเถระ ผู้รั้งตัญญูและปราชญ์ท้องถิ่นชาวเขมรสุรินทร์ ได้แสดงทัศนะว่าจุดมุ่งหมายหรือเป้าประสงค์ของพิธีแซนโฎนตาโดยประมวลได้ 7 ประการ คือ

1) เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบุพการี แก่ผู้มีอุปการะหรือญาติผู้ล่วงลับไปแล้วก็สามารถทำได้ โดยถวายทักษิณาทานอุทิศส่วนบุญไปให้

2) เพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับเปรต เพราะภูมิของสัตว์ผู้ต้องเสวยผลกรรมที่เคยกระทำให้ เมื่อครั้งเป็นมนุษย์เป็นภูมิที่ไร้อาชีวะ ขาดอาหาร คอยรับส่วนบุญที่เขาอุทิศให้อย่างเดียวเท่านั้น

3) เพื่อการแสดงความรัก ผู้มีอุปการะหรือญาติผู้ล่วงลับไป ด้วยการร้องไห้ เสร้าโศก คร่ำครวญนั้น มิได้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด เพราะไม่สามารถจะเรียกร้องให้ท่านเหล่านั้นกลับฟื้นคืนชีพได้ แต่ทักษิณาทานที่บุคคลถวายในพระสงฆ์เท่านั้น ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว

4) เพื่อเป็นกุศโลบาย พิศารทนี้ใช้เป็นกุศโลบายเพื่อสั่งสอนให้บุคคล มีจิตใจเสียสละบริจาคทาน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และเพื่อสั่งสมบุญ ไว้ในภายหน้า

5) เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ของชาวไทยเชื้อสายเขมรโดยอาศัยบรรพบุรุษร่วมกันก่อให้เกิดความรักความสามัคคี ในครอบครัวหมู่วงศ์ญาติและชุมชน

6) เพื่อส่งเสริมความเป็นสิริมงคล ตามหลักมงคลสูตรในพระพุทธศาสนา คือ การส่งเสริมให้เลี้ยงดูบิดามารดา เมื่อบิดามารดาล่วงลับไป ลูกหลานก็สมควรที่จะแสดงความกตัญญูทดแทนด้วยการทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้

7) เพื่อเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ให้คนในสังคมได้แสดงออกถึงความกตัญญูทดแทนต่อผู้มีพระคุณทั้งหลาย อาทิ พ่อแม่ บรรพบุรุษผู้ก่อกำเนิดชีวิตลูกหลาน แล้วเลี้ยงดูอุ้มชูจนสามารถเลี้ยงดูตนเองได้ และแสดงความเคารพต่อผู้มีพระคุณ ต่อตนเอง (พระอริการช่วง จิตโสภณ (ตั้งอยู่), 2554: 86-87)

5. ประโยชน์ของประเพณีแซนโหม้นดาชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์

พระอริการช่วง จิตโสภณ ได้ประมวลสาระสำคัญของประเพณีสารทไฉ้ 5 อย่างคือ

1) ได้รับรู้ประสบการณ์จากบรรพบุรุษที่ถ่ายทอด ความรู้ ความเข้าใจในประเพณีท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งควรแก่การอนุรักษ์ไว้ แม้พิธีกรรมบางอย่างจะหมดไปแล้วก็ตาม แต่ก็เห็นว่าป็นมรดกสำคัญที่ตกทอดมาถึงยุคนี้

2) ได้ทราบถึงเหตุผลที่บรรพบุรุษได้ปฏิบัติและสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน และทราบจุดมุ่งหมายของประเพณีที่แท้จริง ซึ่งควรที่จะดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสม กับยุคสมัย ดีกว่าจะทอดทิ้งให้เสื่อมหายไป เพราะว่าเจตนา เป้าหมายและประโยชน์ก็เห็นได้ว่ามีข้อดีอยู่มาก

3) มีโอกาสได้บริจาคทาน สมาทานศีล ภาวนา และได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระสงฆ์ และได้รับความรัก ความผูกพัน สามัคคีสมานฉันท์กันในหมู่บ้านเพื่อนบ้านด้วยกัน

4) ได้ปลูกฝังเมตตาธรรมต่อบุคคลทั่วไป และช่วยให้ทราบถึงกิจกรรม ความเป็นมาที่มีการสืบทอดต่อเนื่องมา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อครอบครัว ชุมชน สังคม

5) มีโอกาสแสดงความกตัญญูทดแทนแก่บุพการี ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย และชี้ให้เห็นว่าชาวจังหวัดสุรินทร์ให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนา ด้วยประเพณีที่งดงาม เพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาล (พระอริการช่วง จิตโสภณ (ตั้งอยู่), 2554: 109-110)

6. ประเพณีดีงาม อันเนื่องด้วยพิธีแซนโหม้นดา

ในระหว่างวันเวลาการประกอบพิธีแซนโหม้นดาของชาวเขมรสุรินทร์ นี้ ก็จะมีพิธีของชาวเขมรสุรินทร์ที่เชื่อมโยงกับพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ดังที่ อัญญาณ์ ชาติได้ระบุเอาไว้จำนวน 2 พิธีด้วยกันคือ

1) พิธีกันชง หรือ กันสงฆ์ ในภาษาไทย (“กัน” แปลว่า ถือ, ปฏิบัติ ส่วน “ชง” คือ พระสงฆ์, กัน ชง หรือ กันสงฆ์ หมายถึง การปรนนิบัติวัดถากต่อพระสงฆ์) โดยมีระยะเวลาเริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ไปจนถึงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 โดยชาวบ้านจะจัดเวรกันเป็นเจ้าภาพทำบุญที่วัดทุกวัน บ้านที่เป็นเวรจะต้องรับผิดชอบภาระต่าง ๆ ในวัด ดูแลปรนนิบัติพระเถระ และเป็นเจ้าภาพทำบุญประจำวัน เนื่องจากจะมีชาวบ้านมาถวายภัตตาหารเช้าและเพลทุกวัน ส่วนตอนกลางคืนก็มีพิธีสวดมนต์และเทศน์ ปัจจัยที่ได้รับจากการทำบุญประจำวัน ผู้ที่เป็นเวรหรือเจ้าภาพประจำวันก็จะรวบรวมถวายพระสงฆ์หลังจากเทศน์จบแล้ว ในช่วงเวลา “กันชง” นี้ พระสงฆ์จะไม่ได้ออกไปนอกเขตวัด ชาวบ้านจะมาทำบุญโดยทำอาหารมาถวายพระสงฆ์ที่วัด เพราะช่วงเวลาดังกล่าวยังอยู่ในช่วงเข้าพรรษาและเป็นฤดูฝน ซึ่งในระยะนี้เมืองสุรินทร์ เป็นช่วงฤดูฝน โดยจะมีฝนตกชุกมาก อาจจะตกทั้งวันทั้งคืน หรือตกในช่วงเช้าซึ่งเป็นเวลาที่พระสงฆ์ออกไปนอกเขตวัด พระคงลำบาก ซึ่งพอถึงวันพระ คือ ในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 10 ก็จะทำพิธี “ฉลองสงฆ์” กันครั้งหนึ่ง

2) ประเพณีจุนโหนด โดยบรรดาลูกหลานและญาติพี่น้องที่ไปทำมาหากินอยู่แดนไกลก็จะทยอยกันจุนโหนด นั่นคือพากันกลับบ้านมาไหว้พ่อแม่ปู่ย่าตายาย และญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ โดยจะเอามะพร้าว ข้าวสารเหนียว ขนมมณเฑียรต่าง ๆ มามอบให้ท่าน (พร้อมทั้งมอบเงินจำนวนหนึ่งด้วย) เพื่อให้ท่านได้ใช้ทำบุญในวันแชนโหนด หากพ่อแม่ ปู่ย่าตายายหาชีวิตไม่แล้ว ก็จะไปกราบไหว้ญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิตอยู่หรือที่เคารพนับถือ โดยมอบข้าวของเงินทองดังกล่าวให้ท่านไว้ทำบุญในวันแชนโหนด หรือหากไม่สามารถทำได้ ก็จะนำสิ่งของเหล่านี้ไปถวายพระที่วัดแทน ซึ่งก็เหมือนกับการได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้วเช่นกัน (อัษฎางค์ ขมดี, 2551: 122-123)

อนึ่ง ในจังหวัดสุรินทร์นอกจากชาวไทยเชื้อสายเขมรแล้ว ยังมีชาวไทยกวยหรือกูย และชาวไทยเชื้อสายลาวที่มีประเพณีงานบุญเดือน 10 หรืองานสารทเหมือนกับชาวไทยเชื้อสายเขมร ซึ่งตรงกับวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี

5. กันโคงคาร: สัญลักษณ์แห่งคุณค่าตามนัยพระพุทธศาสนา

ในพิธีแชนโหนดก็จะมีกันโคงคารเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

1. กันโคงคารคือสัญลักษณ์แห่งความกตัญญูทเวท

ชาวพุทธเขมรสุรินทร์มีคติความเชื่อว่า ในพิธีวันแชนโหนด แรม 14 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ถ้าลูกหลานชาวพุทธเขมรสุรินทร์ คนใดไม่ได้จัดทำหรือไม่มาร่วมพิธี โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรบรรพบุรุษอาจไม่พอใจ อาจจะเป็นสาเหตุเชื่อมโยงส่งผลให้ทำมาหากินไม่ราบรื่น จิตใจเกิดความกังวลไม่เป็นสุข ด้วยความเชื่ออย่างนี้ทุกคนจึงพยายามไปร่วมพิธี หรือไม่ก็จัดเครื่องเซ่นไหว้ที่บ้านของตน จากนั้นนัยแห่งการแสดงออกนี้เองจึงกลายมาเป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์ กลุ่มชนชาวพุทธเขมรสุรินทร์ได้ยึดเอาคติเรื่องความกตัญญูทเวท ในทางพระพุทธศาสนาที่สอนว่า

“ความกตัญญูทเวทเป็นเครื่องหมายของคนดี” (อง.ปญจก. (ไทย) 22/42/66) นำมาเป็นอุบายหล่อหลอมคนในสังคมให้รู้จักแสดงความกตัญญูทเวทต่อบุพการีชน ทั้งผู้ยังมีชีวิตอยู่และผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งเป็นบุญแห่งทักษิณานุประทาน และเป็นไปตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สอนเรื่องหน้าที่ของบุตรธิดาที่พึงปฏิบัติต่อพ่อแม่คือ “เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน” (ที.ปา. (บาลี) 11/199/202) บุญแซนโฎนตา ซึ่งมีกันโตงตารเป็นสื่อสัญลักษณ์ ว่ามีการทำบุญอุทิศไปให้บรรพชนนี้ จึงเป็นสัญลักษณ์แห่ง “การแสดงความกตัญญูทเวทที่ตามคติทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ความกตัญญูทเวทต่อบุคคล ผู้มีความดี หรือมีอุปการะต่อตนเป็นส่วนหนึ่ง หรือต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์ หรือมีคุณความดีเกื้อกูลแก่ส่วนรวมอีกส่วนหนึ่ง”(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551: 2) ซึ่งชาวพุทธเขมรสุรินทร์ได้ยึดถือและปฏิบัติเป็นประจำทุกปีอย่างต่อเนื่องด้วยดีเสมอมา

2. กันโตงตารคือสัญลักษณ์แห่งความสามัคคีในเครือญาติ

มารค ตามไท กล่าวว่า “ความสามัคคี หมายถึง ศักยภาพของสังคมที่จะทำบางอย่างร่วมกันในบางสถานการณ์ที่เกิดขึ้น” (มารค ตามไท, 63-64) กล่าวคือ “ความสามัคคี อาจจะไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทุกวันในสังคม แต่จะดำรงอยู่ในลักษณะ “ของแฝง” ซึ่งของแฝงในมิตินี้หมายถึง “ศักยภาพ” ด้วยเหตุนี้ “สามัคคีจะเกิดขึ้น หรือแสดงตนออกมาได้ เมื่อคนในสังคมต้องการความร่วมมือเพื่อกระทำการบางอย่าง หรือเพื่อปกป้องอะไรบางอย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมมองว่า “มีคุณค่า” (Value) และเมื่อใดคุณค่าดังกล่าวมีแนวโน้มจะถูกทำลาย เมื่อนั้นความสามัคคีก็จะถูกเรียกขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการปกป้อง”(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยากร), 2554: 129-130) ตามในนัยแห่งพระพุทธศาสนานั้น ได้ให้คุณค่าและความสำคัญของความสามัคคี ว่า “ความสามัคคีของคนในสังคมเป็นเหตุนำมาซึ่งสันติสุข” (ขุ.ธ.(ไทย) 25/194/93) และได้อธิบายคุณค่าของความเป็นญาติว่า “ความสนิทสนมคือญาติที่ดี” (ขุ.ธ.(ไทย) 25/204/96) ซึ่งมีความสอดคล้องกับการปฏิบัติของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ในช่วงการประกอบพิธีสารทเดือน 10 โดยบรรดาญาติพี่น้องในสายโลหิต ก็ได้มีโอกาสในการกลับไปเยี่ยมพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งเมื่อไปเยี่ยมแล้ว ก็จะมีการมอบเครื่องอุปโภคบริโภค ตามกำลังของตนแต่ญาติผู้ใหญ่ อาทิเช่น เสื้อผ้า ผ้าไหม เป็นต้น แล้วญาติผู้ใหญ่ก็จะให้พรแด่ลูกหลาน เพื่อความเป็นสิริมงคล ซึ่งประเพณีดังกล่าวเรียกว่า “ประเพณีการจูนโฎนตา” ประเพณีอันดีงามนี้เองจัดเป็นวัฒนธรรม “ซึ่งวัฒนธรรมก็จัดเป็นวินัยอย่างหนึ่ง เพราะเป็นแบบแผนของสังคม และเป็นเครื่องฝึกพฤติกรรมคน เป็นไปในรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งเฉพาะตัวตลอดจนเป็นเอกลักษณ์” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549: 199) ซึ่งเอกลักษณ์นี้ได้ก่อให้เกิดความรักสามัคคีระหว่างเครือญาติ เกิดความเสียสละ เพราะเครื่องเซ่นไหว้นั้น ทุกคนมีส่วนหามา และมีโอกาสได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันเป็นอุบายในการสงเคราะห์ญาติอย่างหนึ่ง และพระพุทธองค์ตรัสว่า “การสงเคราะห์ญาติเป็นมงคล” (ขุ.ธ.(บาลี) 25/5/3, ขุ.ธ.(ไทย) 25/7/7) อีกด้วย ดังนั้นความ

สามัคคีในหมู่ญาติจึงเป็น “วิถีชีวิต หรือที่ฝรั่งเรียกว่า life-style อันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549: 199) อันเป็นเอกลักษณ์แห่งความสามัคคีในเครือญาติของชาวพุทธเขมรในจังหวัดสุรินทร์

3. กันโงตงการคือสัญลักษณ์แห่งประเพณีระหว่างคนเป็นกับคนตาย

ในแง่คติชนวิทยา ศิริพร ณ ถลาง ได้ให้ทัศนะว่า “ในสังคมประเพณี (Traditional Societies) ไม่ว่าจะเป็นระดับชนเผ่าที่เป็นสังคมขนาดเล็ก ประกอบด้วยครอบครัว 20-30 ครอบครัว...หรือสังคมขนาดใหญ่ เช่น สังคมหมู่บ้านในสังคมเกษตรกรรม...ล้วนแต่ให้ความสำคัญกับการประกอบพิธีกรรม จึงจะพบว่าในสังคมประเพณีจะมีพิธีกรรมในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต พิธีกรรมอันเนื่องด้วยการผลิต พิธีกรรมบูชาอำนาจเหนือธรรมชาติ และพิธีกรรมตามปฏิทินในแต่ละเดือน” (ศิริพร ณ ถลาง, 2557: 364) และได้ให้คำตอบที่ชัดเจนว่า เพราะเหตุใดพิธีกรรมจึงมีความสำคัญในสังคมประเพณี กล่าวคือ “ในสังคมประเพณี (Traditional Societies) นั้นได้มองว่า พิธีกรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ถึง 2 ด้าน คือ ทั้งทางด้านสังคมและทางด้านจิตใจ” (ศิริพร ณ ถลาง, 2557: 364) ดังนั้น เมื่อมองโดยรวมภาพแล้ว การประกอบพิธีแซนโฌนตา ในเดือน 10 ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์นี้ ซึ่งได้กำหนดให้มีการทำบุญอุทิศ (บุญदार) เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับเปตชน หรือผู้ล่วงลับไปแล้ว สิ่งนี้จัดได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตักเตือนต่อบุพการีชน ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งพิธีดังกล่าวเรียกว่า “ปุพเปตพลี” (อง.ปญจก. (บาลี). 22/41/48) (Offerings dedicated to the deceased) อันเป็นหนึ่งในห้าพลี (พลี 5 (1) ญาติพลี (2) อติถิพลี (3) ปุพเพตพลี (4) ราชนพลี และ (5) เทวตพลี) และเป็นพิธีกรรมที่ตอบสนองทางด้านจิตใจของชาวพุทธเขมรสุรินทร์โดยภาพรวมได้อย่างดียิ่ง

4. กันโงตงการคือสัญลักษณ์แห่งกรรมบันดาล

คำว่า กรรม (Volitional action) ถ้าแปลตามศัพท์ คือ “การงานหรือการกระทำ แต่ในทางธรรมต้องจำกัดความจำเพาะลงไป คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนา ก็ไม่เรียกว่ากรรมในความหมายทางธรรม” (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต), 2531: 15) ในคติความเชื่อเรื่องกรรมในโบราณ ศาสตราจารย์จำนงค์ ทองประเสริฐ ได้ให้ทัศนะว่า “ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษนั้น เชื่อกันว่าเมื่อตายไปแล้ววิญญาณจะตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่กระทำไว้ในขณะที่มีชีวิตอยู่ ในยุคของพวกอารยันนั้นมีความเชื่อว่า การสร้างสรรค์จักวาลและการให้กำเนิดมนุษย์นั้น เป็นผลที่เกิดจากการเซ่นสรวงแต่ดั้งเดิม นั่นคือเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการสังเวยตนเอง” (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2540: 8) ซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อสรุปจากการทำวิจัยของพระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ ที่สรุปไว้ว่า

คติความเชื่อเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ ที่ปรากฏในพิธีสารทเดือนสิบของชาวจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งสอดคล้องด้วยลักษณะของความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างความเชื่อเดิมของ

ชาวบ้านกับคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาสืบทอดกันมาตามลำดับ จึงก่อเกิดประเพณี และพิธีกรรม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องจิตวิญญาณว่า หลังจากที่ตายไปแล้ว เชื่อว่าผู้ทำกรรมใดไว้อย่อมได้รับผลกรรมนั้น ทำดีได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วตกนรกเป็นเปรต ต้องทนทุกข์ทรมาน เพราะผลแห่งบาปกรรมที่ทำไว้นั่นเอง และในภูมิแห่งเปรตพวกเขาสามารถดำรงชีพอยู่ด้วยการอาศัยส่วนบุญจากการอุปการะของญาติพี่น้องหรือผู้อื่นเท่านั้น หากไม่มีใครอุทิศไปให้ก็ไม่ได้รับบุญ ซึ่งผลการวิจัยที่พบนั้นมีความสอดคล้องกับคติความเชื่อเรื่องกรรมในทางพระพุทธศาสนา (พระอริการช่วง จิตโสภณ, 2554: 151)

5. กันโตงตารคือสัญลักษณ์แห่งการแบ่งปัน

ในช่วงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ชาวพุทธเขมรสุรินทร์มีความเชื่อว่า “เป็นวันที่บรรพบุรุษที่ล่วงลับแล้วเดินทางมาถึงโลกมนุษย์ ชาวไทยเชื้อสายเขมรทุกคนควรจะจัดเตรียมตั้งเครื่องเซ่นไหว้ที่บ้าน โดยจัดใส่ขันจื่อเป็นเพื่อบูชา ๗ ใช้สำหรับเซ่นไหว้บรรพบุรุษ การทำพิธีแซนโฎนตาโดยผู้อาวุโสก็จะเรียกถามหาลูกหลาน ญาติพี่น้องว่ามาพร้อมหน้ากันหรือยัง และให้มารวมกัน แล้วจะเริ่มเซ่นไหว้โดยจุดธูปเทียน ยกขันห้าไหว้และต่างก็พูดเรียกดวงวิญญาณบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ แล้วรินน้ำให้ล้างมือ และรินเครื่องดื่ม เช่น เหล้า น้ำอัดลม ฯลฯ ซื่อบอกให้รู้ว่าเรามีเครื่องเซ่นไหว้จะไรบ้าง เสมือนการมารายงานตัวต่อบรรพบุรุษว่าได้มารอต้อนรับแล้ว ในพิธีเซ่นไหว้ใช้เวลาประมาณ 20 – 30 นาที เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วลูกหลานญาติพี่น้องก็จะนำอาหารเครื่องเซ่นไหว้ต่างๆ มารับประทานร่วมกันเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในหมู่ลูกหลาน ญาติมิตร เพราะหนึ่งปี มีครั้งเดียว ลูกหลานที่ไปอยู่หมู่บ้านอื่นหรือต่างจังหวัดจะได้รู้จักคุ้นเคยกัน ” (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์, 2560: 46) ซึ่งเป็นสื่อสัญลักษณ์แห่งความ “จาละ” (ส.ส. (บาลี) 15/855/316) คือ การแบ่งปัน ความเสียสละ ความมีน้ำใจ สามารถเสียสละความสุขสำราญความพอใจส่วนตนเพื่อคนอื่น.ตลอดจนมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อญาติมิตรสหาย ไม่ใจแคบ ซึ่งหลักฆราวาสธรรม 4 คือ (1) สัจจะ ผิดคน (2) ทมะ ผิดคน (3) ขันติ อดทน และ (4) จาคะ เสียสละ

6. กันโตงตารคือสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์

ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ เมื่อถึงวันประเพณีงานบุญเดือน 10 หรืองานสารท ก็จะมีการทำบุญบูชา รำลึก และอุทิศอาหาร ข้าวของเครื่องใช้แก่บรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย หรือบุพการีผู้ล่วงลับไปแล้วเช่นเดียวกันกับกลุ่มคนไทยอื่นๆ แต่จะแตกต่างกันในขั้นตอนพิธีกรรม ในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปีนั้น ชาวไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์ เชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะกลับมาเยี่ยมลูกหลาน หรือญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ สมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ที่อื่นหรือที่แยกครอบครัวจะกลับมาเยี่ยมบ้าน ลูกสาวหรือลูกสะใภ้จะต้องเตรียมของฝาก ภาษาเขมรท้องถิ่นสุรินทร์เรียกว่า “กันจื่อเป็น” (กระแอมสำหรับจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้) เช่น เสื้อผ้าเครื่องใช้มาส่งครอบครัวใหญ่ และจะช่วยกันจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ เช่น อาหาร

เครื่องต้ม ขนม ผลไม้ เสื้อผ้าเครื่องใช้ เพื่อใช้ในการเซ่นไหว้บรรพบุรุษของครอบครัว (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์, 2560: 46) และมี “**ประเพณีจุนโงนตา** โดยบรรดาลูกหลาน และญาติพี่น้องที่ไปทำมาหากินอยู่แดนไกลก็จะทยอยกันจุนโงนตา นั่นคือพากันกลับบ้านมาไหว้พ่อแม่ปู่ย่าตายาย และญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ โดยจะเอามะพร้าว ข้าวสารเหนียวขนมมณเฑียรต่าง ๆ มามอบให้ท่าน (พร้อมทั้งมอบเงินจำนวนหนึ่งด้วย) เพื่อให้ท่านได้ใช้ทำบุญในวันแซนบุญโงนตา หากพ่อแม่ ปู่ย่าตายายหาชีวิตไม่แล้ว ก็จะไปกราบไหว้ญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิตอยู่ หรือที่เคารพนับถือโดยมอบข้าวของเงินทองดังกล่าวให้ท่านไว้ทำบุญในวันแซนโงนตา หรือหากไม่สามารถทำได้ ก็จะนำสิ่งของเหล่านี้ไปถวายพระที่วัดแทน ซึ่งก็เหมือนกับการได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้วเช่นกัน” (อัญญา คัมภีร์, 2551: 122-123) จากประเด็นแห่งการจัดเตรียมกระแอมโงนตา หรือ กันจือเป็น ซึ่งเป็นประเพณีสำหรับผู้ตายไปแล้ว และประเพณีการจุนโงนตาซึ่งเป็นประเพณีสำหรับคนเป็น ผู้ยังมีชีวิตอยู่ ทั้งสองอย่างนี้จึงกลายเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ให้มวลสมาชิกที่อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันได้รับรู้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลา อาหาร ในปีนั้น ๆ และเป็นดัชนีชี้วัดความรุ่งเรืองด้านเศรษฐกิจของประเทศชาติโดยรวมอีกด้วย ดังนั้นแล้ว “สตรีผู้เป็นสะใภ้ ผู้ต้องการความสุขจากการครองเรือน และต้องการให้ครอบครัวมีความสุข ไม่มีปัญหาขัดแย้งภายในบ้าน จึงควรเอาใจใส่ รับผิดชอบงานที่ทำอยู่ให้เรียบร้อยให้การทำงานนั้นลุล่วงสำเร็จไปได้ด้วยดี” (พระครูวาทิววัฒน์, 2557: 45)

7. กันโงนตา คือสัญลักษณ์การจัดระเบียบสังคมตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา

ในความคิดเรื่องการจัดระเบียบสังคมตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา มีปรากฏในสังคาลสูตร (ที.ปา. (ไทย) 11/242-247/199-218) ซึ่งทวิศศักดิ์ ทองทิพย์ ได้สรุปความเห็นไว้ว่า “แนวคิดเรื่องการจัดระเบียบสังคมโดยกล่าวถึงสังคมแบบโครงสร้าง หน้าที่ เน้นการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลกลุ่ม ต่าง ๆ ตามหลักทศ 6 และการจัดระเบียบภายในตัวบุคคลได้แก่การเว้นจากบาปกรรม 14 ประการ ทั้งสองประการนี้เรียกรวมกันว่าเป็นอริยะวินัยซึ่งถือเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบสังคม” (ทวิศศักดิ์ ทองทิพย์ และคณะ, 2546: 97-98) สาระสำคัญของสังคาลสูตรนี้ สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้กล่าวถึงว่า “ชาวยุโรปเลื่อมใสกันมาก เพราะเชื่อว่าสามารถแก้ปัญหาสังคมได้โดยเสนอหลักทศ 6 อันแสดงว่าบุคคลทุกประเภทในสังคม ควรปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีงาม ไม่มีการกดขี่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งลงไป” (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2528: 363) ดังนั้นแล้ว สาระสำคัญจากพิธีแซนโงนตา ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ซึ่งมีกันโงนตาเป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์แห่งการแสดงออกนี้ สามารถจัดเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ตามโครงสร้างของสังคม โดยเฉพาะการปฏิบัติตามหน้าที่ตามหลักแห่งทศ 6 ในสังคาลสูตรนี้ สามารถจัดเป็นตัวดัชนีชี้วัดให้เห็นว่า ประเพณีดังกล่าวนี้เป็นเครื่องมือทางสังคม (Social Tools) ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดระเบียบสังคมตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา (Social Organization in Buddhism) นั่นเอง

8. กันโงดการคือสัญลักษณ์แห่งบุญมหาสังฆทาน

ดังที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นว่า ประเพณีอันดีงามอันเกี่ยวข้องโดยตรงกับพระพุทธศาสนาก็คือ ประเพณีกันสงฆ์ ซึ่งเป็นช่วงโอกาสอันดีที่ชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ได้วางเว้นจากการทำนาในฤดูฝน เพื่อรอเก็บเกี่ยวผลผลิตในฤดูถัดไป ได้มีโอกาสในการทำบุญถวายการอุปถัมภ์พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาอันเป็นการทำบุญตามกาล ซึ่งนอกเหนือจากพิธีกันสงฆ์แล้ว ตลอด 15 วันดังกล่าวแล้วยังมีพิธีกรรมที่สำคัญในช่วงเย็นของวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ชาวพุทธเขมรสุรินทร์ “มีการเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ เปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ซึ่งได้จัดเตรียมไว้แล้ว พร้อมบอกให้วิญญาณบรรพบุรุษไปที่วัดเพื่อฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ จากนั้นพระสงฆ์จะทำพิธีมอบเครื่องเซ่นไหว้แก่บรรพบุรุษ แล้วกลับมาบ้านเตรียมปูที่นอนและเครื่องใช้สำหรับให้บรรพบุรุษ เชื่อว่าบรรพบุรุษจะค้างที่บ้านในคืนนี้ ก่อนสว่างก็จะทำเรือกาบกล้วย ใส่เงินกระดาษ ขนมอาหาร เครื่องดื่ม ผลไม้ และเสื้อผ้าของใช้ขนาดเล็ก จูดยเทียนแล้วลอยไปในแม่น้ำ หรือบ่อในบริเวณบ้านเพื่อเป็นการส่งวิญญาณบรรพบุรุษกลับสู่ยมโลกก่อนสว่าง หากไม่ทำเรือส่งท่านก็จะกลับไปยมโลกไม่ได้ และจะติดค้างอยู่ในโลกมนุษย์กระทั่งถึงวันแชนโงดการอีกรอบนับเป็นการสร้างบาปและความทุกข์แก่วิญญาณบรรพบุรุษ” (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์, 2560: 46) และในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เช้าตรู่ชาวไทยเชื้อสายเขมรทุกคนรอบคร้วก็จะนำเครื่องเซ่นไหว้ไปวัดอีก เพื่อทำบุญอุทิศแก่ผีไม่มีญาติ ซึ่งจัดเป็นบุญมหาสังฆทาน อันมีผลานิสงส์มากตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนา “ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสรรเสริญสังฆทานว่าเลิศ มีผลมากที่สุด ดังพุทธพจน์ว่า ‘เราไม่กล่าวว่า ปาฏิบุคลิกทานมีผลมากกว่าของที่ให้แก่สงฆ์ไม่ว่าโดยปริยายใด ๆ’ และได้ตรัสชักชวนให้ให้สังฆทาน” (ม.อ.(บาลี) 14/710-3/459-461; อ้างใน มงคล. (บาลี) 2/16; อง.ฉก. (บาลี) 22/330/439)

9. กันโงดการคือสัญลักษณ์แห่งการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมในสังคมพุทธ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social Being) มีการดำรงชีวิตอยู่โดยอาศัยปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิตอันประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งเป็นความต้องการทางกายภาพของมนุษย์ ซึ่งนอกเหนือจากความต้องการทางกายภาพแล้ว “การดำรงชีพของมนุษย์จะอาศัยเพียงแค่การดำรงชีพตามสัญชาตญาณ คงยังไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพในสังคม ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่ามนุษย์ต้องการเครือข่ายสังคม (Social Network) ในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ฟังพาอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนข่าวสารอย่างสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม” (พิชญาพร ประครองใจ, 2558: 31) ดังนั้นแล้ว “ตราบโดที่มนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันในสังคม การติดต่อสื่อสารย่อมมีความจำเป็นอย่างแน่นอน ทั้งนี้เพื่อสร้างความเป็นระเบียบในการอยู่ร่วมกัน สร้างความเข้าใจ ให้ความช่วยเหลือ และสร้างความสามัคคีหรือมิตรภาพที่ดีต่อกัน” (พิชญาพร ประครองใจ, 2558: 31) ซึ่งตามนัยสัญลักษณ์แห่งการสื่อสารนี้ ชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ได้คิดประดิษฐ์เครื่องมือในการสื่อสารทางสังคม (Social Communication) โดยอาศัย

พระพุทธศาสนาเป็นแกนพื้นฐานของอุดมคติในการดำเนินชีวิต มากลายเป็นการสื่อสารทางวัฒนธรรม (Cultural Communication) นั่นคือ กันโตงตารในพิธีแซนโหม่งตานี่เอง เพราะกันโตงตารนี้เป็น สื่อประเภทอวัจนภาษา “ชนิดวัตถุภาษา (Objectics) ซึ่งเกิดจากการเลือกใช้อวัจนภาษาที่เลือกวัตถุมาใช้เพื่อแสดงความหมายบางประการให้ปรากฏ” นั่นเอง (สุจริต เห็นชอบ และคณะ, 2541: 41) ซึ่งตราบไต่ที่ชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ยังคงรักษา สืบสานประเพณีการแซนโหม่งตานี่อยู่ ตราบนั่นการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมในสังคมพุทธ (Cultural Buddhist Communication) ย่อมมี และสันติสุข (Peace) ในสังคมก็ย่อมมีเมื่อนั้น และก็เป็นอย่างที่กล่าวมาว่า หลอมจากสื่อด้านจิตวิญญาณ กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ในที่สุด

10. กันโตงตารคือสัญลักษณ์แห่งจิตวิญญาณบรรพชน

คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้บันทึกคติความเชื่อเรื่อง “บุพเพตปัสส” คือการทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ ดังมีปรากฏใน ขานุสโสณสูตร, ตีโรกขทสุตร, เรื่องเปรตที่เคยเป็นมารดา พระสารีบุตร เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับช่วงเทศกาลการทำบุญสารทเดือน 10 ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ก็มีการประกอบพิธีตามวัดต่างๆ เพื่อทำบุญอุทิศให้ผีบรรพบุรุษ ซึ่งเรียกตามศัพท์ท้องถิ่นภาษาเขมรสุรินทร์ อีกอย่างว่า “พิธีสวดตาร” อนึ่ง ในพิธีสวดตารนี้ สิ่งของที่เป็นเครื่องสักการะที่ขาดเสียไม่ได้เลยก็คือ “กันโตงตาร” ซึ่งมีลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การจัดพิธีทำบุญอุทิศหรือบุญตารนี้ จะจัดแบบเล็ก ๆ ในระดับครอบครัวหรือแบบใหญ่โตในระดับจังหวัดนั้นก็สามารถทำได้ แต่ที่ซึ่งขาดเสียไม่ได้เลยก็คือ “กันโตงตาร” เครื่องสักการะสำหรับประกอบพิธีนั่นเอง โดยในขณะการประกอบพิธีทำบุญตาร เมื่อพระสงฆ์สวดมนต์ถึงบทตีโรกขทสุตร ทายกผู้นำประกอบพิธี ก็จะเริ่มกรวดน้ำลงไปที่ถาดที่ใส่กันโตงตาร พร้อมกับกล่าวคำแผ่อุทิศบุญกุศลให้กับบรรพชน ผู้วายชนม์ว่า “อิทโน ญาดิน โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาดโย” แล้วก็กล่าวคำอุทิศด้วยภาษาเขมรท้องถิ่นตามความเชื่อของแต่ละบุคคล ดังนั้นแล้ว กันโตงตารจึงเป็นสื่อสัญลักษณ์ที่หล่อหลอมพลังศรัทธาและจิตวิญญาณของบรรพชน ซึ่งชาวพุทธเขมรสุรินทร์มีความเชื่อว่าบรรพชนผู้ล่วงลับไปแล้ว เมื่อได้รับส่วนบุญที่ลูกหลานอุทิศไปให้ก็จะอนุโมทนาส่วนบุญ และให้พรแต่บรรดาญาติ ลูก หลาน ให้มีความสุข มีความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน

5. สรุป

ดังนั้น ประเพณีการทำบุญอุทิศแด่บรรพชนที่เนื่องด้วยเทศกาลบุญสารทเดือน 10 หรือ “บุญแซนโหม่งตาน” ซึ่งเป็นประเพณีชาวไทยพุทธ เชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ โดยเฉพาะจะมี “กันโตงตาร” ซึ่งเป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์ของการประกอบพิธีทำบุญอุทิศ “ทักษิณานุประทาน” หรือที่เรียกว่าในภาษาถิ่นว่า “พิธีทำบุญตาร” นอกจากเป็นส่วนหนึ่งของศาสนพิธีแล้วเรายังสามารถวิเคราะห์ถึงคุณค่าที่แท้จริงอันแฝงอยู่ในกันโตงตาร ทั้งนี้โดยอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ กับองค์ความรู้หลักใน

พระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎก และ ศาสตร์สมัยใหม่ มาเป็นฐานการศึกษาวิเคราะห์ โดยเป้าประสงค์คือ เพื่อเป็นเสาหลักของฐานความคิดให้กับผู้อ่านได้มองเห็นคุณค่าความสัมพันธ์กันระหว่างพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ดังนั้น โดย “นัยแห่งคุณค่าของกันโตงดาร์” นี้ ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงคุณค่าที่แฝงอยู่ในสัญลักษณ์นี้เอาไว้โดยสรุปทั้งหมด 10 ประการด้วยกันคือ 1) สัญลักษณ์แห่งความกตัญญูตเวที 2) สัญลักษณ์แห่งความสามัคคีในเครือญาติ 3) สัญลักษณ์แห่งประเพณีระหว่างคนเป็น กับคนตาย 4) สัญลักษณ์แห่งกรรมบันดาล 5) สัญลักษณ์แห่งการแบ่งปัน 6) สัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ 7) สัญลักษณ์การจัดระเบียบสังคมตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา 8) สัญลักษณ์แห่งบุญมหาสังฆทาน 9) สัญลักษณ์แห่งการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมในสังคมพุทธ 10) สัญลักษณ์แห่งจิตวิญญาณบรรพชน ดังนั้นแล้ว กันโตงดาร์จึงเป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์ที่หล่อหลอมพลังศรัทธาและจิตวิญญาณของบรรพชน ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ซึ่งแฝงด้วยคตินิยมและคุณค่าที่อนุชนคนรุ่นหลังพึงตระหนักรู้ และเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์และสืบสาน และก็เป็นอุบายหล่อหลอมจากสื่อด้านจิตวิญญาณ กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ในที่สุด

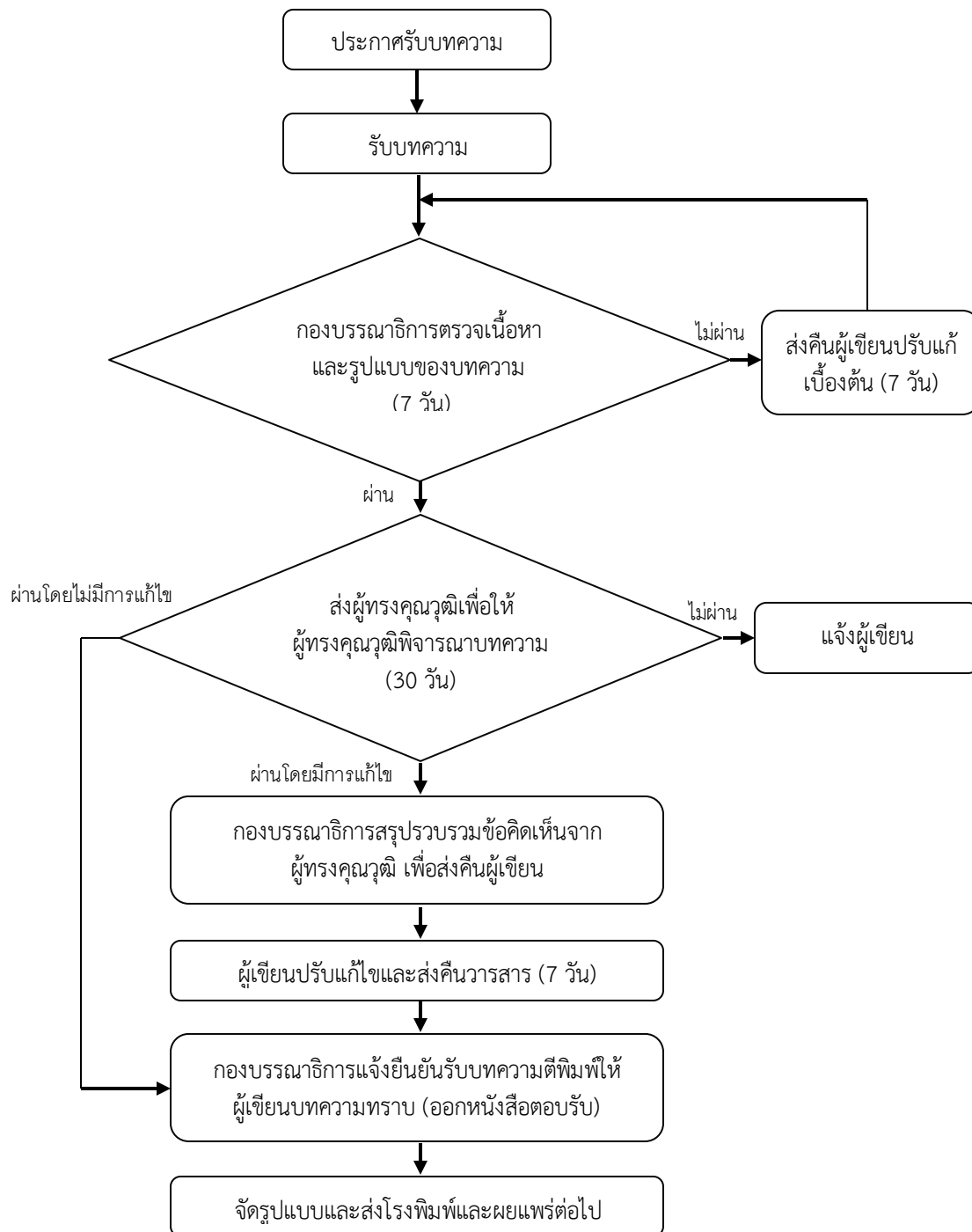
เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2500.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. ป่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2540.
- ธวัช ปุณโณทก. ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน, วัฒนธรรมพื้นฐาน, คติความเชื่อ. ม.ป.ท., 2528.
- พระครูวาทีวรวัฒน์ “การประยุกต์ใช้โอวาท 10 ในการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข” ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2557. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รองศาสตราจารย์ ดร. บรรณาธิการ (มกราคม-มิถุนายน 2557).
- พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต). กรรมตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา. พิมพ์เฉพาะบท ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินตติ้ง กรู๊ป จำกัด, 2531.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลดคีมทอง, 2549.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.

- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร) **พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือการจัดการความขัดแย้ง**. กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2554.
- พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ (ตั้งอยู่). “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโฎนตา) ของจังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พิชญาพร ประครองใจ. **หลักนิเทศศาสตร์**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.
- พีระศักดิ์ วรรณทร์. “โครงสร้างอำนาจชุมชนชาวไทยที่พูดภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีศึกษา ตำบลพรหมเทพ อำเภอบัวชุม จังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**: มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2530.
- มารค ตามไท. “ความสามัคคี”. ใน **สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง**. สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (รวบรวม).
- ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ และคณะ. “การศึกษารูปแบบการจัดระเบียบสังคมตามแนวพุทธศาสตร์”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- สุจริต เห็นชอบ และคณะ. **การใช้ภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 6. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2541.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528.
- ศิริพร ณ ถลาง. **ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.
- อัษฎางค์ ขมดี บก. **100 เรื่อง เมืองสุรินทร์**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ธรรมออฟเซต, 2551.
- พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สุรินทร์. **ไฉแซนโฎนตา (สารทชาวไทยเชื้อสายเขมร)**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.finearts.go.th/surinmuseum/parameters/km/item> [22 กุมภาพันธ์ 2560]
- k.L.Hazra. **History of Theravada Buddhism in South-East Asia**. New Delhi: Mushiram Manoharlal Publisher, 1968.

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์

สำนักวิชาการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

281 หมู่ 13 ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

โทรศัพท์ 06-4946-1595

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1.1 บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการ อย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็น นักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

1.3 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อัน เป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

1.4 บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ วิเคราะห์เปรียบเทียบกัน

1.5 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจาก วารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจัย แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่ น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ต้องผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์ Website: <http://ojs.mcu.ac.th/index.php/jmbsb> และรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของ บทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน ทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะพร้อม ส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้ การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่ พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (double spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษด้านซ้าย และด้านขวา ขนาด 3.81 ซม. ด้านบน ขนาด 4.5 และด้านล่าง ขนาด 4.01 ซม. พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 15 หน้า กระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind peer review)

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัย/วิชาการ ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดซึ่งบทคัดย่อของเรื่องไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตารางให้มีเพียงและ 2 ส่วนเท่านั้น คือ

- 1) **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- 2) **ผลการวิจัยพบว่า** ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)
- 3) **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญไม่เกิน 5 คำที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษาและจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (,)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิจัย ประกอบด้วย

3.1.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย รวมถึงรวบรวมหลักการ วิธีการ โดยมีรายละเอียดว่า จะต้องศึกษาอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ข้อมูลและเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน

3.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด วิธีการ กิจกรรม รายละเอียดของการวิจัย การศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4 สรุปผลการวิจัย (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษา และวิเคราะห์ในข้อ 3.1.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่ และสัมพันธ์ กับวัตถุประสงค์ ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือ แผนภูมิตามความเหมาะสม

3.1.5 อภิปรายผลการวิจัย (ถ้ามี) (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.1.6 ข้อเสนอแนะ (ถ้ามี) (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3.1.7 กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) (Acknowledgement) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อ องค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัย และหมายเลขของทุนวิจัย

3.1.8 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมาย วงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องการศึกษาและการปฏิบัติ

3.2 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิชาการ บทความปริทรรศน์ บทความปกิณกะ ประกอบด้วย

3.2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำ โดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.2.2 เนื้อหา (Content) เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการจะให้อ่านได้รับทราบ เนื้อหาที่ดีต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ

3.2.3 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวม หรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

3.2.4 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยม

แพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่าง ๆ ที่เป็นรูปแบบเดียวกัน

3.3 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทวิจารณ์หนังสือ ประกอบด้วย

3.3.1 ชื่อเรื่องของหนังสือ (Title) ให้ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.3.2 ชื่อผู้เขียนหนังสือ (Author) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบัน หรือหน่วยงานที่ผู้เขียนสังกัด

3.3.3 ชื่อผู้วิจารณ์ (Name of Reviews) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบัน หรือหน่วยงานของผู้วิจารณ์สังกัด

3.3.4 เนื้อหาการวิจารณ์ (Reviews Content) ในการเขียนเกี่ยวกับหนังสือวิจารณ์ เนื้อเรื่องจะเป็นส่วนแสดงความคิดเห็นและรายละเอียดในการวิจารณ์ โดยนำเสนอเรื่องราวจุดเด่น จุดบกพร่องของเรื่อง โดยทำการวิจารณ์หรือวิพากษ์อย่างมีหลักเกณฑ์ และเหตุผลตามหลักวิชาการ

3.3.5 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนสรุปความคิดเห็นทั้งหมดที่วิจารณ์ รวมถึงให้ข้อคิดหรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่าน

3.3.6 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่าง ๆ ที่เป็นรูปแบบเดียวกัน

การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA

1. หนังสือ

1.1 คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า และค้นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตัวอย่างเช่น (พระไตรปิฎก, 27/855/191)

1.2 หนังสือ และวารสาร

(ผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์: เลขหน้าที่อ้างอิง)

ผู้แต่งคนเดียว ให้ระบุเฉพาะนามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไปให้ใส่คำว่าพระ, พระมหานามนำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ ตามด้วยชื่อตัวในเครื่องหมายวงเล็บ ถ้าไม่ทราบชื่อตัวให้ใส่เฉพาะชื่อสมณศักดิ์

ตัวอย่างเช่น

(พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557: 15)

(Phraphrombandit (Prayūn Thammachittō), 2014: 15)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุเฉพาะนามสกุลของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่ง ชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่าง ด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น

(ภาคสุวรรณ และ ไชยรังสี, 2524: 145-146)

(Phaksuwan and Chairangsi, 1981: 145-146)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุเฉพาะนามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่งคนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น

(ดอกจันทร์, พรหมกุล และ โยทุม, 2552: 80)

(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009: 80)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุเฉพาะนามสกุลของผู้แต่งคนแรกให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” ตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่น ๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น

(รัฐสินธุ และคณะ, 2525: 100)

(Ratsin, et al., 1982: 100)

การเขียนเอกสารอ้างอิง

1. หนังสือ:

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์) / ชื่อหนังสือ / (ครั้งที่พิมพ์ (ถ้ามี)) / เมืองที่พิมพ์ / สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

Maslow, A. (1970). **Motivation and Personality**. New York: Harper and Row Publishers.

2. วารสาร:

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์) / ชื่อเรื่อง. / ชื่อวารสาร, / ปีที่ (ฉบับที่) / เลขหน้า.

ตัวอย่าง

Prescott, S. G. (2015). Will Instructors Save Time Using a Specifications Grading System?. **Journal of Microbiology & Biology Education**. 16(2), 298.

3. วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย:

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์) / ชื่อเรื่อง. / ระดับวิทยานิพนธ์ / ชื่อคณะ / ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

Phra channa Bhaddharakhito. (2015). An Analytical Study of Morality in Cambodian Traditional Wedding at Chamnomkuet Village, Chamnom Sub-district, Mongkolborei District, Banteay Meanchey Province Based on Buddhist Principle. **Master of arts**. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

4. สัมภาษณ์:

ชื่อ-นามสกุล. /(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์)/ตำแหน่ง(ถ้ามี)/สัมภาษณ์

ตัวอย่าง

PhraKrusuvithanphatthanabandhit. (10 May 2013). Voice-Rector. Interview.

5. สืออิเล็กทรอนิกส์:

ชื่อ-นามสกุล. /(ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง/ชื่อเว็บไซต์/(วัน เดือน ปี ที่สืบค้น).

ตัวอย่าง

Bhandari, P., Rishi, P. and Prabha, V. (2014). Positive Effect of Probiotic Lactobacillus Plantarum in Reversing the LPS Induced Infertility in Mouse Model. <http://jmm.microbiologyresearch.org/content/journal/jmm/10.1099/jmm.0.000230;jsessionid=1me6a81o04g7ox-sgm-live-03>. (12 February 2014).

4. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพหรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

5. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ กรุณาติดต่อ “บรรณาธิการวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์” สำนักวิชาการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อาคารสัจจานุรักษ์ ชั้น 2

281 หมู่ 13 ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31000

<http://www.ambj.mcu.ac.th>

E-mail: ambj.mcu@gmail.com

โทรศัพท์ 065 108 4746 ดร.บรรพต แคะไธสง

064 946 1595 นายมงคล สอนไธสง

กำหนดออกรวสารปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

อัตราค่าวารสาร

จำหน่ายราคา ฉบับละ 150 บาท ไม่รวมค่าส่ง

อัตราค่าสมาชิก

ปีละ 300 บาท

หนังสือขอเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

1. ข้าพเจ้าชื่อ.....ฉายา.....นามสกุล.....
2. สถานภาพผู้เขียน
 - อาจารย์ในสถาบันการศึกษา (ชื่อสถาบัน).....
โปรแกรม.....คณะ.....
 - บุคคลทั่วไป (ชื่อหน่วยงาน).....
3. มีความประสงค์ขอตีพิมพ์บทความ () บทความวิจัย () บทความวิชาการ เรื่อง
ภาษาไทย.....
.....
ภาษาอังกฤษ.....
.....
4. ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี).....
5. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก เลขที่.....ถนน.....แขวง/ตำบล.....
เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์.....E-mail.....
6. สิ่งที่ส่งมาด้วย
 - แผ่นดิสก์ข้อมูลต้นฉบับ ชื่อแฟ้มข้อมูล.....
 - เอกสารพิมพ์ต้นฉบับ จำนวน 2 ชุด
7. หากบทความนี้ จำเป็นต้องเชิญให้ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3 อ่านอีก ข้าพเจ้ายินดียอมเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มและหาก
ยังไม่ผ่านอีก ข้าพเจ้ายอมรับและไม่ขอเรียกร้องค่าใช้จ่ายทั้งหมดคืน
ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างพิจารณาวารสารอื่น

ลงนาม.....ผู้เขียน

(.....)

วันที่...../...../.....

ลงนาม.....อาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)

(.....)

วันที่...../...../.....